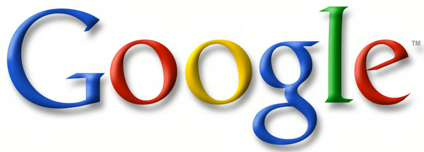

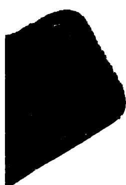
NDSCHE

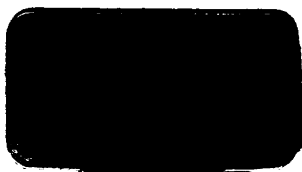
AKEN,

ER.

E TAAL

IJ

JAVAANSCH—HOLLANDSCHE

SAMENSPRAKEN,

SAMENGESTELD DOOR

L. Th. MAIJER,

TRANSLATEUR VOOR DE MALEISCHE TAAL

BATAVIA,
LANDSDRUKKERIJ
1894.

VOORBERICHT.

Op aanraden van den heer K. F. Holle, adviseur-honorair voor Inlandsche zaken, heb ik op mij genomen de Soendaasch-Hollandsche samenspraken, onder zijne leiding samengesteld door Raden Rangga Kartawinata, thans Soeria Nata Logawa, om te werken tot Javaansch-Hollandsche.

Ik geloof hiermede een nuttig werk te hebben gedaan en hoop dat dit een even gunstig onthaal zal vinden als de Soendaasch-Hollandsche samenspraken, waarvan reeds een vermeerderde herdruk is verschenen, dien ik tot leiddraad heb genomen.

Om de inrichting en strekking der samenspraken duidelijk te maken, geloof ik niet beter te kunnen doen dan mij te refereeren aan het hierachter volgend „Voorwoord" der Soendaasch-Hollandsche samenspraken. Alleen teeken ik hierbij nog aan, dat ik vermeen wel te doen, Europeanen, die nog niet lang met de Inlandsche maatschappij in aanraking zijn geweest, te waarschuwen tegen het gebruik der Javaansche taal tegenover aanzienlijke Inlanders.

Het onderscheid tusschen de beleefde en gewone taal is in het Javaansch veel scherper dan in het Soendaasch, en licht zou men door het gebruik van verkeerde woorden een hoofd of aanzienlijke kunnen kwetsen; en, al geeft die er zelf minder om, als het in 't bijzijn zijner ondergeschikten geschiedt, moet dit hem minder aangenaam zijn.

Iets anders is het, als men zich het Krama goed heeft eigen gemaakt, en dan zal men iederen Inlander (Javaan) van geboorte genegen vinden, Javaansch met een Europeaan te spreken, wat niet zal nalaten, vertrouwlijkheid en vertrouwen te bevorderen.

En dit geldt ook voor het Madya, dat in zijn schakeeringen lang niet gemakkelijk is.

De Regent van Demak, Raden Mas Toemenggoeng Aria Adining Rat, had de goedheid, mijn werk te beoordeelen, en met den meesten dank heb ik van zijne opmerkingen gebruik gemaakt.

Ten slotte moge nog het volgende dienen.

Vermits dit boek het meest zal worden gebruikt door Europeanen, die het Javaansch nog leeren of leeren moeten, heb ik tot gemak van den gebruiker den onvolkomen uitgesproken *k*-klank door *q* aangeduid, ofschoon die in het Javaansche schrift door de gewone *k* wordt teruggegeven, en de transcriptie met *k* dus ook hier had kunnen zijn behouden.

MAIJER.

DEPOK, 2 Mei 1894.

»Taal is Macht".

Ik hoop, dat door de uitgave dezer Samenspraken de bruikbare middelen voor het aanleeren van het Soendaasch weêr met één zijn vermeerderd.

Er is getracht daarin de spreektaal, welke men niet of zeer weinig in geschriften vindt, zoo natuurlijk en los mogelijk weêr te geven·

Men zoeke daarom niet overal een woordelijke vertaling, want dat zou òf het Soendaasch òf 't Hollandsch taaleigen schaden.

Om slechts een voorbeeld te geven:

Saha eta is weêrgegeven door: wie is daar? ofschoon het woordelijk vertaald zou moeten zijn: wie is *dat?* Dit is de Soendanees gewoon te zeggen en niet wie is *daar?* zoo als de Hollander zegt.

Het boekje toch is zoo wel bestemd voor Europeanen, die Soendaasch willen leeren, als voor Inlanders, die zich in het Hollandsch willen oefenen.

De onderwerpen zijn uit het leven gegrepen en wat in de gesprekken tusschen ambtenaren en hoofden voorkomt, is alles behalve verdichtsel.

Het boekje bevat zoo wat allemansgading: zoowel voor het huisselijke, het ambtelijke als voor het plantersleven, en hoop ik, dat velen er nut van zullen hebben.

Als aanhangsel is bij dit boekje gevoegd een lijst van tusschenwerpsels en werkwoordelijke tusschenwerpsels, aan welke laatste de Soendasche taal bijzonder rijk is, en die, wil men los en ongedwongen spreken, op zijn pas aangebracht, aan het gesprek een echt Soendaasch cachet geven.

En dit is van grooter belang dan menigeen wel zou denken.

Iemand, die eene Inlandsche taal vlot spreekt, d. w. z. met het juiste accent en den echten draai, is dadelijk met den Inlander op een heel anderen voet en slechts een paar woorden of zinnen zijn genoeg, om hem, zelfs in afgelegen streken, niet als vreemdeling te doen beschouwen; hetgeen niet alleen maakt, dat de Inlander minder schuchter is, maar ook in houding veel beleefder; want zoo redeneert hij denkelijk onwillekeurig: »die mijnheer spreekt goed mijn taal, dus kent hij ook mijn adat en moet ik die in acht nemen".

Voeg daarbij, dat iemand, die een taal brabbelend spreekt, altijd iets onbeholpens heeft, vooral in de oogen van min ontwikkelden, dan springt nog te meer in het oog hoe noodzakelijk het is, een Inlandsche taal goed te spreken, wil men met den Inlander vertrouwelijk omgaan en spoedig den noodigen invloed op hem krijgen.

En dit geldt evengoed voor ambtenaren als voor partikulieren,

Een enkel staaltje, om het vorenstaande op te helderen.

Eenige Europeanen bezochten eens een bergstreek in de Soendalanden waar men zoo goed als geen Hollanders had gezien.

Onderweg kwamen zij eene vrouw tegen, die naar de rivier ging om rijst te wasschen. Een der heeren knoopte, al loopende, een gesprek met haar aan over eenige zaken, rakende den landbouw. Na een 100 passen meêgeloopen te hebben, natuurlijk achteraan, sloeg de vrouw den weg in naar de rivier, waar een paar andere vrouwen bezig waren, en hoorden die heeren het volgende gesprek: »Hebt gij met dien Walanda gesproken"? »Lain Walanda" was het antwoord» »tjara oerang bae" (*).

Wil men sprekender bewijs van het nut, dat er in gelegen is een Inlandsche taal vlot te spreken?

Doet men dit niet, men blijft ten eeuwigen dage een vreemdeling.

(*) »'t Is geen Hollander, maar iemand als wij".

INHOUD.

BLADZ.

GESPREKKEN MET BEDIENDEN.

I.

Priaji. Sapa ikoe? Sapa koewe?

Aanzienlijke. Wie is daar?

Tiang alit. Koelanoewoen, kawoela bĕndara. Koelanoewoen, ingkang abdi. Koelanoewoen, abdi dalĕm.

Kleineman. Ik, mijnheer.

Priaji. Kawoela sapa, ingkang abdi sapa, abdi dalĕm sapa?

Aanzienlijke. Wie is ik?

Tiang alit. Koelanoewoen, kawoela (ingkang abdi, abdi dalĕm) saking Ngasĕm. Kawoela Ngasĕm. Ingkang abdi Ngasĕm. Abdi dalĕm Ngasĕm.

Kleineman. Ik uit (de kampoeng) Ngasĕm.

Priaji. Sapa djĕnĕngmoe? Djĕnĕngmoe sapa?

Aanzienlijke. Hoe heet gij?

Tiang alit. Noewoen. Doeka sampean. Doeka dalĕm.

Kleineman. Ik vraag verschooning (ik kan het U niet zeggen).

Priaji. Ana wong di takoni, tĕka amĕgĕlake ati tĕmĕn! Parta, koewe sapa? Kowe apa wis wanoeh?

Aanzienlijke. Wat ben je vervelend! Parta, Wie is 't? Kent *gij* hem?

Parta. Koelanoewoen, inggih wanoeh, tĕpang (ingkang abdi, abdi dalĕm) poenika poen Soetamĕnggala saking (doesoen) Ngasĕm.

Parta. Ja wel, ik ken hem; het is Soetamĕnggala van Ngasĕm.

Priaji. Lah, kowe ikoe raq koewatir di arani manoeq dĕrkoekoe, moelane ora gĕlĕm noedoehake aranmoe.

Aanzienlijke. Je bent zeker bang, dat men je voor een tortelduif houdt, dat je je naam niet wilt noemen.

Sĕdjamoe apa? Kowe arĕp apa? Pĕrloemoe apa?

Wat wil je hebben?

Soetamĕnggala. Koelanoewoen, botĕn poenapa-poenapa, namoeng soemĕdja sowan kemawon.

Soetamĕnggala. Niets mijnheer, ik kom maar mijne opwachting bij U maken.

Priaji. Sabĕnĕre, arĕp apa? Satĕmĕne, arĕp apa?

Aanzienlijke. Wat wil je eigenlijk?

Mĕsti ana, kang di karĕpake. Gĕnah, jen ana pĕrloene.

Je wilt zeker iets (van mij) hebben.

Soetamĕnggala. Koelanoewoen, milanipoen sowan, mĕnawi marĕngakĕn, kawoela (ingkang abdi, abdi dalĕm) soemĕdja ngabdi ing pandjĕnĕngan. Mĕnawi kĕparĕng, kawoela (ingkang abdi, abdi dalĕm) baḍe njoewoen pĕndamĕlan.

Soetamĕnggala. Ik kwam bij U, omdat ik gaarne in dienst bij U wensch te komen, indien U mij wil aannemen.

Priaji. Kowe bisa apa? Pagawean apa, kang ko'bisani?

Aanzienlijke. Wat kunt gij zoo wat?

Soetamĕnggala. Koelanoewoen, kala anḍereq (ngabdi) ing (ḍatĕng) raka pandjĕnĕngan, kawoela (ingkang abdi, abdi dalĕm) sampoen anglampahi samoekawis kemawon, kadosta ngladosi, oetawi oegi soq (kaḍang-kala) ngoesiri.

Soetamĕnggala. Toen ik bij uwen ouderen broeder in dienst was, deed ik zoo wat van alles, ik diende binnen 's huis en speelde soms voor koetsier.

Priaji. Sokoer, jen bisa ngoesiri; akoe kabĕnĕran lagi boetoeh koesir.

Aanzienlijke. Dat komt goed, dat gij mennen kunt, ik heb juist een koetsier noodig.

Kowe andjaloeq (njoewoen) bajaran (balandja) pira?

Hoeveel tractement vraagt gij?

Soetamĕnggala. Koelanoewoen; prakawis poenika soemangga ing karsa sampean (pandjĕnĕngan, dalĕm); kawoela botĕn gaḍah panjoewoen.

Soetamĕnggala. Dat laat ik geheel aan uwe goedheid over. Ik maak geen aanspraken.

Priaji. Ḍeq bijen kowe di paringi pira karo kangmas? Ḍeq bijen kangmas maringi pira mĕnjang kowe?	*Aanzienlijke.* Hoeveel gaf mijn (oudere) broeder je vroeger?
Soetamĕnggala. Koelanoewoen. Ingkang sampoen, dipoen paringi tiga tĕngah roepiah, kadjawi pĕngangge toewin tĕḍa.	*Soetamĕnggala.* Vroeger gaf hij mij twee gulden vijftig, maar dat was behalve kleeren en eten.
Priaji. Bĕtjiq (Prajoga). Lajangkoe iki gawanĕn mĕnjang toean A. sĕḍela. Lajangkoe iki atoerna toean A. saḍela.	*Aanzienlijke.* Goed. Breng even dezen brief aan mijnheer A.
Kowe, ana ing kana, adja soewe-soewe, toemoeli balia mrene lan 'gawa wangsoelan. Ana kana, adja soewe-soewe, bandjoer balia lan anggawa wangsoelan.	Gij moet daar niet te lang vertoeven, kom hier terug en breng mij antwoord.
Soetamĕnggala. Koelanoewoen. Tjariosipoen, saoedara pandjĕnĕngan sawĕg tindaqan; koela mirĕng saking panakawanipoen, kala waoe pinanggih ing pékĕn.	*Soetamĕnggala.* Men zegt dat uw broeder uit is; ik heb dit van zijn bediende gehoord; dien ik zoo even op de pasar ontmoette.
Priaji. Ja, wis, neq ngono! (Ja, wista!)	*Aanzienlijke.* Laat het dan maar.
Lajange baleqna bae (mrene).	Geef mij den brief terug.
Kowe ikoe lagi njamboet gawe apa? Saiki pagaweamoe apa? Pangoepa-djiwamoe saiki apa?	Wat hebt gij tegenwoordig aan de hand?
Soetamĕnggala. Koelanoewoen. Ing sapoenikanipoen botĕn njamboet damĕl, botĕn gaḍah pĕndamĕlan. Sapoenika nganggoer.	*Soetamĕnggala.* Ik heb voor het oogenblik geen werk.
Priaji. Kowe apa wis rabi, wis doewe bodjo, wis omah-omah?	*Aanzienlijke.* Zijt gij getrouwd?
Soetamĕnggala. Koelanoewoen. Inggih sampoen. Oegi sampoen	*Soetamĕnggala.* Ja mijnheer. Ik heb zelfs al kinderen.

gaḍah anaq. Kapara sampoen gaḍah anaq.	
Priaji. Anaqmoe pira? Kowe wis doewe anaq pira?	*Aanzienlijke.* Hoeveel kinderen hebt gij?
Soetamĕnggala. Koelanoewoen. Anaq kawoela (anaqipoen ingkang abdi, abdi dalĕm) sĕkawan: ingkang estri tiga, djalĕripoen satoenggal.	*Soetamĕnggala.* Ik heb vier kinderen, drie dochters en één zoon.
Priaji. Oemoermoe pira, dene, wis akeh bangĕt anaqmoe?	*Aanzienlijke.* Hoe oud zijt gij dan wel, dat gij al zooveel kinderen hebt?
Soetamĕnggala. Koelanoewoen. Botĕn soemĕrap, kados inggih wontĕn kalihdasa taoen. Doeka sampean (dalĕm), taksiran koela kados wontĕn saking kalih-dasa taoen.	*Soetamĕnggala.* Ik vraag verschooning mijnheer (ik weet het niet, mijnheer). Ik gis twintig jaar.
Priaji. Ah, akoe ora pati ngandĕl. Ah, mokal! Ah, ikoe ora (goroh). Taksirankoe, kowe ikoe, oemoer tĕloeng-poeloeh taoen. Taksirankoe, oemoermoe ora adoh saka tĕloeng-poeloeh taoen.	*Aanzienlijke.* Ach kom, dat is niet mogelijk. Ik gis dat gij wel dertig zijt.
Kowe ikoe apa bisa ngladeni ing medja?	Kunt gij aan tafel dienen?
Bisa ngrĕsiqi lampoe, (dilah)?	Lampen schoonmaken?
Bisa ngoembahi piring lan gĕlas?	Borden en glazen wasschen?
Bisa (ngĕrti) ngroemati kreta?	Het rijtuig in orde houden?
Bisa anggosoq (ngrĕsiqi) prabot omah?	Meubelen oppoetsen?
Bisa agawe wedang teh lan kopi?	Thee en koffie zetten?
Kowe ikoe apa ngĕrti pangoepakaraning kĕbonan? Apa wĕroeh panggaraping kĕbonan? Kowe, apa bisa dadi djoeroe kĕbon?	Weet gij iets van tuinwerk?

Soetamĕnggala. Koelanoewoen. Inggih, baḍe gĕrsaoe (sinaoe) kemawon.	*Soetamĕnggala.* Ik zal het wel leeren.
Ananging, mĕnawi ḍangan, koela (ingkang abdi, abdi dalĕm) njoewoen njamboet arta. Mĕnawi kaparĕng koela (ingkang abdi, abdi dalĕm) baḍe njoewoen njamboet arta.	Maar mag ik U beleefd om wat geld te leen vragen?
Priaji. Kanggo apa? Di gawe apa?	*Aanzienlijke.* Waarvoor?
Soetamĕnggala. Koelanoewoen. Koela (ingkang abdi, abdi dalĕm) gaḍah samboetan gangsal roepiah. Koela taksih wontĕn samboetan gangsal roepiah.	*Soetamĕnggala.* Ik heb vijf gulden schuld.
Priaji. Akoe ora taoe motangake ḍoewit.	*Aanzienlijke.* Geld te leen geven doe ik nooit.
Antinĕn tĕkan toetoep sasi bae. Antinĕn patine (toetoepe) sasi iki.	Wacht, tot dat de maand om is.
Ĕnggonkoe ambalandja (aweh bajaran, aweh balandja) marang para abdikoe satjoekoepe, ia ikoe, soepaia adja kongsi kakoerangan, marga, sabĕn-sabĕn koedoe motangake ḍoewit. Balandjane para abdikoe kabeh daq tjoekoepi, marga akoe ora ḍĕmĕn kakoerangan, sabĕn-sabĕn koedoe ngoetangake ḍoewit. Bajare abdikoe pantji daq gawe tjoekoepi, sabab akoe ora ḍĕmĕn sabĕn-sabĕn di oetangi ḍoewit.	Ik betaal goed om geen soesah van leenerij te hebben.
Kowe ikoe bakal taq wenehi sapoeloeh roepiah sasasi. (bakal taq balandja sapoeloeh roepiah	Ik zal je tien gulden 's maands geven, maar voor eten en kleeren moet je dan zelf zorgen.

sasasi), nanging pangan lan sandang wĕroehmoe dewe; ikoe kĕprije kowe dewe; ikoe akoe ora wĕroeh; ikoe mangsa bodowa kowe.	
Soetamĕnggala. Koelanoewoen. Inggih, soemangga. Soemangga karsa sampean (pandjĕnĕngan, dalĕm). Inggih, 'ndereq kemawon.	*Soetamĕnggala.* Zoo als U wil, (dat laat ik geheel aan U over).
Priaji. Besoeq apa ĕnggonmoe malĕboe? Kapan ĕnggonmoe arĕp malĕboe? Kowe ikoe arĕp (niat) malĕboe besoeq dina apa?	*Aanzienlijke.* Wanneer wilt gij in dienst treden?
Soetamĕnggala. Koelanoewoen. Mĕnawi botĕn wontĕn oedoer, (mĕnawi botĕn wontĕn poenapa-poenapa, mĕnawi botĕn kapambĕngan poenapa-poenapa,) koela bade (niat) malĕbĕt bendjing ĕmben.	*Soetamĕnggala.* Als er niets tusschen-beide komt, zal ik overmorgen in dienst komen.
Priaji. Bĕtjiq. Prajoga.	*Aanzienlijke.* Goed.
Adja kĕndo ing pagaweanmoe; adja tledor ing gawe.	Wees niet lam in het werk.
Adja dĕmĕn njambi goejon. Adja dĕmĕn anggĕgondjaq, sĕsĕmbranan, gloewehan.	Houd ook niet te veel van gekheid maken.
Kang tĕmĕn (toemĕmĕn) ĕnggonmoe njamboet gawe.	Doe uw werk goed.
Adja kĕsed.	Wees niet lui.
Oega, adja soq mĕtjahake barang; adja soq ngroesaqake barang.	Gij moet ook niet alles breken.
Adja dĕmĕn nganggoer.	Niet van nietsdoen houden.
Adja dĕmĕn kalontangan. Adja dĕmĕn mlantjong. Adja doewe adat plantjongan.	Niet van slenteren.
Adja sĕmbrana. Adja ora (koerang) pĕrdoelen.	Niet onverschillig zijn.

Eling-elingĕn kang bĕtjiq apa, ḍawoehkoe iki. Ḍawoehkoe iki kabeh eling-elingĕn kang bĕtjiq.	Neem ter harte wat ik je beveel.
Kang srĕgĕp. Di (den) srĕgĕp.	Wees ijverig.
Barang pĕnganggokoe roematana kang bĕtjiq, (di ngati-ati).	Zorg goed voor mijn kleeren.
Adja tjlimoet. Adja wani-wani andjoepoeq barang doedoe doeweqmoe. Adja wani-wani njolong.	Heb geen lange vingers.
Sadjroning omah adja oedoed oetawa nginang.	Binnen zijnde, moet gij niet rooken of sirih pruimen.
Oega adja soesoer (noesoer, *njoesoer*).	Ook niet tabak pruimen.
Kang rĕsiqan. Adja kĕṭo. Adja rĕgĕd. Adja ḍĕmĕn ora rĕsiqan. Adja koṭoran.	Wees zindelijk.
Soetamĕnggala. Koelanoewoen: Inggih sandika.	*Soetamĕnggala.* Ja mijnheer.

II.

Priaji. Oendangĕn koesir. Timbalana koesir.	*Aanzienlijke.* Roep den koetsier.
Abdi. Koelanoewoen, botĕn wontĕn, kesah ḍatĕng pĕkĕn. Koelanoewoen, poen koesir botĕn wontĕn, kesah ing pĕkĕn.	*Bediende.* Hij is er niet mijnheer, hij is naar de markt.
Priaji. Neq ana, gamĕl (toekang djaran) bae konĕn mrene.	*Aanzienlijke.* Laat dan den staljongen maar komen.
Geneja, djarane paḍa (koq) rĕgĕd tĕmĕn? Geneja, djarane paḍa (koq) rĕgĕd kabeh mĕngkono?	Wat zijn de paarden vuil!
Apa ora taoe ko'kĕroq? Apa ora taoe di kĕroq-kĕroq?	Roskamt gij ze nooit?
Gamel. Koelanoewoen, tobat, 'ndara! naming endjing poenika kemawon dereng kakĕroq.	*Staljongen.* Ik vraag excuus mijnheer, alleen dezen morgen heb ik ze nog niet geroskamd.

Priaji. Geneja doeroeng? Geneja, dadi doeroeng? wis awan kaja ngene.	*Aanzienlijke.* Waarom nog niet? En het is reeds laat.
Tratjaqe paḍa rĕgĕd.	De hoeven zijn niet schoon.
Soeri-soeri lan boentoete kranṭilan (pating ploentir), paḍa ploentiran (paḍa rĕgĕd).	De manen en de staart zijn vuil.
Kĕnangapa si Piṭaq goeḍigĕn? Kĕnangapa si Piṭaq dadi goeḍigĕn? — Geneja si Piṭaq selakarangĕn?	Waarom is de Bles schurftig?
Tratjaqe si Napas (djaran Napas) koedoe di tatahi.	De hoeven van den Vos moet je snijden.
Soekĕte wis tĕka? (wis ana?).	Is het gras al gekomen?
Gamĕl, Koelanoewoen: kantoen kalih rĕmbat malih, ingkang dereng kabĕkta.	*Staljongen.* Nog twee pikoelans zijn niet gekomen.
Priaji. Djaran Abang ikoe (koewe, kae) geneja pintjang? (Geneja, dadi pintjang?).	*Aanzienlijke.* Waarom is de Bruine kreupel?
Gamĕl. Koelanoewoen. Doeka sampean (dalĕm).	*Staljongen.* 'K vraag excuus, mijnheer (ik weet het niet mijnheer).
Priaji. Geneja, ora ko'dĕlĕng (dĕloq, titi, titeni?).	*Aanzienlijke.* Waarom hebt gij daar niet naar gekeken?
Tamtoe bae pintjang, wong (sabab) wĕsine lapis ikoe tjoploq.	Ik wil het wel gelooven, de hoefijzers zijn los.
Mara, gawanĕn njang panḍean, wĕsine lapis konĕn mriksa.	Breng hem bij den smid en laat de ijzers nazien.
Djaran Irĕng koq rada watoeq, kĕnang apa?	De Zwarte hoest een beetje, hoe komt dat?
Gamĕl. Koelanoewoen, kala wingi, sawĕg djawah sampean (pandjĕnĕngan, pandjĕnĕngan dalĕm) agĕm, kados katisĕn kemawon.	*Staljongen.* U hebt hem gisteren in den regen gebruikt en heeft hij waarschijnlijk koù gevat.
Priaji. Djaran (si) Bopong adja di pakani pari akeh-akeh (adja ko'nehi pari akeh-akeh).	*Aanzienlijke.* Je moet den Valk niet te veel padi geven.

Toetoera marang kang ngarit (toekang soekĕt) soekĕte ikoe (koewe) wis katoewan, djarane paḍa ora dojan.

Zeg eens den grasjongen, dat het gras te oud is, de paarden lusten het niet,

Djaran (si) Irĕng besoeq Djĕmoeah ngarĕp adja ko' (di) goejang, marga kaja-kaja arĕp pilĕg.

Je moet den Zwarte aanstaanden vrijdag niet baden, want hij schijnt de droes te hebben.

Soekĕte apa di timbang kadidene mĕsṭine?

Wordt het gras behoorlijk gewogen?

Gamĕl. Koelanoewoen, kasinggihan ḍawoeh sampean (pandjĕnĕngan, dalĕm), kala wingi oegi kawoela (ingkang abdi, abdi dalĕm) poerih nambahi (mĕwahi).

Staljongen. Ja wel mijnheer, gisteren heb ik nog laten bijpassen.

Priaji. Lan titinĕn kang bĕtjiq, jen ana ĕṇḍoete, manawa nglaraqake djaran. Dĕlĕngĕn adja nganti ana ĕṇḍoete, 'mbokmĕnawa andadeqake lĕlaraning djaran.

Aanzienlijke. Kijk ook goed na of er geen modder in zit, anders worden de paarden ziek

Parine, sadoeroenge ko'pakaqake djaran, apa boq (ko') koem ḍisiq?

Laat gij de padi behoorlijk weeken vóór gij ze aan de paarden geeft?

Poma, djarane ikoe adja ko'pakani pari, kang nganggo woeloe (toegi); koewe andjalari (andadeqake) watoeq.

Zorg vooral, dat ze geen harige padi krijgen; dat verwekt hoest.

Parine isih akeh? (tjoekoep?) Apa isih akeh (tjoekoep) parine?

Is er nog padi genoeg?

Gamĕl. Koelanoewoen, noen-inggih taksih, 'ndara; pantoen toembasan enggal poenika sapalihipoen oegi dereng tĕlas, taksih tjĕkap kangge sawoelan malih.

Staljongen. Ja wel mijnheer, de laatst gekochte is nog niet half op, er is nog wel voor één maand.

Priaji. Djaran, kang watoeq koewe (ikoe), koedoe di pakani goḍong pring apoes lan goela aren saṭiṭiq.

Aanzienlijke. Dat paard, dat hoest, moet gij bamboebladeren geven en wat Java-suiker.

Gamĕl, Koelanoewoen; poenika wontĕn tiang wade tangsoel, manawi karsa toembas; ingkang lami sampoen 'mbĕdĕl. Sampean (pandjĕnĕngan, pandjĕnĕngan dalĕm) poenapa botĕn karsa toembas tangsoel poenika, ingkang lami sampoen ambĕdĕl (amoh).	*Staljongen.* Wil U dit touw niet koopen, het oude is niet sterk meer.
Priaji. Pira rĕgane? Rĕgane pira? Apa ora kalarangĕn? Sĕḍia kreta. Sĕḍiaqna kreta. Masanga kreta. Rakitana kreta.	*Aanzienlijke.* Hoeveel kost het? Is dat niet te duur? Span het rijtuig in.
Gamĕl. Koelanoewoen, kapal ingkang poendi ingkang baḍe kagĕm?	*Staljongen.* Welke paarden wil U gebruiken?
Priaji. Si Ḍawoeq lan si Irĕng.	*Aanzienlijke.* Den Schimmel en den Zwarte.
Ikoe salah ĕnggonmoe ngĕṇḍaleni (nĕrapake kĕṇḍaline).	Gij hebt 't gebit verkeerd aangedaan.
Sĕtringe moentir, bĕnaqna (bĕneqna).	De strengen zitten gedraaid, maak ze in orde.
Sĕtringe adja kĕsoesoe di tjanṭelake, pasang (pasangĕn) lise ḍisiq.	Haak de strengen nog niet aan, maar maak eerst de leidsels vast.
Koesier! roḍane, apa wis ko'gĕmoeq? (lĕngani)?	Zijn de wielen gesmeerd, koetsier?
Koesir. Koelanoewoen, inggih sampoen, 'ndara!	*Koetsier.* Ja mijnheer.
Priaji. Jen ngiseni lĕnga ing bose (sawise nglĕngani bose), bandjoer adja kakĕntjĕngĕn (kĕntjĕng-kĕntjĕng) 'gonmoe angoelirake (masang) sĕkroepe; jen roesaq gĕgĕritane lan ilang tjoepoene ing dalan, mĕngko raq paḍa kasoesahan (mĕngko raq ḍadi kangelan).	*Aanzienlijke.* Als gij olie in de bussen doet, moet gij de schroef later niet te hard aanzetten; anders bederft de draad en verliezen wij nog onderweg het sluitstuk, en dan is goede raad duur.

Koesir. Koelanoewoen, salaminipoen oegi kawoela (ingkang abdi, abdi dalĕm) piambaq kemawon, ingkang ngĕntjĕngakĕn sĕkroepipoen, botĕn nate kapasrahakĕn ḍatĕng gamĕl.

Koetsier, Ik doe hetaltijd zelf mijnheer, en laat het niet aan den staljongen over.

Priaji. Bĕnĕr, ikoe loewih prajoga.

Aanzienlijke. Ja, dat is goed ook.

Lĕnga apa, kang ko'anggo agĕmoeq? Adja lĕnga katjang, ikoe soq 'ndjĕnḍĕl (kĕnṭĕl) sarta garing, dadi gawe aboting kreta.

Welke olie hebt gij er in gedaan, toch geen katjang-olie; die verdikt en droogt op en dan loopt de wagen zwaar.

Koesir. Koelanoewoen, sanes 'ndara! lisah klĕntiq (klapa) dipoen wori lisah tanah (latoeng) sakĕḍiq.

Koetsier. Neen mijnheer, klapper-olie met een heel klein beetje petroleum.

Priaji. Botjah! geneja, bantale koewe rĕgĕd tĕmĕn? Lan kape ikoe oega wis sĕḍĕnge di lĕngani.

Aanzienlijke. Jongens, wat zijn die kussens vuil. En de kap mag ook wel eens ingesmeerd worden.

Jen garing sarta gĕtas mangkono, koelite paḍa pĕtjah. (gampang pĕtjah, gampang bĕḍahe, gampang soeweqe).

Het leer breekt als het zoo droog en bros is.

Koesir. Koelanoewoen, lisahipoen (gĕmoeqipoen) sampoen tĕlas, 'ndara.

Koetsier. De traan is op, mijnheer.

Priaji. Djaran, kang kiwa, toentoenĕn ḍisiq, adja age-age ko' tjoelake, jen doeroeng djoedjoer lakoene.

Aanzienlijke. Leid het linker paard eerst een eindje, laat het niet los, vóór-dat het goed aan den gang is.

Kĕnangapa djaran, kang tĕngĕn koewe, tĕka ngaloendjaq? (ngadĕg-ngadĕg, ngloemba-ngloemba) mono?

Waarom steigert het rechtsche paard zoo?

Preneqna lise, akoe arĕp ngoesiri ḍewe, (mĕngko taq ngoesirane).

Geef de leidsels, ik zal zelf mennen.

Lah, mĕngkono bĕtjiq.

Zie zoo, nu gaat het goed.

Geneja, (sabab apa, kĕnangapa) roḍane gloḍagan ngono (mono, mangkono)?	Wat rammelt dat wiel?
Kĕneq. Koelanoewoen, laripoen sampoen sami longgar.	*Looper.* De spaken zitten los.
Priaji. Iki kretane miring ngiwa, kĕnangapa? Kĕnangapa kretane miring ngiwa?	*Aanzienlijke.* De wagen helt aan de linker hand over, hoe komt dat?
Kĕneq. Koelanoewoen, piripoen, ingkang wingking, toegĕl.	*Looper.* De veer achter is gebroken.
Priaji. Geneja, ora matoer maoe-maoene?	*Aanzienlijke.* Waarom hebt gij mij dat niet eerder gezegd?
Apa (geneja) kowe ḍewe maoe ora andĕlĕng?	Hebt gij 't dan straks niet gezien.
Iki masa kĕnaha di bandjoerake. Iki ora kĕna daq ĕnggo lĕloengan.	Ik kan er niet mede uitgaan.
Roetjatana bae, ganti (karo) ḍosaḍo (ḍokar) bae.	Span maar uit, gebruik de dos-à-dos maar in de plaats.
Koesir. Koelanoewoen, ḍokaripoen, plĕngkoenging roḍanipoen satoenggal sigar, waktoe kabĕkta 'mbanḍang poen Bĕlang kalawingi.	*Koetsier.* Van 't wiel van de dos-à-dos is een velg gespleten, toen de Bonte er gisteren mede op hol ging.
Priaji. Ora karoe-karoewan tĕmĕn! Lah, tobat, tĕka tansah ana prakara bae!	*Aanzienlijke.* Er is altijd wat!
Neq ngono, djaran toenggangan bae lapaqana.	Zadel dan maar het rijpaard.
Ambĕne di kĕntjĕngi (kĕntjĕngana), adja nglokor (kĕnḍo) mangkono.	Maak den buikriem goed vast, laat hem niet zoo los zitten.
Gamĕl. Koelanoewoen, ambĕnipoen pantji kĕpandjangĕn (kĕlanḍoengĕn).	*Staljongen.* De buikriem is te lang.
Priaji. Di boenḍĕli (boenḍĕlana) bae.	*Aanzienlijke.* Leg er dan maar een knoop in.
Oeloer-oeloering sanggawĕḍine apa paḍa dawane?	Zijn de riemen der stijgbeugels even lang?

Njang ngĕndi apoese boentoet? Apoese boentoet ana ngĕndi?	Waar is de staartriem?
Tjĕṇḍaqna apoese boentoet koewe.	Haal den staartriem aan.
Kĕṇḍali ikoe ana rantene oewang? Rantene apa wis di trapake ana ing kĕṇḍaline?	Is de kinketting aan die stang?
Geneja kĕṇḍaline, rĕgĕd tĕmĕn?	Wat is de stang vuil?
Djoepoeqa (goleqa) kang rada rĕsiq.	Haal er een, die wat schooner is.
Djoepoeqĕn saroengan ĕnggonkoe toekoe wingi kae.	Haal het hoofdstel, dat ik gisteren gekocht heb.
Ĕnggonmoe masang (ngĕtrapake) slebraqe ikoe loepoet (ora bĕnĕr). Slebraqe ikoe salah (loepoet) pamasange (ĕnggonmoe masang).	Gij hebt de chabrak verkeerd geplaatst.
Kĕnangapa djaran iki koq bigar tĕmĕn?	Waarom is dit paard zoo dartel?
Gamĕl. Koelanoewoen, kados kalĕman saha sampoen lami botĕn kagĕm (katitian, katoempaqan).	*Staljongen.* Hij is misschien te welgevoed, U hebt hem ook in lange niet bereden.
Priaji. Toenggangana (tĕgarana) ḍisiq.	*Aanzienlijke.* Rijdt hem dan eerst wat af.
Adja ko'tjongklangake. Adja aweh njongklang.	Laat hem niet galoppeeren.
Kon aḍean bae; di lakoqake aḍean (ngatĕpang) bae.	Laat hem maar tellen.
Eh! neq ngono ikoe, raq doedoe aḍean, nanging 'ndjodjog oetawa dĕrap.	Och, dat is immers geen telgang, dat is draven.
Gotjeqana (tjĕkĕlana), arĕp taq tjengklaq (toenggangi).	Houdt hem vast, ik zal er opstijgen.
Kĕnangapa (geneja), djaran iki koq dadi gilap?	Waarom is dit paard zoo schrikachtig geworden?

III.

Toean. Soema! sesoeq esoeq djam lima akoe goegahĕn. Mĕngko	*Heer.* Soema, wek mij morgen tegen vijf uur.

esoeq djam lima akoe woengoenĕn.	
Sapa kang toṭoq-toṭoq lawang ikoe (koewe)?	Wie klopt daar aan de deur?
Soema. Koelanoewoen, kawoela 'ndara, (abdi dalĕm, adalĕm, goesti) ngatoeri (ngoendjoeqi) priksa, jen sampoen siang (bjar).	*Soema.* Ik, mijnheer. Het is al laat.
Toean. Saiki wis djam pira?	*Heer.* Hoe laat is 't nu?
Soema. Koelanoewoen, kintĕn-kintĕn sampoen djam satĕngah nĕm.	*Soema.* Ik geloof reeds half zes.
Toean. O! dadi wis awan? E! e! dadi wis awan (wis bjar)?	*Heer.* Zóó, is het al dag.
Lah, boekaqĕn djanḍela ḍisiq.	Maak even 't venster open.
Dĕlĕngĕn ing djaba, apa ora mĕnḍoeng? (apa bakal oedan apa ora)?	Ga buiten zien of het niet zal regenen.
Soema. Koelanoewoen, tĕrang sangĕt, 'ndara!	*Soema.* Het is helder weer, mijnheer.
Toean. Hanḍoeqe gawanĕn njang padoesan, akoe arĕp adoes. Sĕḍiaqna hanḍoeq ana ing padoesan, akoe arĕp adoes.	*Heer.* Breng een handdoek naar de badkamer; ik wil mij gaan baden.
Ĕndi saboene? Saboene ĕndi?	Waar is de zeep?
Hanḍoeq ikoe koq rĕgĕd bangĕt.	Die handdoek is zeer vuil.
Gawanĕn (djoepoeqĕn) kang rĕsiq ikoe (kae, koewe).	Neem die daar, die schoon is.
Banjoene apa mili? (dĕrĕs, santĕr).	Loopt het water goed?
Soema. Koelanoewoen, kalenipoen asat, 'ndara!	*Soema.* De leiding is droog, mijnheer.
Toean. Neq ngono, konĕn nimba (ngangsoe) ing soemoer bae.	*Heer.* Laat dan water putten.
Akoe 'ndjaloeq tjlana poetih, kang sĕtrikan, lan kĕmedja kang rĕsiq. Akoe gawaqna tjlana poetih, kang sĕtrikan, lan kĕmedja kang rĕsiq.	Geef mij een witte broek, die gestreken is en een schoon hemd.

Iki koerang rĕsiqe (mĕmplaqe).	Dit is niet helder.
Soema. Koelanoewoen, agĕm pandjĕnĕngan sampean (pandjĕnĕngan dalĕm) lantjingan toewin kĕmedja dereng rampoeng (kalĕbĕtakĕn), taksih wontĕn ing pĕnatoe, 'ndara!	*Soema.* Uw broek en hemd zijn nog niet gekomen, ze zijn nog bij den waschman, mijnheer.
Toean. Geneja, koq dadi lawas tĕmĕn? Sabab apa koq lawas (soewe) tĕmĕn ĕnggone ngandĕg?	*Heer.* Waarom houdt hij ze zoo lang?
Mara, paranana (dĕlĕngĕn, priksanĕn) dewe, manawa saiki wis rampoeng.	Ga zien, misschien is hij er nu wel meê klaar.
Di kĕbat! Gĕlis (enggal)! Di kĕbat lakoemoe!	Loop wat vlug.
Soema. Koelanoewoen, poen pĕnatoe botĕn wontĕn (ing gria) sawĕg (nĕmbe) kĕkesahan.	*Soema.* Mijnheer, de waschman is niet te huis, hij is uit.
Toean. Neq ngono, (ja wis) akoe 'ndjaloeq tjlana lakĕn bae, (tjlanakoe lakĕn (sangkĕlat) bae preneqna).	*Heer.* Krijg me dan een lakensche broek.
Geneja, tjlana iki doeroeng di sikat? Roepane isih bangĕt rĕgĕde. Tjlana iki apa doeroeng ko'sikat; geneja, roepane koq isih rĕgĕd tĕmĕn?	Hebt gij dezen broek nog niet geschuierd? die ziet er erg vuil uit.
Sikatĕn (sikatana) disiq kang rĕsiq.	Borstel hem goed af.
Ĕndi moedjahkoe (kaoskoe)?	Waar zijn mijne kousen?
Koewe (ikoe) wis amoh, djoepoeqa kang woetoeh (anjar) ing lĕmari.	Die zijn stuk, haal een paar nieuwe uit de kast.
Gosoqĕn disiq sĕpatoene kae.	Poets die schoenen eerst.
Sĕlop iki delehna (dokoqna) tjĕdaq pangilon kana (kae).	Zet deze sloffen daar bij den spiegel neêr.
Saroeng ikoe (koewe) sampirna ing sampiran (tjantelan, gawangan).	Hang die sarong aan den kapstok.

Kĕbajaq ikoe tĕlĕs, ĕpenĕn (isisĕn) ing djaba.	Die kabaja is nat, hang ze buiten te droogen.
Geneja, ing kene koq pĕtĕng tĕmĕn? goeloengĕn lajare.	Wat is 't hier donker! haal de zeilen op.
Djoepoeqĕn lading panjoekoeranakoe ana ing medja paraoepan (pasoerjan).	Haal mijn scheermes van de waschtafel.
Djaloeq banjoe panas, wadahana ing toewoeng. Akoe gawaqna wedang ing toewoeng (mangkoq).	Geef mij een kom met warm water.
Akoe arĕp tjoekoer.	Ik wil mij scheren.
Kĕlambikoe triko, kang taq ĕnggo wingi kae, toqna saka lĕmari.	Neem mijn tricot-jas, dien ik gisteren gebruikt heb, uit de kast.
Dĕlĕngën ikoe rompi apa ana bĕniqe?	Zie eens of er aan dit vest knoopen zijn.
Soema. Koelanoewoen, dereng wontĕn kantjingipoen, 'ndara?	*Soema.* Mijnheer, daar zijn nog geen knoopen aan.
Toean. Kĕmoel ikoe lĕmpitĕn, bandjoer leboqna ing kopĕr tjiliq.	*Heer.* Vouw die deken en doe hem in het koffertje.
Rĕsiqana (Tatanĕn, Sĕdiaqna) patoeronkoe.	Maak mijn bed op.
Goleqana tĕkĕnkoe.	Zoek mijn stok.
Soema. Koelanoewoen, waoe daloe pandjĕnĕngan sampean (pandjĕnĕngan dalĕm) agĕm (bĕkta) waktoe tindaq datĕng toko.	*Soema.* U hebt hem gisterenavond meêgenomen, toen U naar de toko ging.
Toean. Ija! nanging akoe lali pandelehkoe (pandokoqkoe). (ngĕndi ĕnggonkoe njimpĕn, njeleh, 'ndokoq).	*Heer.* Ja wel, maar ik heb vergeten waar ik hem weggezet heb.
Lah, iki apa!	Ha, ik heb 'm al.
Patenana damar (dilah, dian) koewe.	Doe dat lampje uit.
Manawa ana, kang nakoqake akoe, toetoera (matoera) akoe njang grodjogan.	Mocht iemand naar mij vragen, dan moet je zeggen, dat ik naar den waterval ben.

Dene, jen kowe arěp lěloengan, lawang-lawange paḍa kantjingěn (toetoepěn, iněhěn) ḍisiq.	Als gij uit wilt gaan, moet gij de deuren dicht doen.
Soema. Koelanoewoen, inggih sandika.	*Soema.* Goed, mijnheer.

IV.

Toean. Dipa! Lajang iki gawaněn měnjang kantor pos;	*Heer.* Dipa, breng dezen brief naar de post.
Lěbokna bae marang bus, (lompongan).	Stop hem maar in de bus.
Dene, kang laq-laqan (nganggo laq) iki atoerna marang toean komis, lan soewoeněn wangsoelane.	Deze met lak moet gij aan mijnheer, den kommies, geven en antwoord vragen.
Kang (di) ngati-ati, ing djěrone isi ḍoewit (ana isine ḍoewit).	Wees voorzichtig, er is geld in.
Lan kije saroepiah toekoqna prangko (possegěl), kang njapoeloeh sen, sětěngah roepiah toekoqna kartoe pos, lan iki kang saringgit toekoqna amplop (boengkoes lajang), kang nganggo prangko kae.	En hier heb je één gulden, om postzegels van tien cents te koopen, een halven gulden voor briefkaarten, en hier een rijksdaalder voor briefomslagen met postzegels.
Dipa. Koelanoewoen, poenika ingkang sadasa roepiah kadospoendi? Kangge poenapa?	*Dipa.* En wat moet ik met deze tien gulden doen?
Toean. Koewe oega atoerna marang toean komis bae, barěng karo lajangkoe kije.	*Heer.* Geef die ook maar aan mijnheer, den kommies, met dit briefje voor mijnheer.
Ngiras pisan sabaq ikoe gawaněn měnjang kapatihan (atoerna 'ndara Patih).	Breng tegelijk die lei bij den Patih.
Dipa. Koelanoewoen, oepami 'ndara Patih botěn wontěn ing gria, sabaqipoen poenika poenapa kědah katilar kemawon?	*Dipa.* Moet ik de lei daar maar achterlaten, als de Patih niet te huis is?

Toean. Atoerna njang garwane (Raden-ajoene, Raden-ngantene, Mas-ajoene) bae.	*Heer.* Geef ze dan aan zijne vrouw.
Dipa. Koelanoewoen, 'mboq manawi andangoe idjoanipoen (oengĕlipoen, pĕrloenipoen) kadospoendi?	*Dipa.* Wat moet ik daarbij zeggen, als ze vraagt wat het is?
Toean. Matoera (Moendjoeqa), manawa oranana waril (palangan), mĕngko sore akoe lan njonjah pada arĕp sandjan mrono.	*Heer.* Zeg haar, dat als er geen belet is, ik en mevrouw een bezoek willen brengen.
Dipa. Koelanoewoen, inggih, oepami garwanipoen (Raden-ajoenipoen, Raden-ngantenipoen, Mas-ajoenipoen) oegi sĕpĕn, kadospoendi?	*Dipa.* Wat moet ik doen, als zijne vrouw ook afwezig is?
Toean. Wenehna (tampaqna) panakawane bae, tamtoe ana, kang 'ndjaga (kĕmit).	*Heer.* Geef hem dan maar aan een der bedienden; er zal zeker wel een wachter zijn.
Kowe adja bandjoer kloejoeran (kloejar-kloejoeran, klontang-klantoengan), ing ngomah isih akeh pagawean.	Gij moet verder niet gaan slenteren, er is nog veel in huis te doen.
Ngiras dĕlĕngĕn (dĕloqĕn), kangdjĕng toean Rĕsiden lĕnggah ana ing dalĕm, oetawa ana ing kantor.	Ga en passant zien, of de Resident te huis is, dan wel op 't bureau.
Takona marang oepase, apa ana kang njowani (tamoene, dajohe).	Vraag den oppasser, of er iemand bij hem is.
Njoewoena priksa njang toean komis, manawa (apa) ana lajang-lajang lan koran, kanggo (kang mĕnjang) ing akoe?	Vraag mijnheer, den kommies, of er misschien brieven en couranten voor mij zijn.
Oewis (Poma!), adja ana kang lali.	Pas op, dat gij niets vergeet.
E! bĕdil iki oelihna pisan. E! ngiras pisan, bĕdil iki oelihna marang toean N. sarta matoera	A Ja! bezorg tevens dat geweer bij den heer N. terug, en zeg hem dank.

noewoen (atoerna bangět panrimakoe).

Dipa. Koelanoewoen, kawoela (abdi dalěm) dereng soeměrěp dalěmipoen toean N.

Toean. Masa, kowe ora wěroeh? Apa ija, kowe ora wěroeh?

Ika neh, omah gědong, kang ngaděpake aloen-aloen kae, djedjer ing boewi, pěrnah sakiwane. Lah, omah gědong kae, ngarěpake aloen-aloen, djedjer boewen, těmbing kiwane.

Jen ora wěroeh těměnan, ija takontakona bae.

Dipa. Koelanoewoen, sampoen těrang dawoeh pandjěněngan, (dawoeh dalěm).

Toean. Ija wis, mangkata!

Ěndi wangsoelane saka toean komis?

Sabaqe wis ko' atoerake měnjang 'ndara Patih?

Dipa. Koelanoewoen, sampoen, malah poenika wangsoelanipoen.

Saha idjěmanipoen, bab pandjěněngan (pandjěněngan dalěm) bade tindak mrika, poenika sakalangkoeng bingahipoen.

Malah-mandar, oepami mangke sontěn djawah, 'ndara Patih bade ngintoeni (mapag) kreta.

Toean. Ija sokoer!

Ěndi prangkone? (possegěle)?

Iki moeng amplop lan kartoe pos bae.

Dipa. Ik vraag verschooning mijnheer, ik weet het huis van mijnheer N. niet.

Heer. Hoe is 't mogelijk, dat gij 't niet weet.

Dat huis immers, dat vóór aan de aloen-aloen ligt, vlak naast de gevangenis, aan de linkerkant.

Als gij het werkelijk niet weet, vraag het dan.

Dipa. Niets meer van uw order, mijnheer.

Heer. Ga maar.

Waar is het antwoord van mijnheer, den kommies?

Hebt gij de lei aan den Patih gegeven?

Dipa. Ja wel mijnheer, hier hebt U het antwoord.

Hij zegt dat het hem veel genoegen doet dat U bij hem wilt komen.

De patih zal U zelfs een wagen zenden, als het van avond regent.

Heer. Dat doet mij genoegen.

Waar zijn de postzegels?

Hier zijn alleen couverten en briefkaarten.

Dipa. Koelanoewoen, inggih dĕdoeka sampean (pandjĕnĕngan, pandjĕnĕngan dalĕm), lĕpat kawoela (lĕpatipoen abdi dalĕm), kawoela (ingkang abdi, abdi dalĕm) soepe, (kasoepen, klepjan).

Dipa. Ik vraag verschooning, ik heb ze vergeten, mijnheer.

Toean. Lah, apiq mĕn, kowe ikoe!

Heer. Je bent toch een mooie jongen!

Maoe kowe raq wis daq toetoeri oega, sing eling, adja ana kang lali.

Ik heb je immers zoo even gezegd, dat je alles moest onthouden en niets vergeten.

Balia bae maneh mrana.

Ga nu maar weer terug.

Lan iki ana lajang kari (keri), kang ko'tinggal maoe, kaposake (di posake, di lĕboqake).

En hier is nog een brief voor de post, dien gij achtergelaten hebt.

Prangko, gonmoe toekoe ikoe, djoepoeqĕn sidji, tempelna ing lajang kije, lan lajange bandjoer lĕboqna marang bus bae.

Neem een van die gekochte postzegels, plak het op den brief en stop dan den brief maar in de bus.

Geneja, ikoe bedile ko' gawa bali maneh?

Waarom hebt gij het geweer terug gebracht?

Dipa. Koelanoewoen, toean N. sawĕg (sampoen) tindaqan, dene njonjahipoen taksih sare.

Dipa. Mijnheer N. was uit, en mevrouw sliep nog.

V.

Njonjah. Koki! mĕngko sore akoe niat (arĕp) ngatoer-atoeri toean-toean lan priaji-priaji, dahar ana ing kene.

Mevrouw. Kok! Heden avond wil ik een diner geven en zal heeren en inlandsche hoofden uitnoodigen.

Moelane, kowe olah-olaha ing sabisa-bisamoe. Moelane, pĕrloqna, ĕnggonmoe olah-olah, kang bĕtjiq.

Daarom moet gij uw best doen.

Mara dĕlĕngĕn ing sĕpen, isih ana ĕndoge pitiq pira?

Kijk eens in de provisiekamer, hoeveel eieren er nog zijn.

Koki. Koelanoewoen, kantoen sawidaq (soewidaq) idji. Taksih wontĕn sawidaq malih.	*Kok.* Er zijn nog zestig stuks.
Njonjah. Jen samono tjoekoep. Sĕmono ikoe tjoekoep.	*Mevrouw.* Dat is genoeg.
Gawea mata sapi lan ḍadaran ĕnḍog.	Maak kalfsoogeieren en ommelet.
Bĕrase konĕn njosoh ḍisiq, kang nganti poetih mĕmplaq.	Laat de rijst eerst goed stampen, tot dat ze spierwit is.
Pangĕdange sing matĕng, adja isih kĕmaron, wis di adjoqake njang medja.	Laat de rijst goed gaar koken en, niet half gaar op tafel komen.
Bebeqe isih? Bebeqe apa isih? Bebeqe isih ana pira?	Zijn er nog eenden?
Koki. Koelanoewoen, sampoen tĕlas, 'ndara!	*Kok.* Ze zijn op, mevrouw.
Kala wingi, sarĕng wontĕn tamoe poenika, dipoen pragad kalih pisan.	Toen er gisteren gasten waren, liet ik ze alle bei slachten.
Njonjah. Neq ngono, kowe mĕnjanga (loengaha mĕnjang) pasar ḍisiq, toekoea bebeq patang idji, lan, manawa ana grameh, kang gĕḍe-gĕḍe, konĕn 'gawa mrene, akoe arĕp toekoe (arĕp daq toekoe).	*Mevrouw.* Dan moet je eerst naar de markt gaan, koop vier eenden, en als er groote goerames zijn, laat ze hier brengen, ik wil ze koopen.
Boemboene apa isih akeh?	Zijn er nog veel kruiden?
Jen koerang, iki toekoea (ana ḍoewit, kanggo toekoe) boemboe manen, kang pĕpaq (pĕpĕq). (koedoe ko' pĕpaqake).	Als er niet genoeg is, hier heb je wat, om wat te koopen, je moet van alle soorten nemen.
Iki ḍoewit, kanggo toekoe wowohan, nanas, gĕḍang radja tĕmĕn, djĕroeq goeloeng, kang lĕgi, lan, manawa ana, manggis oega toekoea.	Hier heb je geld, om fruit te koopen, ananas, pisang-radja-tjĕre, zoete pompelmoezen, en als er mangistan te koop is, moet je daarvan ook koopen.

Koki. Koelanoewoen. Njonjah! poenika kawoela (dalĕm) ngatoerakĕn barang bĕblandjan (toembasan) waoe.

Njonjah. Geneja, ikoe bebeqe koq koeroe-koeroe tĕmĕn?

Ko' toekoe (bajar) pira sidji-sidjine?

Koki. Koelanoewoen, ingkang agĕng pjambaq poenika gangsalwĕlas oewang, ingkang radi alit sangang oewang, dene ingkang alit pjambak poenika nĕm oewang.

Wondene wowohan, naming wontĕn pisang kalian manggis kemawon, andjawi poenika ing pĕkĕn botĕn wontĕn malih (sanes).

Njonjah. Ben bae; bebeqe ĕndang konĕn njĕmbĕleh, sawise bandjoer konĕn 'mboeboeti, kang rĕsiq, lan panggodoge sing soewe, soepaja momot (loemĕr, mĕmĕs, momol).

Koki. Koelanoewoen, sasampoenipoen makatĕn, dipoen poenapaqakĕn poenika kambanganipoen?

Njonjah. Oporĕn bae. Olahĕn opor bae. Di sĕmoer bae.

Dene pitiq, kang sidji gorengĕn, kang loro (roro) di panggang (panggangĕn) nganggo mĕrtega.

Kang kabiri koedoe di panggang (panggangĕn), kang djago (djagone) di gawe sop, dene kang tjiliq-tjiliq tjatjahĕn sing lĕmboet bae, kanggo pĕrkĕdel.

Kok. Mevrouw, hier hebt U hetgeen ik gekocht heb.

Mevrouw. Wat zijn die eenden mager?

Hoeveel hebt gij voor elke eend betaalt?

Kok. De grootste één gulden vijf en twintig; deze, die een beetje kleiner is, vijf en zeventig centen en die kleinste vijftig centen.

Van de vruchten heb ik alleen pisang en mangistan kunnen krijgen, hehalve die, zijn er op de markt geen andere te krijgen.

Mevrouw. Laat nu die eenden maar slachten, daarna goed schoon plukken en lang koken, op dat ze malsch worden.

Kok. Wat moet daarna met die eenden gedaan worden?

Mevrouw. Maak er smoor van met saus.

Eén van de kippen moet gebraden, en de twee andere met boter geroosterd worden.

De kapoen moet geroosterd worden, de haan voor soep, en de kleinere moeten fijn gehakt worden, om er frikadel van te maken.

Iwaqe loh enggal koembahĕn, bandjoer iris-irisĕn sarta oejahana pisan.

Maak de visschen schoon, snij ze dadelijk aan mooten en doe er tegelijk zout op.

Dene gramehe koewe godogĕn.

En die goerame moet gekookt worden.

Kang sidjine maneh kĕrĕt-kĕrĕtĕn, kagoreng (lan gorengĕn).

De andere moet ge kerven en braden.

Akona njigari kajoe dang. Kajoe dang koewe konĕn njigari.

Laat het brandhout hakken.

Klapa koewe paroedĕn. Klapa ikoe koedoe di paroed.

Die klapper moet geraspt worden.

Radjangĕn brambang ikoe.

Snij die uien klein.

Sajoeran koewi sĕtoepĕn (koedoe di gawe sĕtoep).

Die groenten moeten gestoofd worden.

Kĕntange adja kĕsoesoe ko'godog, jen dajohe doeroeng pada tĕka (rawoeh) kabeh.

Je moet de aardappelen niet te koken zetten, vóór de gasten gekomen zijn.

Saikine gage (gĕlis) ontjeqana disiq, bandjoer koemĕn ing banjoe adĕm (banjoe antah), kang rĕsiq.

Ga ze nu maar dadelijk schillen, en zet ze in zuiver koud water.

Godogĕn, kang kongsi matĕng, soepa-ja ĕmpoeq (mĕmpoer, ora mogol).

Je moet ze goed koken, dat ze zacht zijn, en niet hard.

Akona apeq (ngameq, ngangsoe) banjoe soembĕr, kang bĕning; banjoe iki boetĕq bangĕt.

Laat helder bronwater halen, dit water is zeer troebel.

Mĕngko, jen anggodog banjoe, kanggo (jen agawe) wedang teh, koedoe matĕng tĕmĕnan (oemob pisan).

Als je straks water kookt, om thee te zetten, moet je het goed aan de kook brengen.

Koki. Koelanoewoen, kadospoendi, kawoela (abdi dalĕm) mangke poenapa kĕdah andamĕl roepiroepi sambĕl-sambĕlan?

Kok. Moet ik straks verschillende sambals maken?

Njonjah. Ija! koedoe; gaweja sambĕl nĕm roepa, ananging adja pĕdĕs-pĕdĕs bangĕt (adja kapĕdĕsĕn).

Mevrouw. Ja wel, maak zes soorten, maar zorg dat ze niet al te sterk zijn.

Gage, ĕndang tjĕṭiqa (dadeqna) gĕni.	Maak gauw vuur aan
Sogoqna gĕnine koewe.	Pook het vuur eens op.
Njiḍoeqa banjoe saka gĕṇṭong kana.	Schep water uit die ton.
Jen njamboet gawe, adja kĕmproh mono, kang rĕsiqan.	Werk niet zoo slordig, maar wees zindelijk.
Djangane kari ikoe, apa wis ko'oejahi? Apa djangane kari ikoe wis ko'oejahi? (wis ko' dokoqi oejah)?	Hebt gij zout in die keri gedaan?
Itjipana ḍisiq, apa sĕḍĕngan oejahe?	Proef eens, of er genoeg zout in is?
Lakoq asin tĕmĕn? O! kasinĕn! Lah kakehan oejahe.	Daar is te veel zout in.
Tambahana (woewoehana) banjoene maneh saṭiṭiq.	Doe er nog een beetje water bij.
Ḍĕḍaharane koq paḍa aḍĕm (anjĕp) kabeh.	Wat is het eten laf!
Sĕḍĕnge di angkat tjerete ikoe. Ikoe tjerete wis sĕḍĕnge di angkat.	Het is tijd, dat je dien ketel afneemt.
Opore bebeq koewi ĕndang ketjapana (tjoerana ketjap saṭiṭiq).	Doe bij de gesmoorde eend wat soja.
Djoepoeqa tjokaq sagĕndoel, ana saḍoewoere medja ing sĕpen.	Haal een flesch met azijn van de tafel in de provisiekamer.
Ah! iki raq doedoe tjokaq.	Kom, dit is immers geen azijn.
Koki. Koelanoewoen, sampoen botĕn wontĕn gĕndoel malih (sanes) ing sanginggilipoen medja.	*Kok.* Er staat geen andere flesch op de tafel.
Boqmanawi wontĕn ing lĕmantoen ḍahar.	Misschien in de etenskast.
Njonjah. Lah iki soroge (koentjine), djoepoeqĕn ḍewe bae, mĕngko 'ndang kĕliroe karo gĕndoel bir.	*Mevrouw.* Hier heb je den sleutel, haal ze er maar zelf uit; pas op, dat je daarvoor geen flesch bier neemt.
Ngiras pisan, 'gawaha lĕnga salaḍa lan mritja.	Breng tegelijk wat sla-olie en peper.
Adja sĕmbrana (gloewah-gloeweh), ambopong basi, manawa kotjaq (woetah).	Je moet die schotel niet zoo onvoorzichtig dragen, anders stort ge.

Kowe bisa anggarangi (ambakar) koewih? Kowe bisa gawe koewih?	Kunt gij gebak-maken?
Preneqna glĕpoeng lan ĕṇḍoge.	Geef mij het meel en de eieren.
Koeploeqĕn (oeḍĕgĕṇ, oebĕgĕn), kang bĕtjiq.	Roer alles goed door elkaâr.
Adja soewe-soewe (kasoewen), ĕnggonmoe anggarang, manawa gosong.	Je moet het niet te lang boven het vuur zetten, anders brandt het aan.
Waginah! Kowe mranaha (loengaha) mĕnjang njonjah N., matoera akoe kirim tabiq (atoerna tabiqkoe), mĕnawa ḍangan panggalihe, akoe njoewoen njilih tjiṭaqan broedĕr.	Waginah, ga naar mevrouw A., breng mijn groete over en vraag aan mevrouw den broedervorm ter leen.
Waginah. Koelanoewoen, mĕnawi babar pisan kemawon, ngiras toembas poan (poehan). Poenapa botĕn kakĕrsaqakĕn noembas poean pisan?	*Waginah.* Wilt U niet tegelijk melk laten koopen?
Njonjah. Ija! benĕr! lah iki ḍoewite.	*Mevrouw.* 't Is waar ook, hier heb je het geld.

VI.

Njonjah. Sariman! enggal 'ndang rĕrĕsiqa.	*Mevrouw.* Sariman, ga gauw den boel schoon maken.
Mĕngko sore arĕp (bakal) ana ḍajoh.	Er komen van avond gasten.
Kĕboetana koersi lan medja ing (galdre) ngarĕpan.	Stof de stoelen en tafels in de voorgalerij af.
Geneja, ikoe medjane ḍahar koq blĕdoeg tĕmĕn?	Wat is de etenstafel vol stof.
Kamar ḍajoh koedoe ko' tĕbahi (sĕḍiani), oeroenge bantal lan sĕprene gantinĕn karo kang rĕsiq.	De logeerkamer moet je in orde brengen en verwissel het kussengoed en de sprei met schoon goed.

Jen wis tětěbah ing kamar (sěṇṭong) ḍajoh, bandjoer anggosoqa seṇḍoq lan garpoene.	Wanneer gij de logeerkamer in orde gemaakt hebt, moet gij de lepels en vorken poetsen.
Ladinge kětoel bangět, djadjale, oengkalěn (asahěn), kang nganti lanḍěp.	De messen zijn zeer bot, toe, slijp ze toch goed, tot ze scherp zijn.
Wis, ěndang toetoepa medja bae.	Richt de tafel maar aan.
Sariman, Koelanoewoen, toetoep medja, kangge tiang pintěn?	*Sariman*. Voor hoeveel personen moet ik de tafel dekken?
Njonjah. Kanggo wong pitoe.	*Mevrouw*. Voor zeven personen.
Ěnja, sěrbet rěsiq něm idji, salinana kang rěgěd koewe.	Daar heb je zes schoone servetten, verwissel daarmede die vuile daar.
Geneja, piringe paḍa bawoeq (běsěm, boesiq) ngono?	Wat zijn de borden dof.
Saběn palěnggahan delehana (dokoqana) gělas anggoer abang lan anggoer asěm.	Zet bij ieder couvert een glas voor roode en een dito voor rijnwijn.
Sariman. Koelanoewoen, inggih sandika, 'ndara!	*Sariman*. Goed, Mevrouw.
Ananging kawoela (abdi dalěm) dereng patos soeměrěp, ingkang poendi gělas anggoer asěm, poenapa ingkang agěng poenika?	Ik weet echter nog niet, welke de rijnwijnglazen zijn, zijn 't die groote?
Njonjah. Ih! doedoe ikoe, kae sing idjo, (ika sing idjo).	*Mevrouw*. Neen, dat zijn ze niet. Die groene daar.
Djaloeq piring djěgong. Akoe djaloeq piring djěgong. Akoe gawaqna piring djěgong.	Krijg me diepe borden.
Ingěrna (ingsěrna) koersine ikoe.	Verschuif dien stoel.
Gage angkatana bae ḍěḍaharane.	Breng 't eten maar op.
Kapan (jen) wis rampoeng, matoera njang akoe.	Zeg mij, wanneer het klaar is.
Sariman. Koelanoewoen, 'ndara, ngatoeri (ngoendjoeqi) priksa, ḍaharan sampoen sěḍia (rampoeng).	*Sariman*. Mevrouw, het eten is klaar.

Njonjah. Ing kene dokoqana (sĕḍiaqna) koersi maneh.
Idĕrna sĕgane.
Jen ngadjoqake (ngatoerake) ḍĕḍaharan, adja saka tĕngĕn, mĕṣti saka kiwa.
Seṇḍoq lan garpoene toean ikoe gantinĕn.
Boekaqĕn ikoe gĕndoele anggoer.
Selehna bae, adja ko' soqake ḍewe.

Njonjah ikoe, salinana piringe tjeper, kang rĕsiq.
Djoepoeqĕn sĕrbetkoe ing ngisor medja koewe.
Toetoepana bae djangane ikoe, mĕnawa aḍĕm.
Kije toean moenḍoet banjoe tawa (aḍĕm, djawa).
Ajo rikat! Di rikat! Di kĕbat!
Djoepoeqĕn (angkatĕn) ḍĕḍaharane kabeh.
Ĕndi wowohan lan manisane?

Koewih-koewihe oebĕngna ḍisiq.
Saḍiaqna koersi lan kĕnap ing (galdre) ngarĕpan, bandjoer kowe angoemobna (anggodoga) wedang, gawanĕn njang ngarĕpan karo patehane.

Mevrouw. Plaats hier nog een stoel.
Dien de rijst rond.
Je moet het eten niet aan de rechterhand, maar aan de linkerhand aanreiken.
Verwissel lepel en vork van mijnheer.
Trek de flesschen open.
Zet ze maar neer, ge behoeft niet in te schenken.
Geef mevrouw een plat, schoon bord.
Raap mijn servet daar onder de tafel op.
Zet het deksel op de groenten anders worden ze koud.
Die mijnheer vraagt drinkwater (koud water).
Wat vlugger toch!
Neem het eten af.

Waar zijn de vruchten en confituren?
Dien eerst het gebak rond.
Zet stoelen en knapen in de voorgalerij gereed, kook daarna warm water, en breng het met het theeservies naar voren.

VII.

Toean. Oendangĕn toekang kĕbon.
Geneja, ikoe wiwitane dadi aloem kabeh?
Apa ora taoe ko' sirami?

Heer. Roep den tuinman.
Wat zien die planten er verlept uit?
Begiet ge ze dan nooit?

Toekang kĕbon. Koelanoewoen. Tiang (ḍasar) poenika anggen kawoela (anggenipoen abdi dalĕm) nanĕm winginanipoen.	*Tuinman.* Dat zijn immers die, welke ik eergisteren geplant heb.
Sabĕn endjing oetawi sontĕn oegi kawoela (abdi dalĕm) sirami.	Elken morgen en avond begiet ik ze.
Toean. Ananging djam pira panjirammoe, jen sore?	*Heer.* Maar hoe laat begiet gij ze 's avonds?
Toekang kĕbon. Koelanoewoen. Botĕn tamtoe (adjĕg), 'ndara, kaḍangkala. wantji djam sakawan, soq oegi wantji djam gangsal.	*Tuinman.* Onbepaald mijnheer, soms om vier, soms om vijf uur.
Toean. Lajaq, paḍa aloem mono, wong di sirami isih panas-panas.	*Heer.* Dan zal het wel uitkomen, dat ze er verlept uitzien, wanneer ge ze in de hitte begiet.
Koedoe ĕntenana meh soeroep srĕngenge ḍisiq.	Je moet er mede wachten, tot dat de zon bijna onder is.
Wajah ngene iki koedoe di toetoepi, jen kapanasan bangĕt-bangĕt moendaq mati.	Op dezen tijd van den dag moet gij ze toedekken; als ze te veel van de hitte lijden, gaan ze dood.
Gĕgoelan (goeloedan) ikoe koerang ḍoewoere.	Die tuinbedden zijn niet hoog genoeg.
Ḍoewoerna (oeroegana) maneh, lan rataqna (paparna) pisan, nanging pinggire di gawe majat (ajatna).	Hoog ze nog wat op en maak ze vlak, doch aan de kanten glooiend.
Ing sisih kene kije koerang djĕro pamatjoele.	Op dit plekje hebt ge niet diep genoeg gepatjoeld.
Koedoe ko' baleni maneh pamatjoelmoe, nganti ojode soekĕt kabeh katoet, lan lĕmahe mawoeq (maḍoeq, matĕng).	Gij moet het herhalen, tot gij het gras tot aan de wortels er uit krijgt, en de grond voor beplanting goed klaar is.
Ing kene lĕmahe koeroe bangĕt, koedoe di raboeqi, kang bĕtjiq (tjoekoep, akeh).	Hier is de grond zeer schraal, gij moet dien goed bemesten.
Ananging, adja nganggo raboeq, kang mĕntah (anjar), andjoe-	Maar gij moet geen versche mest, maar mest, die reeds goed met

poeqa kang wis tjampoer karo lĕmah.

aarde vermengd is, nemen.

Ikoe wit djĕroeq, toetoehana (kĕṭoqana) pang-pange, kang wis toewa, soepaja sĕmi maneh.

Gij moet de oude takken van dien djeroekboom afhakken, opdat er weer jonge looten uitkomen.

Karo maneh, ikoe pange, kang ḍojong mĕngalor, tjangkoqĕn,

En die tak, die naar het noorden hangt, moet gij tjangkokken.

Geneja, wit pĕlĕm kae (ika), kĕmaḍeane ora ko' boewangi?

Waarom hebt gij de woekerplanten aan dien mangga-boom niet weggenomen?

Jen ngono, masa (mokal) awoha, (tamtoe bakal ora awoh babar pisan).

Zoo zal de boom nooit vruchten geven.

Djoepoeqa bĕṇḍo (goloq), batjoqana (toetoehana) saiki.

Haal een kapmes en snij ze nu weg.

Toekang kĕbon. Koelanoewoen, koela (ingkang abdi, abdi dalĕm) njoewoen priksa (katrangan) bibit (widji, winih), paring sampean (pandjĕnĕngan, pandjĕnĕngan dalĕm) kala wingi, poenika kĕdah dipoen ḍĕḍĕr ing poendi?

Tuinman. Mijnheer, mag ik vragen, waar ik de zaden, die U mij gisteren hebt gegeven, moet uitzaaien?

Toean. Ḍĕḍĕrĕn ḍisiq, ana ing ĕnggon ḍĕḍĕran bae.

Heer. Zaai ze maar in het kweek. bed.

Wit tjĕmara kae, prapalana (toetoehana), soepaja ing mĕngko (tĕmbe) bagoes dadine.

Dien den moet gij snoeien, dan wordt hij later een mooie boom.

Jen matjoel tjĕḍaq (parĕq) wiwitan, koedoe sing prajitna (ngati-ati), manawa ngroesaqake ojode.

Als gij dicht bij de boomen patjoelt, moet gij voorzichtig zijn, anders beschadigt gij de wortels.

Pĕṭetan (wit) pĕlĕm ikoe, poetĕrĕn lan ĕlihĕn njang sisihe.

Gij moet de manggaplantjes uitgraven, en naar dien kant verplanten.

Poetĕrane kang gĕḍe, manawa paḍa toegĕl ojode (jen ora, mengkono ojode paḍa toegĕl).

Laat een groote kluit aarde om de wortels blijven, anders breken ze.

Kĕbon sajoeran oega pĕrloe di (ko') raboeqi.	Het is ook noodig dat gij den groententuin gaat bemesten.
Lĕmahe wis gĕre bangĕt, moelane koedoe di wori raboeq (koedoe ko' raboeqi).	De grond is uitgeput en daarom moet er mest onder gebracht worden.
Katjange boentjis, apa wis ṭoekoel?	Zijn de witte boontjes opgeko men?
Toekang kĕbon. Koelanoewoen, inggih sampoen, 'ndara!	*Tuinman.* Ja mijnheer.
Ananging katjang polong poenika, dene aming dados (ṭoekoel) sawatawis, (botĕn patosa dados, ingkang ṭoekoel aming sakĕḍiq).	Maar de erwten komen slechts gedeeltelijk op.
Toean. Ora ngĕrti akoe!	*Heer.* Dat begrijp ik niet.
Boqmanawa, soq ana pitiq (saba) njang djĕro kĕbon (kĕbonan).	Er komen misschien kippen in den tuin.
Toekang kĕbon. Koelanoewoen, bilih kasoemĕrĕpan, oegi ladjĕng kawoela (abdi dalĕm) goesahi (oeraqi).	*Tuinman.* Als ik ze zie, dan jaag ik ze weg.
Toean. Goḍonge kĕmbang roes koewe paḍa barinḍil (roesaq, boebrah); ikoe kĕnangapa?	*Heer.* De rozenbladeren zijn overal beschadigd, hoe komt dat toch?
Toekang kĕbon. Koelanoewoen, asring (kaḍangkala) wontĕn menda, malĕbĕt ḍatĕng kĕbon.	*Tuinman.* Er komen soms geiten in den tuin.
Toean. Geneja, ora ko' tjĕkĕl? Geneja, kowe ora gĕlĕm njĕkĕl?	*Heer.* Waarom pakt gij ze niet op?
Jen tĕka maneh, tjĕkĕlĕn bae, gawanĕn marang polisi (pasrahna polisi).	Als ze weêr komen, pak ze dan en breng ze bij de politie.
Wĕḍoese sapa-ta, kang soq mrene?	Van wie zijn de geiten, die hier soms komen?
Toekang kĕbon. Koelanoewoen, gaḍahanipoen paq Saridja.	*Tuinman.* Van Bapa Saridja, mijnheer.
Toean. Lah, ṭoetoerana, wĕḍoese taq pĕnging ngĕngon, (ḍeweqe	*Heer.* Zeg hem dan, dat hij zijn geiten niet op mijn erf laat

taq pěnging ngěngon wědoesę) ana ing pakaranganakoe.

Jen sapisan maneh (mindo maneh), wědoese arěp (bakal) daq pasrahake marang polisi, tamtoe deweqe di děnda.

Lo! Kěnangapa kěmbang djamboe ikoe pada rontog? (gogrog).

Toekang kěbon. Koelanoewoen, kados, sabab wontěn kalong oetawi tjodot, (kintěn-kintěn, sabab saking kalong oetawi tjodot).

Toean. Geneja, kowe ora angrěqsa (andjaga)? Apa kowe ora bisa andjaga?

Toekang kěbon. Koelanoewoen, manawi datěngipoen taksih sontěn inggih kawoela (abdi dalěm) balangi kalian sela.

Nanging adatipoen, sarěng (měnawi) sampoen daloe, asring sami datěng malih (wangsoel malih).

Toean. Mara djadjalěn, měngko sore njěkěla banjaq, bandjoer lěboqna koeroengan (koeroengana), gantoengěn ing oewit djamboe ikoe.

Měnawa (jen) kalonge těka, banjaqe tamtoe moeni, tamtoe kalonge pada kaget, bandjoer iběr (maboer).

Pělěme ikoe, apa doeroeng pada matěng (ana kang matěng)?

Toekang kěbon. Koelanoewoen, kados inggih sampoen wontěn sawatawis.

grazen.

Als 't weer gebeurt, dan zal ik de geiten naar de politie brengen, en dan wordt hij zeker beboet.

He, waarom zijn al de djamboebloemen afgevallen?

Tuinman. Ik geloof door de kalongs en de vleermuizen.

Heer. Kunt gij er niet oppassen?

Tuinman. Als ze vroeg komen, gooi ik er met steenen naar.

Maar gewoonlijk keeren ze laat in den nacht terug.

Heer. Probeer eens, van avond een gans te nemen; stop die in een kooi en hang de kooi in den djamboeboom.

Wanneer de kalongs komen, zal de gans geluid geven, en gaan de kalongs van de schrik weg.

Zijn de manggavruchten nog niet rijp?

Tuinman. Gedeeltelijk ja, geloof ik.

Toean. Kowe bisa meneqi? Mara peneqĕn.

Heer. Kunt gij er in klimmen? Klim er in.

Ĕrogĕn bae, ĕndi, kang matĕng, taintoe gogrog (rontog, tiba).

Schud maar, die rijp zijn, zullen wel vallen.

Botjah! Botjah! ajo! djoepoeqana (kloempoeqna) wowohan kae. Oewis sĕmono bae. Wis lerena bae.

Kinderen! (jongens!) raapt die vruchten op.

Wis tjoekoep sĕmono bae.

Scheid er maar meê uit.

OLEUR MET

DEN.

Djaja, verzoek den

en hier te komen.

zegt, dat hij nog niet

gekomen van het ge-

olgens zijn oppasser

morgen terug.

Hoe is 't mogelijk,

de mij van daag te

g komen.

naar hem kijken.

kelijk nog niet terug

n schrijver dan maar

en.

mijnheer!

Daar heb je den Wö-

ij, dat U nog niet te

t.

Hoe gaat het U?

ben pas terugge-

Milanipoen radi kasep (daloe), djalaran wontĕn margi kadjawahan dĕrĕs sangĕt.	Ik kom een beetje laat terug, omdat een zware regenbui mij onder weg ophield.
Kontrolir. E! E! Ing ngriki dene sadintĕn poenika tĕrang kemawon.	*Kontroleur.* Zoo! Hier is het den heelen dag door droog geweest.
Kadospoendi padamĕlan ing rĕdi (parĕden), poenapa sampoen sĕlĕsih (rampoeng, satata)?	Hoe is het met het werk boven in het gebergte, in orde?
Wĕdana. Pangestoe (Berkah) pandjĕnĕngan (dalĕm) sadajanipoen oegi sampoen slĕsih.	*Wĕdana.* Alles is in orde.
Pĕrkawis tanĕman kopi enggal, sawĕg dipoen enggalakĕn, amargi adjrih, kasĕlaq mangsa katiga ngĕraq.	Met den nieuwen aanleg van koffietuinen haast men zich, want men is bang voor den drogen tijd.
Kontrolir. Milanipoen pandjĕnĕngan (sampean) koela atoeri mriki, sabab bendjing endjing koela kapengin (bade, niat) papriksa.	*Kontroleur.* Daarom juist heb ik U verzocht te komen; ik wil morgen op tournee gaan.
Sampean kĕdah toemoet, manawi wontĕn prakawis, ingkang pĕrloe karĕmbag.	Gij moet met mij meê; misschien is er iets, dat wij samen moeten bespreken.
Wĕdana. Inggih soemangga (sandika). Pandjĕnĕngan, (dalĕm) ngĕrsaqakĕn tindaq datĕng kĕbon kopi enggal ing poendi bendjing endjing?	*Wĕdana.* Goed mijnheer. Naar welken nieuwen koffietuin wenscht U morgen te gaan?
Kontrolir. Kadospoendi bendjing endjing kemawon.	*Kontroleur.* Dat zullen wij morgen zien.
Djaja! Gawaha wedang teh mrene karo tjangkire loro (roro).	Djaja! Breng thee en twee kopjes.
Mangga Wĕdana, sami ngoendjoeq teh. Mangga, tehipoen sami kaoendjoeq.	Kom, Wĕdana, laat ons een kopje thee drinken.
Wĕdana. Soemangga. Koela (ab-	*Wĕdana.* Goed mijnheer. Mag

di dalĕm) njoewoen priksa bendjing endjing djam pintĕn (kĕrsanipoen) tindaq (tindaqipoen) saking ngriki (gria, dalĕm)?

ik U vragen, hoe laat U morgen van hier vertrekt?

Kontrolir. Kintĕn (Panggih) koela, prajogi (sae) ingkang endjing (kapara endjing), ngadjĕngakĕn djam 6.

Kontroleur. Ik geloof 't goed is, vroeg te gaan, zoowat tegen 6 uur.

Wĕdana. Pandjĕnĕngan dalĕm ngĕrsaqakĕn (karsa) ḍahar ing poendi?

Wĕdana. Waar wilt U eten?

Saha kadospoendi, poenapa kĕdah noenḍaqakĕn kapal (titian)?

En moeten wij paarden laten stationneeren?

Kontrolir. Botĕn (sampoen) pĕrloe anoenḍaqakĕn kapal, saking ngriki kemawon koela sami noempaq kapal. Dene ḍahar poenika koela botĕn mikir, ing poendi kaboedjĕngipoen kemawon, sampoen kasoesahakĕn (sampoen kadamĕl soesah).

Kontroleur. Er behoeven geen paarden gestationneerd te worden. Laten wij maar van hier af te paard gaan. Wat het eten betreft, het is mij onverschillig, waar wij het vinden zullen. U behoeft geen omslag te maken.

Botjah! Gawaha sĕs (ĕsĕs) karo req.

Jongens! Breng sigaren en lucifers.

Mangga, ĕsĕs (ngĕsĕs, oedoed).

Steek een sigaar op.

Akoe koq ngorong (ngĕlaq) tĕmĕn Djaja! Gawaha wedang teh maneh.

Wat heb ik een dorst. Djaja! breng nog wat thee.

Kadospoendi krĕtĕg ing Ḍaḍapan, poenapa sampoen rampoeng (dados)?

Is de brug van Ḍaḍapan klaar?

Wĕdana. Kantoen sakĕḍiq malih. Pajonipoen (woewoenganipoen), ingkang dereng sampoen (dados, rampoeng), nanging sampoen kenging kalangkoengan (dipoen langkoengi, ka'ambah).

Wĕdana. Op een beetje na. Het dak is nog niet klaar. Maar men kan er over heen.

Kontrolir. Poenapaha, dados kĕnḍo tĕmĕn?

Kontroleur. Wat is men er langzaam meê.

Mangke poenika, sarĕng koela papriksa ḍatĕng ing ngrikoe, oegi kantoen sakĕḍiq, mangka sapoenika taksih dereng rampoeng.

Laatst toen ik er naar ging kijken, bleef er ook weinig te doen over, en nu is ze nog niet klaar.

Poenapa sampean botĕn nate mriksa (ningali) ngrikoe?

Gaat gij er dan nooit naar kijken?

Wĕdana. Sabĕn dintĕn koela (abdi dalĕm) oegi mriksa; Sabĕn dintĕn oegi koela (abdi dalĕm) priksa (tingali).

Wĕdana. Elken dag ga ik er heen.

Milanipoen radi lat poenika, sabab ngĕntosi wĕlitipoen, ḍatĕngipoen itjir.

Het duurt een beetje lang, omdat men op de atap moet wachten, die komt slechts bij gedeelten.

Amargi oesoem ngrĕtjih (mangsa djawah), dados soesah sangĕt ngoepados dagangan wĕlit.

Daar het regentijd is, heeft men moeite om atap te krijgen.

Kontrolir. Sa'angsal-angsal kĕdah dipoen enggalakĕn.

Kontroleur. Je moet de zaak wat bespoedigen.

Kangdjĕng (ingkang Boepati) enggal mangke raq papriksa ḍatĕng Kĕḍoengpring?

Is de Regent niet kort geleden op tournee naar Kadoengpring geweest?

Wĕdana. Pawartosipoen (kabaripoen), wontĕn ing dalĕm kemawon, amargi botĕn ḍangan (gĕrah), ananging koela (abdi dalĕm) sampoen sakawan dintĕn botĕn pinanggih (sowan), djalaran kesah ḍatĕng rĕdi poenika.

Wĕdana. Men zegt, dat hij te huis en ziek is; maar ik heb hem sedert vier dagen niet ontmoet, omdat ik in het gebergte ben geweest.

Kontrolir. Jen mĕkatĕn koela baḍe manggihi (noeweni) kangdjĕng roemiin (sakĕḍap).

Kontroleur. Dan wil ik den Regent even opzoeken.

Wĕdana (sampean) sapoenika baḍe ḍatĕng poendi?

Wĕdana, waar gaat U nu heen?

Wĕdana. Baḍe mantoeq kemawon. Ing ngrika (gria), wontĕn oeroesan pĕrkawis polisi.

Wĕdana. Ik zal maar naar huis gaan. Daar is een politiezaak te onderzoeken.

Kalilana koela (abdi dalěm) botěn dangoe, (kalilana, ladjěng moendoer)!	Ik zal maar niet langer hier blijven.
Kontrolir. Prajogi. (Inggih)!	*Kontroleur.* Goed.
Djaja. Koelanoewoen, ngoendjoeqi priksa, 'ndara Wědana ngěntosi wontěn ing ngadjěngan.	*Djaja.* Mijnheer! de Wědana wacht vóór op U.
Kontrolir. Atoerana ngěnteni bae saḍela, akoe lagi dandan.	*Kontroleur.* Zeg hem, dat hij even wacht, ik kleed mij aan.
Soeta! Djarane wis ko' lapaqi (abahabahi)?	Soeta! is het paard al gezadeld?
Soeta. Koelanoewoen, sampoen, 'ndara!	*Soeta.* Ja mijnheer.
Kontrolir. Djarane gawaněn njang ngarěpan.	*Kontroleur.* Breng het paard naar voor.
Preneqna tjěměṭikoe. Ĕndi tjěmeṭikoe. Djaloeq tjěměṭikoe.	Geef mij mijn karwats.
Ĕndi tjapil (toeḍoeng), 'gonkoe toekoe ḍeq wingi kae.	Waar is de toedoeng, dien ik gisteren gekocht heb?
Gawa mrene. Preneqna.	Geef hem hier.
Sampean poenapa-sampoen dangoe, Wědana?	Wědana, zijt gij er al lang?
Mangga, sami mangkat moepoeng endjing.	Kom, laat ons gaan, om van de vroegte te profiteeren.
Prajogi sami ḍatěng (mědal, langkoeng ing) Bengkoq kemawon, ngiras mariksa goeḍang kopi ngrikoe.	Laten wij den weg over Bengkok nemen, dan kunnen wij te gelijk het koffiepakhuis nazien.
Těbih poendi margi datěng Bengkoq kalih ḍatěng Goḍean?	Wat is verder, de weg over Bengkok of die over Godean?
Wědana. Těbih margi ḍatěng Bengkoq; kados wontěn tigang pal kaotipoen.	*Wědana.* Die over Bengkok is verder, het scheelt wel drie palen.
Sarta sakělangkoeng'gening minggah měḍoen (inggah- ěḍoenipoen).	Die gaat buitendien vreeselijk op en af.

Kontrolir. Inggih lěrés, koela oegi sampoen kaping kalih mědal ing mrikoe.

Ḍoesoen ing ngadjěng poenika ḍoesoen poendi wastanipoen? (namenipoen)?

Poenapaha, ing nglěbět ḍoesoen poenika kirang sangět wiwitan? (wiwitanipoen)? Koq, sakěḍiq sangět taněmanipoen wiwitan ing ḍoesoen poenika?

Sampean kědah taběri (sampoen bosěn-bosěn), amoelang ḍatěng tiang alit, soepados naněma wiwitan salěběting ḍoesoenipoen.

Poenika kaṭah sangět ginanipoen (paedahipoen), langkoeng malih, manawi naném wowohan, kadosta: nangka, manggis lan pělěm.

Ingkang sampoen botěn oewoh (awoh), kadjěngipoen taksih kenging kangge (kadaměl) dandosan.

Mangga sampean tingali, pagěr-pagěr poenika oegi sampoen botěn kantěnan patrapipoen.

Soepados sampoen kěkěrěpěn (kěrěp-kěrěp), baḍenipoen kapěksa saběn-saběn andaměl sae, (andandosi), titiang alit kědah sampean woelang, andaměl (naněm) pagěr gěsang, kadosta: manḍakaki, djaraq, běsaran, wora-wari bang oetawi sanes-sanesipoen; langkoeng oetami malih, jen kopi. ing poendi kenging, sabab kěḍiq-kěḍiq oewohipoen saestoe loemajan oegi.

Kontroleur. Ja wel, ik ben er ook een paar keeren langs geweest.

Hoe heet de kampoeng, die wij daar vlak voor ons hebben?

Wat zijn er weinig boomen in.

Wědana, U moet onophoudelijk den kleinen man zien te bepraten, om veel boomen in zijne kampoeng te planten.

Dit is toch zeer nuttig, vooral als men vruchtboomen plant, zooals: nangka, manggistan mangga.

Wanneer ze geen vruchten meer dragen, dan kan het hout des noods nog gebruikt worden voor timmerhout.

Zie daar eens, wat zien die paggers er onoogelijk uit.

Om ze niet al te dikwijls te moeten herstellen, moet je den kleinen man aanraden, levende paggers te planten, zooals: mandakaki, djarak, běběsaran, galinggěm of kěmbang sapatoe; het is nog beter als men daar, waar men kan, koffie er voor gebruikt, dan kan men van de opbrengst, hoe gering ook, profijt trekken.

Allah! (Tobat!) dalane dene koq loenjoe lĕmĕn, maoe bĕngi pantĕse, oedane dĕrĕs bangĕt ing kene.

Bĕkĕl. (*Loerah*). Koelanoewoen. Inggih kasinggihan ḍawoeh dalĕm, waoe daloe djawahipoen sakĕlangkoeng dĕrĕs saha dangoe.

Wĕdana. Ing kene sabĕn dina oedan? Ing kene apa oedan sabĕn dina?

Bĕkĕl (*Loerah*). Koelanoewoen. Inggih, 'ndara!

Sadintĕn-dintĕnipoen (oegĕr) srĕngngenge sampoen angglewang, botĕn tempo malih, ladjĕng brĕs kemawon djawah. Adatipoen djawaḥ, mĕnawi sampoen bĕḍoeg.

Kontrolir. La ikoe! saiki oega wis mĕnḍoeng.

Wĕdana. Bĕkĕl (Loerah)! tjĕḍaqna (ampingana) titihane kangdjĕng toean, manawa kaplesed (kaplese).

Djarane sapa ikoe, koq bagoes (apiq) temĕn?

Bĕkĕl. Koelanoewoen, Gaḍahan kawoela (abdi dalĕm ingkang gaḍah), anggen kawoela (abdi dalĕm) toembas saking tiang Sĕmawis woelan ingkang kapĕngkĕr poenika.

Wĕdana. Ija lowoeng (sĕḍĕng) bagoese; pira olehmoe toekoe?

Bĕkĕl. Koelanoewoen. Panoembas kawoela (panoembasipoen abdi dalĕm) satoes sekĕt roepiah pĕṭaq, anangiṅg sapoenika sam-

God, wat is de weg glad! Het heeft zeker gisteren nacht zeer hard geregend.

Loerah. Ja mijnheer, gisteren nacht heeft het zeer hard en lang geregend.

Wĕdana. Regent het hier alle dagen?

Loerah. Ja, Mijnheer.

Gewoonlijk na 12 uur 's middags begint het te regenen.

Kontroleur. Daar heb je het al, de lucht is nu reeds betrokken.

Wĕdana. Loerah, loop naast het paard van mijnheer; er mocht een ongeval gebeuren.

Van wie is dat mooie paard?

Loerah. Van mij mijnheer; ik heb het verleden maand van een Samaranger gekocht.

Wĕdana. Het is vrij mooi! Hoeveel hebt gij er voor betaald?

Loerah. Ik heb het voor honderd vijftig gulden gekocht, maar nu is mij al twee honderd gulden geboden.

poen wontěn, ingkang ngawis kalih atoes.

Wědana. Ija sokoer! dadi kowe oentoeng (oleh baṭi).

Loerah! ratane (dalane) iki enggal koněn ngrakal maneh.

Kowe ikoe, salawase koedoe di prentahi ngrakal-ngrakal bae. Kowe ikoe, adatmoe ngrakal moeng, jen di prentahi bae.

Běněre iki raq ratan (dalan) desa, ora pěrloe, akoe aweh prentah (mrentah), oepamane di glěṭoeq di lakoqake pangrakale kalawan alon-alonan bae maoe-maoene, saiki tamtoe wis rampoeng (lěbar) sarta ora ngěbot-ěboti wong tjiliqmoe.

Pangopene (pamiarane) ing ngarěp oega ora pěrloe kěrěp-kěrěp kaja saiki; oega sabab apa alane měngkono, sanggěr oedan děrěs bae, bandjoer roesaq.

Wědana. Kangdjěng toean! Prajogi pandjěněngan dalěm koela (abdi dalěm) atoeri maṇḍap, měḍoen kemawon; margenipoen sakělangkoeng andjoelěg sarta loenjoe sangět.

Kontrolir. Inggih, kapal koela oegi gagangsoeran (plorad-plorod, plorodan, kěplesed) kemawon.

Loerah! toentoeněn djarankoe iki.

Geneja-ta, ratane kije dadi isih doeroeng di krakal bae?

Běkěl. Koelanoewoen, inggih dědoeka dalěm, amargi dereng

Wědana. Het doet mij genoegen dat gij er winst op hebt.

Loerah! dezen weg moet gij gauw weer laten begrinten.

Je moet altijd daartoe gelast worden, om te begrinten. (Je begrint alleen maar, als (daartoe) last gegeven is).

Gij hadt eigenlijk niet op mijn last moeten wachten, omdat deze een gemeenteweg is, indien gij hem geleidelijk had laten in orde brengen, was de weg misschien al lang klaar, en zou het dan voor den kleinen man niet zoo drukkend zijn.

Dan zoudt ge hem in het vervolg niet zoo dikwijls moeten herstellen, zooals nu het geval is; nu hij zoo slecht is, wordt hij na elken harden regen beschadigd.

Wědana. Mijnheer! Wees zoo goed af te stijgen, de weg gaat erg steil naar beneden en is zeer glad.

Kontroleur. Ja, ook mijn paard glijdt telkens af.

Loerah! leid mijn paard.

Waarom toch is deze weg nog niet begrint?

Loerah. Ik vraag verschooning, ik heb er geen tijd toe kunnen

kaboedjĕng, awit titiang alit sawĕg sami riboet, anggarap sabin (sabinipoen).

vinden, daar de kleine man het erg druk heeft met het bewerken van zijn sawah.

Kawoela (abdi dalĕm) oegi mĕntas wangsoel saking rĕdi.

Ik ben ook pas van boven terug gekomen.

Wĕdana. Bĕnĕr, sawah koedoe kapĕrloqake, ananging ratan oega adja di anteqake, nganti roesaqe pisan. Bĕnĕr, jen garaping sawah desamoe ko' pĕrloqake, samono oega ratan-ratanmoe ora patoet ko' tinggal (ora kĕna di ambah pisan).

Wĕdana. Gij hebt gelijk, dat gij voor de sawah uw best doet, doch met de wegen moet je ook niet wachten, tot dat ze geheel onbruikbaar zijn.

Tamtoe (kira-kirane oega), ana sing nganggoer oetawa wis rampoeng pangolahe sawahe (pĕnggarape lĕmahe).

Wellicht zijn er wel menschen, die niets te doen hebben, of wier veldwerk reeds afgeloopen is.

Ora pĕrloe di dandani kabeh, pilihana kang roesaq bae, (ngĕndi kang roesaq bae).

Gij behoeft niet alles in orde te maken, neem alleen die gedeelten, welke slecht zijn.

Kontrolir. Wĕdana! saking panggraos (pamanggih) koela, tinimbang sabin bĕra, angoer radinan risaq, (langkoeng prajogi radinanipoen risaq, kalajan sabinipoen kabĕraqakĕn (botĕn dipoen garap),

Kontroleur. Wĕdana, ik geloof ook, dat het beter is, dat de weg slecht is, dan dat de sawahs braak liggen.

Ananging koela heram, kenging poenapa (kadospoendi dadosipoen) sawĕg sapoenika soemĕrĕp sampean radinan poenika samantĕn risaqipoen? [ningali (mirĕng), jen sawĕg sapoenika kemawon, anggen sampean soemĕrĕp, bilih radinan poenika sampoen mĕkatĕn risaqipoen.]

Maar het verwondert mij, dat gij niet eerder gezien hebt, dat deze weg zoo slecht is.

Wĕdana. Sajaktosipoen sampoen (kalampahan) kaping kalih poenika, anggen koela (abdi dalĕm) ngengĕtakĕn (mrentahi, njrĕngngĕni) ḍatĕng loerah poenika.

Kontrolir. Lah! saiki wis ora pati loenjoe bangĕt. Gawa mrene (adjoqna) djarankoe. Preneqna djarankoe.

Tjĕkĕlĕn sanggawĕḍine.

Wis, tjoelna bae saiki.

Loerah! kowe ana (kari) ing boeri (poengkoer), djarankoe iki bĕger (bigar, panasan, brangasan) bae.

Apa iki dalane njang (Poenapa poenika margenipoen ḍatĕng) kĕbon kopi anjar (enggal) ing Pakoewon?

Wĕdana. Inggih. (Noen-inggih) 'ndara.

Kontrolir. Loerah! mara tjĕkĕlana djarankoe, akoe arĕp mĕḍoen.

Djĕgongan (djoegangan, loewangan) iki geneja, ora paḍa (rata) djĕrone?

Koedoe di priksa (baleni) maneh. djĕrone kapaḍaqake lan gĕḍene (ambane).

Ḍadape koedoe enggal di tandoer bae ḍisiq.

Kalenane gĕḍenana (ambaqna) maneh saṭiṭiq, lan kana kene koedoe di tambaq (di anggĕli), manawa banjoe grodjog ngroesaqake kĕbon (soepaja banjoene oedan adja nganti ngroesaqake kĕbon).

Wĕdana. Om U de waarheid te zeggen, ik heb dien loerah reeds twee malen onder handen genomen.

Kontroleur. Zie zoo, nu is het niet zoo glad meer. Geef mij het paard hier.

Houd den stijgbeugel vast.

Laat nu maar los.

Loerah, rijd maar achter, mijn paard is lastig (hengstig).

Leidt deze weg naar den nieuwen koffietuin Pakoewon?

Wĕdana. Ja, mijnheer!

Kontroleur. Toe Loerah, houd het paard vast, ik wil afstijgen.

Waarom zijn de plantkuilen niet even diep?

Je moet ze laten nazien, zoodat de diepte aan de breedte (der kuilen) gelijk zij.

De dadap moet maar eerder geplant worden.

De greppels moeten verbreed worden en hier en daar een dammetje of afsluitsel, opdat het regenwater den tuin niet bederve.

Kapan (besoeq apa) kĕbon iki di tandoeri?	Wanneer wordt de tuin beplant?
Wĕdana. Mĕnawi salĕbĕting woelan poenika oegi, rampoeng sadajanipoen. Kintĕn-kintĕn, salĕbĕting woelan poenika oegi, loewanganipoen wagĕd rampoeng sadaja.	*Wĕdana.* Waarschijnlijk zullen al de kuilen nog deze maand klaar zijn.
Kantoen ngĕntosi poenika kemawon. Winihipoen (bibitipoen sampoen tjĕkapan sangĕt kaĕlih (dipoen-lih, dipoen pinḍah) saking ḍĕḍĕran ḍatĕng gadangan poenika.	Men wacht slechts daarop, (om tot het beplanten te kunnen overgaan); de zaailingen zijn reeds geschikt, om van de kweekbedden in den vollen grond overgeplant te worden.
Kontrolir. Poenika poenapa kĕbon mana-soeka?	*Kontroleur.* Is dat een vrijwillig aangelegde tuin?
Sintĕn ingkang gaḍah?	Wie is de eigenaar?
Wĕdana. Poenika kĕbonipoen kadji Saleh.	*Wĕdana.* 't Is hadji Salehs tuin.
Ingkang sabagian (sapalih) kĕbon babadanipoen (tanĕmanipoen) pjambaq, ingkang sabagian kalĕbĕt tanĕman kĕbon goepĕrmen, kadamĕl gĕntosipoen kĕbon goepĕrmen, ingkang sampoen sĕpoeh.	Gedeeltelijk is het een vrijwillige en gedeeltelijk een Gouvernements tuin, die den ouden moet vervangen.
Kontrolir. Poenapaha, awon sangĕt kĕḍoqanipoen (ambal-ambalanipoen, bantalsoesoenipoen, pangĕḍoqipoen).	*Kontroleur.* Wat zijn de terrassen slecht aangelegd!
Kĕdah sampean woelang, Wĕdana, anggenipoen'damĕl kĕḍoqan (ambal-ambalan) poenika kirang wiar (agĕng). (pangĕḍoqipoen poenika kirang wiar).	Wĕdana, U moet hem terechtwijzen, die terrassen zijn niet breed genoeg.
Ĕnggenipoen ngopeni oegi awon sangĕt (kirang prajogi).	Het onderhoud is ook slecht.

Wĕdana. Loerah! kadji Saleh saiki ana ngĕndi?

Wĕdana. Loerah, waar is hadji Saleh op het oogenblik?

Loerah. Koelanoewoen. Doeka sampean (Doeka dalĕm).

Loerah. Ik vraag verschooning (ik weet het niet mijnheer).

Wĕdana. Mara, paranana mĕnjang desane (omahe) mrana.

Konĕn mrene sadela.

Wĕdana. Ga hem in zijn kampoeng opzoeken.

Laat hem even hier komen.

Loerah. Koelanoewoen, ngatoeri (ngoendjoeqi) priksa abdi pandjĕnĕngan (abdi dalĕm) poen kadji Saleh, sandjangipoen ingkang estri, sawĕg kesah datĕng kita (nagari).

Loerah. Hadji Saleh is volgens het zeggen van zijne vrouw naar de hoofdplaats gegaan.

Wĕdana. Toetoera marang bodjone, mĕngko, jen tĕka (bali, moelih), di kon njang kawĕdanan, taq timbali (oendang).

Wĕdana. Zeg aan zijne vrouw, dat, wanneer hij terug is, hij dan op de distriktshoofdplaats moet komen, en hij door mij wordt opgeroepen.

Kontrolir. Poenapa sampean sawĕg soemĕrĕp sapoenika, jen kĕbonipoen kadji Saleh ngriki awon pamiaranipoen mĕkatĕn, Wĕdana? Poenapa sawĕg sapoenika kemawon, anggen sampean soemĕrĕp, jen kĕbonipoen kadji Saleh poenika awonipoen kados mĕkatĕn, Wĕdana?

Kontroleur. Wĕdana, hebt U nu pas gezien, dat die tuin van hadji Saleh zoo slecht is onderhouden?

Wĕdana. Sajaktosipoen, kĕrĕp sangĕt anggen koela (abdi dalĕm) angengĕtakĕn (soeka engĕt), ananging poenika tiang sakĕlangkoeng bĕlĕripoen.

Wĕdana. Om U de waarheid te zeggen, ik heb hem dikwijls gewaarschuwd, maar de man is zeer ongezeggelijk.

Kontrolir. Mĕnawi makatĕn kĕdah dipoen tabĕreni kemawon (sampoen bosĕn-bosĕn), amoelang (soeka piwoelang).

Kontroleur. Daarom moet gij het niet opgeven, hem terecht te wijzen.

Wĕdana! kĕḍoqanipoen (ambal-ambalanipoen) siti tĕgalan ing ngriki roepinipoen (kados-kados) baḍe dipoen itjalakĕn malih. Poenika dede (sanes) mĕkatĕn pamoerihipoen (pikadjĕngipoen). (Poenika botĕn kenging), waktoe njoewoen sitinipoen poenika, raq sampoen kadjangdji mĕsṭi kadjagi, soepados sitinipoen, ingkang sae, sampoen ngantos keli (laroed), inggih poenika sarana dipoen kĕḍoq, dene sapoenika sitinipoen, ingkang sae, sampoen meh itjal babar pisan.

Wĕdana, men schijnt hier de terrassen der tegalans maar heel en al te laten verdwijnen. Dat is de bedoeling niet; toen men den grond vroeg, is immers als voorwaarde gesteld, dat men zou waken tegen wegspoeling van den bouwkruin door aanleg van terrassen, en nu is de goede aarde mooi op weg, voor altijd verloren te gaan.

Wĕdana. Noen-inggih, lĕrĕs, 'ndara, poenika namoeng, awit (amargi) titiang alit (abdi dalĕm sadaja tiang alit) poenika sangĕt, anggenipoen botĕn open (pĕrdoeli) sarta sakĕlangkoeng bĕlĕripoen.

Wĕdana. Ja mijnheer, dat is, omdat de kleine man zoo onverschillig en koppig is.

Kontrolir. Inggih, ananging kadospoendi, poenapa para priantoen (kĕpala-kĕpala) salaminipoen poeroen (botĕn adjrih) kangelan, anindaqakĕn samĕsṭinipoen? Botĕn tjĕkap, katindaqakĕn kalajan kaprentahakĕn browaq-brawoq kemawon, ananging kĕdah katĕrangakĕn oegi ginanipoen (paedahipoen, kasilipoen) sarta kĕdah dipoen tabĕreni. Oedjaring paribasan: Kĕdah sabar tawĕkal. Sampoen kasĕsa botĕn kantĕnan.

Kontroleur. Ja wel, maar doen de hoofden wel steeds de noodige moeite? Het is niet genoeg, om prentah te geven op hoogen toon, men moet er ook het nut van uitleggen, en steeds op het zelfde aambeeld slaan. »Leuleus liat" (*) zooals het Soendasche spreekwoord zegt, en niet »pinggĕs haroepateun" (§).

Saha malih, oepami wontĕn tiang

En bovendien, als er eens een van

(*) Zacht, maar taai.
(§) Niet breken als een haroepat (nerf van de indjoek).

satoenggal kemawon, ingkang botĕn mitoeroet, kadjabĕl siti-nipoen, mangka ingkang sanes-sanes tamtoe ladjĕng oegi baḍe sami noeroet sadaja. Mĕnawi toemindaqipoen kenging saking pangadjaq (pirĕmbag) kemawon, poenika langkoeng prajogi malih.

de bepaald onwilligen zijn grond wordt afgenomen, zullen de anderen wel eieren voor hun geld kiezen. Kan het echter door overreding, zooveel te beter.

Tjobi, loerah poenika kaḍawoehana 'mbĕkta (mĕṇḍĕt) patjoel.

Laat de loerah eens een patjoel brengen.

Wĕdana. Loerah! ngoendanga oewong anggawa patjoel. Loerah! konĕn anggawa (akona anggawa) patjoel.

Wĕdana. Loerah, roep iemand met een patjoel.

Kontrolir. Soewawi, koela sami manḍap (mĕḍoen) roemiïn, koela baḍe njoekani tjonto, (toelaḍa).

Kontroleur. Laat ons even afstijgen, ik wil een voorbeeld geven.

Wĕdana. Sandika, 'ndara! soewawi, lĕnggahan roemiïn ing ngrikoe.

Wĕdana. Best mijnheer; laat ons intusschen daar gaan zitten.

Kontrolir. La kae wong anggawa patjoel, gawa mrene patjoele. (Preneqna patjoele).

Kontroleur. A, daar is de vent met zijn patjoel! Geef die patjoel hier.

Wĕdana. Kangdjĕng toean! kirang prajoginipoen (pantĕsipoen), mĕnawi pandjĕnĕngan (pandjĕnĕngan dalĕm) njalirani (nglampahi), matjoel pjambaq (njĕpĕng patjoel pjambaq).

Wĕdana. Mijnheer het staat niet, dat U zelf patjoelt.

Kontrolir. Kenging poenapa botĕn prajogi, Wĕdana? Botĕn prajoginipoen poenapa Wĕdana? Poenika mokal, jen angapĕsna (baḍe amirangakĕn) ḍatĕng koela, sanadjan oegi katingalan dening tiang alit, botĕn baḍe dados poenapa, malah sae.

Kontroleur. Waarom niet, wĕdana? dat zal ons niet onteeren, ook niet in de oogen van den kleinen man, integendeel.

Ingkang sapisan (sapĕrkawis), titiang alit baḍe sami soemĕrĕp, jen koela salĕrĕsipoen sami eman ḍatĕng pjambaqipoen.

Ten eerste zal hij zien, dat wij veel voor hem over hebben.

Kaping kalihipoen, tamtoe omongan (rĕmbag piwoelang) koela tambah dipoen gĕga (langkoeng kiat malih), mĕnawi ladjĕng kanjataqakĕn babar pisan.

Ten tweede zullen onze woorden beter ingang vinden, als wij de daad bij het woord voegen.

Mĕnawi botĕn mĕkatĕn, tamtoe pamanahipoen ḍatĕng koela, (engĕtanipoen, timbanganipoen) koela aming sagĕd omong (witjantĕn) kemawon, ananging botĕn sagĕd nandangi (toemandang, nglampahi) pjambaq.

Anders denkt hij bij zich zelf: »ze hebben mooi praten, maar kunnen het zelf niet".

O! sokoer sangĕt (Pintĕn banggi!), bilih para priantoen botĕn roemaos lingsĕm, anjoekani tjonto pjambaq ḍatĕng titiang alit; poenika ingkang kenging dipoen wastani, nglampahi ngamal.

't Zou een zegen zijn, als de hoofden zich niet schaamden, het den kleinen man voor te doen; zij doen dan meteen een God welgevallig werk.

Soeltan Oemar sampoen nate anglampahi, andamĕl banon pjambaq, nanging poenika botĕn dados sabab, angirangi anggenipoen kaoenggoelakĕn dening ngoelama-ngoelama.

Bagenda Oemar maakte zelf metselsteenen, en was er in de oogen der geloovigen niet minder om.

Kadji. Koelanoewoen, kasinggihan ḍawoeh dalĕm, njata sangĕt sapangandikanipoen kangdjĕng toean poenika, botĕn nalisir sakĕḍiq-kĕḍiqa, pantji inggih mĕkatĕn.

Hadji. Ja wel, 't is heel juist, wat mijnheer zegt, men zou er geen zikkepitje aan kunnen verbeteren.

Kontrolir. Wĕdana! kala roemiïn koela ngawoelani (kabawah prentah) sawĕnehing kangdjĕng toean

Kontroleur. Wĕdana, ik heb onder een Resident gediend, een eenvoudig man, die niet van

Residen, ingkang bares, botĕn rĕmĕn pisan-pisan datĕng kabĕsoesan (pameran), ananging asih datĕng ingkang wontĕn ngandap (alit). Pjambaqipoen botĕn nate goemĕde (angkoeh, gadah rikoeh) nĕrangakĕn, sarta oelat manis datĕng abdi-abdinipoen, malah-mandar, koela kĕrĕp ningali, pandjĕnĕnganipoen njalirani (nglampahi) ngasta patjoel pjambaq, aparing tjonto datĕng para alit. Ing saoepami pandjĕnĕnganipoen mĕtoeqi (manggihi) ingkang andadosakĕn danganing pĕnggalihipoen, ladjĕng pinoedji (kapoedji), saoepami mĕtoeqi (manggih, ningali) ingkang kirang sae (prajogi) ladjĕng dipoen woelang (aparing piwoelang); ing ngrikoe botĕn ngantos (kantos) lami, sadaja salĕbĕting paresidenanipoen dados ewah (gĕntos roepi, warni).

praal hield, maar een hart had voor den kleinen man. Dien was het niet te veel, gemoedelijk de zaak uit te leggen, en dikwijls heb ik hem de patjoel in de hand zien nemen, om het voor te doen. Waar hij wat goeds vond, prees hij; waar het minder goed was, onderrichtte hij; en binnen korten tijd was alles in de residentie veranderd.

Tiangipoen botĕn amoeng mĕlĕng adjrih kemawon kalih kangdjĕng toean Residen waoe, ananging oegi sami roemaos sangĕt isin (kaisinan), mĕnawi botĕn amitoehoe saprentahipoen (sadawoehipoen), amargi pandjĕnĕnganipoen sakĕlangkoeng sae pambĕqanipoen."

Men *vreesde* den Resident niet alleen, maar men schaamde zich, zijne bevelen niet op te volgen, omdat hij zoo goed was.

Samantĕn malih (oegi), jen wontĕn pĕrloenipoen, pjambaqipoen (pandjĕnĕnganipoen) sagĕd sangĕt, anandoeqakĕn kakĕntjĕngan. Sa-

En streng kon hij ook zijn, als 't noodig was.

mantĕn oegi, manawi pĕrloe, pandjĕnĕnganipoen soq kĕrĕng (bantĕr, kĕntjĕng) sangĕt.

Wĕdana. Mĕnawi koela manah-manah saestoe, pangraos (pamanggih) koela oegi lĕrĕs sangĕt sapangandika pandjĕnĕngan (dalĕm). Mila sasagĕd-sagĕd koela, oegi soemĕdia (baḍe) anindaq-akĕn ingkang kados poenika (makatĕn).

Kontrolir. Prajogi sangĕt wĕdana, ananging kĕdah ngatos-atos, ingkang sae toemandoeqipoen, sabab jen botĕn mĕkatĕn, botĕn wontĕn damĕlipoen (tanpa damĕl, botĕn wontĕn ginanipoen, paedahipoen), sarta tamtoe ing wingking sami ginoedjĕng (baḍe kagoedjĕng ing tiang kaṭah).

Oegi kĕdah kadjagi, soepados kĕpala-kĕpala, ingkang kabawah ing sampean, sami mitoeroet ing lampah sampean mĕkatĕn waoe, sarta kĕdah dipoen ĕrtosakĕn malih, jen angasar (angoso) rĕmbag ḍatĕng titiang alit botĕn wontĕn ginanipoen babar pisan, malah jen botĕn toeman (kapatoeh), tiangipoen alit baḍe mastani: »wontĕn gloeḍoeg, tanpa djawah", mĕnawi pjambaqipoen sami soemĕrĕp, jen para pangagĕngipoen naming sagĕd mrentah oetawi ngadjrih-adjrihi kemawon.

Mangga koela njoekani tjonto ing-

Wĕdana. Nu ik er goed over nadenk, mijnheer, moet ik zeggen, dat U gelijk hebt. Ik zal ook trachten, dien weg op te gaan.

Kontroleur. Best, wĕdana; maar pas dan op, dat gij het goed doet, want anders heeft het geen effect en lacht men U in zijn vuistje uit.

Zorg ook, dat de hoofden onder U Uw voorbeeld volgen en prent hun vooral in, dat zij door een hoogen toon tegen den kleinen man aan te slaan niet veel winnen; òf zij worden gewend er aan, òf zij zeggen, als alles bij bevelen en dreigementen blijft »gĕlĕdoeg tjes" (*).

Doch laat ons nu eens een goede

(*) Het dondert, doch er valt slechts één drup regen.

kang sae. (*Toean Kontrolir matjoel*).

Na ngono. Saiki loerahe.

Loerah! mara iki bandjoerna (toetoegna).

Loerah. Koelanoewoen, inggih sandika, 'ndara!

Kontrolir. Ih! adja ngono (ikoe loepoet). Koedoe ngene adĕge, sarta mangkene pamatjoele. Bĕnĕr, (Ija) mangkono bĕtjiq.

Mangga Wĕdana, sampean tingali raq gampil-ta?

Wĕdana. Koela andereq, mĕnawi mĕkatĕn toemindaqipoen (tandoeqipoen, damĕlipoen), ananging bentĕn (beda) sangĕt kalih ingkang sampoen-sampoen. Wiwitipoen matjoel roemiïn, mĕnawi sampoen, sawĕg andamĕl kĕdoqanipoen (ambal-ambalanipoen).

Kontrolir. Mila mĕkatĕn, sabab para priantoen (kapala-kapala) botĕn amĕrloqakĕn maos, poenapa ingkang sampoen kasĕrat ing atasipoen bab poenika; ing wingking, mĕnawi botĕn dados, ladjĕng kemawon nglĕpatakĕn datĕng titiang alit. (ladjĕng tiangipoen alit kemawon, ingkang kalĕpatakĕn).

Wĕdana. Inggih koela roemaos kalĕpatan, 'ndara! (Inggih, koela nrimah lĕpat), nanging koela pradjangdji, ing ngadjĕng bade koela rembag (ewahi). Sadjatosipoen,

tjonto geven (De kontroleur patjoelt).

Zie zoo, nu de Loerah.

Loerah, vervolg dit eens.

Loerah. Best, mijnheer.

Kontroleur. Neen, dat deugt niet; zóó moet gij staan, en zóó patjoelen. Ja, zoo is het goed. Ziet gij wel, wĕdana, dat het heel gemakkelijk is?

Wĕdana. Ja wel, mijnheer, als men het zóó aanlegt, maar ze deden het heel anders; eerst gingen ze alles omwerken en dan pas de terrassen maken.

Kontroleur. Dat komt, omdat de hoofden geen kennis namen van hetgeen ter zake geschreven werd, en als het dan niet lukt, krijgt de kleine man de schuld.

Wĕdana. Ik erken schuld, mijnheer, doch beloof U, dat het nu zal veranderen. Eigenlijk gezegd, begreep ik de zaak tot nu toe niet.

ngantos ing wěktoe poenika koela pantji kirang mangěrtos bab prakawis poenika.

Kontrolir. Mila makatěn, sabab para priantoen sami angraos (angintěn) nista, tjampoer datěng prakawisipoen toewin pandamělanipoen titiang alit; mangka poenika pěrloe sangět.

Kadospoendi sagědipoen ngědalakěn prentah (mrentah), měnawi botěn mangěrtos poenapa ingkang kaprentahakěn?

Wědana. Inggih lěrěs, sapoenika emoetan (pamanggih) koela oegi sampoen sanes (ewah), mangke kanjataqakěn, bilih pandjěněngan dalěm karsa papriksa mriki malih.

Kontrolir. Sakělangkoeng sokoer koela, měnawi makatěn, tamtoe koela sami bade sagěd sasarěngan mědamël (njamboet damël, nglampahi pěndamělan, kwadjiban koela) kanti sěněng ing manah, saha sagěd andadosakěn pintěn-pintěn kasaenaning ngakatah. Malih, poenika tamtoe bade wontěn ginanipoen, kangge (toemrap) kamadjěngan sampean, sadjawinipoen saking běrkahipoen nindaqakěn ngamal, djalaran (amargi) nglampahi ingkang amigoenani datěng ingngakatah. Ingkang měkatěn dados kenging siněboet (winastan): »toemandang ing kiwa

Kontroleur. Dat komt, omdat gijlieden beneden U acht U met de zaken van den kleinen man, met zijn werk in te laten, en dat is toch noodig.

Hoe wil men bevelen geven, als men van de zaak geen verstand heeft?

Wědana. Daar is veel van aan, ik zie het nu evenwel anders in; U zult daar de bewijzen van zien, als U weêr hier op tournee komt.

Kontroleur. Dat doet me recht veel genoegen; zoo kunnen wij genoegelijk samenwerken en heel wat goeds tot stand brengen, en U zal het voor uw promotie ook geen windeieren leggen; daargelaten, dat gij een Gode gevallig werk doet, door in 't belang van het algemeen nuttig te zijn. Het mes snijdt dus van alle kanten, hier en hiernamaals hebt gij er voordeel van.

tĕngĕn," ing doenja doemoegi ing akerat sampean baḍe kaoentoengan.	
Ananging sapoenika, mangga sami ladjĕng, mĕnawi kaĕlatan (mangke kĕlatĕn).	Doch laat ons nu verder gaan, het wordt anders te laat.
Wĕdana. Soemangga. Nanging koela (abdi dalĕm) njoewoen lilah sakĕḍap, baḍe ngrĕmbag kalian para loerah-loerah toewin bĕbaoe ḍoesoen, poenapa ingkang pandjĕnĕngan dalĕm ḍawoehakĕn kala waoe sadaja.	*Wĕdana.* Goed, mijnheer; mag ik nog even een woordje tot de loerahs en bĕbaoe's spreken naar aanleiding van hetgeen U daar straks gezegd heb.
Kontrolir. Prajogi. Lah mĕkatĕn wiwitanipoen sampoen sae sangĕt.	*Kontroleur.* Goed wĕdana, dat is al een mooi begin.
Na! Sapoenika mangga sami ladjĕng. Moegi-moegi ingkang sami koela tjariosakĕn waoe wontĕn paedahipoen, ingkang tjoemanṭel.	Zie zóó, nu kunnen wij onzen weg vervolgen. Ik hoop, dat wij hier goed zaad gestrooid hebben, en er iets van opkome.
Wĕdana. Pangadjĕng-adjĕng koela (ipoen abdi dalĕm) oegi mĕkatĕn.	*Wĕdana.* Ik hoop het ook.
Kadji. (Sasampoenipoen kangdjĕng toean Kontrolir biḍal, ḍatĕng kantjanipoen saḍoesoen).	*Hadji.* (nadat de kontroleur weg is, tegen zijn dorpsgenooten):
Saoemoer koela (gĕsang), nĕmbe saniki mirĕng, wontĕn kangdjĕng toean Kontrolir makatĕn pangandikanipoen, lan sadaja saḍawoehipoen lĕrĕs kemawon. Kapengin koela, ingkang lami sing mĕkotĕn nikoe.	Dat is voor het eerst van mijn leven, dat ik een kontroleur zóó hoor spreken en zóó in allen opzichte juist. Bleef hij maar lang hier!
Tiang ḍoesoen. Saha anggening tĕtĕs (teteh, mĕmĕs, lĕmĕs) pangandikanipoen tĕmboeng djawi, andamĕl kasĕngsĕm.	*Een desa-man.* En wat spreekt hij vlot Javaansch. 't Is aardig.

Tiang ḍoesoen sanes malih. Ĕnggiḥ, andamĕl sĕnĕng gaḍah bĕndara Kontrolir mĕkotĕn nikoe. Wagĕda lami mawon djoemĕnĕngipoen ing ngriki, tinimbang kalajan kang ĕmpoen-ĕmpoen.

Botĕn sĕnĕng (saketja), sabĕn-sabĕn gantos bĕndara enggal.

Kontrolir. Radin-radinan ḍoesoen ngriki sami kirang sae (prajogi).

Kĕdah kamanah, jen poenika kangge ing kaṭah, ingkang sapisan tiangipoen ḍoesoen pjambaq.

Lan malih pandamĕlipoen oegi awon, kakĕntjĕngakĕn (kasipat kĕntjĕng) kemawon, botĕn kadamĕl moebĕng sakĕḍiq ing poendi sangĕt minggah mĕḍoenipoen, soepados gampil dipoen ambah.

Wĕdana. Noen-inggih, poenika lĕpatipoen ingkang damĕl roemiin, dene margi-margi damĕlan sapoenika langkoeng sae, saha oegi botĕn sangĕt-sangĕt risaqipoen mĕnawi katradjang ing djawah dĕrĕs.

Kontrolir. Inggih lĕrĕs, mila poenika langkoeng prajogi sangĕt, ngoepados tratasan, ingkang sae, roemiïn; sanadjan oegi radi tĕbih, amargi botĕn kĕsangĕtĕn minggah oetawi mĕḍoenipoen, poenika tamtoe langkoeng gampil dipoen lampahi, dados ing woesananipoen langkoeng tjĕlaq saking radinan, ingkang tjĕlaq waoe.

Een andere desa-man. Ja, 't is prettig zoo'n kontroleur te hebben. Als hij nu maar wat langer hier blijft dan die anderen.

Telkens een nieuwe baas, is alles behalve pleizierig.

Kontroleur. De kampongwegen konden mooier zijn.

Men bedenke toch, dat allen er voordeel bij hebben, niet het minst de kampongbewoners zelve.

Ook zijn ze slecht aangelegd, recht toe recht aan in stede van bij steilten en laagten om te buigen, om de steilte te verminderen.

Wĕdana. Ja mijnheer, dat is nog een kwaad van den ouden tijd; de later aangelegde wegen zijn beter en lijden ook minder aan afspoeling bij sterke regens.

Kontroleur. Juist, en daarom is het dubbel voordeelig, eerst een goed tracé te zoeken. Al wordt de weg iets langer, omdat hij niet zoo sterk daalt en klimt, komt men gauwer vooruit en is hij op het eind korter dan de korte weg.

Wĕdana. Noen-inggih 'ndara, margi kĕntjĕng, ingkang mĕndaq-mĕndoekoel (minggah mĕdoen) poenika, sajaktosipoen tjĕlaq, dados tĕbih.

Kontrolir. La poenika pawinihan sae! Dene poenika, ingkang wontĕn sakilenipoen, poenapaha koq radi djĕne?

Poenika tamtoe kemawon (sampoen tetela, trang), tiang kakĕrĕpĕn panjĕbaripoen, saha kados oegi sampoen kasĕpoehĕn winihipoen.

Poenika sampoen sĕdĕngipoen katanĕmakĕn. Siti ing ngriki, sampoen ngantos langkoeng saking sakawan dasa dintĕn oemoeripoen pawinihan. Winih ing siti ngriki, anggenipoen katilar wontĕn ing pawinihan, sampoen ngantos langkoeng saking 40 dintĕn.

Wĕdana. Loerah! wis pirang dina (sapira) oemoere pawinihan (winih) ikoe?

Loerah. Koelanoewoen, kados sampoen wontĕn kalih woelan (santoen).

Wĕdana. Lajaq (patoet) wis samono gĕdene. Geneja, dadi doeroeng katandoerake? (kaĕlih)?

Loerah. Koelanoewoen, inggih dĕdoeka pandjĕnĕngan, (pandjĕnĕngan dalĕm, dĕdoeka dalĕm) sabinipoen dereng sampoen (rampoeng), anggenipoen matjoeli.

Wĕdana. Ja mijnheer, zoo'n weg recht toe recht aan is eigenlijk hinkende haast. Haastige spoed is zelden goed.

Kontroleur. Dit padi kweekbed staat heel mooi! Waarom ziet dit andere daar in het westen er een beetje geel uit?

Het is niet te verwonderen, want het is te dicht bezaaid en de zaailingen staan er waarschijnlijk al te lang in.

Ze zijn reeds geschikt, om overgeplant te worden. Op deze hoogte moeten de zaailingen niet langer dan veertig dagen in het kweekbed zijn.

Wĕdana. Hoe oud is dit kweekbed wel, Loerah?

Loerah. Ik geloof reeds twee maanden.

Wĕdana. Het zal wel uitkomen, de plantjes zijn ook al zoo groot. Waarom zijn ze nog niet overgeplant?

Loerah. Ik vraag verschooning, men is nog niet klaar met het bepatjoelen van de sawah.

Wĕdana. Moela ikoe apa toetoerkoe: adja kĕsoesoe (age-age), bandjoer njĕbar bibit, jen doeroeng rampoeng babarpisan pamatjoele lan pamaloekoene.

Iki winihe, enggal konĕn nandoerake, manawa roesaq, amarga wis toewa tĕmĕn. (jen kalawasĕn ana ing pawinihan).

Loerah. Koelanoewoen, noen-inggih sandika.

Wĕdana. Mĕnawi (poenapa pandjĕnĕngan dalĕm) ngĕrsaqakĕn ḍahar roemiin? Ing pasanggrahan ngrika koela (abdi dalĕm) sampoen kengkenan sĕḍia ḍahar (njĕḍiaqakĕn ḍahar).

Kontrolir. Mangga.

Wĕdana. Botjah! tjĕkĕlana djarane (titihane) kangdjĕng toean koewe.

Marta! Apa wis sĕḍia ḍĕḍaharane?

Gage (enggal) angkatana.

Moegi sampoen dados panggalih, ḍahar ing sawontĕnipoen kemawon, margi koela botĕn gaḍah koki, ingkang sagĕd.

Kontrolir. O! Samantĕn, sanes nami (poenika botĕn kenging dipoen wastani) sawontĕnipoen.

Poenika sopipoen etja sangĕt. Sopipoen sakĕlangkoeng etja.

(Dasar) koela sampoen loewe (sangĕt).

Wĕdana. Sampoen mĕsṭi kemawon, sabab awit endjing dereng kalĕbĕtan sĕkoel (ḍahar).

Wĕdana. Daarom heb ik gezegd: men moet niet uitzaaien, wanneer de sawah niet eerst ééns bepatjoeld of beploegd is.

Die zaailingen moet je spoedig laten overplanten, ik vrees dat ze bederven, als ze te lang in het kweekbed staan.

Loerah. Ja, mijnheer.

Wĕdana. Wilt U eerst gaan eten? Ik heb in de pasangrahan wat laten klaarmaken.

Kontroleur. Goed.

Wĕdana. Jongens! houd het paard van mijnheer vast.

Marta! is het eten klaar?

Breng het maar gauw op.

U zult het mij, hoop ik, niet kwalijk nemen, dat het eten zoo eenvoudig is. Ik heb geen goede kok.

Kontroleur. Nu, het is lang niet slecht.

De soep smaakt heerlijk.

Ik heb nog al honger.

Wĕdana. Dat zal wel uitkomen, U hebt sedert van morgen nog geen rijst gegeten.

Koela oegi sakĕlangkoeng dening loewe.

Iki atoerna kangdjĕng toean.

Kontrolir. Sampean njariosakĕn, koki poenika botĕn sagĕd, lah poenika olah-olahanipoen koq etja-etja sarta rĕsiq-rĕsiq.

Wĕdana. Noen-inggih timbang botĕn wontĕn kemawon.

Sajaktosipoen, bodjo koela (bodjonipoen abdi dalĕm), ingkang kĕdah pinoedji poenika. Kala roemiïn pjambaqipoen sawĕg dipoen woelang ing sĕkolah wĕlandi, lami anggenipoen toemoet ('ndereq) ing njonjahipoen (wontĕn ing grianipoen) mistĕripoen (goeronipoen), ing ngrikoe dipoen adjar olah-olah toewin samoekawis pandamĕlanipoen tiang estri, ingkang kaṭah (agĕng) paedahipoen.

Kontrolir. Ing batos koela oegi sampoen amanah: »Geneja, ing kene koq dadi bisa tata mangkene (tĕmĕn)," sapoenika koela mangĕrtos sababipoen. Poetra-poetra (anaq-anaq) sampean oegi tata-tata (ramping) sangĕt, botĕn pisan-pisan wagoe (kaoe) kados tiang ḍoesoen (paḍoesoenan).

Wĕdana. Amĕrgi kangdjĕng toean (pandjĕnĕngan dalĕm) sampoen aṇḍawoehakĕn mĕkatĕn, koela dados wantoen matoer (ngatoerakĕn) kalian tĕroes tĕrang, pantji kabingahan koela (abdi dalĕm)

Ook ik heb erge eetlust.

Geef dit aan mijnheer.

Kontroleur. U zegt dat de kok niet goed is, en nu blijkt het mij, dat hij zeer smakelijk heeft gekookt; en alles is zoo zindelijk.

Wĕdana. Ja, bij gebrek aan beter.

Eigenlijk komt mijne vrouw er de eer van toe. Zij is op de Hollandsche school geweest, en woonde een tijd lang bij de familie van den meester, wiens vrouw haar koken leerde en allerlei nuttige handwerken.

Kontroleur. Ik dacht al, wat is hier alles netjes, maar nu begrijp ik het. Ook Uw kinderen zien er zoer netjes uit, en ze zijn niets dorpsch.

Wĕdana. Nu U het zegt, durf ik het wel bekennen; ik heb alle vreugd van mijne vrouw. Zij weet van weinig veel te maken en is degelijk. Ik laat haar al het geldelijke over en zij is een

tělas kalih bodjo koela (bodjonipoen abdi dalěm) kemawon. Pjambaqipoen sakělangkoeng sagěd tjěkap kaṇti barang sakědiq, saha botěn soemboengan. Prakawis arta koela, kapasrahakěn sadaja kemawon ḍatěng pjambaqipoen, sarta pjambaqipoen tangginas (gěmen) sangět. Sapoenika koela mangěrtos ginanipoen (paedahipoen) pangadjaran, ingkang sae, ḍatěng para tiang estri oegi.

zuinige huismoeder. Ik begrijp nu het voordeel van eene goede opvoeding, ook voor vrouwen.

Kontrolir. Inggih (Lěrěs) Wědana, koela oegi soq kěrěp witjantěn pjambaqan (amanah): tiang djawi poenika, soq katingal loba, sarta sěmonipoen tjěkap (katjěkapan, soegih), nanging salěrěsipoen kaṭah kěmlaratanipoen; měnggah koela, langkoeng sěněng ningali tjita (ěntjit), ingkang rěsiq, tinimbang kalih soetra, kang rěgěd, sarta rombeng.

Kontroleur. Ja, wědana, ik heb bij mij zelf dikwijls gezegd: bij veel overdaad en schijnrijkdom bij de Javanen is veel armoedigs. Ik zie liever een schoon chitsje, dan vuile, gescheurde zijde.

Tjobi, sampean jaktosi (timbang) kalampahan (gěsang) koela para toean-toean (bangsa wlandi); gadjihipoen (blandjanipoen) oegi botěn sapintěn kaṭahipoen (agěngipoen); sěmantěn oegi, sadaja ing grianipoen sagěd ramping (sae), prabotipoen gria botěn kakaṭahěn, ananging prajogi, ḍaḍaharanipoen sae, manangge sapantěsipoen, malah sagěd nampi tětamoe kalajan sajogjanipoen (sapantěsipoen).

Kijk eens hoe *wij* leven; ons traktement is toch ook zoo groot niet, en toch is alles netjes bij ons; wij hebben niet te veel, maar goede meubelen, eten goed, kleeden ons behoorlijk en kunnen zelfs behoorlijk gasten ontvangen.

Ananging, koela poenika botĕn amĕrloqakĕn ḍatĕng sakaṭahing barang 'mas intĕn, ingkang awis-awis.

Wĕdana. Lĕrĕs, manahipoen (witjantĕnipoen) bodjo koela (bodjonipoen abdi dalĕm) inggih makatĕn oegi, saha pjambaqipoen botĕn nate anjoesahakĕn (damĕl posing) ḍatĕng koela (abdi dalĕm), mĕnawi wontĕn tiang naweqakĕn paniti, sĕngkang (kraboe) oetawi soepe sae-sae, nanging ingkang rĕginipoen sakĕlangkoeng awis-ipoen. Artanipoen kangge ḍatĕng barang, ingkang langkoeng migoenani kemawon, nanging samantĕn malih (oegi), botĕn ngantos anglingsĕmakĕn ḍatĕng koela, bilih pjambaqipoen ḍatĕng, wontĕn ing kĕmpalan pista, amargi (djalaran) sagĕd amĕmantĕs, ngantos dados botĕn poeroen kawon kalian ingkang moebjar-moebjar (moentjar-moentjar, moebjar-moentjar) panganggenipoen.

Enggal poenika kangdjĕng njonjah Sekrĕtaris, ingkang dados (kalĕbĕt) mitra darmanipoen (sobat kĕnṭĕl, sobat sarawedi) bodjo koela (bodjonipoen abdi dalĕm), amoedji kemawon ḍatĕng koela, bab bodjo koela (bodjonipoen abdi dalĕm); angrĕmĕnakĕn sangĕt, ningali patrapipoen bodjo koela (bodjonipoen abdi dalĕm) tjampoeran kalian para njonjah-njonjah.

Maar wij doen niet aan allerlei dure goudwerken of edelgesteenten.

Wĕdana. Ja, dat zegt ook mijne vrouw en die maakt het mij niet lastig door telkens. om een mooie speld of peperdure oorringen of ringen te zaniken, die haar te koop worden aangeboden. Zij besteedt haar geld aan nuttiger dingen, en toch behoef ik mij niet over haar te schamen. als ze op een feest komt. Door goeden smaak weet ze dat ruimschoots te vergoeden (Door goeden smaak doet zij niet onder voor (degene) die (erg) opgesmukt zijn).

Onlangs maakte mevrouw de Secretarisse, waar ze een groote vriendin van is, mij nog een compliment over mijne vrouw. 't Is aardig, om te zien, hoe mijne vrouw met de Europeesche dames omgaat.

Kontrolir. Masa sandea, botĕn makatĕn. (Poenika sampoen tamtoe kĕmawon).

Njonjah-njonjah tamtoe sami sĕnĕng sangĕt, jen wontĕn priantoen estri, ingkang sagĕd ngladosi tjatjantĕnan, toewin ingkang botĕn kewĕdan (bingoeng), jen ngoepados omongan.

Amargi (djalaran) sami mĕngĕrtos (njandaq) maksoedipoen, mila poenika dados kĕmrakĕtipoen.

Wĕdana. Soewawi pandjĕnĕngan (pandjĕnĕngan dalĕm) koela atoeri, mriksani samoedajaning (pĕrsèn), ingkang sampoen katampi dening bodjo koela (bodjonipoen abdi dalĕm). Nanging, ingkang andadosakĕn kabingahanipoen agĕng, poenika aming, saoepami pjambaqipoen sagĕd angsal pĕngadjaran, kadosta: olah-olahan warni enggal, oetawi pĕndamĕlan tiang estri, ingkang pjambaqipoen dereng soemĕrĕp. Mĕnawi angsal pĕngadjaran (piwoelang), ingkang makatĕn poenika, botĕn poeroen kendĕl-kendĕl, jen dereng sagĕd sapikadjĕnganipoen. Anaq koela (anaqipoen abdi dalĕm) estri, ingkang pĕmbadjĕng, oegi sampoen miwiti nelad (njonto) datĕng iboenipoen; tjoetjoed sangĕt, jen dipoen tingali.

Kontrolir. Inggih (Lĕrĕs) Wĕdana, pangadjaran (piwoelang), ingkang

Kontroleur. Dat wil ik wel gelooven (Dat kan ook niet anders).

't Is dan ook heel prettig voor hen, als er Inlandsche dames zijn, die met hen spreken kunnen en niet verlegen zijn om stof voor een gesprek.

Men begrijpt elkaar beter en dat wekt vriendschap op van beide zijden.

Wĕdana. U moet eens zien, wat ze al niet voor cadeaux heeft ontvangen. Het lekkerste is ze evenwel, als ze weêr wat nieuws geleerd heeft, hetzij een nieuwe schotel, hetzij een handwerkje; en dan rust ze niet, vóór dat het haar gelukt is; en mijn oudste dochter begint het haar al aardig af te kijken.

Kontroleur. Ja Wĕdana, een goede opvoeding is meer dan geld; de

sae poenika, ginanipoen langkoeng (angoengkoeli) saking arta (kawitjaksanan angoengkoeli kakajan); pangadjaran (piwoelang) waoe botĕn sagĕd itjal; oedjaring paribasan: »Sangsam botĕn nate kawratĕn singatipoen.” Sarta langkoeng prajogi, taksih lare sampoen kalĕbĕtan pangadjaran (piwoelang) mĕkatĕn, sabab (amargi, djalaran) sagĕd roemasoeq (amandjing), ing wingking dados tograt (biasa, ḍasar).

eerste blijft: »het gewei verzwaart het hert niet” zegt immers het spreekwoord. En hoe jonger het er in komt hoe beter, dan wordt het tweede natuur.

Wĕdana. Kasinggihan sangĕt ḍawoeh dalĕm.

Wĕdana. Dat stem ik U geheel toe.

Kontrolir. ’mBendjing, mĕnawi sampoen akil-baleg (sĕpoeh, agĕng), tamtoe kapanggih ginanipoen (paedahipoen) pangadjaran waoe. Prawan-prawan (Lare estri) dados (langkoeng padjĕngipoen), gampil angsalipoen tiang djalĕr (bodjo), ingkang sae; mĕnggah ḍatĕng para djadjaka (djakadjaka), tamtoe gampil anggenipoen ngoepados panggĕsangan (pangoepadjiwa).

Kontroleur. En als ze later groot zijn, zullen zij er het voordeel van ondervinden. De meisjes zullen gemakkelijk een goed huwelijk doen, en de jongens komen beter door de wereld.

Wĕdana. Lĕrĕs sangĕt sapangandika (pandjĕnĕngan) dalĕm.

Wĕdana. Zeer juist, mijnheer.

Tanḍanipoen (tjihnanipoen) ḍatĕng koela, sampoen katah sangĕt, ingkang nakeqakĕn (anglamar) anaq koela estri waoe, kadosta Raden kadji N., ingkang soegih poenika, oegi sampoen anglamarakĕn anaqipoen djalĕr.

Een bewijs er van is, dat ik voor mijn dochter al verscheidene huwelijksaanzoeken heb gekregen, o. a. van den rijken Raden hadji N. voor zijn zoon.

Nanging anaq koela (anaqipoen

Maar ze is nog te jong. Bovendien

abdi dalĕm) taksih kalarenĕn (kanemĕn) sangĕt. Oegi koela (abdi dalĕm) botĕn bade (poeroen) amĕksa datĕng pjambaqipoen, amargi asring noentoen tjongkrah ing salaki rabi kemawon, (andamĕl tiwas (tjilaka), jen sampoen emah-emah).

Malah niat koela (niatipoen abdi dalĕm) bade koela (abdi dalĕm) atoerakĕn datĕng njonjah N., manawi sampoen oemoer sadasa taoen, kĕrsanipoen adjar kados iboenipoen roemiin. Bodjo koela (Bodjonipoen abdi dalĕm) oegi sakĕlangkoeng andjoeroengi, nanging anaqipoen kĕdah katam kor'an roemiin.

wil ik haar niet dwingen; dat geeft slechts ongelukkige huwelijken, en ik wil haar, zoodra ze tien jaar oud is, naar Mevrouw N. zenden. om te leeren, even als mijne vrouw, die er ook erg voor is; ze moet eerst nog haar belijdenis doen.

Kontrolir. Pangraos koela poenika prajogi sangĕt.

Kontroleur. Dat vind ik uitstekend.

Djangdji katitipakĕn datĕng tiangtiang, ingkang sae, kemawon, poenika artanipoen ingkang kangge wragad pangadjaranipoen mangsa angroegeqna (botĕn andamĕl karoegian) ing tĕmbenipoen.

Het geld, aan haar opvoeding besteed, mits ze bij geschikte lieden komt, is goed geplaatst.

Wĕdana. Kangdjĕng toean moegi pĕrtjadosa (kenging pĕrtjados), jen koela (abdi dalĕm) saestonipoen botĕn gadah emoetan mĕndĕt bodjo malih (ingkang grĕndĕt datĕng wajoeh); bodjo koela (abdi dalĕm) koela anggĕp inggih bodjo, inggih mitra, kenging kaădjaq witjantĕnan, saha bĕdami samoekawis lalampahan.

Wĕdana. Wilt U wel gelooven, mijnheer, dat ik er niet aan denk, een tweede vrouw te nemen. Mijn vrouw is tevens mijn vriendin, en ik kan met haar behoorlijk praten en alles overleggen.

Kontrolir. Kadospoendi, ingkang

Kontroleur. Houdt uw vrouw haar

raji poenapa dereng kasoepen těmboengipoen wlandi? Mangke koela kintoenakěn boekoe-boekoe tjara wlandi, ingkang aneh-aneh (sae-sae).

Wědana. Noewoen sangět, kangdjěng toean!

Kontrolir. Kadospoendi, sapoenika ingkang raji poenapa sampoen wiwit amoelang poetra-poetra sampean sakědiq-kědiq.

Wědana. Noen-inggih. Ingkang sěpoeh kalih pisan sampoen sagěd tatas ngaos kor'an, woelanganipoen iboenipoen, oegi sampoen sami soeměrěp aksara wlandi, saha sampoen sagěd maos boekoe djawi, tjap-tjapan, ngangge aksara wlandi, tjoetjoed sangět!

Kontrolir. Ah! prajogi sangět. Sapoenika kědah ka'adjarakěn oegi aksara djawi, sabab, manawi botěn sagěd poenika, saking pangraos koela kirang pintěr datěng tiang djawi.

Wědana. Anaq koela (anaqipoen abdi dalěm) estri, ingkang alit, sampoen sagěd, saha angrěměnakěn sangět, manawi pandjěněngan dalěm mirěng pjambaqipoen němbang. Enggal poenika paman toewin bibeqipoen, sakalianipoen sami kadji, wontěn ing ngriki, sakělangkoeng gening sami bingah (sakělangkoeng sami bingah-bingahipoen), aningali (njoeměrěpi), anaq koela makatěn.

Hollandsch wel aan? Ik zal U eenige aardige boekjes voor haar geven.

Wědana. Zeer graag, mijnheer.

Kontroleur. En leert ze nu al een beetje de kinderen?

Wědana. O! ja, mijnheer. De twee oudsten kunnen al flink den Koran lezen, dat ze van mijn vrouw leerden, en ook al de Hollandsche letters, ze lezen al heel aardig de Javaansche boekjes in die letter gedrukt.

Kontroleur. Dat vind ik heel aardig. Nu moeten ze ook het Javaansch schrift leeren, want het zou minder eigenaardig wezen, als ze dat niet kenden.

Wědana. Mijn dochtertje kent het al, en U moet ze eens hooren těmbangen (zingen). Haar oom en tante waren laatst hier, beide hadjies, en die waren opgetogen.

Wiwitanipoen (ingkang soewaoenipoen), pjambaqipoen sami botĕn rĕmbag sangĕt ḍatĕng sĕkolah Wlandi, ananging sapoenika, amargi kasoemĕrĕpan (soemĕrĕp), jen botĕn andadosakĕn aral ḍatĕng pangĕrtosan (pangadjaran) ing sanesipoen, dados sakĕlangkoeng anggening sami angroekoenakĕn. Malah sampoen sami baḍami, baḍe njakolahakĕn kapeuaqanipoen, anaqipoen (poetranipoen) djalĕr Wĕdana ing Tjabean, dipoen sanggi pjambaq wragading sĕkolahipoen.

Kontrolir. Dados sapoenika sami mangĕrtos, jen kangdjĕng Goepĕrmen botĕn niat (botĕn kĕrsa, botĕn gaḍah kĕrsa), baḍe moewalapakĕn tiang Djawi ḍatĕng agami kristĕn. Tiang Wlandi poenika sami gampil (sareh, botĕn angina) ḍatĕng agami sanes; sarta adatipoen oegi angoenggoelakĕn (angestoqakĕn, angoermati, ngadjeni) ḍatĕng agaminipoen tiang sanes.

Ing nagari Wlandi sabĕn (saroepining) agami botĕn wontĕn, ingkang andahweni (mĕmalangi) (saroepining agami kalilan, kenging kalampahakĕn), djangdji botĕn soelaja (njimpang) kalih lĕlampah, ingkang lĕrĕs, saha botĕn amoelangakĕn sĕsĕngitan ḍatĕng ingkang sanes kapĕrtjadosanipoen (agaminipoen). Koe-

Eerst waren ze erg tegen de Hollandsche school, maar nu ze zien, dat er het andere niet door lijdt, zijn ze er heelemaal meê verzoend. Ze hebben zelfs afgesproken, een neefje van hen, den zoon van den Wĕdana van Tjabean, voor hun rekening naar school te zenden.

Kontroleur. Ze begrijpen dus, dat het geen proselietenmakerij is van het Gouvernement. Wij Hollanders zijn verdraagzaam en eeren ook het geloof van anderen.

In Holland is elk geloof vrij, mits het maar niet strijdt tegen de goede zeden, en haat tegen andersdenkenden predikt. Dienen wij niet allen één en denzelfden God, en moeten wij op elkaar schimpen, omdat wij het niet allen op dezelfde wijs doen? Heeft niet elk land zijn bijzondere gewoonten?

la sadaja poenika poenapa botěn anjěmbah ing Goesti Allah satoenggal-ta, poenapa malih, poenapa pantěs koela sadaja sami gantosan natjad, sabab botěn noenggil atoeran, patrapipoen (anggen koela) njěmbah ing Allah? Saběn (satoenggil-toenggiling) nagari poenika poenapa botěn sami gaḍah adat (atoeran, kaprah) pjambaq-pjambaq?

Tjobi kemawon kawaos poenapa ingkang wontěn (kasěbat) ing sorah Maidah, dene měkatěn oengělipoen:

»Kowe kabeh adja paḍa padon prakara, loewoeng ondjon-ondjonana bab anindaqake kalakoean, kang prajoga ('amal); kosoq baline kowe kabeh oega marang Rahmat Oellah, měngko ing kana, kowe di paringi těrang apa kang saiki ora di těrangake marang manoengsa." (Isih kasiḍěm marang manoengsa).

Wědana. Aḍoeh! koela (abdi dalěm) gětoen sangět, dene poen paman sampoen botěn wontěn ngriki, mirěngakěn pangandika kangdjěng toean (pandjěněngan, dalěm) kados poenika waoe.

Pintěn-pintěn, ingkang lěpat engětanipoen ing atasing bangsa wlandi, kinintěn, jen titiang wlandi botěn gaḍah agami.

Kontrolir. Lěrěs. (Inggih), djalaran sadaja amoeng ningali

Lees maar eens wat in de soerah Maidah staat:

»Gij zult niet met elkander strijden, tracht liever, elkander te overtreffen in goede werken, Uw aller weg is naar God, en daar zult gij vernemen, wat nu nog voor den mensch verborgen is."

Wědana. He, hoe jammer dat mijn oom niet hier is, en U zoo hoort spreken.

Hoe velen hebben niet nog een verkeerd denkbeeld van de Hollanders, en denken, dat ze geen geloof hebben.

Kontroleur. Ja, omdat ze alleen op vormen zien. Maar daar zit

patrapipoen nindaqaken agami kemawon, nanging klintoe, manawi katimbang sampoen tjĕkap sĕmantĕn kemawon. Poendi (Oegĕr) ingkang pantji pĕrtjados (ngiman) ḍatĕng Goesti Allah ing salĕrĕsipoen, inggih poenika tiang, ingkang njata, soemĕrĕp ing salĕrĕsipoen (ingkang ngelmi Hakekat), botĕn sapintĕn anggenipoen amĕrloqakĕn ing kalahiranipoen (ing djawi), jen anindaqakĕn agami, (djangdji manah koela rĕsiq (soetji) sarta pasrah kemawon). Goesti Allah poenika raq inggih ngawoeningani saparipolah (saosiq) ing manoengsa dados koela sadaja, mangsa kenginga (sagĕda) ambodoni (ambaliloe) kaṇṭi lĕlampahan mĕkatĕn.

het hem niet in. Een ware geloovige, iemand die goed doordrongen is van de waarheid, hecht niet zoo erg aan vormen. God leest immers in onze harten en door vormen kunnen wij Hem niet bedriegen.

Wĕdana. Kasinggihan sapangandika pandjĕnĕngan. (dalĕm), ananging pintĕn-pintĕn ingkang sanes engĕtanipoen, sarta angintĕn, jen Goesti Allah kenging binaliloe dening soemantri-santri (soemoetji-soetji), soetji lair, oetawi manah moenapeq)?

Wĕdana. Juist, mijnheer, doch hoe velen denken anders, en denken God door schijnheiligheid te bedriegen.

Kontrolir. Milanipoen mĕkatĕn poenika, djalaran ingkang kaṭah botĕn patos mangĕrtos salĕrĕsipoen poenapa oetawi sintĕn ingkang pinoedji Goesti Allah, sarta agaminipoen namoeng sasilir bawang (botĕn lĕbĕt, kados poelasan ing djawi) kemawon.

Kontroleur. Dat komt, omdat ze geen goed begrip van God hebben en hun godsdienst niet meer dan een vernisje is.

Ingkang makatĕn poenika kenging sinĕboet (kawastanan): »kĕteq agĕgloendoeng klapa"; bilih ngaos kor'an, oegi botĕn mangĕrtos poenapa ingkang kaoengĕlakĕn, kados dening mentjo, jen angotjeh (witjantĕnan).

Men kan van hen zeggen: Een aap solt met- of betast de klappernoot en als ze den Koran lezen, begrijpen ze er even weinig van als de beo, wanneer hij praat.

(Poenika) Oelam poenapa (poenika?).

Wat voor vleesch is dat?

Wĕdana. Oelam kidang, angsalipoen gĕrma koela (gĕrmanipoen abdi dalĕm) njĕndjata kala wingi saking (wontĕn ing) wana poenika; ingkang katingal saking mriki.

Wĕdana. Het is kidangvleesch: mijn jager heeft gisteren in het bosch, dat U daar ziet, een kidang geschoten.

Kontrolir. Poenapa kataah kidangipoen ing ngrikoe?

Kontroleur. Zijn daar dan zooveel kidangs?

Wĕdana. Botĕn jen kataha (patosa kataah), oekoer wontĕn kemawon.

Wĕdana. Veel niet, maar er is toch wel wat te vinden.

Nanging sakidoelipoen wana poenika wontĕn satoenggiling poentoeq (goenoeq, rĕdi alit); ing ngrikoe (wontĕn) sakĕlangkoeng dening kataah. Malah tjariosipoen, sangsam oegi wontĕn.

Maar ten zuiden van dat bosch hebt U een heuvel, waar U ze in menigte hebt. Men zegt, dat er ook wel herten zijn.

Kontrolir. Sintĕn ingkang asring (kadangkala, soq) bĕbĕdag (anggropjoq, njĕndjata) datĕng ngrikoe?

Kontroleur. Wie jaagt daar nu en dan?

Wĕdana. Para tiang alit kemawon. Koela (abdi dalĕm) oegi asring (sampoen nate) bĕboedjĕng (boeboedjĕng) datĕng ngrikoe, aming sapoenikanipoen sampoen lami sangĕt, botĕn nate bĕdag-bĕdag (bĕbĕdag) malih,

Wĕdana. Alleen de kleine man. Ik heb er ook wel eens gejaagd, nu doe ik het echter sedert lang niet meer, omdat ik geen goede honden heb.

amargi botĕn gaḍah sĕgawon, ingkang poeroen (kĕndĕl, sae).

Kontrolir. Lo! ḍatĕng (wontĕn) poendi kagoengan (gaḍahan) sampean sĕgawon, ingkang kangge sarĕng bĕbĕḍag kalian koela kala roemiïn poenika? Ing wĕktoe sĕmantĕn wontĕn ingkang kĕndĕl sangĕt satoenggal.

Wĕdana. Kasinggihan, inggih poen Pĕtaq. Ananging woelan ingkang kapĕngkĕr poenika sampoen katĕḍa (ing) sima, sawaktoe kangge bĕbĕḍag.

Kontrolir. Gĕtoen tĕmĕn! Eman sangĕt!

Wah! koq agĕng tĕmĕn oelam tambra (tambranipoen) poenika! Angsal saking poendi Wĕdana, ingkang samantĕn agĕngipoen poenika?

Wĕdana. Angsalipoen poen Naib andjala saking (wontĕn ing lepen) Minggiran.

Soemangga kaḍahar. Soewawi katjobi, tamtoe etja (goerih) raosipoen.

Kontrolir. Inggih goerih sangĕt.

Kadoespoendi ing ngriki, poenapa asring takeih kaṭah tiang mĕnḍĕt oelam kalih djĕnoe (toeba)? (Ingkang asring andjĕnoe oelam loh?)

Wĕdana. Sapoenikanipoen sampoen awis-awis, botĕn kados kala roemiïn, sawĕg titiang alit poenika, bilih misaja (mĕnḍĕt)

Kontroleur. Waar is dan uw hond, dien U vroeger voor de jacht gebruikte, toen wij samen gingen jagen? U hadt er immers een die goed was.

Wĕdana. Ja wel, die Witte, die werd echter verleden maand door een tijger opgevreten, toen ik hem meê op de jacht nam.

Kontroleur. Hoe jammer!

Sakkerloot, wat is dat een groote tambra! Waar hebt gij zoo'n groote tambra van daan gekregen, Wĕdana?

Wĕdana. De Naib heeft hem in de Minggiran met een werpnet gevangen.

Wilt U hem proeven; hij zal wel goed smaken.

Kontroleur. Ja, hij is lekker vet.

Zijn hier nog veel menschen, die door middel van vergift (toeba) visschen?

Wĕdana. Tegenwoordig zijn er slechts enkelen, niet zooals vroeger, toen vischte de kleine man uitsluitend met vergift.

oelam, adatipoen namoeng kalian djĕnoe kemawon.

Ananging sasampoening kĕrĕp-kĕrĕp anggen koela (abdi dalĕm) mĕnging sarta ngengĕtakĕn, sapoenika sami botĕn wantoen malih. Wontĕn oegi ingkang wantoen (poeroen), ananging kanṭi ḍĕliqan (tjolongan) kemawon, (kalajan njĕlamoer kemawon).

Maar nadat ik het afgeraden en hen de zaak op het hart gedrukt heb, durven zij 't niet meer te doen. Er zijn er ook wel die het doen, doch dan doen zij het stilletjes.

Kontrolir. Prajogi sangĕt, dene sampean pĕnging bab poenika, (Prajogi sangĕt bab poenika sampean awisi), awit kĕsangĕtĕn pangrisaqipoen. (sabab sangĕt anggenipoen andadosakĕn karisaqan ing oelam-oelam waoe). Ingkang dipoen arah (angkah) dening tiang-tiang, (ingkang) mĕnḍĕt oelam waoe, naming ingkang sampoen agĕng kemawon, ingkang sampoen kenging katĕḍa, nanging jen kadjĕnoe, sakaṭahing oelamipoen, agĕng-alit, ingkang wontĕn panggenan (ngrikoe), ladjĕng sami mĕndĕm (blĕngĕr-blĕngĕr) oetawi pĕdjah.

Kontroleur. Het is zeer goed, dat gij het verbiedt, want het doet zeer veel kwaad. De menschen willen slechts groote visschen vangen, die geschikt zijn voor de tafel, maar door dat vergift worden alle visschen op die plaats, zoowel groote als kleine, bedwelmd en gaan dood.

Mangkenipoen, jen kalĕstantoenakĕn mĕkatĕn, alon-alon saroepining oelam ing lepen-lepen baḍe tĕlas (tjoerĕs) sadaja.

En als het zoo voortduurt, zullen langzamerhand al de visschen in de rivieren uitsterven.

Pĕngadjĕng-adjĕng koela, sampoen ngantos makatĕn, margi sadaja-daja oegi sami dojan (sĕta) (nĕḍa, ḍahar) oelam lepen (loh) waoe.

Ik hoop, dat het niet tot zoover zal komen, daar wij allen ook van visch houden.

Ing nagari Wlandi malah dipoen

In Holland plant men zelfs vis-

sĕngadja, lepen-lepen poenika dipoen bibiti (ingahi, dekeqi, tjĕmploengi bibit), soepados tambah oelamipoen. Jen ing tanah (koela) ngriki, botĕn dipoen bibiti, malah katjoerĕsakĕn (kapĕdjahakĕn).

schen in de rivieren, opdat ze zich vermenigvuldigen. In stede van ze te planten, gaat men ze hier bij ons uitroeien.

Wĕdana. Inggih poenika milanipoen sangĕt anggen koela (abdi dalĕm) mĕnging (anjĕgah, botĕn soeka).

Wĕdana. Daarom verbied ik het hun streng.

Para loerah-loerah sami koela (abdi dalĕm) ḍawoehi, jen kĕpanggih tiang, ingkang sawĕg andjĕnoe oelam, tiangipoen kĕdah kairid (kabĕkta) ḍatĕng kawĕdanan kemawon, baḍe koela bĕrdjoging srĕngĕn (dĕdoeka, srĕngĕni, doekani, ngadjrih-adjrihi).

De Loerahs heb ik laten beloven om, als ze menschen de visch zien vergiftigen, hen naar de districtshoofdplaats te laten brengen; dan zal ik hen wel een standje maken.

Kontrolir. (Prakawis) poenika koela rĕmbag (andjoeroengi, anetjeggi, moepakat) sangĕt.

Kontroleur. Dat ben ik volkomen met U eens.

Sapoenika koela baḍe ladjĕng mantoeq. Ananging sampean (pangraos koela) botĕn pĕrloe njarĕngi koela (ngiringakĕn lampah koela). Boqmanawi wontĕn malih pandamĕlan, ingkang langkoeng pĕrloe, mila prajogi (sampean) kantoen kemawon ing ngriki.

Nu moet ik naar huis gaan. Maar 't is niet noodig dat U met mij meê gaat. Misschien is er ander werk, dat dringender is. Het is daarom goed, dat U maar achter blijft.

Wĕdana. Koelanoewoen sandika, (koela (abdi dalĕm) anḍereq kemawon), ingkang soewaoe pantji koela (abdi dalĕm) oegi baḍe matoer (njoewoen idi), botĕn 'nḍereq sapoenika, margi baḍe nĕng-

Wĕdana. Zooals U wilt. Ik had U ook willen vragen, om niet meê te gaan, (omdat) ik van plan ben op het maken van de gaten toezicht te houden en den tuin van hadji Saleh in orde te

gani (ngĕpalani) tiang (ingkang) andamĕl tjĕmplongan (loewangan) poenika, saha baḍe andjagi anggenipoen njaeni kĕbonipoen kadji Saleh.

laten brengen.

Mĕnawi kĕparĕng, Assisten-wĕdana kemawon koela (abdi dalĕm) ḍawoehakĕn anḍereqakĕn koendoer (kondoer).

Als U het goed vindt, zal ik den Assistent-wĕdana U naar huis laten geleiden.

Kontrolir. Assisten-wĕdana oegi sampoen (botĕn pĕrloe, botĕn soesah), awit botĕn wontĕn pĕrloenipoen (ginanipoen); koela baḍe mantoeq enggal-enggalan (kĕbatan) kemawon, botĕn njimpang-njimpang, ngantjap, (mantjĕr, njĕrang), ḍatĕng gria kemawon), botĕn niat mampir-mampir.

Kontroleur. De Assistent-wĕdana hoeft ook niet; het is niet noodig; ik zal maar regelrecht naar huis gaan en zal mij nergens ophouden.

Eh! (Ten!) akoe ’ndjaloeq gĕni.

Man! geef mij vuur.

Abdi. Koelanoewoen poenika latoenipoen, ’ndara!

Bediende. Hier is vuur.

Wĕdana. Mĕnawi pandjĕnĕngan (dalĕm) karsa ngraosakĕn, poenika sĕs (ĕsĕs) klobot (ron djagoeng).

Wĕdana. Wilt U eens een strootje proeven?

Kontrolir. Tjobi (koela) baḍe soemĕrĕp (raosipoen).

Kontroleur. Toe laat mij ’t eens probeeren.

Lo! (Wah!) koq ampĕg tĕmĕn (sangĕt)! Poenika sata poenapa? (Saking poendi?).

Hè, die tabak is sterk! Wat voor tabak is dat?

Wĕdana. Sata koelḍan (tampangan, dĕlĕgan, lempengan). Toembasan (anggen koela (abdi dalĕm) mĕling, pitoengkas, anḍatĕngakĕn) saking Kĕḍiri (Kĕḍintĕn).

Wĕdana. Het is koeldan-tabak. Ik heb ze van Kĕḍiri besteld.

Jen pandjĕnĕngan (dalĕm) karsa

Als U er van houdt, zal ik er U

(dojan, sĕta), mangke koela (abdi dalĕm) atoeri, anggen koela (abdi dalĕm) toembas radi katah.

wat van zenden; ik heb er nog al veel van gekocht.

Kontrolir. Sangĕt panoewoen koela. Inggih, sata poenika, inggih wangi (aroem), inggih etja. (Sĕdĕp raosipoen toewin etja).

Kontroleur. Dank je zeer. Ja de tabak is geurig en heeft een aangename smaak.

Lah! Poenika sampoen dĕdĕt (mĕndoeng), bade djawah malih.

Dáár gaat het weêr betrekken, het zal gaan regenen.

Sampoen, koela bade (adjĕng) bidal, adjrih (koewatos) kadjawahan ing margi (angsal djawah ing margi).

Nu ga ik weg, ik ben bang, dat ik onder weg nat zal worden.

Wĕdana. Loerah! titihane kangdjĕng toean enggal konĕn anggawa (noentoen) mrene, (enggal konĕn ngadjoqake, njaosake) mrene.

Wĕdana. Loerah, laat het paard van mijnheer gauw hier brengen.

Loerah. Koelanoewoen, inggih sandika, 'ndara!

Loerah. Ja, mijnheer.

II.

Kontrolir. Sastra! Oendangĕn Djoeroetoelis. Djoeroetoelis oendangĕn (konĕn, taq oendang) mrene.

Kontroleur. Sastra! Laat den schrijver hier komen.

Sastra. Koelanoewoen, inggih ('ndara).

Sastra. Ja Mijnheer.

Djoeroetoelis. Koelanoewoen. Abdi dalĕm (dalĕm) pandjĕnĕngan dalĕm timbali?

Schrijver. Hebt U mij geroepen?

Kontrolir. Ija! Noelisa lajang (aweha kabar, wĕroeh) marang Wĕdana N., besoek ĕmben akoe arĕp tĕka nganslah (nibani, moekoel) padjĕg pĕnggaotan (faăl, se (c). Ing sadoeroenge, oewong-

Kontroleur. Ja, schrijf een brief aan den Wĕdana van N., dat ik overmorgen de bedrijfsbelasting kom aanslaan. De menschen moeten tegen dien tijd worden opgeroepen. Zij moeten zorgen

oewonge koedoe di oendangi (koempoelake) kabeh. Pada konĕn (koedoe) sĕdia kabeh.

dat zij er allemaal zijn.

Djoeroetoelis. Koelanoewoen, inggih sandika ('ndara)!

Schrijver. Goed mijnheer.

Kontrolir. (*Wontĕn ing kawĕdanan*). Wĕdana! (tiangipoen) poenapa sampoen datĕng (kĕmpal) sadaja (tiangipoen)?

Kontroleur (*op de districtshoofdplaats*). Wĕdana, zijn alle lieden opgekomen?

Wĕdana. Aming wontĕn satoenggal kalih kemawon, ingkang botĕn datĕng; wontĕn, ingkang botĕn wontĕn ing grianipoen, sawĕg kesah dagang; satoenggal kalih oegi wontĕn, ingkang sawĕg sakit (gĕrah), dados botĕn sagĕd datĕng (sowan).

Wĕdana. Op eenige na; eenige waren niet te huis, zij zijn uit handelen, enkele zijn ziek en kunnen niet komen.

Kontrolir. Gĕtoen sangĕt (koela). (Eman sangĕt); mangke koela botĕn sagĕd sami angrampoengakĕn prakawis poenika malih, (mangke anslah poenika botĕn sagĕd rampoeng malih).

Kontroleur. Dat is jammer, nu kunnen wij weêr niet klaar komen.

Wĕdana. Enggal poenika sampoen kĕmpal sadajanipoen, nanging ing waktoe poenika pandjĕnĕngan dalĕm botĕn sagĕd rawoeh.

Wĕdana. Verleden keer waren allen bij elkaar, toen kon U niet komen.

Kontrolir. O! inggih lĕrĕs, nanging dede lĕpat koela; waktoe poenika koela pĕrloe, kĕdah mapag (mĕtoeq) kangdjĕng toean Edelheer.

Kontroleur. Dat is waar ook, maar het was mijne schuld niet, ik moest den Raad van Indië gaan afhalen.

Kadospoendi, poenapa poendi, ingkang botĕn datĕng (sowan) poenika, botĕn kenging koela anslah kemawon, sanadjan oegi tiangipoen botĕn wontĕn?

Zouden wij de afwezigen niet kunnen aanslaan, zonder dat zij hier zijn?

Sampean tamtoe oegi njoemĕrĕpi poenapa kaoentoenganipoen; botĕn mĕkatĕn-ta, wĕdana?

Wĕdana. Koela aṇḍereq sangĕt, tiangipoen alit tamtoe oegi sami bingah (ing manah), sabab botĕn (baḍe) anglowongakĕn ing damĕl (ketjalan pĕndamĕlan, roegi pĕndamĕlan) sadintĕn, ḍatĕng (sowan) ing kawĕdanan (kaḍistriqan).

Kontrolir. Oegi kaṭahing (agĕnging) anslahanipoen (bĕḍaminipoen, mĕsṭinipoen) dipoen sandjangakĕn (ḍawoehakĕn), sarta pjambaqipoen kenging (wadjib) matoer ing salĕbĕting inah, ingkang katamtoqakĕn, manawi angraos kawratĕn, (ngatoerakĕn, (nglĕbĕtakĕn) kawratanipoen ing salĕbĕting tempo, ingkang sampoen katamtoqakĕn).

Ananging kĕdah kadjagi, sampoen ngantos kasep (kĕlatĕn) anggenipoen aṇḍawoehakĕn (asoeka soemĕrĕp, njandjangi) ḍatĕng titiang waoe.

Wĕdana. Soemangga. (Inggih sandika).

Kontrolir. Koela kapengin (Pĕngadjĕngan koela), atoeran anslah poenika wagĕda ('mboq) sampoen ngantos anjoesahakĕn sangĕt ḍatĕng titiang alit kados ing sapoenikanipoen.

Ananging koela botĕn sagĕd moebĕng (midĕr) ḍatĕng panggena-

Gij weet toch wel wat ze verdienen, niet waar wĕdana?

Wĕdana. Dat vind ik heel goed, mijnheer, en zal hen ook genoegen doen, dan verliezen zij geen dag door het opkomen naar de districtshoofdplaats.

Kontroleur. In allen gevalle wordt hun de aanslag medegedeeld en kunnen zij doleeren binnen den gestelden tijd.

Zorg echter dat zij 't tijdig hooren.

Wĕdana. Goed.

Kontroleur. Ik wilde wel dat er voor de lieden niet zoo'n omslag aan den aanslag verbonden was.

Maar ik kan toch moeielijk bij allen rondgaan, het is al een

nipoen satoenggal-toenggaling tiang, ingkang kenging paos poenika; kados sapoenika kemawon, sampoen botĕn gampil angrampoengakĕn anslahipoen kalajan enggal.

heel werk, om het gauw klaar te spelen, zooals het nu is.

Wĕdana. Koela pĕrtjados sangĕt, poenapa malih ing apdeling, ingkang samantĕn wiaripoen, kados tjĕpĕngan pandjĕnĕngan (dalĕm) poenika.

Wĕdana. Dat geloof ik, mijnheer, vooral in zoo'n uitgebreide afdeeling als de Uwe.

Patih. Wĕdana! djĕngandika raq soemĕrĕp-ta, jen koela lan toean Kontrolir ĕmpoen meh kalih Ngahad niki midĕr-midĕr nganslah padjĕg panggaotan mawon! Wĕdana! sampean raq soemĕrĕpta, jen koela kalih toean Kontrolir sampoen meh kalih Ngahad poenika midĕr-midĕr nganslah paos panggaotan (pakarjan) kemawon?

Patih. Wĕdana, weet gij wel, dat we (de kontroleur en ik) bij de twee weken op reis zijn voor den aanslag der bedrijfsbelasting?

Kontrolir. Poenika botĕn bade dados poenapa-poenapa, manawi botĕn wontĕn katah pandamĕlan sanesipoen malih. (Anggĕr botĕn wontĕn pandamĕlan katah sanesipoen malih).

Kontroleur. 't Zou minder zijn, als er maar niet zooveel ander werk was.

Soewawi koela sami miwiti.

Kom, laat ons nu aan den slag gaan.

Wĕdana tiangipoen prajogi katimbalana mriki sadoesoen-doesoen.

Wĕdana, roep de menschen hier, kampoeng voor kampoeng.

Loerah! ana tambahane oewong, kang mlĕboe (loemĕboe) anjar? (kang koedoe di anslah anjar?).

Loerah, zijn er lieden bijgekomen, die in de termen van de belasting vallen?

Loerah. Koelanoewoen, inggih wontĕn, tĕtiga, satoenggal tiang

Loerah. Ja mijnheer, drie: één waroenghouder, één smid en

mande (maroeng), satoenggal paṇḍe, ingkang satoenggal malih tiang sade ḍawĕt.

Kontrolir. Apa kaoentoengane? Sapira kasilane?

Loerah. Koelanoewoen, toekang wande poenika aming sakĕḍiq sangĕt asilipoen; sataoen botĕn langkoeng saking kalihdasa roepiah. Ingkang maṇḍe koela (abdi dalĕm) taksir (kintĕn-kintĕn) angsal-angsalipoen sataoen sangangdasa roepiah, dene toekang ḍawĕt, sataoen angsal gangsalwĕlas roepiah.

Kontrolir. Limalas roepiah? ora loemrah tĕmĕn, kaprije bisane tjoekoep di ĕnggo pangoeripane ḍewe lan anaq bodjone? (Moela tjoekoep, kanggo pangoeripane dĕlasan anaq bodjone?).

Wĕdana Wontĕn malih kaoentoenganipoen sanes, andjawi saking poenika. Pjambaqipoen gaḍah kĕbonan sakĕḍiq sarta bodjonipoen asring bĕbĕrah njamboet damĕl: andĕrĕp, matoen, noetoe, sapanoenggilanipoen.

Patih. Manawi sadaja kasilipoen poenika kagoenggoeng kemawon, sarta anslahipoen kaetang saking goenggoengan poenika, kadospoendi?

Kontrolir. Pangraos koela kirang prajoginipoen. (Poenika kasangĕtĕn).

Kadospoendi Wĕdana, tiang estri

één zoetelaar.

Kontroleur. Wat zijn hun inkomsten?

Loerah. De waroenghouder heel weinig mijnheer; hij verdient niet meer dan een twintig gulden 's jaars, den smid taxeer ik op negentig gulden en den zoetelaar op vijftien gulden.

Kontroleur. Vijftien gulden! hoe is dat mogelijk, hoe kan die man met zijn gezin daarvan leven.

Wĕdana. Hij verdient er nog wat bij. Hij heeft een klein stuk tuin en zijn vrouw gaat op werk uit: padi snijden, wieden, padi stampen en dergelijke.

Patih. Wij zouden dit kunnen samentellen en daarnaar den aanslag regelen.

Kontroleur. Dat vind ik wel wat bar.

Wĕdana, is die vrouw altijd uit

waoe poenapa pantji salaminipoen bĕbĕrah kemawon?

werken?

Wĕdana. Botĕn salaminipoen, aming kaḍangkawis kemawon.

Wĕdana. Neen mijnheer, dat doet ze alleen nu en dan.

Kontrolir. Jen makatĕn, poenika botĕn soesah koela etang, ingkang djalĕr kemawon kakengingakĕn paos.

Kontroleur. Nu dan zullen wij dat niet in rekening brengen, en den man alleen aanslaan.

Wĕdana. Karsa pandjĕnĕngan sapintĕn kaṭahipoen? (kalĕbĕtakĕn pintĕn?).

Wĕdana. Voor hoeveel mijnheer?

Kontrolir. Ingkang sakĕḍiq pjambaq, inggih poenika saroepiah.

Kontroleur. Natuurlijk het minimum, één gulden.

Wĕdana. Sajaktosipoen tiang poenika oegi botĕn sabĕn dintĕn wadeanipoen (anggenipoen wadean), mila kaoentoenganipoen dados botĕn langkoeng saking gangsalwĕlas roepiah.

Wĕdana. Eigenlijk gezegd gaat de man niet elken dag op verkoop uit en daarom verdient hij ook niet meer dan vijftien gulden.

Kontrolir. Tamtoe kemawon, jen makatĕn, ananging djalaran (sabab) sampoen katamtoqakĕn, jen anslah paos poenika sakĕḍiqipoen botĕn kenging kirang saking saroepiah (mila anslahipoen), koela botĕn sagĕd ngirangi saking samantĕn.

Kontroleur. Dat kan wel zijn, maar, daar nu eenmaal een minimumbelasting is vastgesteld, kan ik niet lager aanslaan.

Patih. Sajaktosipoen (salĕrĕsipoen) langkoeng prajogi, (ingkang) oepami sadaja pakarjan, ingkang asilipoen kirang saking sekĕt roepiah, kalĕpas (botĕn kapaosan) kemawon, dados pamĕdalipoen (pamĕṇḍĕtipoen) beja oegi botĕn langkoeng saking kalih pĕrsen.

Patih. Eigenlijk zou het goed zijn alle bedrijven, die minder dan vijftig gulden opbrengen, vrij te stellen, dan wordt er ook niet meer dan twee procent belasting betaald.

Kontrolir. Inggih, koela oegi sam-

Kontroleur. Ja, dat heb ik ook

poen asring gadah pamanah (engĕtan) makatĕn. Mangke koela bade moendjoeq (matoer) datĕng (ngrĕmbag kalih) kangdjĕng toean Assistent, 'mboqmanawi kaoendjoeqakën (ka'atoerakĕn) datĕng kangdjĕng toean Resident.

al dikwerf gedacht. Ik zal er den Assistent-Resident eens over spreken, wellicht doet die een voorstel aan den Resident.

Wĕdana. Kasinggihan dawoeh dalĕm, sarehning sapoenika pandjĕnĕngan dalĕm toewin loerah ('ndara) Patih sampoen angandikaqakĕn, dados koela (abdi dalĕm) oegi poeroen (wantoen) matoer (moendjoeq) bab poenika. Koela (abdi dalĕm) oegi sampoen kĕrĕp, anggen koela (anggenipoen abdi dalĕm) manggih, manawi prakawis ngengingakĕn (andawahakĕn) paos datĕng samoekawis pakarjan, sanadjan alita kadospoendi oegi, poenika mindaq dados aral datĕng kĕmadjĕngan (njoetĕlakĕn lĕlampahan) tiang anggaota. Sampoen (wontĕn) katah, ingkang kendĕl, anindaqakĕn panggaotan alit-alitan, kangge tambahan pangoepadjiwanipoen kadangkawis (sloendingan).

Wĕdana. Ja mijnheer, nu U en de Patih er van spreken, durf ik ook van de zaak te reppen. Mij is het dikwerf voorgekomen, dat het heffen van belasting van elk bedrijf, hoe klein ook, de ontwikkeling tegenhoudt. Reeds verscheidene lieden zijn er meê uitgescheiden, kleine bijbedrijven uit te oefenen.

Botĕn angĕmoengakĕn saking sabab kĕdah ambajar arta kemawon, ananging oegi djalaran kasoesahanipoen ka'anslah, (kakatahĕn rewelipoen, mĕnawi kĕdah dipoen anslah), ingkang andemĕl awrat datĕng titiang alit.

't Is niet alleen voor het geld, dat zij betalen moeten, maar om den omslag, die er voor hen aan verbonden is.

Adatipoen titiang alit waoe, sami

Twee, drie maal worden zij opge-

katimbalan, ngantos rambah kaping kalih oetawi tiga; sabĕn-sabĕnipoen 'dipoen timbali, sadajanipoen anglowongakĕn (ketjalan, karoegian) pĕndamĕlan sadintĕn.

roepen en zijn dan telkens meestal een dag kwijt.

Kontrolir. Inggih, lĕrĕs makatĕn; koela oegi sampoen kĕrĕp anggen koela amanah (ngoepados) kadospoendi akalipoen, soepados langkoeng gampil, nanging dereng kapanggih kemawon. 'mBoqmanawi sampean soemĕrĕp pangakalipoen?

Kontroleur. Ja, dat is zoo, en ik heb er dikwerf over gedacht, hoe de zaak te vereenvoudigen, maar ik zie er geen gat in. Weet gij er een weg op?

Wĕdana. Koela (abdi dalĕm) oegi dereng amanggih, 'ndara!

Wĕdana. Neen mijnheer.

Kontrolir. Tjobi kamanah (kagalih) kemawon, makatĕn malih dening Raden Patih.

Kontroleur. Nu, denk er eens over en ook gij Patih!

Pangawikaning (Pangĕrtining, soemĕrĕping) tiang kakalih langkoeng saking tiang satoenggal, toewin tiang titiga langkoeng saking tiang kakalih.

Twee weten meer dan een en drie meer dan twee.

Sanadjan kadospoendi-poendia oegi, bab panggaotan, ingkang alit-alit, botĕn ka'anslah poenika, bade koela oendjoeqakĕn (atoerakĕn) datĕng kangdjĕng toean Assistent.

In allen gevalle zal ik den Assistent-Resident over het niet aanslaan van die kleine bedrijven spreken.

Datĕng koela sadaja poenika oegi tamtoe bade angitjalakĕn pandamĕlan, ingkang amĕgĕlakĕn kemawon.

Dat zal ook voor ons veel rompslomp wegnemen.

Wĕdana. Kantĕnan pisan, 'ndara! malah, oepami anslahipoen katamtoeqakĕn, botĕn sabĕn tigang

Wĕdana. Ja zeker mijnheer, en ook als de aanslag niet kwartaalsgewijze moet geschieden.

woelan sapisan, nanging satěngah taoen sapisan.

Als men dit bijv. eens om het half jaar deed.

Poenika tamtoe andaměl sěněng (gampil) oegi datěng (para) loerah-loerah, ingkang sampoen gadah tanggělan pintěn-pintěn prakawis sanes malih.

Dat zou voor de loerahs, die reeds zooveel aan hun hoofd hebben, ook een gemak zijn.

Patih. Saestoenipoen anslah indaqan (tambahan) oegi botěn sapintěn asilipoen, inggih poenika, amargi katah soesahipoen (rewelipoen) datěng sadajanipoen.

Patih. Eigenlijk komt van de supplitoire aanslag niet veel, juist om de soesah, waar men tegen opziet.

Kontrolir. Poenika botěn sapintěna, djangdji botěn wontěn tiang, ingkang ngenděli panggaotanipoen, ing wingking manggih kasoesahan, sabab kědah ambajar paos tětěp sataoen, awit dening loerahipoen sampoen adjrih sajah (kangelan).

Kontroleur. Dat zou zoo erg niet zijn, als er maar geen lieden door leden, die hun bedrijf staakten en die, omdat de loerah tegen soesah opziet, over een heel jaar moeten betalen.

Patih. Lérés pangandika pandjěněngan (dalěm) poenika; koela oegi angintěn tamtoe makatěn kědadosanipoen (lampahipoen).

Patih. Dat is waar mijnheer, maar dat het gebeurt, geloof ik zeker.

Ananging pandjěněngan (dalěm) oegi sampoen soeměrěp pjambaq sapintěn katahing pandamělanipoen para loerah sadaja, sarta malih taksih wontěn, ingkang botěn saged njěrat oetawi maos (ngoengělakěn sěratan).

Doch U weet wat de loerahs niet al te doen hebben, en dan zijn er nog die schrijven noch lezen kunnen.

Kontrolir. Poenapa taksih katah loerah, ingkang botěn sěkolah (dereng nate sěkolah)?

Kontroleur. Zijn er nog veel loerahs, die niet op school gingen?

Wědana. Sampoen botěn patos katah malih: ingkang katah

Wědana. Niet heel veel meer, de meeste zijn er uitgegaan, omdat

sampoen sami mědal (njoewoen lereh, kenděl), sabab kariboetan kalih (dening) pandamělanipoen. Djaman roemiïn poenika, langkoeng gampil; ing waktoe poenika (samantěn) botěn patos katah (roepi-roepi) lapoeran kados ing sapoenika.

Kontrolir. Lěrěs, inggih makatěn, waktoe poenika (samantěn) sakělangkoeng gampil datěng para priantoen-priantoen saha kěpala-kěpala, ananging kadospoendi titiangipoen alit?

Patih. Poenika kasoesahan dening kinoeja-koeja (kaningaja).

Kapala-kapala limrahipoen amběq sawěnang-wěnang kemawon, (anggenipoen nindaqakěn kwadjibanipoen sapikadjěnganipoen kemawon).

Kontrolir. Inggih, mangke poenika koela sampoen mirěngakěn pintěn-pintěn tjatjriosan bab poenika; waktoe sěmantěn botěn oeroes sangět. ((*Datěng sawěnehing kaki-kaki*). Kaki! kowe tamtoe oega wěroeh (soemoeroep) bab ikoe?

Kěprije, wong-wong tjiliq apa ora wěroeh bedane saiki lan bijen?

Kaki. Koelanoewoen, sampoen tamtoe soeměrap, 'ndara! Sapoenika kangdjěng Goepěrmen langkoeng saking roemiïn pamarsoedinipoen datěng titiang alit; tanda-

het hen te druk werd. In den ouden tijd was het heel wat gemakkelijker, toen waren er zooveel verantwoordingen niet als nu.

Kontroleur. Ja, dat is waar, het was een boel gemakkelijker voor de ambtenaren en hoofden, maar hoe was het voor den kleinen man?

Patih. Die had veel van willekeur te lijden.

De hoofden deden meestal wat ze maar wilden.

Kontroleur. Ja, daar heb ik onlangs staaltjes genoeg van gehoord, het ging toen ruw toe. (*Tegen een ouden man*) Kek! gij zult er ook wel van weten.

Merkt de kleine man niet het onderscheid tusschen nu en vroeger?

Kaki-kaki. Ja, zeker mijnheer. Het Gouvernement laat zich nu veel meer aan ons gelegen liggen en dat er vooruitgang is, is blijkbaar uit de vele ontgin-

nipoen sampoen madjĕng sangĕt bab pĕmbibaqing siti, ingkang sampoen toemindaq; roemiïn raq botĕn wontĕn, sabab abdi dalĕm tiang alit sadaja botĕn kobĕr.

Kala roemiïn, sawĕg kemawon anggenipoen ngrampoengakĕn padamĕlan satoenggil, ladjĕng dipoen giring (irid) malih dạtĕng pandamĕlan sanesipoen.

Kontrolir. Ija, kaki, kowe ikoe apa isih eling kaprije lakoene bab tandoeran kopi ḍeq bijen?

Kĕbone djĕmbar-djĕmbar (amba-amba) lan adoh bangĕt, soq nganti rongpoeloeh oetawa tĕloengpoeloeh pal dohe, lan wonge kabeh koedoe boḍolan (mĕtoe), lanang, wadon, botjah; omah lan radja-darbeqe plas di tinggali bae.

Wĕdana. Noen-inggih, koela (abdi dalĕm) taksih engĕt prentahipoen kangdjĕng Boepati ḍatĕng (para) Wĕdana-wĕdana oengĕlipoen: »Lanang wadon paḍa tjawĕtana," mangĕrtosipoen djalĕr estri sadaja kĕdah sami tjawĕtan, kados adatipoen tiang djalĕr, jen nindaqakĕn pandamĕlan awrat, dados tiang estri kasameqakĕn, kĕdah anggarap pandamĕlanipoen tiang djalĕr.

Kaki. Koelanoewoen, noen-inggih kasinggihan, sadaja oegi sampoen kasoemĕrĕpan kemawon, (koela (abdi dalĕm) mĕningi),

ningen, welke er plaats hadden, waartoe wij vroeger den tijd niet hadden.

Nauwelijks was men vroeger met het eene werk klaar, of men werd tot een ander opgeroepen.

Kontroleur. Ja, weet gij nog wel hoe 't vroeger met de koffiekultuur was?

Groote tuinen heel ver af, soms twintig, dertig paal ver en dan moest alles uitrukken, man, vrouw, kinderen, en huis en tuin à l'abandon laten.

Wĕdana. Ja mijnheer, ik herinner mij nog heel goed de aanschrijving van den Regent aan de wĕdanas: »lanang wadon tjawĕtana," dat wil zeggen: mannen en vrouwen moeten hun kain tusschen de beenen doorhalen, dat men bij zwaar werk doet, en dus moesten de vrouwen mannenwerk doen.

Kaki-kaki. Ik weet er alles van, kampongs liepen leeg, ook door den druk der indigo-kultuur.

doesoen-doesoenipoen dados sami soewoeng, oegi sabab saking awratipoen tanĕman tom.

Malah waktoe poenika wontĕn paribasan: »lahir ing patoman, nikah (alaki-rabi) ing patoman, mati ing patoman."

Men had zelfs een spreekwoord: Men werd geboren, trouwde en stierf in de indigo.

Loerah sĕpoeh. Koelanoewoen. Ngantos naminipoen kĕbon-kĕbon kopi oegi dados tanda kawratanipoen ing waktoe sĕmantĕn.

Oude Loerah. Ook de namen der koffietuinen getuigen van den druk.

Kadosta kĕbon: si Loewe, kĕbon Pakoeboeran (si Mati), kĕbon: si Montah (si Tjĕngeq).

Daar hebt U b. v. den hongertuin, den sterftuin en den tuin van 't kinderkrijten.

Kontrolir. Apa tĕgĕse (artine) djĕnĕng (aran), kang poengkasan ikoe?

Kontroleur. Wat beduidt dit laatste?

Loerah. Koelanoewoen. Amargi ing wĕktoe poenika pantji kakirangan tiang, mila sadaja tiang estri, ingkang gadah baji oegi, toemoet kakĕrigakĕn; poenika bajinipoen dipoen (ka) gandoelakĕn ing wiwitan, oetawi dipoen (ka) gloentoengakĕn ing siti kemawon; saking tangisipoen larelare poenika kĕbonipoen ladjĕng kanameqakĕn: kĕbon si Montah (kĕbon si Tjĕngeq).

Loerah. Omdat er geen volk genoeg was, riep men ook de vrouwen met zuigelingen op, en die werden daar in de boomen gehangen of lagen op den grond, en van wege het geschrei van die kinderen noemde men dien tuin de tuin van 't kinderkrijten.

Wĕdana. (Para) loerah-loerah (ipoen) oegi toemoet (katariq) sangsara, nglampahi roepi-roepi siksan (kaniajan).

Wĕdana. En de loerahs waren er ook slecht aan toe en ondergingen allerlei mishandelingen.

Sawĕneh kaklantang sadintĕn moepoet, kadedeqakĕn ing bĕnteran, (kapanggang ing soroting srĕ-

Sommigen werden gekruisigd en moesten zoo een heelen dag in de zon braden; eens stopte

ngenge); wontěn satoenggil, ingkang kalěbětakěn (katjěmploengakěn) ing bloembangan ing parěden, dipoen koem doemoegi djangganipoen sadaloe moepoet (natas).

men er een, in 't gebergte, den heelen nacht tot aan den hals in een vijver.

Loerah sěpoeh. Koelanoewoen, kakangipoen abdi dalěm, loerah Tjabean, sampoen natos dipoen tjantjang (ěroet), sadaloe moepoet, woeda (loekaran) kemawon, wontěn ing wiwitan ing poendi wana, ingkang kěbaq dening sima (kaṭah simanipoen); abdi dalěm pjambaq sampoen nglampahi dipoen gantoeng ing djěmpolan tangan (asta) saingga (ngantos) ḍawah klěngěr.

Oude Loerah. Mijn oudere broeder, die loerah te Tjabean was, werd eens een heelen nacht nakend in het bosch aan een boom vastgebonden, waar het krioelde van tijgers, en ik ben eens aan mijn duimen opgehangen, totdat ik flauw viel.

Kontrolir. Kěnangapa (sabab apa) mangkono?

Kontroleur. En waarom was dit?

Loerah sěpoeh. Koelanoewoen, amargi kirang tiangipoen abdi dalěm, ingkang měḍamël ing kěbon kopi.

Oude Loerah. Omdat er niet genoeg menschen in den koffietuin werkten.

Tiangipoen saběn-saběn miroeda kemawon; saoepami dintěn poenika wontěn sewoe, ingkang kairid ḍatěng kěbon, endjingipoen sampoen botěn wontěn gangsal atoes-atoesipoen pisan, (ingkang kantoen).

Ze liepen telkens weg; als er van daag duizend naar de tuinen waren gedreven, waren er den volgenden dag geen vijf honderd.

Tiangipoen sami boeboel (broeboel) ḍatěng nglěbět wana; ingkang katěmpahan loerahipoen.

Ze slopen weg langs allerlei ongebaande wegen en dan moest de loerah het maar ontgelden.

Wědana. Poenika asalipoen, milanipoen taksih wontěn kěbon kopi, ingkang dipoen wastani

Wědana. Daaraan heeft een koffietuin zijn naam van kebon Soempah te danken, want uit

(nameqakĕn) kĕbon »Soempah," sabab, awit dening sami adjrih, jen mangke tiangipoen sami minggat malih, titiang poenika sadaja kasoempah roemiïn.

vrees, dat ze weer weg zouden loopen, liet men al de lieden eerst een eed afleggen.

Kontrolir. Saikine raq bangĕt sedjene, ta? (Raq ija?).

Kontroleur. Nu is het toch heel anders, niet waar?

Kadji. Koelanoewoen, noen-inggih, 'ndara! Tinimbang kalian djaman roemiïn, titiang alit sapoenika kaetang kados sampoen malĕbĕt (wontĕn) ing soewarga kemawon.

Hadji. Ja mijnheer, wij zijn in vergelijk van vroeger nu in den hemel.

Sapoenika titiang alit angsal oegi tempo (taksih gaḍah tempo), kangge mĕndamĕl (nindaqakĕn, anggarap) pandamĕlanipoen pjambaq; mila karahardjanipoen oegi sampoen tambah (minḍaq) madjĕng.

Men laat nu den kleinen man ook tijd, om zijn eigen werk te doen en daardoor is de welvaart toegenomen.

Wĕdana. Ikoe dening panganggone wong saiki bae wis kanjatan. (Ikoe wis katara, jen andĕlĕng pĕnganggone wong saiki).

Wĕdana. Dat kan men reeds aan de kleeding der lieden zien.

Ḍeq bijen para wong wadon soq ngliga bae, dene saiki oranana (doeroeng wëroeh) wong wadon, kang ora nganggo klambi oetawa kĕbajaq, sarta roepane (warnane) pĕnganggone oega pirang-pirang roepa; malah paḍa oenggoel-oenggoelan (djor-djoran) bae, apa maneh, jen mĕnjang pasar oetawa jen ana kĕramean.

Vroeger liepen de meeste vrouwen met het bovenlijf naakt, nu ziet men bijna geen vrouw zonder baadje of kabaja en ziet men er van allerlei kleur; ze steken elkander den loef af, vooral als ze naar de pasar gaan of er feest is.

Loerah sĕpoeh. Koelanoewoen. Kala roemiïn sĕratan, ingkang

Oude Loerah. De batik, die men vroeger gebruikte, was gemeene,

sami dipoen angge, oegi awon saha kasar, sarĕng sapoenika sampoen awis, ingkang ngangge sĕratan kados mĕkatĕn.

Kaṭah ingkang gaḍah sindjang pangaos gangsal, nĕm oetawi pitoeng roepiah, saha slenḍang pangaos sakawan oetawi gangsal roepiah.

Kontrolir. Sarehne saiki di idini nandoer kopi tjĕḍaq (ing) omahe, wong-wonge oega paḍa tambah sĕnĕng; dene bijen paḍa bangĕt ewane marang tandoeran kopi ikoe.

Loerah. Koelanoewoen, inggih, sajaktosipoen mĕkatĕn; saha para loerah-loerah sapoenika oegi botĕn sisah (pĕrloe) browaq-brawoq, anggiringakĕn titiangipoen alit mĕdamĕl ḍatĕng kĕbon. Poenika sakĕlangkoeng bentĕnipoen (bedanipoen). Ing sapoenika, oepami wontĕn, ingkang gaḍah kĕbon roenggoet, (roemboeq, rĕgĕd, koṭor), adatipoen, aming (sampoen) tjĕkap kasandjangi kemawon; ingkang botĕn mitoeroet sampoen kalĕbĕt sedjen (awis).

Kontrolir. Oega goeḍang-goeḍange saiki paḍa tjĕḍaq, sarta wong tjiliq ora pĕrloe miara pĕḍati sakĕbone, kanggo angkatan kopi; ikoe saiki di ongkosi dening kangdjĕng Goepĕrmen ḍewe.

Alia saka ikoe, rĕgane kopi oega kaoenggoelake (kaoenḍaqake).

grove batik, nu zijn er slechts weinigen die zulke batik dragen.

Velen hebben kains van vijf, zes, zeven gulden en slendangs van vier en vijf gulden.

Kontroleur. Nu men de koffie vlak bij huis mag planten, krijgt het volk er veel meer lust in, terwijl men vroeger het land aan de koffie had.

Loerah. Juist mijnheer, en de loerahs behoeven nu niet meer het volk met kracht van scheldwoorden naar het werk te jagen. Dat scheelt een heele boel. Op enkele uitzonderingen na is 't genoeg, als iemands tuin vuil is, hem dit alleen op te merken.

Kontroleur. En de goedangs (pakhuizen) zijn dicht bij en men behoeft geen pĕdati te houden met buffels voor het vervoer, dit betaalt nu het Gouvernement.

En bovendien is de prijs verhoogd.

Ikoe sakabehe wong tjiliq adja lali, jen ḍeweqe koedoe ngĕtoqake padjĕg boemi. Kangdjĕng Goepĕrmen raq pĕrloe kelangan ḍoewit, kanggo angongkosi sakabehe ikoe, lan kanggo jajasan, kang samono kehe, kang ḍeq bijen koedoe di garap dening wong tjiliq (kang) kalawan tanpa bajaran.

Dat alles moet de kleine man niet vergeten, als er nu landrente geheven wordt; het Gouvernement moet toch geld hebben om dat alles te betalen en de vele bouwwerken, die vroeger de bevolking in onbetaalden ar-beid moest doen.

Kadji. Koelanoewoen. (Mĕnawi mĕkatĕn) Dados, arta poenika, poenapa botĕn katoer (kondjoeq) ingkang Sri Maha Radja Wĕlandi?

Hadji. Is dat geld dan niet voor Z. M. den Koning van Holland?

Kontrolir. Ora pisan-pisan. Ing nagara Wlanda, jen djoemĕnĕng (madĕg) ratoe (nata, radja) katamtoqake dening nagara, sapira kehe bakal ḍahare ingkang Sri Maha Radja, sarta ikoe, salawase djoemĕnĕng, ora kĕna di tambahi (woewoehi, oenḍaqi) oetawa di koerangi (soeda).

Kontroleur. Wel zeker niet. In Holland wordt bij de verheffing van den Koning door het Land bepaald, hoeveel zijn inkomsten zullen zijn, en die kunnen zoolang Hij leeft, noch verhoogd noch verminderd worden.

Moelane ka'atoer mangkono, (kang) soepaja kangdjĕng Sri Maha Radja ikoe adja kongsi pilih-kasih (ilon-ilonĕn), lan adja nganti mikolehi (ngangsari) marang sanaq koelawargane salah sidji, apa maneh adja kanti ḍoewit ing nagara kaja ing nagara Toerki, di ĕnteqake karo radjane kagĕm kasoekan bae, sĕḍĕng priaji-priaji lan saraḍaḍoe-saraḍaḍoene kabeh ora oleh bajaran, sarta babarpisan oranana ḍoe-

Dit doet men, opdat de Koning boven de partijen zal staan en geheel onpartijdig blijft, en zijn familie niet bevoorrecht, en niet, zooals b. v. in Turkije gebeurt, de Koning het geld van het Land voor eigen pleizier opmaakt, terwijl de ambtenaren en soldaten niet betaald worden en men niets heeft om nuttige werken tot stand te brengen.

wite kanggo panggawean, kang migoenani ing akeh.

Sakehing ḍoewit pangasilan beja-beja (padjĕg-padjĕg) mlĕboe marang kas (pĕṭi) nagara, sarta kawĕtoqake maneh, jen pĕrloe kanggo apa kang migoenani marang wong akeh.

Al het geld, dat aan belastingen wordt opgebracht, gaat in de kas van het Land en wordt weêr ten nutte van het Land besteed.

Patih! Pandjĕnĕngan poenapa soemĕrĕp, sapintĕn kaṭahipoen kangdjĕng Goepĕrmen ngriki anggenipoen ngĕdalakĕn jatra ing sataoenipoen (sabĕn taoen?).

Patih, weet gij wel hoeveel het Gouvernement hier jaarlijks uitgeeft?

Patih. Botĕn soemĕrĕp, kados (tamtoe) kaṭah sangĕt.

Patih. Neen mijnheer, stellig een heele boel.

Kontrolir. Kintĕn-kintĕn pandjĕnĕngan sapintĕn?

Kontroleur. Hoeveel denkt gij wel?

Patih. Botĕn sagĕd naksir. Tamtoe wontĕn sawatawis joeta.

Patih. Dat durf ik niet taxeeren. Stellig wel eenige millioenen.

Kontrolir. Sawĕtawis joeta! wontĕn saking satoes miljoen (joeta), nanging samantĕn oegi taksih dereng tjĕkap kemawon, kadamĕl ngongkosi pandamĕlan, ingkang pĕrloe.

Kontroleur. Eenige! wel honderd millioen, en toch is er nog niet genoeg, om alles te doen wat noodig is.

Kadji. Koelanoewoen, dados makatĕn?

Hadji. Is 't zóó gesteld.

Jen makatĕn, botĕn panasaran, ambajar beja (paos) oegi, sabab kangge malih, kadamĕl ngongkosi poenapa ingkang migoenani ḍatĕng koela (abdi dalĕm) sadaja.

Dan hebben wij niet te klagen, als wij belasting moeten betalen, daar het geld ten bate van ons allen wordt aangewend.

Kala roemiïn oegi, inggih sami kemawon mĕdal (ambajar) beja saha paos boemi, aming bentĕnipoen, kala roemiïn (kapĕngkĕr) botĕn aroepi (kalian) arta.

Vroeger moesten wij toch ook belasting en landrente betalen; het onderscheid bestond alleen daarin, dat wij ze niet in geld moesten opbrengen.

Kaki. Oegi sapoenika botĕn wontĕn poepoeṇḍoetan kados roemiin malih.

Kontrolir. Poepoeṇḍoetan apa?

Kaki. Koelanoewoen, samoekawis kemawon.

Kadosta, mĕnawi 'ndara kangdjĕng (Boepati) kagoengan damĕl anjoenatakĕn, titiang alit kĕdah sami njoembang ḍatĕng loerahipoen, roepi (warni): ajam, kadjĕng dang, dĕling, kapara kalian oewosipoen pisan.

Saoepami 'ndara kangdjĕng (Boepati) rawoeh ing kawĕdanan, titiang alit kĕdah njaḍiaqakĕn kapal toeṇḍan, kangge panakawanipoen, saha njaosi poenapa pamoeṇḍoetipoen loerah, kangge njĕgahi panakawan-panakawan poenika.

Kadji. Jaktos (Lĕrĕs) sangĕt sapioendjoeqipoen kaki poenika; dalĕm (koela, abdi dalĕm) pjambaq oegi ngalami.

Saha malih, kala roemiin botĕn wontĕn, ingkang gaḍah barang sae, tamtoe kĕdah dipoen poeṇḍoet kemawon dening priantoen, ingkang soemĕrĕp barang waoe.

Manawi botĕn dipoen atoerakĕn (tjaosakĕn), ingkang gaḍah katoeṇḍoeng, mĕsṭi ngalih ḍatĕng ḍistriq oetawi kaboepaten sanes.

Oude man. En nu wordt van ons niet gevorderd om zonder betaling leveringen te doen, zooals vroeger het geval was.

Kontroleur. Welke leveringen?

Oude man. Allerlei, mijnheer.

Als de regent b. v. een besnijdenisfeest gaf, dan moesten wij kippen, brandhout, bamboe, ja zelfs rijst aan de loerahs bijdragen.

Kwam de Regent op de districtshoofdplaats, dan moesten wij voor bediendenpaarden zorgen en alles aan de loerahs leveren, wat voor de voeding van de bedienden noodig was.

Hadji. Die oude man heeft zeer juist gesproken, ook ik zelf heb dien tijd beleefd.

Bovendien kon vroeger niemand iets moois bezitten, of een der aanzienlijken, die het goed te zien kreeg, moest het hebben.

En als de eigenaar het weigerde te geven, werd hij weggejaagd, en moest hij naar een ander district of regentschap verhuizen.

Kontrolir. Kaki! iki maoe kowe ngandaqake (matoer) bab poepoendoetan, ikoe kaprije, apa sanggĕr somah (brajat) ing desamoe mĕsti njaosi?

Kaki. Koelanoewoen, noen-inggih. 'ndara!

Ananging pawartosipoen, botĕn sadajanipoen ladjĕng ka'atoerakĕn datĕng kita, sabagean dados kaoentoenganipoen loerah saha kapala-kapala kemawon.

Assisten-wĕdana dongkol. Koelanoewoen, kawoela (abdi dalĕm) tetela sangĕt bab poenika.

Saoepami kangdjĕng Boepati moendoet dĕling sadasa lĕndjĕr (londjor) datĕng wĕdana, poenika wĕdana pamoendoetipoen datĕng Assisten-wĕdana (Ondĕr) kalih dasa londjor, dening assisten-wĕdana (Ondĕr) katikĕl malih datĕng loerah, saha makatĕn malih dening loerah datĕng titiang alit.

Mangka ingkang kondjoeq ing kangdjĕng Boepati botĕn nate langkoeng saking pamoendoetipoen.

Kontrolir. Saiki koewe kabeh raq wis ora kalakon maneh-ta?

Kaki. Koelanoewoen, botĕn babar pisan (sangĕt).

Kontrolir. Wĕdana! (sampean) poenapa taksih engĕt kala roemiin katah priantoen (kapala), ingkang ngintĕn, jen titiang alit bade (dados) botĕn adjrih malih (sĕmbrana) datĕng kapalanipoen,

Kontroleur. Kaki, gij spraakt zoo even van leveringen, moest elk gezin van uwe desa wat geven?

Oude man. Ja mijnheer.

Maar niet alles werd, naar men mij vertelde. naar de hoofdplaats gezonden, gedeeltelijk was het ten voordeele van den loerah en de hoofden.

Gewezen Assistent-Wĕdana. Ik weet er alles van.

Als de Regent bijv. tien stuks bamboe aan den wĕdana vroeg, vroeg deze aan den tjamat er twintig en de tjamat het dubbele aan de loerahs, terwijl deze op hun beurt met den kleinen man hetzelfde deden.

Den Regent werd echter niet meer dan het gevraagde opgebracht.

Kontroleur. Nu gebeurt dat alles tocht niet meer?

Oude man. Volstrekt niet.

Kontroleur. En weet gij nog wel wĕdana, dat er vroeger vele hoofden geloofden, dat als die misbruiken werden afgeschaft, de kleine man geen respect meer voor hen zou hebben.

manawi lalampahan njahaq poenika kaitjalakĕn (kapĕnging?).

Wĕdana. O! Inggih! Swargi kangdjĕng Boepati (ingkang sampoen seda) oegi sakĕlangkoeng panjĕgahipoen.

Koela asring mirĕngakĕn pandjĕnĕnganipoen ngĕsah (ngrĕsah, nariq napas) sarta ngandika: »Kaprije poepoengkasane?" (Kaprije bakale dadi ing boeri?).

Ananging ḍatĕng mrikenipoen (ing tĕmbenipoen) pandjĕnĕnganipoen pjambaq dados goemoen (kaget) sangĕt, sarĕng kalampahan kadadosanipoen sanes saking taksiranipoen (pangintĕnipoen); poenika asring anggen koela (abdi dalĕm) mirĕngakĕn, pandjĕnĕnganipoen pjambaq moendjoeq makatĕn ḍatĕng kangdjĕng toean Resiḍen.

Kontrolir. Ingkang makatĕn poenika sampoen tamtoe kemawon.

Tjobi, Wĕdana, sampean manah (anggalih) pjambaq ḍatĕng sintĕn inggih sampean langkoeng rĕmĕn: ḍatĕng tiang, ingkang asring ngrĕbati barang (gaḍahan, kagoengan) sampean, botĕn wontĕn pisan ingkang kenging kagaroti, ngantos poetra sampean oegi, manawi ajoe; oetawi ḍatĕng tiang, ingkang toemĕmĕn, goematos ḍatĕng kaoentoengan sampean sadaja, ingkang poeroen amoelang saha noentoen ḍatĕng

Wĕdana. O ja mijnheer, onze Regent, die nu dood is, zag het erg zwaar in.

Ik heb hem dikwijls hooren zuchten en zeggen: »waar moet dit heen"?

Later echter kwam het tot zijn verbazing heel anders uit, dat heb ik hem zelf meermalen aan den Resident hooren zeggen.

Kontroleur. Dat was toch vrij natuurlijk.

Wĕdana, van wien zoudt gij meer houden, van iemand die U telkens wat afneemt en voor wien niets zeker is, zelfs uwe dochter, als zij er mooi uitziet, of iemand, die er alleen op uit is uw belang te behartigen, U te leeren en te leiden tot bestwil.

(nĕdahakĕn) margi (lĕlampahan) ingkang sae?

A.-w. sĕpoeh. Koelanoewoen, inggih lĕrĕs ḍawoeh dalĕm, pangraos botĕn angel pamilihipoen poenika.

Oude Assistent-Wĕdana. Zooals mijnheer zegt, de keus is niet moeielijk.

Kala roemiïn, manawi wontĕn priantoen rawoeh ing ḍistriq, sabĕn tiang sami karisĕn (adjrih, koewatos), bilih radja-darbeqipoen (mĕnawi) baḍe kapoeṇḍoet.

Vroeger, als er aanzienlijken in het district kwamen, was ieder bang voor zijn have.

Ingkang mĕsṭi itjal poenika: ajam, bebeq saha tigan.

Allereerst moesten de kippen, eenden en eieren er aan gelooven.

Manawi wontĕn, ingkang gaḍah kapal sae (bagoes), toemoentĕn kasingkirakĕn kemawon, amargi adjrih mĕnawi ka'anggraq.

Als iemand een mooi paard had, stopte hij het gauw weg, uit vrees dat het gesanggrahd zou worden.

Kontrolir. Napa tĕgĕse tĕmboeng anggraq nikoe? Apa tĕgĕse tĕmboeng anggraq maoe?

Kontroleur. Wat is dat sanggrah?

A.-w. 'sĕpoeh. Poenika tĕgĕsipoen (waktoe poenika) sami kalian ngrampas.

Oude Assistent-Wĕdana. Dat was zooveel als, dat men het eenvoudig wegroofde.

Soerining kapalipoen ladjĕng dipoen goentingi, kangge (dados) taṇḍa, jen gaḍahanipoen priantoen (kapala), saha tiang, ingkang pantji anggaḍahi, malah kaḍawoehan, kĕdah miara kapalipoen waoe.

Men knipte het de manen af, ten teeken dat een hoofd het genaast had en droeg den gewezen eigenaar bovendien op, om het te onderhouden.

Kontrolir. Jen mangkono, wonge ikoe di paringi ḍoewit pira? (di wenehi ḍoewit pintĕn?).

Kontroleur. En wat betaalde men er voor?

A.-w. sĕpoeh. Mĕnggah toembasanipoen kapal waoe botĕn (mawi, ngangge) pisan oetawi lang-

Oude Assistent-Wĕdana. Voor het paard niets of bijna zoo goed als niets, en voor het onder-

koeng saking sakĕḍiq sangĕt, sarta pamiaranipoen oegi botĕn kaongkosi babar pisan!

Kadjawi poenika, pĕnḍaq dintĕn Djoemoeah kĕdah kabĕkta (katoentoen) ḍatĕng kiṭa, soepados priantoenipoen priksa, jen kapalipoen waoe, anggenipoen ngopeni kalajan sae oetawi toemĕmĕn.

Patih. Sarehning sadaja prakawis poenika sampoen botĕn katindaqakĕn malih, koela oegi sagĕd nambahi tjarios, jen prawan-prawan, ingkang ajoe-ajoe, waktoe poenika (roemiĭn) oegi sring ka'anggraq, kangge tjaosan ḍatĕng ing kangdjĕng Boepati, oetawi ḍatĕng para priantoen (kĕpala-kĕpala) sanesipoen.

Kontrolir. Kadospoendi titiangipoen sĕpoeh poenika poenapa sami sĕnĕng (trimah kemawon) ingkang makatĕn waoe?

Patih. Amoeng satoenggal-kalih kemawon, ingkang kabingahan; dene ingkang kaṭah botĕn sĕnĕng sangĕt, tanḍanipoen, manawi katjarios ing ḍoesoen-ḍoesoen, jen wontĕn oetoesan (ingkang) sawĕg midĕr, ngoepados prawan ajoe, sampoen tamtoe ladjĕng geger ing paḍoesoenan sadaja; prawan-prawan, ingkang ajoe roepinipoen, reka-reka ladjĕng dipoen ningkah-ningkahakĕn (lakeq-lakeqakĕn, angsalakĕn) kalih

houden geen cent.

En dan moest het des vrijdags naar de hoofdplaats gebracht worden, om te laten zien, dat men er goed oppaste.

Patih. Nu het niet meer gebeurt. kan ik mijnheer er bij vertellen, dat ook de mooie meisjes gesanggrahd werden, hetzij ten behoeve van den Regent, hetzij ten behoeve van de hoofden.

Kontroleur. En vonden de oude lui dat wel prettig?

Patih. Heel enkele ja, maar de massa niet, en als bewijs daarvan kan dienen, dat als het in de dorpen bekend werd, dat er een zendeling rondging, om mooie meisjes te zoeken, er een heele beweging in de kampong was; men liet dan voor de leus alle maagden, die er goed uitzagen, trouwen, liefst met oude akis, om zoo verschoond te blijven van de ongewenschte eer, zijne dochter tot bijzit

kaki-kaki, soepados sampoen ngantos kadawahan wahjoe, ingkang botĕn kasĕdja (ka'adjĕng-adjĕng), witdening anaqipoen kapoendoet dening priantoen (kapala), dipoen damĕl sĕlir (klangĕnan) ipoen.

van een hoofd te zien afgenomen.

Lampahan mĕkatĕn waoe sinĕboetipoen (dipoen wastani): lampah kateploq (pĕksa pateploq, djiad pateploq).

Men noemde dit lakoe pateplok.

Wĕdana. Malah wontĕn (kangdjĕng) Boepati, ingkang dipoen pĕdjahi, amargi (djalaran) poenika.

Wĕdana. Eens is er zelfs een regent om vermoord.

Pandjĕnĕnganipoen moendoet (ngrampas) satoenggaling tiang estri, ingkang sawĕg dados panganten, pangantenipoen djalĕr sakĕlangkoeng napsonipoen, ladjĕng kesah datĕng kita, api-api malĕbĕt manakawan datĕng kaboepaten, sarta kangdjĕng Boepati waoe ladjĕng dipoen toewĕq kalian tjoendriq.

Die had een bruid ingepalmd en de bruidegom was daarover zoo verbitterd, dat hij naar de hoofdplaats ging, quasi dienst nam bij den Regent en hem doodstak met een tjoendrik.

Wiwit saking poenika mila kangdjĕng Boepati waoe katĕlah (kanameqakĕn) kangdjĕng Tjoendriq, sarta toeroenipoen (toeroenanipoen) katĕlah kaboejoetan dĕdamĕl waoe.

Sedert heet die Regent »Dalĕm Tjoendrik" en zijn nakomelingen zijn boejoet van een golok tjondre.

A.-w. sĕpoeh. Noen-inggih, kasinggihan, waktoe djaman poenika (roemiïn) sampoen-ta, sakĕlangkoeng rĕsahipoen.

Oude Assistent-Wĕdana. Ja dat was een beroerde tijd.

Kapala-kapala (Para priantoen) jen rawoeh datĕng ing doesoen, ambĕkta pangiring dede-dede ka-

De hoofden kwamen met een ontzaggelijk gevolg in de desa, en als ze weggingen, was het alsof

ṭahipoen (pintĕn-pintĕn kaṭahipoen); sarĕng kondoeripoen pangiringipoen poenika kados pĕksi gĕlaṭiq mĕntas anĕba (ing) sabin kemawon.

een zwerm rijstdiefjes op een rijstveld was aan den gang geweest.

Kadji. (*Kalian goemoedjĕng*). Koelanoewoen, kasinggihan, inggih lĕrĕs makatĕn, sarta pangiring waoe awonipoen tikĕlan saking kĕpala-kĕpalanipoen (priantoenipoen).

Hadji (*lachende*). Ja zoo was het en de volgelingen waren nog eens zoo erg als de hoofden.

Saoepami botĕn kasĕgahi ingkang sae-sae, oetawi botĕn ngantos katjĕkapan panjĕgahipoen, poenika ladjĕng moering-moering, saha tambahan (wĕwah) malih, sadaja, ingkang kenging kangge, inggih kabĕkta, ngantos gĕlaṛan enggal, ingkang daloenipoen taksih kangge patilĕmanipoen oegi kabĕrkat.

Als ze niet van het beste en volop kregen, voeren ze uit en op den koop toe namen ze nog het noodige meê, zelfs de nieuwe matjes, waarop zij geslapen hadden.

Loerah sĕpoeh. (*Kalih mesĕm*). Inggih lĕrĕs oendjoeqipoen poen kadji, abdi dalĕm para loerah botĕn kintĕn-kintĕn (sakĕlangkoeng) dipoen kotan-katĕnakĕn (ĕngkoeq-ĕngkoeq), botĕn mendĕl-mendĕl prentah ḍatĕng pjambaqipoen; sabĕn tiang sami mrentah, soq ngantos ambingoengakĕn sangĕt.

Oude Loerah (*met een leuk glimlachend gezicht*. Zooals de hadji zegt, en wij moesten wat lusten: loerah hier, loerah dáár; een ieder deelde bevelen uit, het was, om er het hoofd bij te verliezen.

Kontrolir. Saikine raq bangĕt sedjene, ija? Saikine raq ora mangkono ija?

Kontroleur. Nu is het toch heel wat anders, niet waar?

Wong-wong saikine ora paḍa kaget, jen ana priaji oetawa kapala rawoeh papriksa, lan ora kari-

Men schrikt niet meer, als een ambtenaar of hoofd de ronde komt doen, en alles geraakt niet

boetan mangkono, kadidene bijen.

op stelten.

A.-w. sĕpoeh. Koelanoewoen, kasinggihan sangĕt sadawoeh dalĕm. Ingkang sapisan titiangipoen sampoen botĕn adjrih, jen bade ketjalan bandanipoen, poenapa malih, sapoenika samoedajanipoen langkoeng gampil.

Oude Assistent-Wĕdana. Zeer juist mijnheer. Vooreerst vreest men niet meer voor zijn have en nu gaat het veel eenvoudiger toe.

Kangdjĕng Boepati sapoenika adattipoen amoeng ambĕkta pangiring kakalih, poenika dados noentoen prajogi datĕng kapala-kapala (priantoen-priantoen) sanes.

Onze Regent heeft slechts een paar volgelingen en dat heeft ook op de overige hoofden goed gewerkt.

'nDara wĕdana (*kanti ngliriq datĕng wĕdana kalajan sĕmoe mesĕm*) oegi asring tindaqan pjambaqan kemawon (botĕn wontĕn pisan rentjangipoen), samantĕn oegi pandjĕnĕnganipoen kagĕga sangĕt, angoengkoeli saking ingkang kapĕngkĕr.

De wĕdana (*den wĕdana leuk aankijkende*) gaat soms heel alleen er op uit en toch krijgt hij alles gedaan, veel beter dan de vroegere.

Distriq poenika kala roemiin misoewoer tjĕrewet, katah wĕdana, ingkang botĕn koewawi, ananging sarĕng sapoenika? Sadaja titiangipoen alit sapoenikanipoen langkoeng-langkoeng noeroetipoen (anggenipoen noeroet-noeroetan) kadospoendi kemawon kakĕrsaqakĕn, (karsanipoen ing nginggil).

Dit district was bekend als lastig en menig wĕdana legde het af; en nu? nu is het volk zoo gewillig als het maar kan.

'nDara wĕdana poenika manis boedi, karsa ngandikan sĕmbranan kalian para (tiang) alit, ananging, jen pĕrloe (jen wontĕn

Onze wĕdana is vriendelijk, praat gemoedelijk met de lui, doch kan ook streng zijn als het noodig is.

pĕrloenipoen), pandjĕnĕnganipoen sagĕd oegi kĕntjĕng (matrapakĕn kakĕntjĕngan).	
Mila titiang, ingkang tambĕng sangĕt (dablĕg), saha ingkang kangelan sasratenanipoen (iugkang sangĕt roetji, soengil, boetĕngipoen), oegi dados mitoeroet kemawon, sabab 'ndara wĕdana botĕn bosĕnan, djinoedjoe tinabĕrenan kemawon, pandjĕnĕnganipoen ngagĕm (ngĕnggeni) kadosdene paribasan: »lĕmĕs woelĕt."	Zoo leggen het zelfs de koppigsten en onhandelbaarsten af, want de wĕdana geeft het niet op, hij houdt steeds aan, »leuleus liat," zooals het Soendasche spreekwoord zegt.
Kontrolir. Manawa sabĕn kapala mangkono patrape, prajoga tĕmĕn! 'Mboq mĕngkonoa patrape para priaji kabeh!	*Kontroleur*. Waren maar alle hoofden zoo!
Wĕdana maoe oega pantji dadi poedjian, sarta maneh oleh kasĕnĕngan (ing atine ḍewe).	De Wĕdana heeft er dan ook alle eer en satisfactie van.
Pjambaqe (Ḍeweqe) wis (ka'angkat, kagandjar) dadi Rangga lan kaparingan mĕḍali salaka (peraq), sanadjan oega oemoer (kalĕboe) isih ĕnom.	Hij is reeds Rangga en kreeg een zilveren medalje, ofschoon hij nog vrij jong is.
Kang mangkono ikoe bisa andadeqake kawroehanamoe, jen kangdjĕng Goepĕrmen ikoe oega koelina (sagĕd), anggandjar marang kang bĕtjiq panggaweane.	Gij lieden ziet, het Gouvernement weet goede diensten te beloonen.
Patih. Tanĕman kopi samantĕn oegi madjĕngipoen kalawan botĕn kanṭi (sarana) paksan.	*Patih*. Wat is de koffiekultuur niet vooruit gegaan en dat zonder dwang.
Malah enggal mangke, sarĕng kangdjĕng toean Resiḍen tindaqan (rawoeh) papriksa, koela mirĕng	Laatst, toen de Resident op tournee was, hoorde ik zelfs een loerah vragen, of de Resident

wontĕn loerah ingkang nĕrang (njoewoen priksa), poenapa kĕbonipoen kopi botĕn bade kapriksa dening kangdjĕng toean Residen.

ook zijn tuinen wilde gaan inspecteeren.

A.-W. sĕpoeh. Koelanoewoen, kala roemiin sanes sangĕt, sami sawagĕd-wagĕdipoen matrapakĕn (ngoepados) samoekawis akal, kangge (soepados sagĕd) amblasoeqakĕn (njrekal datĕng) para priantoen bangsa Eropah.

Oude Assistent-Wĕdana. Vroeger was dat anders, men gebruikte allerlei akals, om de Europeesche ambtenaren om den tuin te leiden.

Amoeng ing pinggir-pinggir margi kemawon, tĕbihipoen sapaningalan saking margi-margi waoe, ingkang rĕsiq (katjĕpĕng rĕsiq), poenika kasĕboetipoen (anggenipoen mastani) »ngraoepi" (rainipoen).

Alleen de kanten langs de wegen waren in orde, zoover als men van den weg zien kon, dat noemde men »het gezicht wasschen."

Manawi kangdjĕng toean Residen rawoeh papriksa ing kĕbon-kĕbon, kangdjĕng Boepati sĕpoeh andawoehakĕn wantos-wantos sangĕt, ingkang andereq ing wingking, botĕn parĕng rĕmbagan oetawi watoeq.

De oude Regent gaf streng bevel, dat, als de Resident door de tuinen reed, niemand van het gevolg achter mocht praten of hoesten.

Kontrolir. Geneja-ta kaja ngono?

Kontroleur. En waarom was dat?

A.-W. sĕpoeh. Koelanoewoen, amargi kangdjĕng Boepati soemĕlang (koewatos) panggalihipoen, 'mboq manawi kangdjĕng toean Residen mangke noleh (ngliriq) datĕng wingking, dados wagĕd ningali (mriksa) katah saking kawontĕnanipoen kĕbon-kĕbon waoe.

Oude Assistent-Wĕdana. Wel mijnheer, omdat de Regent bang was, dat de Resident mocht omkijken en zóó te veel van de tuinen zou zien.

Kontrolir. (*Kalih goemoedjĕng*).

Kontroleur (*lachende*). Die vind

Bagoes maneh ikoe! Apiq tĕmĕn!

Patih. Ing ḍistriq, ingkang koela wĕdanani roemiin, kangdjĕng Boepati aḍawoeh, andamĕl margi-margi (radinan-radinan) njĕngadja kĕdah (mĕsṭi) tĕbih saking paḍoesoenan, inggih poenika, manawi (sampoen ngantos) wontĕn para priantoen-priantoen bangsa Eropah mlĕbĕt ḍatĕng ḍoesoen.

Kontrolir. Jen makatĕn, kados kemawon (koela pĕrtjados) kaboepaten poenika samantĕn moendoeripoen (risaqipoen).

Ananging para priantoen-priantoen wlandi poenika poenapa botĕn sami soemĕrĕp (priksa?).

Patih. Waktoe poenika bakonipoen taksih sakĕḍiq sangĕt priantoen wlandi, saha malih sadajanipoen botĕn patos mangĕrtos tĕmboeng djawi.

Poenika dados »njoloq mripat mĕndĕliq"!

Koela taksih engĕt, satoenggal waktoe wontĕn kĕmpalan bab pandamĕlan nagari (irĕnḍinĕs); sarĕng baḍe bibaran, kangdjĕng toean Resiḍen anḍawoehakĕn ḍatĕng kangdjĕng Boepati kalih tĕmboeng (tjara) mladjĕng, soepados kaoenḍangakĕn ḍatĕng para loerah, ingkang wontĕn ing djawi, jen saestoenipoen kĕrsaning kangdjĕng toean Resiḍen, wiwit

ik goed.

Patih. Waar ik vroeger wĕdana was, liet de Regent expres de wegen ver van de kampongs aanleggen, uit vrees dat er Europeesche ambtenaren in zouden komen.

Kontroleur. Dan wil ik wel gelooven, dat dat regentschap zoo achterlijk was

Maar merkten de ambtenaren dat niet?

Patih. Vooreerst waren er slechts heel weinig en bovendien verstonden zij geen Javaansch.

Men nam ze beet met open oogen.

Zoo herinner ik mij een vergadering betreffende den heerendienst; aan 't eind zeide de Resident aan den Regent in het maleisch, om aan al de loerahs, die buiten zaten, te verkondigen, dat het des Residents ernstige wil was, dat van nu af niet meer heerendienst mocht worden gevorderd, door wien ook, dan nu was bepaald, en wat

saking waktoe poenika kapěnging ḍatěng sintěn kemawon, botěn kenging mědamělakěn para alit ḍatěng pandamělan nagari, kadjawi saking ingkang sampoen katamtoqakěn: tjobi kagaliha, kadospoendi ḍawoehipoen kangdjěng Boepati ḍatěng para loerah, wontěn ing ngarsa dalěm kangdjěng toean Residen, kangdjěng toean Assisten-Resiḍen saha toean Kontrolir? Ḍawoehipoen: Loerah-loerah! ḍawoehe kangdjěng toean Residen marang kowe kabeh, manawa wong heerendienst ora paḍa mětoe kadidene měsṭine, měngko kowe tamtoe di oekoem!

zeide de Regent in bijzijn van den Resident, Assistent-Resident en Kontroleur aan de Loerahs? Hij zeide: Loerahs, de Resident laat U zeggen, dat, als de heerendienstplichtigen niet behoorlijk opkomen, hij U lieden wel zal weten te vinden.

Kontrolir. Ha! ha! ha! Poenika kěsangětěn těměn.

Kontroleur. Ha ha ha! Dat is vrij kras.

Wědana. Oepami wontěn papriksan oetawi pěndangon, para kapala-kapala (priantoen-priantoen) salaminipoen sagěd sangět ngakali, soepados wangsoelanipoen (atoeranipoen) tiang alit dados tjetjeg (auetjegi) sapikadjěnganipoen para priantoen.

Wědana. Als er wat gevraagd of onderzocht moest worden, wisten de hoofden altijd wel te zorgen, dat ze antwoorden kregen, die in hun kraam te pas kwamen.

Saking lagoenipoen rěmbagan oetawi tandoeq-(těnagan)-ipoen kapala (priantoenipoen) ingkang alit (ngandap) enggal mangěrtos (njanḍaq) kemawon, kadospoendi kědahipoen andjawab pamriksanipoen, měsṭi kasoewoenakěn oetawi ka 'mbotěnakěn.

De toon, waarop men vroeg, en de houding, die het hoofd aannam, deden den kleinen man dadelijk zien, of hij op de vraag ja of neen moest antwoorden.

Kontrolir. (*mesěm*). Kadospoendi,

Kontroleur (*schalks*). Is dat nu

sapoenika poenapa taksih makatĕn?

nog zoo?

Wĕdana. Botĕn noen, ingkang sapisan ing djaman sapoenika sampoen kaṭah para kangdjĕng toean Kontrolir, ingkang mangĕrtos tĕmboeng djawi, saha malih titiang alit oegi soemĕrĕp, jen priantoen-priantoen bangsa Eropah saestoenipoen kĕrsa andjagi ḍatĕng kawiloedjĕnganipoen.

Wĕdana. Neen mijnheer, vooreerst zijn er kontroleurs, die de taal verstaan en bovendien weet de kleine man nu, dat de Europeesche ambtenaren het goed met hem meenen.

Patih. Kala roemiïn titiang alit dipoen apoesi (boḍoni) kemawon, jen sadaja, ingkang awon, ḍatĕngipoen saking koempĕni, sarĕng ingkang sae saking kapala-kapala (priantoen) ipoen.

Patih. Terwijl vroeger den kleinen man werd wijs gemaakt, dat al het kwade van de Koempĕni kwam en het goede van de hoofden.

Kontrolir. Kadospoendi, bab ingkang makatĕn waoe poenapa para alit pĕrtjados kemawon? (Kapĕrtjados kemawon dening titiang alit?).

Kontroleur. En geloofde de kleine man dat?

Wĕdana. Noen-inggih, ingkang kaṭah inggih pĕrtjados.

Wĕdana. Ja mijnheer, grootendeels.

Waktoe koela taksih dados djoeroesĕrat, koela oegi sampoen nate mirĕng, para alit rĕrĕmbagan, jen pjambaqipoen sami dipoen paqakĕn ḍatĕng kapala-kapalanipoen.

Ik heb ze wel eens hooren zeggen (toen ik nog schrijver was), dat ze dachten, dat de Koempĕni de bevolking aan de hoofden *verpacht* had.

Kontrolir. Lĕrĕs, inggih mempĕr ḍatĕng makatĕn kala djaman roemiïn, saderengipoen wontĕn atoeran enggal.

Kontroleur. Ja, en zoo was het wel eenigszins in den ouden tijd, vóór de reorganisatie.

Ananging bakonipoen mila makatĕn, sabab kangdjĕng Goepĕr-

Maar dat was voor een groot deel daaraan te wijten, dat het Gou-

men botĕn dipoen atoeri (soekani) katrangan kalawan salĕrĕsipoen, dados kaoeninganipoen sadaja sae sarta sampoerna kemawon.

vernement niet behoorlijk ingelicht was en men alles op zijn mooist voorstelde.

Patih. Lĕrĕs, kadosta: manawi kangdjĕng toean Residen rawoeh papriksa, poenapa malih manawi wontĕn rawoehan kangdjĕng toean Bĕsar, Goepĕrnoer Djendral, naming ingkang sae oetawi prajogi pjambaq kemawon, ingkang dipoen katingalakĕn.

Patih. Ja bijv. bij een tournee van den Resident, en meer nog, als de Gouverneur-Generaal kwam, dan werd het beste beentje vooruit gezet.

Palawidja kakĕrsaqakĕn nanĕm saoeroeting radinan-radinan, kangge tontonan kemawon, sabab botĕn wontĕn pisan kadadosanipoen.

Men liet langs de wegen palawidja planten, natuurlijk voor de leus, want daar kwam niets van te recht.

Ngantos maesa-maesa oegi dipoen giringakĕn kaĕngen toeroet radinan; mĕkatĕn roepi-roepi kemawon kalampahakĕn.

De buffels werden opgedreven, om langs de wegen te grazen en wat niet al.

Kontrolir. Sokoer djaman dora saha ngapoes-apoesi waoe sapoenika sampoen mĕngkĕr.

Kontroleur. Gelukkig zijn die tijden van leugen en bedrog achter den rug.

Samantĕn oegi kawontĕnanipoen sapoenika dereng sadaja kadosdene mĕstinipoen, sarta taksih pĕrloe sangĕt ka'adjĕng-adjĕng para kapala-kapala (priantoen-priantoen) sami wagĕda iklas toewin anoenggil manah (pikadjĕng) kalian priantoen-priantoen bangsa Eropah, anggenipoen sasarĕngan nindaqakĕn pandamĕlanipoen, soepados sami wagĕdipoen anjaeqakĕn poenapa ingkang taksih awon.

Maar toch is nog lang niet alles, zooals het wezen moest, en is het te hopen, dat de hoofden met de Europeesche ambtenaren oprecht en eendrachtelijk samenwerken, om wat nog niet goed is te helpen verbeteren.

Ingkang pĕrloe pjambaq: kangdjĕng Goepĕrmen kĕdah soemĕrĕp (mriksani) ing saq-katjihnanipoen (salĕrĕsipoen) kawontĕnanipoen sadaja; kangdjĕng Goepĕrmen pantji kapengin sangĕt, anjaeqakĕn poenapa ingkang kirang saenipoen.

De hoofdzaak is, dat de Regeering de waarheid weet; zij is bereid genoeg om te verbeteren.

Poelo Djawi poenika taksih kaṭah sangĕt kĕmadjĕnganipoen (kenging ka'adjĕngakĕn malih), dene bakalipoen anjĕkapi: sitinipoen, tojanipoen, lan hawanipoen, sadaja poenika sami ambĕkta datĕng kĕmadjĕngan; salĕrĕsipoen, poelo Djawi poenika kados pĕṭi simpĕnan radjabrana, isi pĕpĕnḍĕman kemawon; anggĕr ingkang ngĕnggeni sagĕd mĕnḍĕti kemawon, tamtoe rahardja: ĕmas (djĕnen) toewin peraq (salakan)-ipoen wontĕn, nanging doemoeginipoen samangke tiangipoen aming trimah angsal tĕmbaginipoen kemawon.

Wat kan Java niet nog vooruitgaan; er is grondstof genoeg: grond, water, klimaat, alles werkt meê, het is een ware schatkist, als de bewoners maar den weg wisten, het geld er uit te halen. Goud en zilver is er in, doch men vergenoegt zich tot nu nog meestal met koper.

Eman sangĕt, koela (para priantoen) soq dipoen pinḍah-pinḍahakĕn kemawon!

Werden wij maar niet zoo dikwijls overgeplaatst.

ESPREK MET EEN TIMMERMAN.

Toean. Bas! akoe arĕp (niat) kongkon gawe (ngĕdĕgake) gĕḍogan kajoe (prabot kajoe).

Karĕpkoe, arĕp taq borongake bae.

Toekang kadjĕng. Koelanoewoen, kangge kapal pintĕn?

Toean. Kanggo djaran nĕnĕm, dadi ĕnĕm gang, sagange ambane pitoeng kaki, dawane sangang kaki.

Bĕkakase kabeh saka akoe, kowe amoeng anggarap bae; kowe andjaloeq pira? (pira pandjaloeqmoe?).

Toekang kadjĕng. Koelanoewoen, doeka sampean (pandjĕnĕngan, dalĕm), mangke baḍe koela (abdi sampean, dalĕm) etang roemiin kalian rentjang-rentjang (kantja-kantja).

Kadospoendi, oepami satoes roepiah (pĕṭaq), pandjĕnĕngan (sampean, dalĕm) tampi rampoeng sadaja, poenapa karsa?

Toean. Ija bĕtjiq, jen karo nemboqe (mĕstere) tlapaqane.

Toekang kadjĕng. Koelanoewoen, botĕn sagĕd 'ndara!

Rĕgi sĕmantĕn waoe sampoen bo-

Heer. Timmerman! ik wil een houten paardenstal laten bouwen.

Ik zal het maar laten aannemen.

Timmerman. Voor hoeveel paarden?

Heer. Voor zes paarden, dus zes vakken, elk van zeven voet lengte en negen voet breedte.

Al de materialen zal ik leveren, gij behoeft ze maar te bewerken; hoeveel vraagt gij daarvoor?

Timmerman. Ik weet het niet, ik zal 't met mijne kameraden uitrekenen.

Wat zegt U van honderd gulden, kant en klaar geleverd?

Heer. Goed, als het metselen van de neuten daarbij gerekend wordt.

Timmerman. Ik durf het niet aannemen mijnheer.

En zelfs voor dien prijs zal ik

tĕn angintĕn, jen gaḍah baṭi, malah mĕnawi dereng tjĕkap, kadamĕl sangoe njamboet damĕl kemawon.

Saha malih kawoela (abdi dalĕm) dede toekang batoe, dados botĕn sagĕd nemboq.

Nanging, manawi pandjĕnĕngan sampean (dalĕm), karsa maringi satoes salangkoeng roepiah pĕṭaq, inggih baḍe koela (abdi sampean, dalĕm) tjobi.

Plĕsteripoen baḍe kawoela (abdi dalĕm) borongakĕn malih ḍatĕng toekang batoe.

Toean. Manawa dinanan bae, sapira boeroehanamoe (bajaranamoe) sadinane?

Toekang kadjĕng. Jen kawoela (abdi dalĕm, dalĕm) pjambaq botĕn kirang saking saroepiah sadintĕnipoen, mĕnggah kantja-kantja botĕn sami, wontĕn ingkang angsal gangsal kĕṭip, wontĕn ingkang satangsoel ing sadintĕnipoen, ningali pandamĕlanipoen kemawon.

Toean. Pirang dina kowe sagoeh ngrampoengake, jen di garap wong lima, kanĕm kowe?

Toekang kadjĕng. Koelanoewoen, manawi sampoen mirantos sadaja abah-abahanipoen (prabotipoen, bĕkakasipoen) kados salĕbĕting kalih woelan oegi rampoeng.

Toean. Jen mangkono, loewih

er waarschijnlijk geen winst bij hebben; het zal nauwelijks voldoende wezen, om er gedurende het bouwen van te kunnen leven.

Ik ben buitendien geen metselaar en kan dus niet metselen.

Maar, als U honderd en vijf en twintig gulden wilt geven, dan zal ik 't maar wagen het aan te nemen.

Ik zal het metselwerk weer door een metselaar laten aannemen.

Heer. Als gij bij dagwerk werkt, hoeveel moet gij dan gewoonlijk hebben?

Timmerman. Ik, voor mij, krijg niet minder dan een gulden daags, maar mijn kameraden worden niet gelijk betaald, de een krijgt vijf dubbeltjes, de ander een kwartje per dag, naar gelang van zijn werk.

Heer. In hoeveel dagen kunt gij wel klaar komen, als gij met uw zessen werkt?

Timmerman. Als er materialen zijn, kan 't wel binnen twee maanden klaar zijn.

Heer. Dan is 't beter, dat ge maar

bĕtjiq kowe njamboeta gawe dinan bae, wong abah-abahane wis sĕḍia kabeh.	bij dagwerk werkt, materialen zijn er immers genoeg?
(Kapan) kowe (ĕnggonmoe) arĕp miwiti? (Kapan?).	Wanneer wilt gij beginnen?
Toekang kadjĕng. Koelanoewoen, manawi botĕn wontĕn pambĕng, bendjing endjing kemawon.	*Timmerman.* Als er niets tusschen beide komt, dan maar morgen.
Panjoewoen kawoela (abdi dalĕm, dalĕm), tlapaqanipoen wagĕda enggal kadamĕl, soepados, bilih kadjĕng-kadjĕngipoen rampoeng, koela (abdi dalĕm) sampoen ngantos kĕdah ngĕntosi malih, sagĕda ladjĕng ngadĕgakĕn toemoentĕn.	Ik hoop dat U de neuten gauw laat metselen, opdat ik niet behoef te wachten, wanneer het houtwerk klaar is, om het op te zetten.
Koelanoewoen, ing poendi abah-abahanipoen, ingkang baḍe kawoela (dalĕm, abdi dalĕm) garap poenika?	Mag ik U vragen mijnheer, waar de materialen zijn, die ik moet bewerken?
Toean. Kae ana ing ĕlos.	*Heer.* Daar ginds in de loods.
Meloea mrene, taq doedoehake.	Kom maar mee, ik zal ze je aanwijzen.
Baloq ikoe apa sĕḍĕngan gĕḍene, kanggo tjagaq (saka?).	Zijn die balken groot genoeg voor stijlen?
Toekang kadjĕng. Koelanoewoen, noen-inggih tjĕkapan.	*Timmerman.* Ja wel, mijnheer.
Wontĕn pintĕn idji baloq, ingkang samantĕn agĕngipoen poenika, 'ṉḍara?	Mijnheer, hoeveel stuks balken zijn er van deze grootte?
Toean. Ija ĕmboeh, akoe lali. Ora wĕroeh, akoe kalalen.	*Heer.* Ik weet 't niet; ik ben het vergeten.
Tjoba, tiliqana (etoengĕn) bae, isih ana pira?	Ga eens zien, hoeveel er nog zijn.
Toekang kadjĕng. Koelanoewoen, aming wontĕn kalih wĕlas idji, 'ndara.	*Timmerman.* Er zijn slechts twaalf stuks, mijnheer.

Sĕmantĕn poenika tamtoe botĕn tjĕkap, tiang (sabab) mĕsti (kĕdah) wontĕn kalih dasa idji, kangge tjagaq (saka) kemawon.

Toean. Ikoe gampang, sakakoerangane taq toekoe bae maneh.

Alia (andjaba) saka ikoe, taksiranamoe kajoene apa tjoekoep?

Toekang kadjĕng. Koelanoewoen. Manawi kadjĕngipoen sae sadaja, kados njamlĕng kemawon, nanging kados kĕkatahĕn, ingkang awon, oegi katah ingkang sampoen gapoeq.

Toean. Kae ana maneh baloq gĕde, ikoe kĕna di sigari.

Dene, manawa kakoerangan kajoe, ikoe bae gradjenana.

Dat is zeker niet genoeg, want er moeten voor de stijlen alleen twintig stuks aanwezig zijn.

Heer. Dat is minder. Het ontbrekende kan ik wel hier en daar koopen.

Denkt gij. er anders wel houtwerken genoeg zijn.

Timmerman. Als al het hout goed is, dan geloof ik wel dat het voldoende zal zijn, maar er is, geloof ik, veel slecht hout onder en een massa vermolmd.

Heer. Daar zijn groote balken die gespleten kunnen worden.

Als het hout ontbreekt, moet gij die maar doorzagen.

GESPREK OP EEN TERECHTZITTING.

Presiḍen. Djaksa! pasakitan Sakrama konĕn mlĕboe.

Djaksa. Oepas! lĕboqna si Sakrama.

Liane (Moengsoehe) adja, si Sakrama bae.

Presiḍen. Djaksa! takono sakitan: arane (djĕnĕnge), oemoere, panggaweane, ĕnggon kalahirane lan manggone.

Mara watjanĕn pandaqwane, kang tĕrang soepaja ikoe sakitan mangĕrti.

Djaksa. Sakitan! roengoqna kang tetela apa kang daq watja.

Adja anglĕṇṭar.

Presiḍen. Kowe wis mangĕrti kaprije oenine kang di watja ing 'ndaramoe Djaksa iki maoe?

Sakitan. Koelanoewoen, inggih sampoen mangĕrtos, ananging kawoela (dalĕm) botĕn pisan-pisan roemaos gaḍah dosa.

Presiḍen. Djaksa! ganti, saksi angka sidji konĕn madjoe.

Sapa djĕnĕngmoe?

Saksi angka 1. Koelanoewoen, kawoela (dalĕm) nami poen bapaq (paq) Kadiman.

President. Djaksa, laat den beklaagde Sakrama binnen komen.

Djaksa. Oppasser, laat Sakrama binnen!

De anderen hoeft niet, maar alleen Sakrama.

President. Djaksa, vraag den beklaagde zijn naam, ouderdom, beroep, geboorte- en woonplaats.

Lees eens uw aanklacht voor en duidelijk, opdat de beklaagde ze goed begrijpe.

Djaksa. Beklaagde, luister goed naar hetgeen ik u zal voorlezen.

Wees oplettend.

President. Hebt ge begrepen wat zoo even door den Djaksa werd voorgelezen?

Beklaagde. Ja mijnheer, maar ik ontken ten zeerste schuld te hebben.

President. Djaksa, laat de eerste getuige voorkomen.

Hoe is uw naam?

Eerste getuige. Mijn naam is Bapak Kadiman, mijnheer.

Presiḍen. Pira oemoermoe? Kowe oemoer pira?

President. Hoe oud zijt gij?

Saksi. Koelanoewoen, kintĕn-kintĕn (kados) sakawan dasa gangsal taoen.

Getuige. Ik geloof vijf en veertig jaar, mijnheer.

Presiḍen. Manggon ing ngĕndi? Ngĕndi ĕnggonmoe? (omahmoe?).

President. Waar woont gij?

Saksi. Koelanoewoen, ing kiṭa Sĕmawis.

Getuige. Op de hoofdplaats Sĕmarang.

Presiḍen. Kowe wĕroeh (wawoeh) marang sakitan ikoe, lan kaprije, apa kowe isih sanaqe?

President. Kent gij den beklaagde en zijt gij familie van hem?

Saksi. Koelanoewoen, amoeng tĕpang maesa kemawon, saha dede sanaq.

Getuige. Ik ken hem slechts bij naam en ben niet aan hem verwant.

Presiḍen. Tjoba, kowe matoera apa saqwĕroehmoe bab prakara iki, ananging koedoe sabĕnĕre bae, adja ko' loewihi, adja ko' koerangi, sarta, sadoeroenge matoer, kowe koedoe di soempah ḍisiq, jen tĕmĕn-tĕmĕn kowe bakal ora matoer goroh.

President. Vertel nu eens, wat gij omtrent deze zaak weet, maar gij moet niets meer en niets minder dan de volstrekte waarheid zeggen, en vóór dat gij aan het vertellen gaat, moet gij eerst onder eede verklaren, dat gij niets zeggen zult, wat niet waar is.

Pangoeloe! saksi kije mara soempahĕn.

Panghoeloe! laat hij den eed doen.

Mara enggal kowe matoera.

Begin nu maar te vertellen.

Saksi. Koelanoewoen; ing satoenggaling waktoe, wantji loehoer, kasoepen dintĕn toewin woelanipoen, koela (dalĕm) baḍe ḍatĕng pĕkĕn, langkoeng ing ḍoesoenipoen poen Sakrama poenika, kapanggih (soemĕrĕp) pjambaqipoen sawĕg ngasah (ngoengkal) bĕnḍo wontĕn ing wingking grianipoen.

Getuige. Op zekeren middag, dag en maand weet ik niet meer, wilde ik naar de pasar gaan, ging de kampoeng van Sakrama voorbij, en zag hem een golok achter zijn huis slijpen.

Sarĕng kawoela (dalĕm) moendoer (mantoeq) saking pĕkĕn, wantji ngisa, langkoeng malih ing ḍoesoenipoen poen Sakrama, kalĕrĕs ing wingking grianipoen, kawoela (dalĕm) kapĕṭoeq kalih poen Sakrama, djĕḍoelipoen saking kidoel, loemadjĕng sarta njangking bĕnḍo.

Toen ik 's avonds ($7^1/_2$) van de pasar huiswaarts terug keerde, ging ik weder Sakramas kampoeng voorbij en kwam mij Sakrama achter zijn huis tegen, van het zuiden komende en hard loopende en een golok in de hand houdende.

Kawoela (dalĕm) takeni, wangsoelanipoen botĕn kantĕnan.

Ik sprak hem aan, maar kreeg een onverstaanbaar antwoord.

Sarĕng kawoela (dalĕm) doemoegi ing gria (ḍoesoen kawoela, ḍoesoenipoen abdi dalĕm), mirĕng geger, amargi kantjanipoen dalĕm saḍoesoen, nami Pantja, wontĕn ingkang mĕdjahi, majitipoen kapanggih salĕbĕting kĕbon.

Toen ik in de kampoeng kwam, vond ik daar alles in rep en roer, omdat mijn dorpsgenoot Pantja vermoord was; zijn lijk was in den tuin gevonden.

Enggalipoen, kawoela (dalĕm) ladjĕng lapoer ḍatĕng loerah, sarta tjarios, jen kapĕṭoeq kalian poen Sakrama, ngagar-agar bĕnḍo saha sĕmoe riboet sangĕt (kariboetan, goegoep, koesoengkoesoeng).

Kortom, ik ging het geval bij den loerah rapporteeren en vertelde hem, dat ik Sakrama tegengekomen was met een golok in de hand, terwijl hij grooten haast scheen te hebben.

Presiḍen. Kira-kira wis sapira lawase awit waktoe ikoe nganti saprene?

President. Hoe lang is het ongeveer geleden van den tijd, dat zulks voorviel, tot nu toe?

Saksi. Pangintĕn sampoen wontĕn sakawan woelan ngantos dintĕn poenika.

Getuige. Ik geloof tot van daag wel vier maanden.

Presiḍen. Manawa kowe wĕroeh, si Pantja karo Sakrama ikoe soq kĕrĕp padoe oetawa pojoqan? oetawa maneh pantji moemoengsoehan?

President. Weet gij soms, of Pantja met Sakrama wel eens woorden had, of dat zij elkander vijandig waren.

Saksi. Koelanoewoen. Inggih sam-

Getuige. Ik hoorde wel eens van

poen nate mirĕng saking rajatipoen, jen poen Pantja radi botĕn sae kalian poen Sakrama, djalaran pabĕn bab sabin.

zijne vrouw, dat Pantja met Sakrama niet wel was ter zake van het procedeeren over een stuk sawah.

Presiden. Si Sakrama lan si Pantja ikoe apa kowe doeroeng taoe nĕmoni (wĕroeh), ĕnggone kĕkĕrĕngan? (kowe ikoe, apa wis taoe wĕroeh si Sakrama lan si Pantja paḍa kĕkĕrĕngan?).

President. Hebt gij Sakrama en Pantja ooit zien twisten?

Saksi. Koelanoewoen, dereng sapisan-pisana (dereng nate), 'ndara!

Getuige. Nooit, mijnheer.

Presiden. Basa (barĕng) Sakrama kĕtĕmoe karo kowe, ngagar-ngagar bĕnḍo, ikoe bĕnḍone apa katon (katara) ana gĕtihe?

President. Toen gij Sakrama met den golok in de hand zaagt, was er toen bloed aan te bespreuren?

Saksi. Koelanoewoen. Doeka sampean (dalĕm), sarehning adaning (sampoen) daloe, kawoela (dalĕm) botĕn tetela abrit tjĕmĕngipoen, (botĕn patos tĕrang mĕnggah bab poenika; kawoela (dalĕm) botĕn sagĕd ningali tĕrang).

Getuige. Dat weet ik niet; daar het avond was, kon ik dat niet duidelijk zien.

Presiden. Jen ngono, kaprije kowe dadi (ĕnggonmoe) bisa wĕroeh, jen si Sakrama ikoe anggawa bĕnḍo, dene (sabab) waktoe samono wis pĕtĕng?

President. Hoe kondt gij dan zien, dat Sakrama een golok bij zich had, als het toen al donker was?

Saksi. Koelanoewoen, waktoe poenika padjar santoen, wangoen (ḍapoer)-ipoen waoe bĕnḍo tĕrang sangĕt, amoeng roepi (warni)-nipoen kirang waspaos.

Getuige. 't Was maneschijn. Ik kon den vorm wel, maar niet de kleur van den golok onderscheiden.

Presiden. Sapira adohe sakitan lan kowe, barĕng kowe kapĕṭoeq?

President. Hoever was beklaagde van u verwijderd, toen gij hem tegen kwaamt?

Saksi. Koelanoewoen, kintĕn-kintĕn wontĕn gangsal roe, kados wontĕn tĕbihipoen saking ngriki ḍatĕng tjagaq (saka) poenika.

Presiden. Apa (Ija), iki bĕṇḍone (gologe?).

Mara dĕlĕngĕn kang tĕrang.

Saksi. Koelanoewoen, wangoen (ḍapoer)-ipoen kados-kados inggih poenika.

Presiḍen. Atoermoe maoe, kowe rada adoh saka sakitan; kaprije, moelane kowe bisa tĕrang wangoene (dapoere) bĕṇḍo ikoe?

Saksi. Koelanoewoen, kawoela (abdi dalĕm) soemĕrĕp, waktoe dipoen asah, tĕrang poenika bĕṇḍonipoen. Doepi kawoela (abdi dalĕm) kapanggih daloenipoen, botĕn patos tĕrang (waspaos) roepining bĕṇḍo, aming waspaos anggenipoen ngagar dĕdamĕl kemawon (trang, jen pjambaqipoen njĕpĕng dĕdamĕl).

Presiḍen. Sawise kowe lapoer (rĕpot) njang loerahe, bandjoer kaprije? bandjoer apa ija gawemoe? Kowe apa bandjoer meloe karo loerah, njĕkĕl si Sakrama, oetawa bandjoer moelih bae?

Saksi. Koelanoewoen. Ladjĕng toemoet loerah, njĕpĕng poen Sakrama, saha agleḍah grianipoen.

Presiḍen. Waktoe ikoe loerahmoe lan kowe paḍa nĕmoe apa ing kono?

Getuige. Wel vijf roe, zoowat evenver als van hier tot aan die paal daar.

President. Is dit de golok?

Bekijk hem goed.

Getuige. De vorm schijnt mij dezelfde te zijn.

President. Volgens u waart gij nogal ver van den beklaagde verwijderd; hoe kondt gij den vorm onderscheiden?

Getuige. Ik zag hem, toen hij op dien middag geslepen werd; het is werkelijk dezelfde golok. Toen ik Sakrama 's avonds ontmoette, zag ik niet duidelijk, wat voor golok het was, maar het was zeker, dat hij een wapen in de hand hield.

President. Nadat gij den loerah van het voorgevallene gerapporteerd hebt, wat hebt gij toen gedaan? Zijt gij met den loerah meegegaan, om Sakrama te arresteeren, of zijt gij maar naar huis gekeerd?

Getuige. Ik ben vervolgens met den loerah meegegaan, om Sakrama te arresteeren en huiszoeking te doen.

President. Wat heeft de loerah met u daar gevonden?

Saksi. Koelanoewoen, inggih bĕndo poenika, kawoela (abdi dalĕm) soemĕrĕp, sawĕg dipoen asah.

Presiden. Waktoe ikoe goloq (bĕndo) koewe apa (katon, katara) ana gĕtihe, lan gĕtihe maoe apa isih tĕlĕs, apa wis garing?

Saksi. Koelanoewoen, wontĕn rahipoen, nanging sampoen garing.

Presiden. Apa ija iki bĕndone, kang pada kowe tĕmoe ana (ing) omahe si Sakrama?

Saksi. Koelanoewoen, noen-inggih, kasinggihan, inggih lĕrĕs poenika.

Presiden. Sapa kang wĕroeh disiq bĕndo ikoe?

Saksi. Koelanoewoen, poen Loerah.

Presiden. Sakrama! kowe ikoe apa wis mangĕrti, kaprije oendjoeqe saksi kije, lan apa ija bĕnĕr mangkono?

Sakitan. Koelanoewoen, inggih sampoen mangĕrtos, ananging kawoela (abdi dalĕm) botĕn pisan-pisan roemaos anggadahi dosa.

Presiden. Jen bĕnĕr, kowe roemasa ora andoeweni dosa, geneja kowe bingoeng (goegoep) waktoe bĕngi, lagi katĕmoe karo si paq Kadiman, lan geneja kowe ngliga (njĕkĕl) gagaman?

Sakitan. Koelanoewoen. Pramila dalĕm loemadjĕng waoe, margi sampoen pĕtĕng (daloe), dalĕm adjrih gandroewo; mĕnggah milanipoen, kawoela (abdi dalĕm)

Getuige. Den golok, dien ik had zien slijpen, mijnheer.

President. Was er toen bloed aan den golok te zien, en was het bloed nog versch of al droog?

Getuige. Er was bloed aan, maar het was al droog.

President. Is het deze golok, dien gijlieden in het huis van Sakrama hebt gevonden?

Getuige. Ja mijnheer, dezelfde.

President. Wie heeft den golok het eerst gezien?

Getuige. De loerah.

President. Sakrama, hebt gij begrepen wat de getuige verklaard heeft, en is alles waar?

Beklaagde. Ja mijnheer, ik heb het goed begrepen, maar ik ontken schuld.

President. Als gij u werkelijk van geen schuld bewust zijt, waarom maaktet gij dan zoo'n haast, toen gij 's avonds pak Kadiman tegenkwaamt, en waarom hadt gij een wapen in de hand?

Beklaagde Ik liep hard omdat het donker was en ik voor booze geesten vreesde, en ik had een wapen in de hand, omdat ik bang was, weer een

angliga (njĕpĕng) dĕdamĕl, sabab adjrih kĕpanggih sĕgawon edan malih, tiang waktoe poenika dalĕm mĕntas mĕdjahi sĕgawon edan.

Poenika rah ingkang wontĕn goloq (bĕndo), poenika oegi rahipoen sĕgawon waoe.

Presiden. Ana ngĕndi ĕnggonmoe mateni asoe ikoe, lan batange ko' kapaqake?

Sakitan. Koelanoewoen, wontĕn ing radinan tjĕlaq doesoenipoen poen Pantja, dene batangipoen dalĕm kendĕlakĕn goemletaq ing radinan kemawon.

Presiden. Djaksa! saksi angka loro konĕn loemĕboe.

Takonana djĕnĕnge, panggaweane, manggone lan oemoere, kajadene adat.

Djaksa. Naminipoen poen Soetadongsa, pandamĕlanipoen loerah ing doesoen Soka, manggen inggih ing Soka, dene oemoeripoen kintĕn-kintĕn sekĕt taoen.

Presiden. Kowe koedoe moendjoeq sawĕroehmoe bab patine si Pantja. Ananging sadoeroenge matoer kowe koedoe (mĕsti) soempah disiq, jen tĕmĕn-tĕmĕn ora bakal moendjoeq goroh, sarta ora bakal njaritaqake sawidji prakara alia kang sabĕnĕre bae.

Loerah. Koelanoewoen!, inggih sandika 'ndara.

dollen hond te zullen ontmoeten, want kort te voren had ik een dollen hond afgemaakt.

Het bloed, dat aan mijn golok kleefde, was ook van dien hond.

President. Waar hebt gij een hond afgemaakt en wat hebt gij met het kreng van den hond gedaan?

Beklaagde. Op den weg dicht bij de desa van Pantja; het kreng heb ik maar op den weg laten liggen.

President. Djaksa, laat den tweeden getuige voorkomen.

Vraag hem zijn naam, zijn beroep, waar hij woont en zijn ouderdom, zooals gewoonlijk.

Djaksa. Hij heet Soetadangsa, van beroep loerah van de desa Soka, woonachtig in de desa Soka, en oud naar gissing vijftig jaar.

President. Gij moet voor ons verklaren wat gij omtrent den moord van Pantja weet. Voordat gij echter uwe verklaring aflegt, moet gij eerst een eed doen, dat gij geen onwaarheid zult zeggen en niets vertellen dan de waarheid.

Loerah. Goed mijnheer.

Presiden. Pangoeloe! enggal soempahĕn kadidene adat.

Loerah! Wis, mara loenggoeha, sarta tjaritaha (tjaritaqna) sawĕroehmoe.

Loerah. Koelanoewoen, inggih sandika.

Kala malĕm Djoemoeah, woelan Djoeni taoen poenika oegi, kasoepen tanggalipoen, kawoela (abdi dalĕm) mantoeq saking kĕbon kopi, sarĕng sampoen baqda isa, djĕboel (ṭoengoel) poen paq Kadiman malĕbĕt kalian mĕnggeh-mĕnggeh (rĕngos-rĕngos) tjarios ḍatĕng kawoela (abdi dalĕm), jen poen Pantja dipoen pĕdjahi tiang.

Kawoela (abdi dalĕm) pitaken, (sintĕn ingkang) pjambaqipoen narka (sintĕn), ingkang anggaḍahi dosa (mĕdjahi), wangsoelanipoen botĕn sagĕd andaqwa, amoeng waoe wontĕn ing radinan pjambaqipoen kĕpanggih kalian poen Sakrama, loemadjĕng kalajan ngagar-agar bĕṇḍo.

Ing ngrikoe kawoela (abdi dalĕm) ladjĕng kesah, (mangkat) ḍatĕng grianipoen poen Sakrama kalian poen paq Kadiman, pinanggih sawĕg tilĕm ing patilĕman, (kanṭil, amben, saloe, randjang), ladjĕng kemawon dalĕm tjĕpĕng.

Sasampoenipoen poen Sakrama katjĕpĕng, dalĕm ladjĕng anggle-

President. Panghoeloe, beëedig hem naar gewoonte.

Loerah, ga nu zitten en vertel wat gij weet.

Loerah. Goed mijnheer.

Donderdag avond in de maand Juni van dit jaar, de datum is mij ontgaan, keerde ik van de koffietuinen te huis en kwam Pak Kadiman na isa ($7^1/_2$ uur 's avonds) mij hijgend vertellen dat men Pantja vermoord had.

Ik vroeg hem wien hij daarvan verdacht, waarop hij mij antwoordde dat hij niemand durfde beschuldigen, maar dat hij zoo even onder weg Sakrama tegengekomen was, die hard liep en een golok in de hand had.

Vervolgens ging ik met pak Kadiman naar het huis van Sakrama, vond hem in het bed liggen en nam hem gevangen.

Na Sakrama in hechtenis te hebben genomen, ging ik zijn huis

ḍah grianipoen, iṅg pagĕr sawingkingipoen amben patilĕmanipoen kawoela (abdi dalĕm) manggih bĕṇḍo, wontĕn taṇḍanipoen rah (rahipoen), ladjĕng kawoela (abdi dalĕm) pĕṇḍĕt, kawoela (abdi dalĕm) atoerakĕn ḍatĕng 'ndara ondĕr (Assisten-wĕḍana).

Presiḍen. Apa iki bĕṇḍone? (Bĕṇḍonipoen dipoen katingalakĕn).

Loerah. Koelanoewoen, noen-inggih, 'ndara!

Presiḍen. Sanalika, bĕngi ikoe oega, kowe apa di kongkon karo Assisten-wĕdana (ondĕr) barĕng karo tĕtoewa (kamitoewamoe) anggoleqi bangkene (baṭange) asoe, kang di toetoerake pinatenan dening Sakrama maoe? Jen bĕnĕr, mĕnjang ngĕndi gonmoe anggoleqi, lan kaprije, kĕtĕmoe apa ora?

Loerah. Koelanoewoen, inggih lĕrĕs, kawoela (abdi dalĕm) ĕpĕng anjasaq ing radinan sapitĕdahipoen Sakrama, nanging djibĕg (djoeḍĕg) botĕn pinanggih.

Presiḍen. Si Sakrama nalika ikoe apa meloe karo kowe andoedoehake panggonane bangkene (baṭange) asoe maoe?

Loerah. Koelanoewoen, inggih, malah 'ndara ondĕr (Assisten-wĕdana) kalian sanesipoen sadaja oegi sami njarĕngi.

Presiḍen. Ing panggonan (pĕrnah)

onderzoeken, waar ik aan de binnenwand van zijn legerstede een met bloed bevlekte golok vond, dien ik weg nam en aan den Assistent-wĕdana overgaf.

President. Is het deze golok? (De golok wordt hem vertoond).

Loerah. Ja mijnheer.

President. Zijt gij dien avond niet op last van den Assistent-wĕdana met den oudste het lijk gaan zoeken van den hond, dien Sakrama beweerde te hebben afgemaakt?

Zoo ja, waar hebt gij het gezocht en hebt gij het gevonden of niet?

Loerah. Ja, ik heb er overal op den weg, dien Sakrama mij aanwees, naar gezocht, maar heb het niet kunnen vinden.

President. Is Sakrama toen met u meegegaan om de plaats, waar het kreng van den hond moest liggen, aan te wijzen?

Loerah. Ja mijnheer, ook de Assistent-wĕdana en alle anderen zijn meê geweest.

President. Hebt gij op de plaats,

kang di doedoehake dening Sakrama, apa kowe ora nĕmoe tilase bangke maoe, gĕtih oetawa apa bae?

Loerah. Koelanoewoen, botĕn pisan-pisan, 'ndara!

Presiden. Karo, kowe apa ora andjadjah, takon marang wong desa, kang tjĕḍaq kono, 'mboqmanawa ana kang nĕmoni (wĕroeh, soemĕrĕp, andĕlĕng) si Sakrama, kala mateni asoe, oetawa 'mboqmanawa ana kang wĕroeh, jen dina ikoe ing kono ana asoe edan?

Loerah. Koelanoewoen, kasinggihan ḍawoeh dalĕm, nanging botĕn wontĕn ingkang soemĕrĕp.

Presiden. Kowe (ikoe apa) wĕroeh, jen si Sakrama sĕngitan (gĕṭingan) karo (marang) si Pantja? Manawa wĕroeh, apa sababe?

Loerah. Koelanoewoen, inggih soemĕrĕp, 'ndara! Awitipoen, poen Sakrama oedoer sabin kalian poen Pantja, wasana dening pangadilan dipoen mimpangakĕn poen Pantja.

Awit saking waktoe poenika sĕmonipoen poen Sakrama ngoenĕq-ngoenĕq (ngĕnḍĕm) kemawon.

Presiden. Kaprije kawroeh ing (tjihnane) polisi moenggoeh lakoe djantrane Sakrama ikoe?

Loerah. Koelanoewoen, asring

die Sakrama aanwees, geen spoor van het kreng gevonden, hetzij bloed of wat dan ook?

Loerah. Volstrekt niets, mijnheer.

President. Hebt gij niet aan de bewoners van de naastbijzijnde kampong gevraagd of wellicht daar iemand Sakrama een hond zag doodslaan, dan wel misschien iemand wist dat er op dien dag een dolle hond is geweest?

Loerah. Ja mijnheer, maar niemand wist er iets van.

President. Is het u bekend dat Sakrama met Pantja in onmin was? Zoo ja, wat is dan de aanleiding?

Loerah. Ja wel mijnheer, zeer goed. De aanleiding is geweest dat Sakrama met Pantja over een stuk sawah procedeerde en het gerecht ten voordeele van Pantja besliste.

Van dien tijd af scheen Sakrama hem wrok toe te dragen.

President. Hoe staat Sakrama bij de politie bekend?

Loerah. Hij werd dikwijls ver-

sangĕt kenging daqwa, tjampoer kalian tiang awon, nanging dereng kaboekten (dereng nate wontĕn taṇḍanipoen).

Kaping pintën katjĕpĕng. katariq prakawis mandoeng, ananging sabĕn-sabĕn dipoen lĕpas (loewari) kemawon, amargi botĕn wontĕn boektinipoen (kanjatanipoen).

Presiḍen. Sakrama! kowe wis kroengoe sarta mangĕrti kaprije atoerane loerah maoe?

Apa kang doeroeng ko' trimaqake?

Sakitan. Koelanoewoen, kawoela (abdi dalĕm) botën poeroen (sagĕd) mabĕni.

Presiḍen. Jen ngono, saiki kowe ngakoe, wis mateni si Pantja?

Sakitan. Koelanoewoen, botĕn pisan-pisan, 'ndara.

Presiḍen. Maoe kowe wis matoer, jen gĕtih, kang ana ing bĕṇḍomoe, pantji gĕtihe asoe, kang wis ko' pateni, sarta kowe wis andoedoehake marang loerah pĕrnahe ĕnggonmoe mateni asoe ikoe. Ananging ing kana oranana bangkene oetawa tilase bangke.

Djalaran saka ikoe tetela, jen kowe goroh.

Sakitan. Koelanoewoen, botĕn miṇḍo damĕl (kawoela (abdi dalĕm) botĕn goroh), jaktos kawoela (abdi dalĕm) mĕdjahi sĕgawon poenika ing ngrikoe, sarta

dacht met slechte menschen te heulen, maar het werd nimmer bewezen.

Hoeveel malen is hij niet opgepakt geworden, omdat hij in een diefstal betrokken was, maar telkens werd hij vrijgesproken, omdat er bewijzen ontbraken.

President. Sakrama, hebt gij gehoord en begrepen wat de loerah verklaard heeft?

Hebt gij er wat op aan te merken?

Beklaagde. Neen mijnheer, ik heb er niets op aan te merken.

President. Bekent gij dan Pantja te hebben vermoord?

Beklaagde. Volstrekt niet, mijnheer.

President. Gij hebt gezegd dat het aan uwe golok klevende bloed afkomstig zoude zijn van den hond, dien gij zoudt hebben afgemaakt, terwijl gij de plek aanweest, waar gij den hond dood sloegt; er was echter noch lijk noch spoor te vinden.

Het is dus duidelijk dat gij onwaarheid spreekt.

Beklaagde. Neen mijnheer, ik heb geen onwaarheid gezegd; het is volle waarheid, dat ik den hond op die plaats afgemaakt heb, en het kreng heb ik nergens heen

bangkenipoen botĕn dalĕm boetjal dateng poendi-poendi.

Presiden. La geneja, jen ngeno, dene sanalika ikoe bangkene koewe wis oranana ing kono, malah oranana tilas-tilase babarpisan?

Sakitan. Koelanoewoen, doeka sampean, (kawoela, abdi dalĕm, oegi botĕn mangĕrtos).

Presiden. Kowe elinga, manawa kowe blaka soeta (angakoni) bab dosamoe, tamtoe kowe oleh timbangan, (ikoe tamtoe bakal angentengake marang awaqmoe), nanging jen kowe tĕtĕp moekir bae, toer tĕrang kowe doewe dosa, tamtoe tambah abot oekoemane (tamtoe bakal ngabotake marang kowe).

Sakitan. Koelanoewoen, sadasadasa, tiang kawoela (abdi dalĕm) botĕn gadah dosa.

Presiden. Saiki saksi angka teloe konĕn mlĕboe.

Djaksa! takonana kadidene adat: djĕnĕnge, oemoere, manggone lan panggaweane.

Pangoeloe! mara ĕndang soempahĕn.

Wis, enggal matoera kang tetela apa sawĕroehmoe bab prakara iki.

Sarinah. Koelanoewoen, sandika, kawoela (abdi dalĕm) poenika mantoeq saking dĕrĕp, sarĕng doemoegi ing gria, rajat dalĕm

gebracht.

President. Hoe komt het dan dat het lijk van den hond toen daar niet te vinden was, zelfs geen spoor er van?

Beklaagde. Ik begrijp het ook niet, mijnheer.

President. Bedenk u wel, wanneer gij uwe schuld ronduit bekent, zal dit zeker tot verzachting dienen, maar blijft gij ontkennen, terwijl uwe schuld bewezen wordt, dan zal uwe straf verzwaard worden.

Beklaagde. Zooals U wilt mijnheer, want ik voel mij van geen schuld bewust.

President. Laat nu de derde getuige binnen komen.

Djaksa, doe haar de gewone vragen: de naam, de ouderdom, woonplaats, bedrijf.

Panghoeloe, beëedig haar.

Vertel nu maar duidelijk wat gij omtrent deze zaak weet.

Sarinah. Goed mijnheer; ik kwam van 't padisnijden en vond mijn man niet te huis.

(laki kawoela, rajat kawoela) botĕn wontĕn.

Sarĕng (doepi) sampoen daloe dereng ḍatĕng kemawon, dalĕm ngraos soemĕlang, ladjĕng dalĕm padosi, pinanggih ing kĕbonan, sampoen pĕdjah goemloentoeng, badanipoen kĕbaq rah (koeṭah rah).

Bawenipoen dalĕm kaget, ladjĕng bĕngoq-bĕngoq (gĕmbor-gĕmbor), nĕḍa toeloeng; botĕn ngantos dangoe baroeboel saking ḍoesoen, sami 'nḍĕḍĕg sarta sami 'mbĕkta obor.

Wĕktoe poenika kawoela (abdi dalĕm) botĕn sagĕd angglawat, (bingoeng sangĕt), botĕn sagĕd toemoet amboengkoes (angrimati) majitipoen.

Sanalika poenika oegi kawoela (abdi dalĕm) sampoen ḍĕg, gaḍah daqwa ḍatĕng poen Sakrama, sabab aming poenika (pjambaqipoen) ingkang anggĕṭingi ḍatĕng rajatipoen dalĕm (rajat kawoela).

Presiḍen. Kĕnangapa moelane Sakrama anggĕṭingi marang bodjomoe?

Sarinah. Koelanoewoen, amargi poen Sakrama oedoeripoen bab sabin kalian rajatipoen dalĕm (laki kawoela) kawon, (margi kawon poen Sakrama anggenipoen oedoer bab sabin kalajan laki kawoela (dalĕm)).

Presiḍen. Apa kowe soq kroengoe

Toen het avond werd en mijn man maar niet kwam, maakte ik mij over hem ongerust. Ik ging hem daarop zoeken en trof hem in den tuin dood aan, waar hij geheel bebloed neêrlag.

Van den schrik gilde ik het uit en riep om hulp, waarop men uit de kampoeng met flambouwen toeschoot, om te zien wat er te doen was.

Ik was geheel in de war en niet in staat om het lijk te helpen verzorgen.

Op datzelfde oogenblik had ik reeds een vermoeden op Sakrama, want hij was de eenige die mijn man haatte.

President. Hoe komt het dat Sakrama uw man niet mocht lijden?

Sarinah. Omdat Sakrama het proces over een stuk sawah tegen mijn man verloor.

President. Hebt gij Sakrama ooit

si Sakrama padoe (kĕrĕngan) karo bodjomoe oetawa amĕmĕdeni (ngantjam-antjam?).

met uw man hooren twisten of hem hooren bedreigen?

Sarinah. Koelanoewoen, inggih asring sangĕt.

Sarinah. Heel dikwijls.

Malah ing dintĕn, saderengipoen dipoen pĕdjahi, (pĕdjah) rajatipoen dalĕm (bodjo kawoela) sampoen tjarios ḍatĕng kawoela (dalĕm), jen pjambaqipoen dipoen angkah dening poen Sakrama, tjĕkaqipoen ing poendi kemawon kĕpanggih baḍe dipoen pĕrkosa, (bĕdagal, panggih koewoeq).

Zelfs op den dag vóór den moord vertelde mijn man mij, dat Sakrama op hem loerde en gezegd had hem te zullen krijgen waar hij hem maar ontmoette.

Presiḍen. Apa kowe kroengoe ḍewe omonge si Sakrama mangkono mĕnjang bodjomoe?

President. Hebt gij zelf Sakrama dat tegen uw man hooren zeggen?

Sarinah. Koelanoewoen, inggih botĕn, kawoela (dalĕm) amoeng mirĕng saking bodjo kawoela (rajatipoen dalĕm) kemawon.

Sarinah. Neen mijnheer, ik heb het alleen van mijn man gehoord.

Presiḍen. Ana wong liane, kang ngroengoqake waktoe bodjomoe omong mangkono? (tjĕritane, omonge bodjomoe mangkono ikoe?).

President. Zijn er ook menschen die hoorden, wat uw man u zeide?

Sarinah. Koelanoewoen, botĕn wontĕn, 'ndara!

Sarinah. Niemand mijnheer.

Presiḍen. Apa maneh kawroehanamoe, kang toemrap kanggo nĕrangake prakara kije?

President. Weet gij nog iets meer dat de zaak duidelijker kan maken?

'mBoqmanawane ana maneh kawroehanamoe, kang bakal ngĕbotake oetawa ngenṭengake marang sakitan?

Wellicht weet gij nog een en ander dat de schuld van den beklaagde kan verzwaren of verzachten.

Sarinah. Koelanoewoen, sampoen

Sarinah. Neen mijnheer, dat is

botĕn wontĕn malih, aming samantĕn sasĕrĕpanipoen dalĕm (sĕrap kawoela).

Presiden. Sakrama! kaprije, ikoe kabeh apa bĕnĕr, kajadene atoerane saksi iki maoe?

Sakitan. Koelanoewoen, dalĕm botĕn roemaos pisan angadjrihadjrihi (angantjam-antjam), poenapa malih pabĕn kalian poen Pantja.

Presiden. Kaprije, kowe tĕtĕp moekir bae?

Sakitan. Koelanoewoen, botĕn mindo damĕl, (kawoela, dalĕm botĕn dora).

Presiden. Kowe apa ora andoeweni atoeran maneh, kang bisa ngentengake kaloepoetanamoe?

Sakitan. Koelanoewoen, botĕn wontĕn malih.

Presiden. Djaksa! konĕn mĕtoe bae kabeh.

Kaprije timbangamoe, Djaksa, bab prakara kije?

Djaksa. Koelanoewoen, inggih dĕdoeka pandjĕnĕngan (dalĕm), kawoela (abdi dalĕm) soemĕdja matoer pandjang, ing atasing prakawis poenika.

Ingkang sapisan: poen Sakrama waoe pantji sampoen katjihna sangĕt mĕnggah awonipoen, tjoendoeq (tjetjeg, tjondong) kalian oendjoeqipoen loerah toewin Assisten-wĕdana, bilih pjambaqipoen asring kasangkoet ing pra-

alles wat ik weet.

President. Sakrama, is alles waar wat de getuige zooeven gezegd heeft?

Beklaagde. Neen mijnheer, ik ontken Pantja te hebben bedreigd of met hem te hebben getwist.

President. Blijft gij het nog ontkennen?

Beklaagde. Ja, ik heb U geen onwaarheid gezegd.

President. Hebt gij niets te zeggen wat uw schuld kan verzachten?

Beklaagde. Neen mijnheer.

President. Djaksa, laat allen maar naar buiten.

Wat is uw gevoelen omtrent deze zaak?

Djaksa. Sta mij toe mijnheer, dat ik over de zaak even uitwijd.

In de eerste plaats moet U weten dat Sakrama bij de politie zeer slecht aangeteekend staat, hetgeen gestaafd wordt door de bewering van den loerah en den Assistent-wĕdana, dat hij meermalen in eene zaak betrok-

kawis, ananging ngantos sapriki pangadilan botĕn (dereng) sagĕd andawahi oekoeman, djalaran botĕn kaboekten.

ken werd, doch dat de rechtbank hem niet kon straffen, omdat zijne schuld nooit bewezen werd.

Kaping kalihipoen: Saking oendjoeqipoen saksi-saksi sadaja sampoen trang, jen poen Sakrama anggĕtingi datĕng poen Pantja; malah sandjangipoen ingkang estri (rajatipoen Pantja) dereng lami saking waktoe dipoen pĕdjahi, poen Sakrama sampoen ngadjrih-adjrihi (ngantjam-antjam) datĕng poen Pantja, jen pjambaqipoen bade mĕrkosa datĕng poen Pantja ing poendi kemawon kapĕtoeqipoen (kĕpanggihipoen).

Ten tweede hebben alle getuigen verklaard, dan Sakrama Pantja wrok toedroeg; zijne vrouw verklaarde zelfs dat Sakrama Pantja kort vóór den moord dreigde hem te zullen krijgen, waar hij hem mocht vinden.

Kaping tiganipoen: Mitoeroet atoeranipoen saksi angka satoenggal, tĕrang sangĕt, dintĕn, malĕm saha djam, poenika poen Sakrama papag-papagan kalian pjambaqipoen, djĕboelipoen saking panggenan pĕdjahipoen poen Pantja, sarta groesa-groesoe, ngagar-agar bĕndo.

Ten derde is volgens de verklaring van den eersten getuige gebleken, dat hij Sakrama op dien avond en op dat uur ontmoette, komende van de plaats, waar Pantja vermoord werd, terwijl hij (Sakrama) hijgend een wapen in de hand hield.

Botĕn dangoe malih loerah kalian saksi waoe sampoen sami angglēdah grianipoen poen sakitan, kapanggih bĕndonipoen wontĕn rahipoen.

Kort daarop werd door den loerah met den eersten getuige huiszoeking bij den beklaagde gedaan, waar men zijn met bloed bevlekte golok vond.

Kaping sakawanipoen: Sandjangipoen poen sakitan, rah, ingkang wontĕn ing bĕndonipoen, asal rahing sĕgawon edan, ingkang dipoen pĕdjahi dening pjambaqipoen.

Ten vierde beweert de beklaagde als zoude het op zijn golok aanwezige bloed afkomstig zijn van een dollen hond, dien hij zoude hebben afgemaakt.

Ananging bangkenipoen sĕgawon waoe kaoepadosan sanalika ing panggenan pandĕdahipoen poen sakitan, botĕn kapanggih, malah botĕn wontĕn tilas-tilasipoen pisan. Poenika tĕrang, jen aming enggoqanipoen sakitan kemawon.

Kaping gangsalipoen: Ngengĕtakĕn datĕng atoeranipoen doktĕr, sampoen tĕrang oegi, jen pĕdjahipoen poen Pantja kanti dipoen sĕngadja, sarta ka'angkah-angkah dipoen pĕdjahi, katanda majitipoen katangsoelan soekoe toewin astanipoen, saha tjangkĕmipoen dipoen djĕdjĕli pipihan, (gombal). Makatĕn malih, pĕdjahipoen tĕrang, lantaran tatoe (tjatoe), ingkang wontĕn ing djangganipoen, sarta roepinipoen tatoe poenika tĕpaq bĕndo, saroepi kalian bĕndo, ingkang kapanggih ing grianipoen sakitan wontĕn rahipoen, saha ingkang ka'akĕn ing pjambaqipoen poenika gadahanipoen.

Inggih lĕrĕs, botĕn wontĕn saksi, ingkang anjoemĕrĕpi, waktoe sakitan mĕdjahi datĕng poen Pantja, ananging, jen nimbang datĕng awoning lampah-djantranipoen poen Sakrama sampoen kasoemĕrĕpan ing ngakatah, oetawi malih, pjambaqipoen sampoen kaping kalih katariq datĕng landraad, bab prakawis mandoeng kapal kalian prakawis

Men zoch top de door den beklaagde aangewezen plaats naar het kreng van den hond, maar kon niets vinden, zelfs geen spoor van een kreng. Dit is klaarblijkelijk een voorwendsel van den beklaagde.

Ten vijfde lettende op de verklaring van den doktor, moet de dood van Pantja worden toegeschreven aan moord met voorbedachte rade en geleiderlage, want het lijk was aan handen en voeten gebonden en de mond met een lap dichtgestopt. De dood moet tevens veroorzaakt zijn door een wond aan den hals, die naar den vorm te oordeelen toegebracht moet zijn met den golok, welke men met bloed bevlekt, ten huize van den beklaagde vond en die de beklaagde als zijn eigendom erkent.

Het is waar, geen getuige was op het oogenblik van den moord tegenwoordig, maar als ik het slecht gedrag van den belkaagde, dat algemeen bekend is, in aanmerking neem en dat hij reeds tweemaal voor den landraad is verschenen wegens paardendiefstal en brandstichting, welke zaken op de landraadzitting van den 14den Mei 75 en op die

ambĕsmi gria, ingkang kapoetoes ing landraad tanggal kaping 14 Mei taoen 75, kalian raadsambang (raad-midĕr, raad koeliling), tanggal kaping 20 Januari taoen 78, kalĕpas amargi kirang tĕrang tanḍa jaktinipoen, saha, jen nimbang malih ḍatĕng atoeranipoen saksi-saksi, bilih poen Sakrama mĕngsahipoen poen Pantja, sarta, jen ningali oegi tanḍa boekti-boektinipoen, bĕnḍo sarta woedjoedipoen tatoe, oetawi samoedajaning lĕlampahan, ingkang kapanggih ing saksi angka satoenggal, pangraos kawoela (pangraosipoen abdi dalĕm) dosanipoen sakitan tĕrang sarta tetela sangĕt.

van de omgaande rechtbank van den 20sten Januari zijn behandeld, waarbij beklaagde wegens gebrek aan overtuigende bewijzen is vrijgesproken; als ik verder let op de verklaring van de getuigen dat Sakrama een vijand van Pantja was en wanneer ik let op de overtuigende bewijzen, de golok en de vorm van den wond, en op de daadzaken door den eersten getuige geconstateerd, dan komt mij de schuld van den beklaagde voor als overtuigend en wettig te zijn bewezen.

Mila atoer kawoela (atoeripoen abdi dalĕm) sakitan poen Sakrama sampoen tĕrang, anggaḍahi dosa, mĕdjahi tiang kanṭi kasĕngadja sarta angkah-angkahan (antjam-antjaman), kasĕboet ing artikĕl (fatsal) 212, sarta kawoela (abdi dalĕm) njoewoenakĕn kaoekoem pĕdjah, mitoeroet artikĕl (fatsal) 218 boekoe oenḍang-oenḍang oekoeman (pangadilan oekoeman).

Om die redenen verklaar ik den beklaagde Sakrama schuldig aan moord met voorbedachten rade en geleiderlage, bedoeld bij artikel 212 en eisch, dat op hem de doodstraf, volgens artikel 218 van het strafwetboek, worde toegepast.

Presiḍen. Kadospoendi timbangan sampean, (pandjĕnĕngan) Patih?

President. Patih, wat is uw gevoelen?

Patih. Koela botĕn rĕmbag kalian timbanganipoen Djaksa.

Patih. Ik ben 't niet eens met den Djaksa.

Pangraos koela pĕrkawis poenika kirang tĕrangipoen.

Ik geloof dat de zaak niet duidelijk is.

Mitoeroet oendjoeqanipoen (atoeranipoen) saksi-saksi lěrěs, koela oegi botěn maiběn malih, jen poen Sakrama, ingkang anggaḍahi dosa, ananging djalaran saking botěn wontěn satoenggal saksi, ingkang sagěd něrangakěn, bilih těměn poen Sakrama, dede sanes tiang, ingkang mědjahi, dados engětan (pamanggih) koela poenika botěn wontěn boektinipoen ingkang sah.

Dene atoeranipoen saksi angka satoenggal poenika. njěboetakěn poen Sakrama daloenipoen loemadjěng sarta ngagar-agar běnḍo, toer běnḍonipoen kapanggih dening loerah saking grianipoen poen Sakrama wontěn rahipoen, sarta woedjoeding běnḍo sami kalian těpaq tatonipoen poen Pantja, pangraos koela botěn kenging dados boekti, bilih jaktos běnḍo poenika ingkang kabatjoqakěn ḍatěng poen Pantja, oetawi estoe poen Sakrama, ingkang ambatjoqakěn, tiang poenika botěn wontěn, ingkang sagěd něrangakěn (ingkang ningali).

Mila prakawis poenika pamanggih koela, dosanipoen poen sakitan botěn těrang, dados měsṭi kaloearan.

Afgaande op de verklaring van de getuigen ben ook ik heilig overtuigd, dat Sakrama de dader moet zijn, maar aangezien er geen getuige kan verklaren dat werkelijk Sakrama en niemand anders den moord begaan heeft, is er naar mijne overtuiging geen wettig bewijs.

Dat (zooals de eerste getuige verklaart) Sakrama dien avond hard liep en een golok in de hand had, terwijl de loerah den golok ten zijnen huize vond en dat verder de vorm van den golok past in die van den wond, is dunkt mij geen bewijs dat het werkelijk dezelfde golok is geweest, waarmede men Pantja moet hebben gedood, of dat het werkelijk Sakrama is geweest, die den golok gebruikte, aangezien zulks niemand kan bewijzen.

Ik vermeen daarom dat de schuld van den beklaagde niet wettelijk bewezen is en hij derhalve behoort te worden vrijgesproken.

ESPREK OVER DE JACHT.

Raden A. Toean! soemangga sami amĕng-amĕngan, njandjata ḍatĕng sĕṇḍang (tĕlaga) Kroja.

Toean B. Lah, poenapa kaṭah paksinipoen?

Raden A. Tjariosipoen kaṭah sangĕt.

Saestoenipoen sapoenika waktoenipoen kaṭah paksi ing sĕṇḍang-sĕṇḍang (tlaga-tlaga) ing (siti) ngare, sabab ing mangsa katiga rawa-rawa toewin tlaga-tlaga ing ngrĕdi sami asat, paksinipoen sami ngalih ḍatĕng sĕṇḍang-sĕṇḍang (tlaga-tlaga) ing ngare. Makatĕn malih, sapoenika sawĕg mangsa panen, dados botĕn wontĕn kangge paṇḍĕliqanipoen kadjawi ing sĕṇḍang-sĕṇḍang (tlaga-tlaga).

Toean B. Mangga, jen ngatĕn koela 'nḍereq (toemoet).

Raden A. Oepami ing sĕṇḍang (tlaga) waoe botĕn kaṭah paksi, koela ladjĕng sami bĕbĕḍag kidang ḍatĕng poeṇṭoeq Kĕmlaka kemawon.

Toean B. Mangga, nanging koela kewĕdan, kadospoendi ḍatĕngipoen ngrika?

Raden A. Mijnheer, laat ons wat pleizier maken en op het meer B. gaan jagen.

Heer B. Zijn er veel vogels?

Raden A. Naar men zegt, zeer veel. Trouwens 't is nu de tijd, dat er op laag gelegen meren veel vogels zijn, omdat de moerassen en meren in het gebergte in den drogen tijd droog zijn en de vogels naar de laaggelegen meren verhuizen. De padi is nu bovendien van het veld, zoodat er geen schuilplaats voor hen meer is dan in de meren.

Heer B. Dan met genoegen, ik ga mee.

Raden A. Als op het meer niet veel is, gaan wij naar de pasir Kaliki kidang jagen.

Heer B. Goed, maar ik weet niet hoe ik er kom.

Koela botĕn gaḍah kapal toempaqan.	Ik heb geen rijpaard.
Raden A. Saking ngrikenipoen sami noempaq ḍosaḍo koela kemawon, doemoegi ḍatĕng panjabrangan; saking ngrika koela sami noempaq kapal.	*Raden A.* Van hier zullen wij samen met mijn dos-a-dos rijden tot aan de overvaart, van waar wij te paard moeten gaan.
Koela baḍe kengkenan njĕgatakĕn (noenḍaqakĕn) kalih; ingkang satoenggal baḍe agĕm pandjĕnĕngan (sampean).	Ik zal twee rijpaarden laten stationneeren, waarvan een voor u.
Toean B. Sangĕt panoewoen koela.	*Heer B.* Wel bedankt.
Wantji poenapa inggih bendjing endjing koela sami biḍal (baḍenipoen sami biḍal?).	Hoe laat zullen wij morgen vertrekken?
Sampoen siang-siang (kasiangĕn).	Laten wij niet te laat gaan.
Prajogi oepoet-oepoet kemawon, paedahipoen botĕn kabĕnterĕn.	't Is goed dat wij zeer vroeg vertrekken, opdat wij 't niet te warm krijgen.
Raden A. Inggih, prajogi sangĕt.	*Raden A.* Met genoegen.
Saha, mĕnawi kasiangĕn (siang-siang), paksinipoen soq boejar.	Bovendien als wij te laat komen, zijn de vogels weg.
Kalian, 'mboqmanawi kaboedjĕng djawah.	Ook ben ik bang dat wij anders regen krijgen.
Toean B. Jen ngatĕn, bendjing endjing koela sampean ampiri.	*Heer B.* Wil mij dan morgen oppikken.
Raden A. Inggih, soemangga!	*Raden A.* Goed mijnheer.
Kintĕn koela, sapoenika sampoen mangsanipoen (tjĕkapan) mangkat, mangga enggal nitih.	't Is geloof ik tijd (dat we gaan), wil u instappen.
Mĕnjang ngĕndi toekange wĕlah?	Waar zijn de roeiers?
Apa oranana wong ing desa kene?	Zijn er geen menschen in de kampoeng?
Tiang estri ing ḍoesoen. Koelanoewoen, botĕn wontĕn tiang djalĕr, sami mĕdamĕl ḍatĕng sabin.	*Een desavrouw.* Er is niemand, zij zijn op de sawah aan het werk.

Raden A. Kadi kene apa adoh?

Raden A. Is 't ver van hier?

Tiang estri. Koelanoewoen, botĕn patos tĕbih, 'ndara, poenika tjĕlaq pinggir ḍoesoen, ingkang katingal saking ngriki.

Vrouw. Neen mijnheer, 't is zoo ver niet, daar dicht bij de kant van de desa, die u van hier kunt zien.

Raden A. Djadjale, paranana, konĕn mrene, daq kongkon mĕlahake.

Raden A. Toe, ga er even heen, en laat ze hier komen om mij te roeien.

Lah praoene apa moeng ana sidji bae?

Is er maar één prauw?

Sidji oega tjoekoep, wong praoene gĕḍe.

Een is ook genoeg, daar ze groot genoeg is.

Mangga toean, koela sami dados (noempaq) sabaita kemawon.

Mijnheer, laat ons maar in één prauw gaan zitten.

Geneja ora pati ana manoeqe?

Hoe komt het dat er niet veel vogels te zien zijn?

Toekang wĕlah. Koelanoewoen, inggih podjoqan poenika (ngrikoe), ingkang asring kaṭah paksinipoen.

Roeier. Daar in dien hoek zijn gewoonlijk veel vogels.

Kadospoendi, poenapa kadjoedjoegakĕn mrika kemawon?

Moet ik den koers daarheen richten?

Raden A. Ija, ananging gonmoe mĕlahi ikoe adja karo ngadĕg, moenḍaq anggirasi (mĕdeni, ngageti) marang manoeq.

Raden A. Ja, maar je moet niet staande roeien, dat verschrikt de vogels.

Loenggoeha bae.

Ga maar zitten.

Bĕḍile apa wis di iseni?

Is het geweer al geladen?

Panakawan. Koelanoewoen, inggih sampoen, poenika loep (woeloeh), ingkang kiwa, kawoela iseni gotri, dene ingkang tĕngĕn pelor (mimis).

Bediende. Ja mijnheer. De linker loop is met hagel en de rechter met een kogel geladen.

Raden A. Geneja, ora karoeh-karoehan di iseni pelor?

Raden A. Waarom hebt gij er onnoodig een kogel opgeladen?

Apa (akoe) iki (lagi) babĕḍag waraq?

Zijn we dan op de rhinocerossenjacht?

Djadjale, djoepoeqĕn maneh ĕnale.
Kroewat-kroewĕt tĕmĕn!
Na, kowe ora bisa?
Gawa mrene (Preneqna) bae koroqe, ĕnale taq boeange ḍewe.
Kaprije dadine, oepamane ora taq priksa ḍisiq, ĕnggonmoe ngiseni bĕḍil kije, koq saṭiṭiq tĕmĕn obate.
Sanadjan kĕna, ija masa tĕḍasa.

Gawa mrene (Preneqna, Oeloengna) waḍahe obat.
Toekang wĕlah. Poenika (wontĕn) paksi! Ngrikoe wontĕn sangaṇḍapipoen ĕron trate, sawĕg nongol (moentoep-moentoep).
Poenika nloesoep mrika tjĕlaq roempon poenika.
Inggih poenika saking ngriki mĕlaq sangĕt.
Raden A. Kowe njingkira, jen ngono.
Kowe ikoe adja ojag bae, akoe ora bisa njipat, wong praoene glewang-gleweng bae (gondjing bae).
Bĕḍile kije doeroeng di pasangi ḍop, geneja ora masisan? (Kasambi?).
Toean B. Na, poenika ingkang amĕgĕlakĕn, bilih sandjata piston (mawi ḍop), botĕn kados sandjata patroeman, mila koela botĕn rĕmĕn ḍatĕng sandjata piston.

Haal de prop er weêr uit.
Wat zit je daar te peuteren!
Kunt gij het niet?
Geef mij dan de laadstok, ik zal zelf de prop er uit halen.
Wat zou wel gebeurd zijn, als ik het niet had nagezien? je hebt er te weinig kruit ingedaan.

Gesteld ik geraakt had, het zou toch niets gegeven hebben.
Geef mij den kruithoorn.

Roeier. Daar is een vogel! Daar zit hij onder de trate-bladeren.

Daar verschuilt hij zich dichtbij de roempon (*).
Van hier is hij duidelijk te zien.

Raden A. Ga dan uit den weg.

Jelui daar moet je niet bewegen, ik kan niet mikken, omdat de prauw zoo schommelt.

Daar is geen slaghoedje op, waarom hebt gij dat er niet in eens opgedaan?
Heer B. Daar heb je het vervelende van een tromplader, 't is heel anders dan een achterlader, daarom houd ik niet van een tromplader.

(*) Een hoop takken om de visschen daarin te lokken.

Raden A. Kasinggihan makatěn-ipoen, aming adatipoen kěkataḥěn patroemipoen ingkang kangge, dados anglandjaq awis sangět.

Gětoen koela, sapoenika botěn patos wontěn paksinipoen.

Mangke poenika, sarěng koela njandjata ngriki kalian toean C. dedede-dede (botěn kantěnan) kataḥipoen. Panggenan ngriki poenika koela njandjata maliwis sawěg anglajang, sadjěḍoran ngantos angsal tiga.

Toean B. Bagoes sangět! Poenika anjěněngakěn sangět.

Koela kapengin, sapoenika manggiha maliwis malih.

Ah! Ing tambaq (galěngan) poenika wontěn pěksi troeleq sakrompolan.

Adjoqna praoene (Toedjoeněn mrono praoene).

Adja goeměděr.

'mBoq měněng, manawa iběr.

Na kae kěna.

Raden A. Moebadir, (sampoen, tanpa daměl kemawon) ing ngriki botěn wontěn paksinipoen.

Mangga, angoer amběḍag kidang kemawon, moempoeng taksih endjing.

Sěgawonipoen sami koela ngampiri ing ḍoesoen Kroja kemawon, (mangke kapanggih wontěn ing ḍoesoen Kroja).

Ing ngrikoe poenapa wontěn ingkang gaḍah sěgawon kěnděl?

Raden A. Daar hebt u gelijk in, maar er worden zooveel patronen verschoten, en zoo wordt het schieten zeer duur.

Jammer, dat er niet heel veel vogels zijn.

Toen ik vroeger met den heer C. hier kwam jagen, waren er een massa. Hier op dit plekje heb ik wilde eenden in de vlucht geschoten en heb er zelfs met één schot drie gekregen.

Heer B. Dat is mooi!

Ik hoop we weer wilde eenden zullen vinden.

He, daar op den dam zit een troepje witgatjes.

Stuur de prauw er naar toe.

Maak geen leven.

Zwijg toch! anders vliegen ze weg.

Kijk, het is raak!

Raden A. Het geeft niets, er zijn geen vogels.

Laat ons liever op kidangs gaan jagen, het is nog vroeg.

Wij zullen honden in de desa Kroja vinden.

Er is iemand, die een goede jachthond heeft?

Poenika sĕgawon tjariosipoen, manawi wiwit amboedjĕng wantji mlĕteq soerja (srĕngenge) bjar, dereng ngantos djam sadasa sampoen kenging (angsal) kidangipoen.

Sadintĕn soq angsal kidang ngantos kalih oetawi tiga.

Toean B. Katĕmben tĕmĕn. Koela nĕmbe mirĕng.

Mangga, sami ladjĕng (mangkat).

Raden A. Paq Sipah apa ana (ngomah?).

Ajo pada ambĕdag; si Kantjil gawanĕn.

Ing kana koewi ing lĕmbahe (djoerange) Poentoeq-malang apa isih akeh kidange?

Bapaq Sipah. Koelanoewoen, inggih katah, 'ndara!

Nĕmbe kemawon sandjangipoen tiang tĕngga pagagan, waoe daloe pating tjarĕngeq kemawon.

Toean B. Kabĕnĕran tĕmĕn!

Raden A. Ing ngĕndi ija (ĕnggonkoe) pada njĕgat?

Bapaq Sipah. Koelanoewoen, pandjĕnĕngan wontĕn ngrikoe kemawon sangandapipoen kadjĕng agĕng poenika, dene dara toean, pandjĕnĕngan ing ngriki tjĕlaq oewit ĕlo poenika.

Kawoela (abdi dalĕm) bade (mangke) angojaq (anggĕrit) saking poentoeq, tamtoe pladjĕngipoen datĕng sangandapipoen kadjĕng

Men zegt dat, als die hond met zonsopgang spoor vindt, hij de kidang tegen tien uur reeds beet heeft.

Op een dag krijgt hij soms twee à drie kidangs.

Heer B. Ik ben er zeer nieuwsgierig naar.

Willen wij dan gaan.

Raden A. Is pak Sipah te huis?

Laten wij gaan jagen en breng si Kantjil mêe.

Zijn daar in de ravijn Poentoek malang nog veel kidangs?

Pak Sipah. Ja mijnheer.

Zoo even zeide iemand, die in een rijstveld de wacht hield, dat hij ze van nacht voortdurend had gehoord.

Heer B. Dat treffen we!

Raden A. Waar moet ik mij posteeren?

Pak Sipah. U moet ginds onder den grooten boom staan en mijnheer daar dichtbij den loboom.

Ik zal van boven drijven, dan loopen ze zeker naar dien grooten boom of dichtbij dien lo.

agĕng oetawi ḍatĕng satjĕlaqing ĕlo poenika.

Sapoenika prajogi lĕnggah ing ngriki kemawon roemiïn, manawi mangke sĕgawon sampoen angojaq, pandjĕnĕngan kĕdah enggal moeroegi kadjĕng poenika.

Raden A. Wis, gage kowe mangkata. (Ija bĕtjiq, wis mangkata!).

Si Kantjil keri, oendangĕn mrana.

Toean, mangga sami lĕnggah panggenan ingkang ijoeb, awit ing ngriki radi bĕnter.

Toean B. Kadospoendi, manawi katoengka pangojaqipoen, koela baḍe roemiïn kemawon ḍatĕng panjĕgatan ngrika.

Raden A. Ijah! saking ngriki tiang tjĕlaq makatĕn, masa sandeja kabĕḍag.

Manawi ḍatĕng ngrika sapoenika tamtoe mangke kĕsĕl, loewoeng ing ngriki sami omong-omongan roemiïn.

Woelan kapĕngkĕr koela babĕḍag kalian goesti Kangdjĕng ḍatĕng ngriki, pandjĕnĕnganipoen ambĕkta kagoenganipoen sĕgawon poen Bagong, sakĕlangkoeng kĕndĕlipoen.

Sarĕng ngojaq, kidangipoen loemadjĕng minggah, kalĕrĕsan ing inggah-inggahan (poenṭoeq) wontĕn tiang sawĕg mĕnḍĕt kadjĕng, dados kidangipoen wangsoel ma-

Nu moet u maar hier blijven zitten; straks zoodra de honden het spoor vinden, moet u gauw naar dien grooten boom loopen.

Raden A. Nu, ga uw gang maar.

Si Kantjil blijft achter, roep hem.

Mijnheer, willen wij in de schaduw gaan zitten, het is hier een beetje warm.

Heer B. Hoe is dat? ik ben bang dat ze reeds 't spoor zullen hebben gevonden, terwijl wij nog hier zitten; ik zal maar vooruit op post gaan staan.

Raden A. 't Is zoo vlak bij, wij zullen niet te laat komen.

Als u nu er naar toegaat, dan zult gij u vervelen, blijf liever hier, dan kunnen wij eerst nog wat babbelen.

Verleden maand ben ik hier met den Regent op jacht geweest, hij bracht zijn eigen hond Bagong mêe, die voor de jacht bijzonder goed is.

Toen men 't spoor vond, liep de kidang naar boven, waar toevallig iemand was die brandhout haalde, voor wien de kidang wêer naar beneden vlucht-

lih datĕng perengan, nanging angsal tigang wangsoelan (rambah kaping tiga anggenipoen wangsoel datĕng wananipoen) ladjĕng mĕdal datĕng tĕgalan.

Sarĕng doemoegi ing tĕgalan, mlébĕt datĕng pasarean ler poenika.

Dipoen ĕpĕng kaosaq-asiq, djoedĕg botĕn kapanggih, tiang sadajanipoen sĕgawon kaitjalan latjaqipoen.

Toean B. Gene poen Bagong ing poendi?

Raden A. Poen Bagong kantoen wontĕn wana.

Sarĕng datĕng gĕrmanipoen ladjĕng andĕdahakĕn datĕng latjaqipoen, sarĕng ngoq, ka'ambĕt, ladjĕng kemawon djĕgog anglatjaq.

Toean B. Inggih dede-dede saenipoen sĕgawon waoe.

Kadospoendi, poenapa kidangipoen ladjĕng mĕdal malih?

Raden A. Empĕripoen waoe oegi botĕn kèndĕl wontĕn ing padjaratan poenika, tĕroes datĕng groemboelan sakidoelipoen, tiang saking ngrikoe kapanggihipoen malih.

Toean B. Poenapaha, dados botĕn dipoen sandjata, tiang sampoen datĕng tĕgilan?

Raden A. Botĕn poeroen njĕlaq, kasandjata masa doemoegia. (Botĕn kenging, sabab katĕbihĕn, botĕn poeroen tjĕlaq).

te; hij heeft slechts driemalen het bosch doorloopen en is toen naar beneden op de tegalan gekomen.

Toen hij op de tegalan was, ging hij de begraafplaats, daar ginder in het noorden, in.

Wij hebben hem toen opgespoord, doch konden hem maar niet vinden, daar de honden het spoor bijster waren.

Heer B. Waar was dan Bagong?

Raden A. Bagong was in het bosch achtergebleven.

Toen hij kwam, wees de jager hem het spoor en nauwelijks had hij den reuk of hij begon aan te slaan.

Heer B. Hij is bijzonder flink.

Is de kidang er wêer uitgekomen?

Raden A. De kidang had zich waarschijnlijk in de begraafplaats niet opgehouden en was doorgegaan naar het kreupelboschje in 't zuiden, want daar vond men hem wêer.

Heer B. Waarom schoot men hem niet, hij was immers reeds op de tegalan?

Raden A. Wij hebben hem niet onder schot gehad. (Hij wilde niet dichtbij komen, het schot zou hem niet bereikt hebben).

Koela ladjĕng loemadjĕng ḍatĕng (wit) waroe poenika, sarĕng doemoegi ngrikoe, ṭoeq kemawon kapĕṭoeq.	Ik liep daarna naar den waroeboom daar ginds, en toen ik daar kwam, ontmoette ik hem.
Sawĕg abĕn adjĕng (njandĕr mladjĕng) koela sandjata sirahipoen, aming sapisan botĕn nglĕsĕt malih.	In de ren heb ik hem op zijn kop geschoten, slechts een enkel schot en hij kon niet meer opstaan.
Sĕḍĕng sawĕg njĕmbĕleh poenika, koela noleh, kloejoer wontĕn kidang ranggah njĕlaqi, koela ladjĕng ampingan (oempĕtan, anḍĕliq) ḍatĕng wit waringin.	Terwijl ik hem de keel afsneed, keerde ik om en zag een mannetjes-kidang mij langzamerhand naderen, waarop ik mij achter een waringinboom verschool.
Sarĕng kintĕn kantoen kalih dasa djangkah malih saking panggenan koela, sandjata ladjĕng koela oengĕlakĕn.	Toen de kidang ongeveer op twintig passen van mijne plaats gekomen was, wilde ik schieten.
Maq pĕlĕṭeq botĕn moengĕl, sarĕng koela priksa, kados kemawon, tiang ḍopipoen tĕlĕs.	Het geweer weigerde echter en bij onderzoek bleek mij, dat het slaghoedje nat geworden was.
Toean B. Dene kidangipoen ḍatĕng poendi?	*Heer B.* En waar is de kidang gebleven.
Raden A. Sarĕng mirĕng swantĕn plĕṭeq sora lamat-lamata oegi, ladjĕng kemawon wangsoel malih ḍatĕng wana.	*Kaden A.* Zoodra hij het tikken van den haan hoorde, ging hij wêer het bosch in.
Toean B. Tobat! anggĕlaqake tĕmĕn!	*Heer B* Wat zal u het landgehad hebben!
Kados koela roemiïn, sarĕng njandjata sangsam ḍatĕng sagantĕn (pasisir) kidoel.	Net als ik, toen ik naar de Zuidkust op de hertenjacht was.
Kalĕrĕsan padjar santoen, koela meneq ḍatĕng kadjĕng satjĕlaqing lalangkoenganipoen (marginipoen langkoeng).	In de maneschijn klom ik in een boom, waarlangs gewoonlijk de herten passeeren.
Kintĕn-kintĕn wantji ngisa (djampitoe) broeboel samsam sago-	Omstreeks acht uur kwam er een kudde herten opdagen, die den

longan, bade langkoeng datĕng satjĕlaqing kadjĕng, ingkang koela peneqi kalian kantja-kantja koela poenika.

Sarĕng (Doepi) sampoen katingal, ladjĕng kemawon koela sandjata, aming sora swantĕning dop kemawon, lah, tiang sandjatanipoen botĕn dipoen iseni.

Sampoen tamtoe, jen samsamipoen ladjĕng sami loemadjĕng (mladjar) bibar.

Ingkang soewaonipoen koela mĕrtjados datĕng rentjang kemawon, ngiseni sandjata koela, nanging awit saking nalika (waktoe) poenika koela iseni pjambaq kemawon.

Raden A. Kados kemawon kapoq.

Inggih, manawi bĕbĕdag samsam oetawi kidang kemawon, botĕn moengĕl, oegi botĕn dados poenapa (kadospoendi), nanging, manawi babĕdag andapan oetawi sato galaq sanesipoen, poenika tamtoe andamĕl bilahi.

Wontĕn tjariosipoen, ingkang bilai dening andapan djalaran (sabab) makatĕn.

Poenika loerah ing Tjandana ingkang risaq badanipoen kaoelĕng ing andapan.

Toean B. Na, kadospoendi patrapipoen? (kadadosanipoen makatĕn?).

Raden A. Satoenggal mangsa

boom waarin ik en mijne kameraden zaten, wilde voorbijgaan.

Zoodra ik ze in het gezicht kreeg, schoot ik mijn geweer af, doch alleen het slaghoedje gaf vuur, omdat zooals mij later bleek, het geweer niet geladen was.

De herten zijn natuurlijk op de vlucht gegaan.

Vroeger liet ik aan mijn bediende over om het geweer te laden maar van af dien tijd doe ik het zelf.

Raden A. Ik wil wel gelooven dat zoo iets afschrikt.

Op een herten- of kidangsjacht is het minder, als het geweer niet afgaat, maar op een varkensjacht of met ander wild gedierte zou dat slecht kunnen afloopen.

Men vertelt dat iemand door een varken zoo een ongeluk kreeg.

't Was de loerah van Tjandana, die door een varken verminkt werd.

Heer B. Hoe is dat in zijn werk gegaan?

Raden A. Op zekeren dag ging

(wěktoe, dintěn) pjambaqipoen babědag andapan, ingkang sampoen kataton sarta ladjěng mogoq kemawon.

hij op de varkensjacht en vond een gewond varken, dat zich dadelijk te weer stelde.

Poen loerah amběkta sandjata, ladjěng amoeroegi.

De loerah ging er met een geweer in de hand op los.

Sarěng djědot, dipoen sandjata, sadjatanipoen botěn moengěl; dene andapanipoen sarěng angliriq oegi datěng poen loerah, broeboet kemawon nradjang; pjambaqipoen botěn sagěd inda (njingkir) malih, ladjěng dipoen sronggol kemawon.

Toen hij er op wilde schieten, weigerde het geweer en zoodra het varken den loerah in 't oog kreeg, viel het hem aan en pakte hem beet, hij kon niet meer uitwijken.

Manawi botěn kaboedjěng, katoeloengan dening adinipoen, tamtoe babardji (pědjah).

Ware zijn jongere broer hem niet gauw te hulp gekomen, hij ware er zeker om koud geweest.

Sakělangkoeng sangět risaqipoen, bokongipoen tatoe, poeponipoen rěmoeq.

Hij is er leelijk aan toe geweest, de billen gewond en het been gebroken.

Toean B. Poenapaha, botěn amběkta (njangking) dadaměl malib, sanesipoen sandjatanipoen?

Heer B. Had hij dan geen andere wapens bij zich behalve het geweer?

Raden A. Inggih, poenika tiang sěmbrana, botěn amběkta poenapa-poenapa, andjawi saking sandjata.

Raden A. Dat was 't juist, hij was onvoorzichtig, en had geen andere wapens bij zich dan zijn geweer.

Měngko disiq! (Mangke roemiin!) Měngko, sareh! (mangke, sareh sakědap!).

Wacht een oogenblik!

Ikoe roengoqna, apa doedoe swarane asoe boeroe? (Mangga sampean mirěngakěn, poenika poenapa dede swantěnipoen sěgawon amboedjěng?).

Luister eens, slaan daar niet de honden aan?

Panakawan. Koelanoewoen, inggih, jaktos sěgawon běboedjěng.

Bediende. Ja mijnheer, de honden keffen.

La, poenika dipoen ĕloqakĕn.

Raden A. Mangga toean, enggal anjĕlaq ḍatĕng oewit ĕlo.

Botjah! roengoqna, mĕnjang ngĕndi plajoene swara asoe ikoe?

Soeradi! kowe mlajoea mrana, ĕloqna kadi (saka ing) oenggah-oenggahan (poenṭoeq) kae, (soepaja) kidange (soepaja) bĕnĕr mlajoe mrene (andjoedjoeg mrene plajoene).

Kijk, ze worden aangehitst (door schreeuwen).

Raden A. Wil u gauw naar den loboom gaan?

Jongen, luister in welke richting de honden aanslaan?

Soeradi, loop er heen, schreeuw daar op den heuvel, opdat hij (de kidang) regelrecht hier naar toe loope.

ESPREK VAN EEN REGENT MET ZIJN MINDEREN.

Boepati. Katoeran wiloedjĕng paman, napaha, ĕmpoen lami tĕmĕn botĕn panggih-panggih?

Patih pensioen. Koelanoewoen, inggih dĕdoeka dalĕm, milanipoen sampoen lami dalĕm botĕn sowan, amargi katradjang aral sakit.

Boepati. Sakit napa?

Patih pensioen. Koelanoewoen, kasawaban sasakit sapoenika kemawon.

Boepati. Kasrĕpĕn?

Patih pensioen. Koelanoewoen, noen-inggih.

Boepati. Koela botĕn anjĕnges, oegi ĕmpoen kalih dintĕn niki koela ngraos botĕn saketja, bĕnter, asrĕp kemawon.

Madjĕng ngriki, ĕmpoen ing ngrikoe, ngalang-ngalangi tĕng kang langkoeng.

Kalĕrĕsan sangĕt paman rawoeh, koela sawĕg bingoeng amanah kang wajah Raden-adjĕng, rehning koela tampi panglamaripoen kangdjĕng ing A. kangge poetrane, kang dados wĕdana ing Kapoeq.

Patih pensioen. Koelanoewoen,

Regent. Welkom oom, wat heb ik u in lang niet ontmoet?

Gepensionneerd patih. Ik vraag excuus, ik heb in langen tijd mijne opwachting niet bij u gemaakt, daar ik ziek ben geweest.

Regent. Wat heeft u gemankeerd?

Gepensionneerd patih. De heerschende ziekte, Heer.

Regent. Koorts?

Gepensionneerd patih. Zoo als u zegt.

Regent. 't Is niet om u na te praten, ik ben ook sedert twee dagen onlekker, ik ben wat koortsig.

Schuif een beetje op, u zit daar in den weg.

Gij komt hier als geroepen oom, ik zit juist te tobben over uwe kleindochter (mijne dochter), ik kreeg een aanzoek van den Regent van A. voor zijn zoon, die nu wĕdana is te Kapoek.

Gepensionneerd patih. Wilt u het

kadospoendi saking karsa dalĕm, bade kaparingakĕn?

Boepati. Ĕnggih nikoe, kang sawĕg koela manah-manah mawon.

Jen amanah, larene ĕmpoen agĕng, ĕmpoen sĕdĕnge omah-omah, sarta kangelan sangĕt, ngoepados laki, kang prajogi, manah koela kĕntjĕng njoekaqakĕn, nanging, sarĕng amanah datĕng adat toowin lalampahanipoen wĕdana poenika, koela botĕn lila.

Kadospoendi roedjoeq' (rĕmbag) paman?

Patih pensioen. Sadaja poenika, dalĕm andereq sakarsa dalĕm (soemangga karsa dalĕm).

Boepati. Lĕrĕs mĕkotĕnipoen, nanging pamanah sampean pjambaq kadospoendi?

Patih pensioen. Koelanoewoen, kadospoendi, poetra dalĕm poenapa sampoen kataros?

Boepati. O! poenika gampil, tamtoe mitoeroet sakadjĕngane tiang sĕpoeh mawon.

Ananging koela kapengin soemĕrĕp timbangane sampean pjambaq.

Patih pensioen. Koelanoewoen, manawi pamanggihipoen dalĕm, botĕn 'ndereq, jen kaparingakĕn.

Pandjĕnĕngan dalĕm langkoeng ngawoeningani, mĕnggah kalampahanipoen poetra dalĕm raden Wĕdana (ing) Kapoeq waoe.

aanzoek aannemen (is het uw verlangen haar te geven)?

Regen. Daar zit ik juist over te denken.

Als ik denk dat mijne dochter nu volwassen is en het tijd wordt dat ze gaat trouwen, terwijl het heel wat moeite kost een goeden man voor haar te zoeken, dan ben ik er sterk voor haar te geven; maar als ik aan het karakter en het gedrag van dien wĕdana denk, ben ik er tegen.

Wat raadt gij mij te doen.

Gepensionneerd patih. Zooals 't u goeddunkt, mijnheer.

Regent. Dat is goed en wel, maar wat is uw oordeel?

Gepensionneerd patih. Hebt u uwe dochter geraadpleegd?

Regent. Och, dat is gemakkelijk, zij zal zich naar den wil van de ouders wel moeten schikken.

Maar ik wil *uw* oordeel weten.

Gepensionneerd patih. Wat mijn gevoelen betreft, ik heb er bezwaren tegen.

U weet zelf hoe het karakter van (uw zoon) den wĕdana van Kapoek is.

Samantĕn oegi, prajogi ingkang poetra katantoen roemiin, sabab poetra dalĕm sampoen akil-baleg, mĕsṭi sampoen kagoengan timbangan pjambaq.

't Zou echter goed zijn als u eerst uwe dochter eens hoordet, daar zij al volwassen is en zeker zelf over de zaak kan oordeelen.

Saoepami ing tĕmbe awon kadadosanipoen, sintĕn ingkang kadoewoeng?

Als het later slecht mocht afloopen, wie zou er dan berouw van hebben?

Boepati. Lĕrĕs sangĕt ngandikanipoen paman, nanging koela bingoeng sangĕt, dene larenipoen ĕmpoen agĕng lan kalĕbĕt sĕpoeh.

Regent. Wat u zegt, is zeer juist, maar ik ben ongerust, omdat het kind reeds groot is en oud begint te worden.

Patih pensioen. Koelanoewoen, la, ingkang poetra joeswanipoen pintĕn?

Gepensionneerd patih. Hoe oud is uwe dochter wel?

Boepati. Gangsalwĕlas taoen loemampah.

Regent. Zij treedt nu haar vijftiende jaar in.

Patih pensioen. Koelanoewoen, jen makatĕn, pamanggihipoen dalĕm dereng nama nisṭa, kenging kasrantosakĕn watawis kalih tigang taoen malih.

Gepensionneerd patih. Dan is zij, geloof ik, nog niet te oud, zij kan gerust wel twee drie jaren wachten.

Saha prajogi kasrantosakĕn soepitaning poetra-poetra kakoeng, ingkang taksih timoer, dados botĕn soesah kagoengan damĕl kaping kalih.

Bovendien, u kunt er mêe wachten tot de besnijdenis van uwe zonen, die nog jong zijn; dan behoeft u geen twee feesten te geven.

Boepati. Inggih, jen kamanah ḍatĕng mrikanipoen.

Regent. U hebt gelijk, als ik dat bedenk.

Ananging kadipoendi ĕnggih wangsoelan koela ḍatĕng kangdjĕng A.

Maar wat moet ik den Regent van A. antwoorden?

Koela roemaos kewĕdan sangĕt; paman soemĕrĕp pjambaq sapintĕn kasaenane kangdjĕng waoe tĕng koela.

Ik ben er bepaald verlegen mêe, u weet ik ben aan hem heel veel verplicht.

Patih pensioen. Koelanoewoen, bab poenika dalĕm inggih soemĕ-

Gepensionneerd patih. Dat weet ik zeer goed, maar dat is ge-

rĕp, nanging prakawis poenika gampil; prajogi mangsoeli ingkang sajaktosipoen kemawon, inggih poenika poetra dalĕm mangsa samangke (ing sapoenikanipoen) dereng poeroen imah-imah.

Boepati. Ĕnggih, nanging dening kangdjĕng ing A, tamtoe kagalih, jen botĕn makatĕn satĕmĕnipoen.

Patih pensioen. Koelanoewoen, lageq kadospoendi? tinimbang ing tĕmbenipoen poetra dalĕm kasangsaran, inggih prajogi makatĕn.

Lami-lami raka dalĕm kangdjĕng A. oegi tamtoe wagĕd anggalih, jen botĕn sae (kenging) kapĕksa.

Boepati. Bade koela manah kemawon kriïn, sarta pjambaqe adjĕng koela takeni.

Sapa ikoe, kang ḍeham-ḍehem ing djaba?

Abdi. Koelanoewoen, abdi dalĕm, 'ndara!

Boepati. Ngetoqa mrene! sapata ikoe?

Ee! gene kowe?

Ana apa?

Abdi. Koelanoewoen, ngoendjoeqi priksa, abdi dalĕm mantri wontĕn ngadjĕngan.

Boepati. Konĕn mrene bae, mĕnjang boeri.

Mantri! kowe saka ngĕndi? maoe esoeq daq kon marani (nimbali), oranana (ngomah).

makkelijk, u behoeft slechts de waarheid te zeggen, namelijk dat uwe dochter er nog niet aan denkt om in het huwelijk te treden.

Regent. Ja, maar de regent zal wel begrijpen, dat dit het fijne van de zaak niet is.

Gepensionneerd patih. Wat kan u er aan doen, het is beter zóó, dan dat uwe dochter later ongelukkig wordt.

Langzamerhand zal uw broêr de Regent het onmogelijke er van wel inzien.

Regent. Ik zal er eerst over nadenken en haar zelve vragen.

Wie kucht daar buiten?

Bediende. Ik, Heer!

Regent. Laat je gezicht zien, wie ben je?

O! zijt gij het?

Wat hebt gij mij te zeggen?

Bediende. Heer, uw dienaar de mantri is voor.

Regent. Laat hem maar naar achter komen.

Waar zijt gij van morgen geweest, mantri, ik heb je laten roepen maar je was niet te huis.

Mantri. Koelanoewoen, abdi dalĕm kesah ningali bĕndoengan (tambaq) ing Tjĕloempring poenika.

Boepati. Apa wis rampoeng?

Mantri. Koelanoewoen, kantoen sakĕdiq malih, 'ndara!

Panoempoeqipoen sela sampoen, kantoen panglampĕtipoen kemawon.

Noewoen, bendjing poenapa karsa pandjĕnĕngan dalĕm nindaqi?

Boepati. Kapan bae rampoenge bĕndoengan.

Ananging koedoe sing santosa panggawene, mĕnawa laroed, jen ana bandjir. (Akoe koewatir, mĕnawa bohol (ambrol, bĕḍah). (jen ana bandjir).

Kaprije, manawa djĕbol, akoe paḍa lagi ana kana.

Karĕben tambah maneh wragade, asal (anggĕr) koekoeh bae.

Manawa rampoeng sesoeq, ija ajo sesoeq bae akoe paḍa loenga (mangkat) mrono.

Raden-ajoe oega arĕp meloe (tindaq), koedoe sĕdiaha tanḍoe oetawa plangken, ana ing dalan simpangan, kanggo 'ndaramoe Raden-ajoe.

Kaprije djarene, apa akeh iwaqe?

Mantri. Koelanoewoen, tjariosipoen inggih kaṭah.

Kotjelan, ingkang wontĕn ing kĕḍoeng, ingkang lĕbĕt poenika,

Mantri. Heer, ik ben eens naar de afdamming van de Tjĕloempring gaan kijken.

Regent. Is die al klaar?

Mantri. Op een beetje na, mijnheer.

De steenen zijn gelegd, nu blijven de openingen maar met aarde dicht te maken.

Wanneer is u van plan er gebruik van te maken?

Regent. Wanneer de dam maar klaar is.

Maar het werk moet stevig zijn, ik ben anders bang voor den bandjir.

Als de dam doorbreekt, als wij er zijn, hoe dan?

Laat de kosten iets meer zijn, als het maar sterk is.

Als het morgen klaar komt, laat ons dan morgen gaan.

De Radenajoe wil ook mêe, gij moet een draagstoel op den zijweg voor de Radenajoe klaarhouden.

Wat zegt men, zijn er veel visschen?

Mantri. Volgens het bericht gaat het nog al.

Vooral in die diepe kom moeten veel tambras en goudvisschen zijn.

kaṭah sangĕt tambranipoen saha oelam ĕmasipoen.	
Boepati. Ija sokoer.	*Regent.* Dat doet mij genoegen.
Kadipoendi, paman patih, adjĕng tindaq (toemoet?).	Wilt u ook mêegaan, oom patih?
Patih pensioen. Koelanoewoen, inggih, kasĕdja sangĕt.	*Gepensionneerd patih.* Graag, mijnheer.
Boepati. Prajogi, kalih bibi kaadjaqa.	*Regent.* Goed, en breng dan tante mêe.
Sĕnĕng-sĕnĕng mawon, koela sami ngĕnḍon ḍaharan etja, dene angsal-angsalane mantos sapintĕna, (kados botĕn baḍe sapintĕn kaṭahe).	Wij doen het alleen voor pleizier, om daar lekker te gaan eten, want ik stel mij van de vangst niet veel bijzonders voor.
Jen mĕntas kĕblohan (tĕtĕlĕsan) poenika adate etja ḍahar.	Na een nat pak kan men zoo lekker eten.
Mantri! kowe koedoe andjaga, manawa (adja nganti) ana loerah-loerah oetawa lija kapala, kang sĕḍia (njĕḍiaqake) ḍaḍaharan.	Mantri, zorg er voor, de loerahs of andere hoofden mogen geen eten voor mij brengen.
Ora pĕrloe (soesah) njoesahake (agawe soesah, kangelan) kanggo akoe, wong Raden-ajoe oega (pantji) wis sĕḍia ḍaḍaharan saka (kadi) kene ḍewe.	Zij behoeven voor mij volstrekt geen omslag te maken, want de Radenajoe heeft alles klaar gemaakt en zal eten van hier mêenemen.
Kowe saiki bĕtjiq balia mrana, toenggonana, kang lagi anglampĕt, soepaja bĕtjiq panggaweane.	Gij moet nu daar terugkeeren om toezicht te houden op de lieden, die de gaten in den dam met aarde toestoppen, opdat het werk in orde zij.
Mĕnawa wis soeroed banjoene, kowe enggal kongkonana matoer ing akoe.	Zoodra het water gedaald is, moet gij 't mij gauw laten weten.
Mantri. Koelanoewoen, noen-inggih, sandika.	*Mantri.* Goed Heer.
Boepati. Ing desa Tjĕloempring	*Regent.* Is er in de kampoeng

apa oranana djoeroe silĕm, kang bĕtah sloeloep?	Tjĕloempring geen visscher, die goed duiken kan?
Manawa ana, konĕn anggawa djala, sabab ing kĕḍoeng-kĕḍoenge, kang djĕro-djĕro, tamtoe koedoe di djalani lan (sarta) di sloeloepi.	Zoo ja, laat die dan werpnetten brengen, want in de diepe kommen moet men natuurlijk met werpnetten visschen en er naar duiken.
Paman patih, poenapa kagoengan (oegi) djala?	Hebt gij ook een werpnet, oom patih.
Patih pensioen. Koelanoewoen, trimah awon-awonan, inggih gaḍah.	*Gepensionneerd patih.* Ja, Heer, al is het ook niet heel mooi.
Boepati. Jen botĕn gaḍah (kagoengan), koela ontĕn kaṭah.	*Regent.* Als gij er geen hebt, (zal ik er wel een geven) ik heb er bij mij een massa.
Mangga (di, den) priksani, nikoe ontĕn, ingkang sae sangĕt.	Zie eens daar is er een, dat bijzonder goed is (dat veel visschen pleegt te kunnen vangen).
Botjah! konĕn gawa mrene kae djala, kang olehe gawe ḍeq mĕngko iki.	Jongens, laat het net hier brengen dat pas gemaakt is.
Abdi. Koelanoewoen, noen-inggih, sandika.	*Bediende.* Goed mijnheer.
Boepati. Tjobi, mangga, sampean priksani niki djalane.	*Regent.* Bekijk dit net eens goed.
Mangke niki ĕmpoen koela tjobi ing kĕḍoeng Ngĕgong, sakapjoeqan ngantos angsal oelam tambra tiga agĕng-agĕng.	Laatst heb ik het in de leuwi Goöng geprobeerd, met een enkele worp ving ik zelfs drie groote tambras.
Kadospoendi, paman rĕmĕn?	Bevalt het u?
Patih pensioen. Koelanoewoen, masa nĕbihana saking makatĕn. (Poenika prajogi (sae) sangĕt).	*Gepensionneerd patih.* Het kan niet beter.
Sampoen, poenika kemawon dalĕm angge. (Sampoen, poenapa kenging (kĕparĕng) poenika kemawon dalĕm angge?).	Mag ik dit maar gebruiken?

Boepati. Inggih sae (prajogi), tiang koela taksih ontěn malih.	*Regent.* Goed, want ik heb nog een ander.
Mantri! kowe ěndang mangkata bae.	Mantri, ga nu maar uw gang.
Adja lali njaḍiaqake geṭeq lan koeline, kang (kanggo) anariq.	Vergeet niet vlotten gereed te maken en koelies te nemen, die ze zullen slepen.
E! karo ngiras liwat, tjoba dělěngěn dalan, kang djěbloq kae, wis rampoeng gone andandani apa doeroeng?	A propos, nu gij toch die kant passeert, kunt gij meteen nagaan of de weg die zoo modderig is, al dan niet in orde gemaakt is.
Ḍeq wingenane toean kontrolir toetoer njang akoe, jen isih bangět roesaqe.	Eergisteren heeft de heer Kontroleur mij verteld, dat die nog erg slecht is.
Manawa ana Assistent-wědana oetawa loerah, kang noenggoni ing kana, koedoe koq toetoeri, kae ing panggonan, kang kliwat (bangět) djěbloge, adja oedjoeg-oedjoeg di ěsoqi wěḍi (krikil aloes) bae, nanging ěnḍoete měsṭi (koedoe) di kěḍoeq ḍisiq, bandjoer di ḍasari krakal, němbe di wěḍi (sawise ngono lagi di wěḍi).	Als er een Assistent-wědana of loerah bij het werk is, moet je hem terecht wijzen; daar, waar veel modder is, moet men niet direct met fijn grint begrinten, maar eerst de modder weghalen en dan de gaten met kiezelsteenen dichtstoppen en dan eerst begrinten.
Sesoeq kowe měsṭi lapoer (lapoera) ḍewe měnjang akoe, kaprije moenggoeh ka'anane, měngko sawise (boebar) memet (misaja iwaq), akoe arěp njaṭaqake ḍewe karo baliq.	Morgen moet gij mij rapport brengen van uwe bevinding en zal ik na de vischvangst in het naar huis keeren nagaan (of het goed is).
Napaha paman nganggoer mawon, mangga ngoendjoeq? (kěrsa ngoendjoeq napa?).	Waarom gebruikt gij niets, oom, wil u wat drinken?
'm Boqmanawi botěn ontěn wedange kopi.	U hebt denkelijk geen koffie.

Patih pensioen. Koelanoewoen, sampoen pĕpaq (wontĕn) sadaja.	*Gepensionneerd patih.* Ik ben van alles voorzien.
Mantri. Koelanoewoen, sampoen tĕrang dawoeh dalĕm, abdi dalĕm kalilana moendoer.	*Mantri.* Heeft u niets meer te bevelen?
Boepati. Ija! Bĕtjiq!	*Regent.* Ga maar heen (goed!).
Poma, adja ana kang lali sakabehing wĕlingakoe.	Vergeet niet wat ik u gezegd heb.
Sapa kang liwat ika?	Wie gaat daar voorbij?
I! si mantri oeloe-oeloe, geneja koq roepane kaja toewa tĕmĕn.	A, 't is de mantri van de waterleidingen, wat ziet hij er oud uit.
Oepas soesoelĕn kae mantri oeloe-oeloe, toetoerana, konĕn mrene disiq.	Oppasser, loop naar den mantri der waterleidingen en zeg hem hij even hier kome.
Kabĕnĕran mantri, maoene akoe arĕp akon (kongkonan) nimbali.	Dat tref ik, mantri, ik had je willen laten roepen.
Kowe saka ngĕndi dene noenggang djaran?	Waar komt gij zoo te paard van daan?
Mantri. Koelanoewoen, abdi dalĕm mĕntas ningali kalen-kalen (wangan-wangan), sarehning waoe daloe djawah sakĕlangkoeng dĕrĕs, abdi dalĕm koewatos, 'mboqmanawi wontĕn, ingkang bĕdah (ambrol-pĕtjah).	*Mantri.* Ik ben naar de waterleidingen gaan kijken, daar het van nacht zoo hard regende, was ik ongerust dat er soms (ergens een) doorbraak had plaats gehad.
Sapoenika sampoen abdi dalĕm djadjah (priksani) sadaja.	Ik heb nu de boel nagezien.
Boepati. Kaprije apa slamĕt?	*Regent.* Is er niets gebeurd?
Mantri. Koelanoewoen, inggih pangestoe (bĕrkah) dalĕm botĕn wontĕn (kirang) satoenggal poenapa-poenapa.	*Mantri.* (Door uw zegen) er is niets gebeurd.
Boepati. Ija sokoer!	*Regent.* Dat doet me pleizier.
Ija ikoe, moelane taq oendang, manawa kowe kapenakĕn (ora eling).	Ik heb je laten roepen, (omdat ik vreesde), gij er anders niet aan zoudet gedacht hebben.

Lan akoe kroengoe warta saka paman Patih, djarene kowe dĕmĕn bangĕt amemet.

Tjoba sesoeq meloea njang Tjĕloempring ngiras mariksa sawah, wong tjĕdaq mono, sadina bae oega bisa toelaq.

Mantri. Koelanoewoen, noen-inggih sandika.

Boepati. Djarene kowe bĕtah (koewat) bangĕt sloeloep lan bĕtah (koewat) bangĕt nglangine?

(Akoe) bangĕt kapengin (koe), arĕp wĕroeh, karo paq Sarpan bĕtah ĕndi?

Akoe oega arĕp ngadjaq (ngoelĕmi) toean kontrolir saq-njonjahe.

Djoeroetoelis! kowe loengaha mĕnjang toean kontrolir (kontroliran), atoerna tabekoe, lan manawa oranana alangan, (mĕnawa dangan), sesoeq daq atoeri pada tindaq mĕnjang Tjĕloempring karo njonjah, pĕrloe pada memet.

Dene prakara (bab) toenggangan, kadi kene bae, sesoeq akoe oetoesan mapagake.

Djoeroetoelis. Koelanoewoen, inggih. sandika.

Boepati. Dipa! mĕngko lingsir wĕngi (wĕngi djam tĕloe) toendaqna djarankoe titian ana panggonan sisimpangan, karo' gawaha maneh djaran titian loro, kanggo toean lan njonjah kontrolir.

En ik heb van oom patih gehoord dat gij zooveel van visschen (met een werpnet) houdt.

Ga dan morgen meê naar Tjĕloempring; wij kunnen tegelijk de sawahs inspecteeren, het is immers vlak bij, wij kunnen op denzelfden dag weêr te huis zijn.

Mantri. Ja mijnheer.

Regent. Men vertelt mij, dat gij zoo goed kunt duiken en zwemmen.

Ik ben benieuwd, om te weten wie beter duikt, gij of pak Sarpan.

Ik zal ook den heer Kontroleur met mevrouw uitnoodigen.

Schrijver! ga naar den heer Kontroleur, breng hem mijne groeten over en (verzoek hem) als er niets in den weg is, met mevrouw morgen te Tjĕloempring meê te gaan visschen.

Rijtuig kan mijnheer van hier krijgen, ik zal hem morgen wel laten halen.

Schrijver. Goed mijnheer.

Regent. Dipa! stationeer van nacht om drie uur mijn rijpaard op den zijweg en breng twee rijpaarden meê voor mijnheer de Kontroleur en mevrouw.

Kang bĕtjiq, kowe adja sĕmbranan maneh tjara (kaja) bijen, deq anggawa si Napas, bawane (pantjene) djaran gilap.

He! iki doewit kanggo sangoemoe, lan kanggo toekone soekĕt.

Ing panggonan palerenan djarandjarane koedoe ko' pakani kang warĕg.

Rasaqna, manawa nganti kalirĕn (kaloewen).

Patih pensioen. Koelanoewoen, (sapoenika) sampoen daloe.

Abdi dalĕm, manawi kaparĕng, bade moendoer, (kalilana moendoer).

Boepati. Prajogi paman! Mĕnggah prakawis ingkang wajah, mangke bade koela moepakatakĕn malih kalih paman; oegi koela bade badami kriin lan Raden-ajoe sarta kang bade ngalampahi, adjĕng koela takeni sisan.

Pas goed op en wees niet zóo onvoorzichtig als vroeger met den vos, want het paard is schrikachtig.

Hier heb je (reisgeld) en geld om gras te koopen.

Op plaatsen, waar gij stil houdt, moet gij de paarden volop te vreten geven.

Wee je gebeente als de paarden hongerlijden.

Gepensionneerd patih. Het is al laat.

Als u 't vergunt, wilde ik gaarne naar huis gaan.

Regent. Goed oom! wat uwe kleindochter (mijne dochter) betreft, ik zal er met u nader wel overspreken; ik wil eerst mijne vrouw raadplegen en ook haar zelve eens hooren.

ESPREK OVER ZIEKTEN EN MEDICIJNEN.

Kowe arĕp apa? Arĕp apa kowe? Ana apa?	Wat moet gij hebben?
Koelanoewoen, botĕn poenapa-poenapa toean ('ndara), naming soemĕdja sowan kemawon.	Niets mijnheer; ik kom u alleen mijne opwachting maken.
Arĕp matoer apa kowe? Kowe arĕp matoer apa?	Wat hebt gij te zeggen?
Koelanoewoen, sowan koela poenika badé njoewoen djampi kemawon.	Niets mijnheer, ik wilde u alleen maar om medicijn vragen.
Djamoe (tamba) apa?	Wat voor medicijn?
Wontĕn ingkang sakit. Kangge tiang sakit.	Voor een zieke.
Wis tamtoe, wonge lara apa? Larane kaprije?	Natuurlijk, maar wat mankeert hem?
Koelanoewoen, sakit bĕnter tis.	Verkoudingskoorts (febris gastrica, of catarrhalis).
Sakit ngĕngnglĕng (nganglangĕn).	Typhus.
Kasrĕpĕn.	Koorts (febris intermittens).
Entjoq.	Jicht (aethritis, uraethritis).
Sakit maḍaran	Buikpijn.
Lara wĕtĕng kaprije?	Wat voor buikpijn?
Maḍaran pating plilit (kroewoeq), kalajan kraos moenĕq-moenĕq.	Hij heeft rommelingen in den buik en is misselijk.
Marang mangan tamtoe soeda? Tamtoe oega ora dojan mangan?	Hij heeft zeker geen eetlust?
Koelanoewoen, noen-inggih (kasinggihan).	Neen mijnheer.
Lan apa ngĕloe?	En hoofdpijn?
Koelanoewoen, kasinggihan.	Ja mijnheer.

Bĕboewange (Bobotane) kaprije, adjoer (mentjret) oetawa mangkĕlang? (atos, loengkan?).	Hoe is de ontlasting, dun of hard?
Koelanoewoen, soesah (anggenipoen) baboetjal, sampoen nĕnĕm dintĕn botĕn baboetjal (wawratan).	Hij gaat moeielijk af, sedert zes dagen is hij niet afgeweest.
Jen ngono, tamtoe bae krasa ora kapenaq, (tamtoe ngrasa ora kapenaq.) Geneja, lagi saiki kowe andjaloeq tamba?	Dan zal hij zich zeker onlekker gevoelen. Waarom komt gij nu pas om medicijn vragen?
Koelanoewoen, inggih lĕpat koela, (koela kasoepen).	Ik vergat het.
Gene wong lalenan koq kĕbangĕtĕn tĕmĕn!	Wat zijt gij erg vergeetachtig!
Toedjoene doeroeng bangĕt roesaqe, (larane).	't Is goed dat de ziekte nog niet erg is.
Ing boeri djaganĕn, adja mangkono andleja tĕmĕn, (adja ora pĕrdoelen mangkono maneh).	Gij moet naderhand niet zoo onverschillig zijn.
Koelanoewoen, sajaktosipoen sanes soepe, (kasoepen), aming amargi katah pandamĕlan kemawon, milanipoen botĕn enggal-enggal sowan.	Om u de waarheid te zeggen, is 't niet dat ik het vergat, maar alleen omdat ik veel werk had; daarom ben ik niet eerder bij u gekomen.
Sĕnadjan oega akeh panggaweanamoe, pĕrloe kang lara disiq, dene pagawean ikoe kĕna di toetoeti. Jen mati (bilai) kang lara, kaprije?	Al hadt ge ook veel werk, gij hadt toch eerst aan den zieke moeten denken, het werk kan ingehaald worden. Als de zieke bezwijkt, hoe dan?
Koelanoewoen, noen-inggih, lĕrĕs 'ndara!	Ja, (dat is waar) mijnheer.
Adja ngono-ngono maneh.	Gij moet het niet meer doen.
Iki tambane, mĕngko sore, jen arĕp toeroe di oejoebake (ombeqake) nganggo banjoe satitiq, (di soqi banjoe satitiq).	Hier hebt ge wat medicijn, ge moet ze hem van avond, als hij naar bed gaat, laten innemen, doe er wat water bij.

Koelanoewoen, tòja mĕntah (tawa) oetawi toja matĕng (wedang), saha poenapa dipoen sapisanakĕn kemawon? (dipoen ombeqakĕn tĕlas sapisan kemawon?).

Koud water of warm water, en moet ze in eens ingenomen worden?

Banjoe ạdĕm (tawa), di sapisanake bae, kira-kira sadjam lĕte, salĕbare mangan, lan adja aweh mamangan maneh, sawise ngombe tamba ikoe.

Wat koud water; laat hij ze zoo wat een uur na den eten in eens innemen en daarna niet eten.

Sesoeq mrenea maneh, toetoera kadadeane.

Kom morgen hier terug en meldt mij hoe ze gewerkt heeft.

Kaprije, tambane pasah?

Heeft het middel goed gewerkt?

Koelanoewoen, radi majar (saketja), ḍatĕngipoen lepen (anggenipoen wawratan) naming kaping tiga; saha koela njoewoenakĕn malih.

Hij is één beetje beter en is driemaal af geweest; mag ik nog wat hebben?

Karĕben mĕngkono bae ḍisiq; 'mboqmanawa larane oega bandjoer waras. Amoeng ĕnggone mangan adja kakehĕn, saṭiṭiq bae, lan adja mangan kĕtan oetawa djagoeng, jen doeroeng waras babarpisan.

Laat het voorloopig; misschien wordt hij er beter van. Maar hij moet nu niet te veel eten, een klein beetje maar, en hij moet geen kĕtan of djagong eten zoolang hij nog niet hersteld is.

Radja singa(nĕn).

Sjanker (ulcus syphiliticum).

Apa wis lawas kĕnane? (ĕnggonmoe katoelaran?).

Hebt gij die al lang geleden opgeloopen?

Koelanoewoen, sampoen tigang woelan poenika.

Sedert drie maanden, mijnheer.

Geneja di nĕngna (nĕngake) bae?

Waarom hebt gij er niets aan gedaan?

Koelanoewoen, botĕn koq dipoen kendĕlakĕn, nĕḍa djampi ḍatĕng ḍoekoen, malah sampoen tĕlas wragad pintĕn-pintĕn, ngantos klampahan njade maesa satoenggal.

Ik heb het niet laten loopen, mijnheer, maar aan een doekoen medicijn gevraagd en heb er veel geld voor uitgegeven, ik moest er zelfs een buffel voor verkoopen.

Kaprije, apa ana majare?	Is de ziekte daardoor beter geworden?
Oentoeng tĕmĕn, jen majara! malah kapara tambah sangĕt kemawon.	't Mocht wat! In stede van beter is zij erger geworden.
Patoet bae, wong soq mangkono doekoen koewe, amoeng kakejan omong lan idoe djapa bae.	Dat geloof ik graag, want zoo zijn de doekoens, ze hebben alleen veel praats en speeksel (gebeden).
Boeroehane (opahe) bae di djaloeq, ananging jen marasake ora taoe, jen wonge ora waras dewe.	Belooning moeten ze altijd hebben, maar beter wordt men nooit, tenzij men van zelf geneest.
Koelanoewoen, inggih lĕrĕs dawoeh pandjĕnĕngan, mila sapoenika koela oegi loemadjĕng datĕng pandjĕnĕngan (sampean) 'ndara.	Zeer juist mijnheer, en daarom ben ik naar u toegeloopen.
Mlajoe jen mlajoea. Jen barĕng wiwit krasa, kowe tĕka kene (tĕkan mrene), ikoe kĕna di arani (di sĕboet) »mlajoe."	't Mocht wat! Als gij direct hier waart gekomen, toen gij die ziekte kreegt, dan zou ik dat *loopen* genoemd hebben.
Koelanoewoen, inggih lĕpat koela kemawon.	Ja mijnheer, ik heb ongelijk,
Sanes koela ingkang sakit, nanging sadereq koela djalĕr poenika.	Ik ben het niet die ziek is, maar mijn broêr.
Ikoe kang lara konĕn mrene, koedoe taq dĕlĕng (priksa) disiq larane, manawa salah tambane,	Laat den zieke hier komen, ik moet de zieke eerst zien, anders krijgt hij licht verkeerde medicijn.
Koelanoewoen, sampoen botĕn sagĕd mlampah, 'ndara! amargi sampoen risaq sangĕt.	Hij kan niet loopen mijnheer, hij is erg afgetakeld.
Neq ngono, gotongĕn (konĕn gotong bae mrene).	Dan moet hij maar gedragen worden.
Ija koewe (koewi) kang di djaloeqake tamba bijen?	Is dit dezelfde, voor wien gij vroeger medicijn vroegt?
Koelanoewoen, inggih poenika, 'ndara. Waoenipoen botĕn poeroen mriki, koela paksa kemawon.	Ja mijnheer, dezelfde. Eerst wilde hij niet hierheen komen, ik heb hem er echter toe gedwongen.

Edan! apa ora kapengin waras?	Is hij gek, wil hij dan niet beter worden?
Kaprije rasane saiki?	Hoe gevoelt gij u nu?
Koelanoewoen, botĕn saketja sangĕt. 'ndara! sadaja ros-rosan sakit sarta pating tjĕrkot, saha ngĕloe sabĕn dintĕn (sadintĕn-dintĕn), oegi botĕn sagĕd (angsal) tilĕm.	Zeer onlekker mijnheer, ik heb pijn in de gewrichten en steken, heb altijd hoofdpijn, terwijl ik niet kan slapen.
Ramboetmoe kaprije, apa ora gogrog (boḍol?).	Valt uw haar niet uit?
Koelanoewoen, inggih sangĕt boḍolipoen, 'ndara.	Ja mijnheer, het is erg uitgevallen.
Loepoetmoe ḍewe! Kĕbangĕtĕn pangandĕlmoe marang ḍoekoen, wong ḍoekoen koewe koelinane (bisane) amoeng bagĕdoet lan andjapani bae, barĕng tambane ora karoewan, satĕmoetemoene bae.	't Is uw eigen schuld, waarom gelooft gij ook aan doekoens, zij toch kunnen alléén bedriegen en tooverformulieren opzeggen en hunne medicijnen grijpen ze maar waar zij ze vinden.
Koelanoewoen, inggih sampoen nĕmĕn, anggen koela ngraos (lampahi), tĕlas banḍa, risaq badan. Ing tĕmbe masa(ha) nĕda(ha) djampi ḍatĕng ḍoekoen malih.	Ja mijnheer, ik heb het terdege ondervonden, mijn geld is op, terwijl mijn lichaam ondermijnd is. Ik zal naderhand niet meer den doekoen om hulp vragen.
Ija bĕtjiq mangkono. Ĕnja iki tambane, kang glintiran iki mĕsṭi di ombe (oeloe, ĕlĕg) sadina tĕloeng idji, esoeq-esoeq sidji, tĕngah dina (bĕḍoeg) sidji lan sore sidji, adja loewih, adja koerang. Pangombene (pangoeloene) sawise ngombe kopi (sarapan) oetawa mamangan (mangan siang), adja sadoeroenge, lan ora kĕna mangan kang ketjoet-kĕtjoet oetawa kang pĕḍĕs-pĕḍĕs.	Zoo is het goed. Hier is wat medicijn; deze pillen moet gij innemen, drie per dag, 's morgens één, 's middags één en 's avonds één. Niet meer en niet minder. Neem ze na het ontbijt of na den eten, niet vóór dien tijd, ook moogt gij geen zuur of scherp eten.

Koelanoewoen, inggih sandika. Poenapa (botĕn) dipoen borehakĕn?

Goed mijnheer. Moet ik er mij niet meê insmeeren?

Adja, di ombe (oeloe, ĕlĕg) bae, mĕngko ija mitoeloengi. Sing eling, adja loewih, adja koerang saka tĕloeng idji sadinane. Manawa wis ĕnteq tĕloeng poeloeh glintir kije, kowe mrenea maneh.

Neen, je moet ze alleen innemen, het zal zoo wel helpen. Onthoudt wel, niet meer en niet minder dan drie pillen per dag. Als deze dertig pillen op zijn, moet je hier terug komen.

Koelanoewoen, inggih sandika.

Goed mijnheer.

Lan maneh djaganĕn, adja kĕnang angin oetawa sĕntoring angin, jen adoes koedoe ngĕnteni plĕṭeqing srĕngenge (srĕngengene ḍoewoer), lan koedoe ana ing ĕnggon, kang katoetoep rapĕt, manawa kalĕbon angin. Wis, saiki moelia bae, ananging (poma) adja tanora, balia mrene maneh.

Gij moet niet in den wind of tocht staan en als je gaat baden, moet je wachten totdat de zon schijnt en in een besloten plaats, gij mocht anders kou vatten. Ga nu maar naar huis, maar zorg dat je hier terugkomt.

Koelanoewoen, noen-inggih, 'ndara!

Goed mijnheer.

Kaprije saiki rada waras? (ana soedane?),

Hoe gaat het nu, ben je een beetje beter?

Koelanoewoen, inggih, tanḍanipoen koela sagĕd mriki pjambaq, botĕn pĕrloe dipoen (ka) gotong kados kapĕngkĕr (roemiin).

Ja mijnheer, u ziet het, ik kan nu zelf hier komen, instede van gedragen te worden als vroeger.

Dene ngĕloene kaprije?

En hoe is 't met de hoofdpijn?

Koelanoewoen, ngĕlonipoen oegi itjal, pating tjĕrkotipoen sampoen botĕn kraos, amoeng poenika kantoen sakĕḍiq malih kemawon, ingkang wontĕn soekoe saha pipi.

De hoofdpijn is ook over en de steken voel ik niet meer, er blijft nu maar dit dingetje over op den voet en op de wang.

Ija, masa woeroenga mari babar pisan, djandji tabĕri marang tambakoe bae, adja ngandĕl marang tambane ḍoekoen.

Ja, gij zult wel heelemaal herstellen, mits gij trouw mijn medicijnen gebruikt; geloof niet aan die van den doekoen.

Koelanoewoen. O! sampoen botĕn! Botĕn malih, 'ndara! koela kadoewoeng sangĕt, botĕn ladjĕng njoewoen djampi datĕng pandjĕnĕngan (sampean).

Neen mijnheer, volstrekt niet, het spijt mij dat ik niet van den beginne af bij u om medicijn heb gevraagd.

Ĕnja, iki rongpoeloeh glinding (glintir) maneh, saĕnteke koewe, tamtoe waras babarpisan.

Hier heb je nog twintig pillen, als die op zijn, dan zult ge zeker heel en al genezen zijn.

Saha poenika koela ngatoeri tigan, katjaosakĕn kemawon, manawi karsa tampi.

En hier heb ik wat eieren voor u, als een geschenk, wanneer u het ontvangen wilt.

Akoe kije doedoe doekoen. Jen kowe andjaloeq tamba, ora soesah anggawa (ngatoeri) apa-apa. Ĕnggonkoe toetoeloeng marang (karo) kowe karana Allah bae.

Ik ben geen doekoen. Als gij medicijn vraagt, behoeft ge niets meê te brengen. Ik doe het alleen om u lieden te helpen.

Jen makatĕn, kadospoendi tiganipoen poenika? Tiang saestoe mĕdal saking eklasipoen manah koela, bawenipoen bingah waras koela kalian (saking) pandjĕnĕngan (sampean).

Wat moet ik dan met deze eieren doen? Ik heb er mijn zin op gezet (u wat te geven), want ik ben zoo blij door u genezen te zijn.

Jen ngono (ija wis), karĕbene bae, (tinggalĕn bae), sapisan iki taq tampani, ananging ing ngarĕp adja arĕp anggĕgawa (angatoeratoeri) maneh. Lan maneh manawa kowe nĕmoni wong, kang doewe lĕlara bĕngang (kĕna wong wadon), toetoerana, adja gĕlĕm nganggo tamba ora karoewan, angoer mrene bae, raq wis njata (jen) bĕtjiq djamoene doktĕr karo djamoene doekoen, (ta?).

Laat ze dan maar hier, deze keer wil ik ze aannemen, maar later moet gij niets meer meêbrengen. En als ge iemand met venerische ziekte tegenkomt, moet je hem zeggen dat hij geen bespottelijke obats gebruikt, maar liever bij mij komt; het is nu toch gebleken dat de obat van den docter (Europeesche medicijn) beter is dan die van den doekoen.

Iki arĕp apa? Kowe arĕp apa?

Wat wil je?

Koelanoewoen, bade njoewoen ilat badjoel.

Ik wilde u om letah boehaja verzoeken.

Kanggo apa? Kanggo toemrap apa? Arĕp kanggo apa?	Waarvoor?
Koelanoewoen, kangge andjampeni tiang sakit bĕnter.	Om een koortslijder daarmede te medicineeren.
Djarene sapa koedoe karo koewe? (sapa kang akon nganggo ikoe?).	Wie zegt dat dat daarvoor moet gebruikt worden?
Koelanoewoen. Oedjaripoen doekoen.	De doekoen.
Doekoen edan! Masa maria karo kang mangkono.	Gekke doekoen! hij (de zieke) zal er niet van genezen.
Ĕnja iki djamoe kang bĕtjiq.	Hier is goede obat.
Anggone (Ĕnggone nganggo) wajah soeboeh limang idji, wajah saugawe (ngarĕpake djam sapoeloeh) limang idji.	Gebruik 's morgens vroeg vijf en tegen een uur of tien vijf pillen.
Kĕdah dipoen kadospoendeqakĕn (kadospoendi anggenipoen ngangge), poenapa dipoen oental kemawon? poenapa sampoen (botĕn) ngangge (mawi) toja?	Hoe moeten ze gebruikt worden, zoo maar inslikken? Moet er geen water bijgemengd worden?
Adja (ora soesah), di oeloe boendĕran bae, nganggo banjoe adĕm satitiq, soepaja gampang pangoeloene. Lan adja di ĕdoesi, jen lagi manasi. Loewih bĕtjiq maneh, jen ora adoes sadjrone sadina, rongdina.	Neen, slik ze maar zoo in, gebruik (desnoods) een beetje koud water, om het slikken makkelijker te maken. Als hij de koorts heeft, mag hij zich niet baden. 't Is beter dat hij zich gedurende een dag of twee niet baadt.
Pamangane (jen mangan) koedoe satitiq bae. Manawa ana kang kĕtjoet-kĕtjoet bĕtjiq di ombe, kajata djĕroeq pĕtjĕl oetawa asĕm nganggo banjoe lan goela satitiq.	Hij moet maar weinig eten. Als er wat zuurachtigs is, kan hij het drinken, citroen of tamarinde met een beetje water en suiker.
Koelanoewoen, poenapa botĕn dados (pi) awon?	Zal dat geen kwaad doen?
Ora, malah kapara bĕtjiq. Mokal, malah anggawe bĕtjiq.	Neen integendeel, het zal goed doen.
Tiang, dening sĕsĕpoeh asring di-	Want oude menschen verbieden

poen pĕnggaq (pĕnging) ḍatĕng kĕkĕtjoet. (Tiang, adatipoen tiang-tiang sĕpoeh sami amĕnging ḍatĕng kĕtjoet-kĕtjoetan waoe).

ons iets dat zuur is te gebruiken.

Ora karoeanane, wong ikoe kang anjĕgĕri, anggĕr adja kakĕtjoetĕn bae. Namoeng kang lara wĕtĕng oetawa mĕdjĕn koewe, kang ora bĕtjiq mangan (ngombe) kakĕtjoet.

Nonsens, want dat verfrischt juist, als 't maar niet te zuur is. Alleen zij, die buikziekte of dissenterie hebben, mogen het niet gebruiken.

Manawa ora mari karo iki, kowe koedoe andjaloeqa maneh, (balia mrene, andjaloeq maneh).

Als hij hiermede niet beter wordt, moet je weer om obat vragen.

Koelanoewoen, manawi kaparĕng (ḍangan) koela njoewoen djampi ngĕloe.

Mag ik obat voor hoofdpijn hebben?

Kowe anggawa waḍahe? Ana waḍahe?

Hebt ge wat meêgebracht om de obat er in te doen?

Koelanoewoen, botĕn, 'ndara!

Neen mijnheer.

Koelanoewoen, poenika (wontĕn) boemboeng, 'ndara.

Mijnheer, hier is een kokertje.

Tanpa gawe (ora kĕna), koedoe anggawaha tjangkir oetawa gĕbjas (ples, botol tjiliq).

Dat gaat niet, je moet een kopje of een fleschje brengen.

Koelanoewoen, poenika 'ndara.

Hier hebt u er een, mijnheer.

La, ikoe bĕtjiq. Ikoe ija apiq (kĕna).

Dat is goed.

Lara entjoq. Sakit entjoq.

Rheumatiek (rheumaticus).

Lara woedoen(ĕn) plĕṇṭoeng. Sakit woedoen(ĕn) plĕṇṭoeng.

Ettergezwel (abscessus).

Lara sriawan. Sakit sriawan.

Spruw (aphtae).

Lara impĕs katisĕn. Sakit impĕs katisĕn,

Koude op de blaas (catarrus vesicae).

Lara bĕngang. Sakit bĕngangĕn.

Druiper (gonorrhoea).

Tampĕq (gabagĕn).

Mazelen (morbilli).

Panas tis. Bĕnter tis.

Koortsig.

Pilĕg.

Verkoudheid (bronchitus).

Lara bagoes(ĕn), tjatjar(ĕn). Sakit tjatjar(ĕn).	Mooie ziekte (pokken, variolae).
Bagoes apa? Kang di arani lara bagoes ikoe apa?	Hoe mooi?
Botĕn sae (prajogi) kasĕboet.	Het is niet goed ze bij den naam te noemen.
Geneja, djarene sapa, ora bĕtjiq di sĕboet?	Waarom, wie zegt het dat het niet goed is zij bij den naam te noemen?
Koelanoewoen. Oedjaripoen tiang sĕpoeh, 'ndara.	Dat zeggen de oude menschen, mijnheer.
Wĕdi karo setane, ija?	Je ben zeker bang voor den duivel van die ziekte, niet waar?
Koelanoewoen, noen-inggih lĕrĕs 'ndara.	Ja mijnheer.
Ah! edan! Wong doedoe setan, moeng lalara kaja lalara liane bae, tal-toel toemoelar, doedoe sabab saking ana setane, nanging sabab pantji nĕnoelari bae (ana bibite), moela ikoe wong-wong pada di tjatjari, soepaja ilang bibite toelarane lĕlara maoe.	Onzin! want het is geen duivel, het is een ziekte als alle andere. ze plant zich voort, niet door den duivel maar doordat ze besmettelijk is, ze heeft een smetstof; daarom wordt er ingeënt (gevaccineerd), opdat men het gift (smetstof) kwijt raakt.
Dados makatĕn, milanipoen larelare sami dipoen tjoetati (tjatjari).	Is dat de reden, waarom de kinderen ingeënt worden.
Ija, sabab ana tandane, kang wis tjatjarĕn sapisan, ora gampang katradjang ing lara tjatjarĕn maneh. Sanadjan kĕna, oega ora bangĕt. Deq bijen, basa (lagi) doeroeng ana mantri tjatjar, raq pirang-pirang wong, kang kĕna tjatjar, lan pirang-pirang, kang mati, dene saiki longka (meh ora) ana, kang boe-	Ja, want wanneer men eenmaal de pokken heeft gehad, krijgt men die niet gemakkelijk weêr. En zoo men ze toch krijgt, nooit in ernstigen graad. Immers toen er vroeger nog geen vaccinateurs waren, werden zeer vele menschen door die ziekte aangetast en stierven velen daaraan; nu zijn er maar zelden pokdaligen

riq (kang boeriq bae meh ora-nana!).

te vinden.

Tjatjar apa?

Wat voor pokken?

Koelanoewoen, tjatjar toja.

Waterpokken (varicellae).

Pateq (Lara pateq(ĕn),).

Spaansche pokken.

Tjatjar wana.

Ware pokken.

Koedoe kang ngati-ati (Di ngati-ati), adja nganti nĕnoelar marang kantja (wong lia).

Wees voorzichtig en laat anderen ze niet overerven.

Prajoga dipisah bae, panganggone lan prabote di sedjeqake, kajata: klasa, piring, tjangkir sapanoenggalane.

't Is goed dat hij afgezonderd wordt, hij moet apparte kleedingstukken en huisraad hebben, als: matten, borden, kopjes, enz.

Koelanoewoen. Makatĕn (Poenapa), dados anoelar?

Zoo, is dit besmettelijk?

Tamtoe, bibite lĕlara ikoe oega aloes bangĕt, ramboet pinara satoes isih gĕde ramboete.

Zeker, de smetstof is zoo klein, dat een honderdste deeltje van een haar nog grooter is.

Sadaja sĕsakit, ingkang nĕnoelar, poenapa inggih makatĕn.

Is het met alle besmettelijke ziekten zoo?

Ija mangkono bae (kabeh), amoeng sedje-sedje bibite.

Ja, maar de smetstof is verschillend.

Moela ikoe, ora bĕtjiq loenggoeh ana ing klasa, kang tilas di loenggoehi wong, kang doewe (kĕna) lĕlara wadon (bĕngang), oetawa ngombe ana ing tjangkir, tilase deweqe, oetawa njilih djarite; gampang bangĕt anoelar (gampang bangĕt katoelaran).

Daarom is het niet goed te zitten op een matje, waarop een aan vrouwenziekte lijdende gezeten heeft, of uit een kopje dat hij gebruikt heeft, te drinken, dan wel zijn kain te leenen; dat steekt gemakkelijk anderen aan.

Poenapa dede (botĕn) pandamĕling setan, ingkang asring nĕnoelar poenika?

Moet men niet dezelfde geest hebben om de ziekte over te erven?

Ah! ikoe omong kosong bae.

Bah, dat zijn maar praatjes.

Ikoe bibiting lĕlara, manawa toemiba (nemploq) koelit, kang ti-

Zoodra de smetstof in aanraking komt met een dunne huid of

pis, oetawa ing panggonan tatoe saṭiṭiq, plĕq bae noelari.	een klein wondje, heeft er besmetting plaats.
Mĕngko iki ana botjah isih baji katoelaran saka ĕmbane, nganti awaqe sakodjoer, kĕbaq koreng; tjoba, jen ora katoetoetan tamba kadi kene, tamtoe mati, iroenge wis wiwit lĕstroengĕn, mlĕṇṭoeng (korengĕn).	Zoo was er laatst een jong kind dat de ziekte van de min overerfde, zoodat zijn lichaam vol (van zweren) was; had het niet bijtijds medicijn van hier gekregen, dan zou het zeker bezweken zijn, de neus begon al te verzweren.
Koelanoewoen, manawi kaparĕng (ḍangan), koela njoewoenakĕn djampi watoeq.	Mag ik u om medicijn voor de hoest verzoeken.
Watoeq apa?	Wat voor hoest?
Koelanoewoen, watoeq ngikil (tjĕkeq, ĕnggriq).	Longtering (phthisis pulmonalis).
Watoeq sĕsĕq.	Benauwde hoest.
Watoeq koeng-koeng. Watoeq bangkong.	Kinkhoest (tussis convulsiva).
Mĕngi.	Borstkramp, ademnood, aamborstigheid (asthma).
'mBoqmanawi wontĕn djampinipoen. (Pandjĕnĕngan (sampean) poenapa gaḍah djampi).	Hebt u wellicht medicijn voor:
Boesoeng.	Buikwaterzucht (ascites).
Tjanṭangĕn (tjanṭĕngĕn).	Fijt (panaritium).
Pantjingĕn.	Keelpijn (angina).
Katisĕn.	Koude koorts (febris algida).
Sĕsakit koening.	Geelzucht.
Sĕsakit tiang sĕpoeh (nglĕmpĕrĕg).	Krachtverlies (marasmus)
Goṇḍongĕn.	Oorklier ontsteking (parotitis).
Kĕslio.	Den voet verstuikt.
Woedoen.	Puist, bloedzweer (furunculus).
Woedoen sĕmat (plĕṇṭoeng).	Klein puistje, kleine bloedzweer.
Moetah-ngising (loentaq-wawratan) (kolerah).	Braakloop (cholera).
Maḍaran moenĕq-moenĕq.	Maagpijn (gastralgia, gastrodynia, cardialgia).

Sĕsakit sĕkalor (sĕkalorĕn).	Pijn in de maagstreek.
Maḍaran pating plilit, (moelĕs, sakit lĕspangan, sakit maḍaran).	Rommelingen in den buik (koliek).
Dobol. Wasir. Bawasir.	Aambeien (haemorrhoides).
Sakit toedjoe, poejĕng.	Duizeligheid.
Entjoq.	Rheumatismus in de gewrichten.
Pĕdjah sasisih (sapalih).	Halfzijdige verlamming (paralysis).
Ḍingkĕlĕn. Loempoeh. Lempoh.	Verlamming (paralysis).
Goeḍig, (Selakarang(ĕn)) (Koreng, korengĕn).	Schurft (scabies).
Koerma. Kroema. Bereng.	Voortknagende huidzweer (herpes phagadenicus).
Bĕngkojoq.	Voortknagende huidzweer (herpes phagadenicus).
Radja-singa.	Venuskroon (corena veneris).
Kaḍas. Koeḍis.	Ringworm (herpes circinnatus).
Sakit wadja. (Lara oentoe).	Tandpijn.
Bidoerĕn.	Galjeukte.
Toeroeqbon(ĕn).	Klapoor (bubo).
Montjrot (mentjret). Ngĕbrog. Tojanĕn. Moeroes.	Buikloop (diarrhoea).
Mĕdjĕn.	Dysentrie ook wel bloeddiarrhoea.
Wontĕn ingkang kataton kenging wadoeng, 'mboqmanawi (pandjĕnĕngan, sampean gaḍah) kagoengan boboqipoen (djampinipoen?).	Er is iemand die zich met een bijl gewond heeft; hebt u misschien obat daarvoor.
Geneja kaja (nganti) ngono (kaprije dadi mangkono), di tambani karo apa?	Hoe komt dat en wat hebt gij er opgedaan?
Koelanoewoen, djampi djawi kemawon.	Inlandsche medicijnen slechts.
Neq ngono enggal boeangĕn. Koembahĕn tatoene kang rĕsiq, ora anggawe bĕtjiq tamba djawa ikoe, kapara (malah) anggawe aboeh. Na ngono bĕtjiq, tĕlĕ-	Doe dat gauw weg. Wasch de wond zuiver; die kampoengmedicijn zal geen goed doen, integendeel de wond zal er van opzwellen. Zoo is het goed,

sana karo iki bae, blĕbĕdĕn karo pipih kang rĕsiq. Neq garing, tĕlĕsana maneh.

Oewong ikoe kĕnangapa di boei (koendjara?).

Koelanoewoen, amargi ewah (edan).

Pangrasakoe doedoe edan, amoeng lara panas tis bae, gĕtihe moenggah marang oetĕqe, moelane ngame (andlĕming, gremeng, ngoemjang, nglamong).

Tjoba ĕndang wĕtoqna. Iki tamba konĕn ngombe (ngoejoep). Ĕndase tĕlĕsana karo banjoe adĕm, kentole tapĕlana (boboqana) (pipisan, gĕtjĕqan) ojod kelor (di gĕtjĕq (pipis)).

Lan maneh adja akeh-akeh wong kang noenggoni, djaganĕn karo wong loro bae.

Kaprije saiki?

Koelanoewoen, lĕrĕs sapangandika pandjĕnĕngan (sampean), sanes (pantji botĕn) ewah. Sasampoenipoen dipoen anggeni (kalĕbĕtan) djampi, ladjĕng kendĕl saha tilĕm, dene sapoenika kantoen lĕsonipoen kemawon.

La raq bĕnĕr pitoetoerkoe (raq bĕnĕr akoe) ta? Ora bĕtjiq oedjoeg-oedjoeg di koendjara bae, lan maneh oepama kapriksan dening panggĕde, tamtoe kowe oleh oekoeman abot, sabab ora kĕna, bangĕt ngoendjara oewong, jen oranana idin saka nagara

bevochtig ze hiermede, doe een schoone doek er om heen. Zoodra die droog is, moet gij ze weêr nat maken.

Waarom is die man opgesloten?

Hij is krankzinnig, mijnheer.

Ik geloof niet dat hij krankzinnig is, maar alleen zware koorts heeft, het bloed steeg hem naar het hoofd, daarom ijlt hij. Laat hem er gauw uit.

Laat hij dit drankje drinken, houdt het hoofd met koud water nat en leg op de kuiten fijn gemaalde kelorwortels.

Ook mogen niet te veel menschen bij hem waken, laat hem maar door twee personen oppassen.

Hoe is het nu?

Juist zooals u gezegd hebt, hij is niet krankzinnig. Nadat hij de medicijn gebruikt had, werd hij bedaard en viel in slaap, nu is hij alleen nog maar zwak.

Heb ik 't u niet gezegd? 't Is niet goed eimand maar zoo dadelijk op te sluiten. En wanneer het bestuur het te weten komt, krijgt gij zeker zeer zware straf, want men mag volstrekt niet iemand opsluiten, wanneer daartoe geen vergunning van

disiq. Bĕgdja kowe ora kapriksan dening toean Assisten Residen. Sanadjan oewong (kang) waras, jen (oepama) di koendjara ing ngalas tjara kewan, tamtoe oegä dadi edan, amarga dening sangsara lan prihatin.

het bestuur is. 't Is gelukkig voor u dat de Assistent-Resident het niet weet. Zelfs een gezond mensch zou, als hij in een kooi in 't bosch werd opgesloten als een dier, zeker van verdriet en wanhoop gek worden.

Koelanoewoen, lare (anaq) koela sakit sangĕt.

Mijn kind is erg ziek.

Larenipoen kĕra sangĕt, ananging datĕng oelam sakĕlangkoeng dojanipoen, aming botĕn poeroen lĕma, (lĕstantoen) kĕra kemawon. Dene madaranipoen njĕmploe (mlĕmboeng), mripatipoen bloboqĕn saha pĕtaq.

Het is mager en eet toch veel vleesch, 't wil maar niet dik worden, 't blijft altijd mager. Zijn buik is opgezet, de oogen vol met vuil en wit.

Jen ngono, tjatjingĕn ane (botjahe!) Geneja lagi saiki andjaloeq tamba, ngĕnteni roesaqe disiq?

Dan heeft het wormen! Waarom komt gij nu pas om obat vragen en waarom hebt gij gewacht totdat het eerst heel erg was.

Koelanoewoen, inggih saking bodo koela kemawon, awitipoen ngangge djampi saking doekoen, nanging botĕn pasah (mitoeloengi).

Ik erken schuld, mijnheer, in den beginne heb ik medicijnen van den doekoen gebruikt, doch heb er geen baat bij gevonden.

Lajaq! (Patoet!) Iki djamoene mĕngko sore ombeqna, tjampoerana banjoe lan goela satitiq. Wajahe bĕboeang dĕlĕngĕn, ana tjatjinge kang mĕtoe apa ora.

Dat geloof ik graag! Hier is obat laat het die van avond innemen, doe er wat water en een beetje suiker bij. Als hij afgaat, moet je kijken of er al dan niet wormen meê uitkomen.

Koelanoewoen, ngoendjoeqi priksa bab joga (anaq) koela.

Mijnheer, ik wou u van mijn kind vertellen.

Kaprije?

Hoe zoo?

Koelanoewoen, inggih pasah sangĕt djampi saking pandjĕnĕngan (sampean), ngantos satoempoeq

Uw obat heeft zeer goed gewerkt, er is een heele klomp wormen uitgekomen, zoowel groote als kleine.

tjatjingipoen ingkang mĕdal, (wontĕn ingkang) agĕng (wontĕn ingkang) alit.	
Sapoenika poeroen dolan-dolan malih.	En nu wil het weêr spelen.
Ikoe tjatjing kang tjiliq (krĕmi) ala-alane (alaning ala, kang ala ḍewe). Iki djamoe sapisan ĕngkas, soepaja mĕtoe kabeh.	Die kleine wormen zijn de kwaadaardigste. Hier is nog wat obat voor één keer, opdat het alle kwijtrake.
Sapa sing (kang) lara? Sapa lara?	Wie is ziek?
Koelanoewoen, jogan (anaq) ipoen kakang ('mboqajoe) koela.	Het kind van mijn ouderen broêr (of oudere zuster).
Botjah sapira gĕḍene? (oemoere?).	Hoe oud is het kind?
Koelanoewoen, taksih baji (sawĕg mĕdal (lair) kemawon).	Nog een pas geboren kind.
Sawĕg mlampah ṭimiq-ṭimiq (oemoer sataoen).	Ongeveer 1 jaar oud ('t kan al als een rijststamper stappen).
Sampoen sagĕd mlampah rikat, (oemoer kalih tĕngah taoen).	$1\frac{1}{2}$ jaar ('t kan al vlug loopen).
Sampoen kĕmĕntjoer, (oemoer tiga, nĕm taoen).	± 3—6 jaar ('t is een bloem op het erf).
Sampoen roemadja poetri.	10 à 12 jaar.
Prawan.	Maagd.
Djaka.	Jongeling.
Sampoen gaḍah adi.	't Heeft reeds een jonger broêrtje of zusje.
Sampoen birai (akil (achir) baleg).	Huwbaar.
Sampoen gaḍah tiang djalĕr. Sampoen laki.	Gehuwd (van een meisje).
Sampoen gaḍah rajat (semah). Sampoen rabi.	Gehuwd (van een jongen).
Sampoen gaḍah joga (anaq) tiga.	Zij/Hij heeft reeds drie kinderen.
Sampoen sĕpoeh.	Zij/Hij is al oud.
Ĕnja iki tambane, sing bĕtjiq (di ngati-ati) adja kliroe gonmoe namaqake, (adja kliroe anggone).	Hier is medicijn, wees voorzichtig dat ze niet verkeerd gebruikt wordt.

Ělĕt sadjam saseṇḍoq.	Om de twee uur een lepel.
Iki kanggo ping tĕloe, esoeq-esoeq, tĕngah dina (bĕḍoeg) lan wajah asar	Dit is voor drie keer, 's morgens, 's middags (om 12 uuren 's namiddags (om 4 uur).
Lingsir wĕngi.	2—3 uur 's nachts.
Wajah djago kloèroeq sapisan.	2 uur 's nachts.
Soeboeh (wajah soeboeh).	4½ uur 's morgens vroeg.
Rĕpĕt-rĕpĕt. Rĕmĕng-rĕmĕng.	5 uur 's morgens.
Esoeq-esoeq (endjing-endjing. Wajah esoeq. Wantji endjing).	6—9 uur 's morgens.
Wisangawe (wisandamĕl).	10 uur 's morgens.
Tĕngah dina. (Bĕḍoeg, wajah bĕḍoeg).	12 uur 's middags.
Loehoer.	1—2 uur 's middags.
Loehoer akir (dawa, pandjang).	3 uur 's middags.
Asar.	4 uur 's middags.
Asar akir (dawa, pandjang).	5 uur 's avonds.
Soeroep.	5½ uur 's avonds.
Magrip.	6 uur 's avonds.
Saqrĕpe.	6 uur 's avonds.
Ngisa (Isa).	7½ uur 's avonds.
Tĕngah wĕngi (daloe). Bĕḍoeg-wĕngi (daloe).	Middernacht.
Tamba ikoe adja di doemake (kadoem) marang kantja-kantjamoe, mĕngko ora pasah, jen di soeda (ĕlongi), wong wis katimbang mĕsṭine kanggo wong sidji. Manawa ana maneh kang lara, angoer konĕn mrene andjaloeq ḍewe.	Gij moet dat geneesmiddel niet onder uwe kameraden verdeelen; 't zal niet helpen als je minder geeft, want het is precies voor een persoon berekend. Als er meer zieken zijn, laat ze dan liever zelf hier medicijn komen vragen.
Ing desa(moe) apa (ana) akeh kang lara?	Zijn er veel zieken in de kampoeng?
Koelanoewoen, kaṭah sangĕt, meh ing sabĕn gria brag-brĕg kemawon, saha kaṭah ingkang pĕdjah, ing djaratan-djaratan sadaja (roe-	Ja mijnheer, zeer veel, bijna in elk huis, iedereen wordt ziek en veel die dood gaan; de begraafplaatsen zien er rood uit,

pinipoen) sampoen abrit kados kĕbon kopi (boebaqan) enggal kemawon.	net als een pas ontgonnen koffietuin.
Geneja ing ĕnggone loerah lan modin oranana tambane? Apa loerah lan modin ora njimpĕn tambane?	Zijn er bij den loerah en den dorpspriester geen geneesmiddelen tè krijgen.
Koelanoewoen, inggih wontĕn oegi, nanging botĕn pasah (mitoeloengi).	Ja wel mijnheer, maar ze helpen niet.
Adate loerahe, jen menehi (ngoewehi) sapira?	Hoeveel geeft gewoonlijk de loerah?
Koelanoewoen, gangsal idji (glintir) edang.	Vijf stuks (pillen) ieder.
Tamtoe bae ora toeloeng (mitoeloengi), wong satitiq tĕmĕn.	Dan zal het zeker niet helpen, dat is te weinig.
Manawa bangĕt kadĕmane (panastise) koedoe 10, 15 oetawa 20 idji (glintir), nimbang marang oewong: botjah oetawa wong toewa, lan karo nimbang oega lĕlarane. Ĕnja iki 15 idji (glintir), kanggo kowe dewe. Wajah apa adate awit krasane (panastisĕn?).	Als de koorts erg is, moet men 10, 15, 20 pillen geven naar gelang van den persoon, of die jong of oud is en naar de ziekte. Hier heb je 15 pillen. Hoe laat krijgt gij de koorts?
Koelanoewoen, manawi ambĕnteri wantji wisandamĕl (djam sadasa).	Om tien uur krijg ik de koortshitte.
Jen ngono, koedoe ko' oentali (ombe) wajah lingsir wĕngi limang idji, wajah plĕteqing srĕngngenge (bjar) lima, lan esoeq-esoeq kira-kira djam 8 lima maneh.	Dan moet je innemen 's nachts om 3 uur 5, met zonsopkomst 5 en 's morgens ongeveer om 8 uur 5 pillen.
Tamba kije koedoe di wĕdaqake (ko' gosoqake, borehake) (awaqmoe) bae.	Met dit middel moet je het lichaam insmeren.
Lan kije ĕnggonĕn kĕmoe, nanging adja ko' oeloe (ombe).	En hiermede moet je den mond spoelen, slik het echter niet in.

Iki tamba- (ne wong) lara mata di poepoehna bae.	Dit geneesmiddel is voor zeere oogen, je moet het in de oogen indruppelen.
Matamoe adja ko' oesapi nganggo pipih, moeṇḍaq ngantirah (mantirah).	Je moet de oogen niet met een doek wrijven, dat geeft ontsteking.
Adja manggon (djagong) ing paḍangan. Adja loenggoeh ing panggonan (ngĕndi okeh) koekoes.	Niet in het licht zitten. Niet zitten waar zware rook is.
Sikilmoe koewe kĕnangapa?	Wat heb je daar aan uwe voeten?
Koelanoewoen. Boroq(ĕn) 'ndara!	Zweren (ulcus), mijnheer.
Boeboel(ĕn) 'ndara!	Eeltzweren (ulcus callosum), mijnheer.
Kenging ri-eṇṭong, 'ndara!	Ik heb in de doorn van een kalijage getrapt, mijnheer.
Rine apa wis di toqake (di boewang, di djoepoeq?).	Is de doorn er uitgehaald?
Korengĕn (maṇṭang-maṇṭangĕn, gĕgĕrĕtĕn), koela botĕn tahan gatĕlipoen, ngantos sadaloe moepoet botĕn angsal tilĕm, sampoen koela koekoer-koekoer, ngantos tatoe sabab ngroewĕg sangĕt.	Ik heb roos tusschen de teenen (door veel in den regen te loopen), mijnheer, het jeukt zoo verschrikkelijk, dat ik den geheelen nacht niet kan slapen. Ik heb het opengekrabd, omdat het mij hinderde.
Iki tatambane, tamtoe gĕlis (bandjoer) ilang gatĕle.	Dit is er goed voor, het jeuken zal wel gauw over zijn.
Ikoe botjah kĕnangapa?	Wat mankeert dat kind?
Koelanoewoen, iroengipoen kalĕbĕtan lingsĕng (lintah).	Er is een kleine bloedzuiger in zijn neus gekomen.
Tambane banjoe oejah (asin) di sĕrotake, tamtoe mĕtoe.	Je moet zoutwater nemen, laat dit opslorpen, dan zal hij er wel uitkomen.
Koelanoewoen, poenika aḍi koela dipoen (ka) sepaq (ing) kapal.	Deze mijn jongere broêr heeft een schop van een paard gekregen.
Bĕtjiq tambanana (karo) banjoe aḍĕm bae, blĕbĕdana pipih tĕ-	Je moet het met koudwater medicineeren; doe er een natte

lĕs bae, mĕngko ija kĕmpes aboehe; jen garing pipihe tjĕloepĕna maneh marang banjoe adĕm, (di tĕlĕsake maneh).

doek om heen, het zal wel overgaan; als de doek droog is, dompel hem dan weêr in koud water.

Iki djamoene (wong lara) mĕdjĕn. Satĕkanmoe ngomah ameqa godong djamboe kloetoeq limalas lĕmbar, radjangĕn kaja tĕmbako, bandjoer lĕboqna teko (patehan), soqana banjoe wedang oemob. Jen wis adĕm, tjampoerana djamoe kije. Sawise ngono, ombenĕn sa-(sabĕn) djam satjangkir. Lan maneh adja pisan-pisan mĕmangan kang kĕtjoet, kang pĕdĕs oetawa kang goerih.

Hier is medicijn voor dysentrie. Als je thuis komt, haal dan vijftien stuks djamboe-batoe-bladeren, snij ze fijn als tabak, doe ze in een theekan en gooi er kokend water op. Als het koud is, meng er dit middel door; daarna moet je er ieder uur een kopje van drinken. Je moet verder niet eten wat zuur, scherp en vet is.

Wĕtĕngmoe oega adja nganti ka'adĕman. (Wĕtĕngmoe oega koedoe kadjaga, adja nganti koerang angĕt).

De buik moet warm blijven.

Kaprije (apa) wis bĕtjiq (mari?).

Zijt gij hersteld?

Koelanoewoen, inggih sampoen mantoen 'ndara, malah kala wingi sampoen sagĕd njamboet damĕl malih.

Ja mijnheer, gisteren kon ik zelfs al werken.

Ija, sokoer!

Dat doet me pleizier.

GESPREK TUSSCHEN EEN KONTROLEUR, HOOFD-PANGHOELOE, WĔDANA EN THEEPLANTER.

Kontrolir. Wĕdana! koela kaoetoes ing kangdjĕng toean Assisten-Residen mriksa, kadospoendi kawontĕnanipoen tiang sakit ing ḍoesoen-ḍoesoen?

Wĕdana. Noen-inggih 'ndara!

Kontrolir. Ingkang kapirĕng ing koela ing margi koq botĕn saketja tĕmĕn (sangĕt).

Sapĕrkawis kapanggih, jen wontĕn kaṭah ingkang sakit botĕn kalapoerakĕn, kadosta ing ḍoesoen Klampis sampoen wontĕn ĕnĕm dintĕn poenika, wontĕn tiang gangsal ingkang pĕdjah, sakit kolera, poenika botĕn katampi lapoeranipoen.

Tiang-tiang poenika botĕn dipoen djampeni, sarta botĕn pisan-pisan kalampahan, poenapa ingkang wagĕd angitjalakĕn ḍatĕng sadaja ingkang wagĕd nĕnoelari.

Manawi kados makatĕn pandjagenipoen, mangke masa sagĕda itjal sĕsakitipoen poenika.

Wĕdana. Sampoen tjĕkap (kĕrĕp sangĕt) anggen koela ngengĕtakĕn ḍatĕng para loerah-loerah mĕsṭi lapoer, ananging sĕmoni-

Kontroleur. Wĕdana, ik ben door den Assistent-Resident gezonden om na te gaan hoe het met de zieken in de kampoengs gesteld is.

Wĕdana. Ja mijnheer.

Kontroleur. Wat ik onder weg hoorde, was niet veel goeds.

Ten eerste bleek mij, dat een menigte gevallen niet zijn aangegeven, o. a. in de desa Klampis zijn zes dagen geleden vijf menschen aan de cholera gestorven, waarvan geen bericht is ontvangen.

Die menschen hebben geen obat gehad en er is niets gedaan tot ontsmetting.

Zoo komen wij nooit van de ziekte af.

Wĕdana. Ik heb de loerahs genoeg op het hart gedrukt te rapporteeren, mijnheer, maar zij schijnen erg onverschillig te zijn.

poen sakĕlangkoeng anggenipoen tledor kemawon.	
Kontrolir, Prakawis poenika wĕdana pĕrloe (kĕdah) mriksa pjambaq, sampoen ngandĕlakĕn, doemeh sampoen prentah kemawon.	*Kontroleur.* Dit moest gij weten en het niet bij een bevel laten.
Sampoen mĕsti mriksa (nitipriksa, njataqakĕn) pjambaq, sarta kengkenan tiang moeroegi ngrikoe.	Gij moet zelf gaan zien en soms lieden zenden.
Manawi sampean titeni lérĕs-lĕrĕs, tamtoe katjihna, jen botĕn dipoen tindaqakĕn kadosdene mĕstinipoen; sampean kĕdah amanah, sapintĕn (pintĕn-pintĕn) katahing njawa ingkang toemoet dados (kabawah) oeroesan (tanggĕlan) koela sadaja; ing tĕmbe, manawi koela sami teganan (sĕmbranan, botĕn pĕrdoelen, pepeka), bade angawrat-awrati datĕng manah koela pjambaq	Als gij oogen en ooren open hebt, zult gij wel merken dat er niet alles gedaan wordt wat moet gedaan worden; bedenk wel dat er vele menschenlevens van afhangen en wij dit op ons geweten krijgen als we onverschillig zijn.
Wĕdana. Noen-inggih.	*Wĕdana.* Ja mijnheer.
Kontrolir. Sampoen wontĕn tiang pintĕn salĕbĕting woelan poenika ingkang pĕdjah sakit kolera?	*Kontroleur.* Hoeveel menschen zijn er nu al in deze maand gestorven aan de cholera?
Wĕdana. Bade koela tingali (priksa, wideni, etang) roemiïn.	*Wĕdana.* Ik zal 't even nazien.
Kontrolir. Ing salĕbĕtipoen kalih dasa dintĕn wontĕn satoes sawidaq tiang ingkang pĕdjah, poenika ingkang kalapoerakĕn kemawon, (ingkang kalĕbĕt ing sĕrat lapoeran kemawon).	*Kontroleur.* In twintig dagen stierven honderd zestig menschen, voor zoover er bericht van is.
Masa sandea (Tamtoe oegi, sampoen mĕsti, jen) langkoeng saking samantĕn ingkang pĕdjah.	Er zullen wel meer gestorven zijn.
Bendjing-endjing kĕmpalan, para	Morgen is koempoelan, druk de

loerah-loerah kĕdah dipoen engĕtakĕn ingkang pĕḍĕs pisan, soepados ngatos-atos, sarta kĕdah kasandjangan oegi, jen pjambaqipoen botĕn nindaqakĕn kalawan satĕmĕn-tĕmĕnipoen, mangke baḍe kasoewoenakĕn oekoeman.	loerahs op het hart, goed op te passen en zeg dat ze tot bestraffing zullen worden voorgedragen, als ze hun best niet doen.
Wĕdana. Inggih soemangga (sandika) 'ndara!	*Wĕdana.* Goed mijnheer.
Ananging titiang alit oegi soq langkoeng anggenipoen teganan (botĕn pĕrdoelen).	Maar ook de kleine man is erg onverschillig.
Rĕmĕn (kĕrĕp) sangĕt, botĕn anĕḍa djampi oetawi ladjĕng ḍatĕng ḍoekoen kemawon.	Dikwijls vragen zij geen obat of gaan naar een doekoen.
Kontrolir. Poenika kapala-kapala (priantoen-priantoen) oegi katoet kalĕpatan.	*Kontroleur.* Dat is voor een deel de schuld van de hoofden.
Sadajanipoen kĕdah mangĕrtos, kadospoendi kĕdahipoen mĕmoelang ḍatĕng tiang-tiang alit, jen ḍoekoen-ḍoekoen poenika botĕn mitoeloengi, amoeng ngarah nampi arta kemawon.	Die moeten het volk met tact aan het verstand brengen, dat de doekoens geen hulp kunnen aanbrengen en er maar op uit zijn om hun duiten te krijgen.
Pangoeloe agĕng. Kasinggihan sangĕt, 'ndara, koela oegi sampoen asring manggihi ingkang kados mĕkatĕn.	*Hoofdpanghoeloe.* Juist mijnheer, daar zou ik veel van kunnen vertellen.
Saestoe anḍoḍoti tiang-tiang kemawon.	Zij bedriegen het volk met open oogen.
Waktoe koela taksih lare, oegi sampoen mangĕrtos bab poenika, milanipoen ewa ḍatĕng ingkang asring ngakĕn-ngakĕn wawoeh kalian setan.	Toen ik nog jong was, begreep ik dat al en had het land aan die duivelskunsten.
Koelawarga (sanaq saḍereq) koela	Onder mijn familieleden waren

roemiln kaṭah ingkang pĕrtjados datĕng ḍoekoen; ingkang pĕrtjados pjambaq poenika tiang estri.

Amargi sabab (awit dening) poenika, satoenggalipoen mangsa (satoenggil dintĕn) koela nglampahi amoelang ḍatĕng pjambaqipoen sadaja, (ngangge akal, kangge piwoelang ḍatĕng pjambaqipoen sadaja).

Sasampoening adoes ing soembĕran (oedalan) ingkang tojanipoen bĕning kintjlong-kintjlong, sarĕng ḍatĕng ing gria koela api-api (ngraos) boṭĕn saketja (sakit), sarta soekoe sakĕlangkoeng sangĕt kĕkrĕdjĕtan.

Koela angrintih kalih anggĕrĕnggĕrĕng; walah goepoeh enggalenggalan ngoendang (ngoepados) ḍoekoen, kaki-kaki ingkang sampoen misoewoer sagĕd.

Sarĕng ḍatĕng pjambaqipoen ladjĕng pitaken: koela waoe mantoeq saking poendi; ing ngrikoe koela tjarios akanṭi anggĕrĕnggĕrĕng, jen mĕntas adoes wontĕn ing soembĕran poenika.

Sasampoenipoen linggih sakĕḍap saha roepi-roepi lalewananipoen, ḍoekoenipoen ladjĕng tjarios, jen koela katempelan setanipoen soembĕran waoe; ing ngrikoe pjambaqipoen ladjĕng midjĕt ḍatĕng koela kanṭi namaqakĕn ḍonga roepi-roepi saha ladjĕng

er, die aan doekoens geloofden, vooral de vrouwelijke.

Daarom besloot ik eens ze een lesje te geven.

Nadat ik gebaad had bij een wel met prachtig helder water, deed ik te huis alsof ik niet wel was en erge trekkingen in de beenen had.

Ik steunde en kreunde en men liet dadelijk den doekoen roepen, een oude vent, die erg gezien was.

Toen hij kwam, vroeg hij mij waar ik geweest was en vertelde ik hem met een pijnlijke stem ik gebaad had bij die wel.

Na een poosje gezeten te hebben en allerlei fratsen te hebben verkocht, zeide hij, dat ik bezeten was door den kwaden geest van de wel, en toen begon hij onder het prevelen van allerlei tooverformulieren mij te knijpen en zeide, dat ik als zoen-

tjarios malih, jen koela kĕdah njoekani wadal ajam tjĕmĕng moeloes kalian pangangge ingkang enggal sapĕngadĕg.

Kontrolir. Datĕng (Tĕng) sintĕn? (njang sapa?).

Pangoeloe agĕng. Sampoen tamtoe datĕng kjai doekoen poenika.

Awitipoen inggih koela kendĕlakĕn kemawon sakĕdap; ing ngrikoe ladjĕng koela djĕdjĕg sarosa koela, ngantos kloemah djĕpaplangan, koela ladjĕng gregah, mĕndĕt paudjatos sarta ladjĕng koela rangketakĕn, (koela labrag mĕdal saking gria).

Anjĕnĕngakĕn sangĕt, oepami pandjĕnĕngan (dalĕm) anjoemĕrĕpana pasĕmonipoen sanaq-sanaq koela sadaja sami kaget saha ngandoet koewatos, sabab narka (ngintĕn), jen koela krandjingan, (kalĕbĕtan setan, ewah).

Sawĕneh sami wontĕn andowa (andonga), sawĕneh bĕngaq-bĕngoq, nĕda toeloeng, sawĕneh malih angrĕdjĕng (anggoedjĕri, anggendoli).

Sarĕng sadaja sampoen sareh (lĕdjar, ajĕm, antar) koela sangĕt anggoegoedjĕngakĕn sarta koela ladjĕng tjarios, jen koela botĕn pisan-pisan sakit oetawi mĕkotĕn-mĕkatĕn, amoeng kapengin ngatingalakĕn (anjataqakĕn) kemawon datĕng pjambaqipoen sadaja, jen doekoen-doekoen poe-

offer een pikzwarte kip en een stel nieuwe kleêren moest geven.

Kontroleur. Aan wien?

Hoofdpanghoeloe. Natuurlijk aan kijai doekoen.

Eerst liet ik hem een poos begaan, toen gaf ik hem een flinke schop, dat hij achterover tuimelde, sprong op, greep een rotan en ranselde hem het huis uit.

U hadt de verbaasde en onthutste gezichten moeten zien van mijne familie, die dachten dat ik bezeten was.

Sommigen begonnen te bidden, anderen schreeuwden om hulp, weêr anderen grepen mij vast.

Toen allen tot bedaren waren gegekomen, lachte ik hen flink uit en vertelde, dat ik niets gemankeerd had en hen alleen had willen toonen, wat voor bedriegers de doekoens zijn.

nika toekang damĕl bodo (tjidra) kemawon.

Kontrolir. Ĕnggih (Inggih) ngotĕn (makatĕn, lĕrĕs), koela kapengin, ontĕna (woutĕna) malih (ing) kang makatĕn (mĕkotĕn). (Ija bĕnĕr, karĕpkoe, 'mboq ana maneh kang mĕngkono ikoe).

Kontroleur. Ja, zoo iets moest meer gebeuren.

E! e! Sintĕn (ing-)kang mriki (poe-)nika?

He, wie komt daar aan?

O! Toean N. Wĕdana, (soewawi) sampean oetoesan mĕndĕt koersi malih.

A, het is de heer N. Wĕdana laat een stoel krijgen.

Pangoeloe agĕng. Toean! mĕntas kemawon, (anggen) koela (sawĕg) tjarios datĕng kangdjĕng toean kontrolir prakawis doekoen poenika.

Hoofdpanghoeloe. Mijnheer, ik vertelde daar juist aan den Heer Kontroleur die historie met den doekoen.

Toean pĕrsilan teh. Inggih, lalampahanipoen doekoen poenika awon sangĕt. (Para doekoen poenika pantji awon sangĕt lalampahanipoen).

Theeplanter. Ja, die lieden doen een boel kwaad.

Ananging ing panggenan koela sampoen kendĕl (botĕn wontĕn). (Ing pĕrsil koela sapoenika sampoen botĕn kangge malih).

Bij mij hebben ze evenwel afgedaan.

Sapoenika titiang koela sadaja, sampoen sami mangĕrtos sarta botĕn wontĕn kendĕlipoen tiang nĕda djampi.

De luitjes weten nu wel beter en het staat niet stil van lui, die medicijnen vragen.

Kadangkala taksih wontĕn satoenggal kalih, ingkang taksih poeroen dipoen bodoni.

Soms laat een heel enkele zich nog bedotten.

Mangke poenika oegi wontĕn satoenggal tiang, ingkang tjarios, manawi pjambaqipoen sampoen

Zoo kwam er laatst nog een, die vertelde dat hij wel tien doekoens geraadpleegd had, dat het

pitaken (adjĕdjampi) datĕng doekoen, kados wontĕn saking sadasa doekoen, sarta sampoen ngĕdalakĕn (amboetjali) sapintĕn-pintĕn wragad, malah poengkasanipoen itjal maesanipoen satoenggal kawade, nanging sandjangipoen botĕn saras, mandar tambah sangĕt sakitipoen, mila poenika datĕng datĕng panggenan koela nĕda (njoewoen) djampi, amargi sampoen tĕlas akalipoen, (riwĕng-, bĕbĕg manahipoen).

hem al heel wat gekost had, op het laatst zelfs een karbouw, maar dat hij instede van beter erger geworden was, en nu kwam hij ten einde raad bij mij.

Sampean tamtoe mangĕrtos, nalika (wĕktoe) poenika (samantĕn) koela angadjar nĕdahakĕn kalĕpatanipoen para doekoen waoe, ingkang asring aming soemĕrĕp anjade awis idoe toewin donganipoen (djapanipoen), toer (ta) botĕn mitoeloengi, malah kapara andamĕl sangĕt datĕng ingkang sakit; pjambaqipoen oegi blaka kemawon anglĕrĕsakĕn (anginggihi) poenapa witjantĕn koela; (malah) mrikenipoen, sasampoening karaos, bilih djampi koela enggal anjarasakĕn, pjambaqipoen sampoen pĕrtjados sangĕt.

U begrijpt dat ik een preek tegen de doekoens hield, die hun sirihspuw en tooverformulieren duur verkoopen en de lui van den wal in de sloot helpen en dat stemde hij volmondig toe, vooral later, toen hij merkte dat mijn medicijnen hem spoedig beter maakte.

Dene ingkang mĕdotakĕn babarpisan kapĕrtjadosaning para doekoen-doekoen, inggih amargi wontĕn sawĕneh doekoen estri, ingkang misoewoer, saha ngrangkĕp dados djoeroe koentjining papoenden, ingkang asring ka-

Wat hier de deur dicht deed, was dat een beroemde doekoen, tevens bewaardster van een heilige plaats, waar men van heinde en ver water en sirih kwam brengen om te worden bepreveld, obat bij mij liet vragen,

djoedjoeg titiang saking poendi-poendi kalajan sami ambĕkta toja oetawi sĕḍah, soepados kadjapani: sarĕng pjambaqipoen sakit sangĕt, aken nĕḍa djampi ḍatĕng koela.

Sarĕng kapirĕng ing tiang-tiang kaṭah, ladjĕng sami witjantĕn: la gene makatĕn, sapoenika, koela oegi mĕngĕrtos.

Jen pjambaqipoen pjambaq botĕn ngandĕl ḍatĕng djampenipoen, koela sadaja oegi prajogi sampoen sami pĕrtjados ḍatĕng pjambaqipoen.

Djalaran saking toelar-toemoelar, sami mirĕng, jen djampi koela mandos, ngantos wontĕn ingkang ḍatĕng saking sadasa, kalih dasa pal tĕbihipoen.

Kontrolir. Lajaq kemawon, ḍoekoen-ḍoekoen poenika sami botĕn sagĕd. Poenapata kawroehanipoen mĕnggah ing atasing kawontĕnanipoen badaning tiang, oetawi bab kakiatanipoen (sarisarining) saroepining boemboe, ingkang kangge djampi.

Toean pĕrsilan teh. Lĕrĕs, sanes sangĕt kalian ḍoktĕr-ḍoktĕr bangsa Eropah, poenika sinaonipoen (anggenipoen sinaoe) ngantos sadasa oetawi gangsalwĕlas taoen, sarta sadajanipoen kapriksa saha katjaṭĕti; sabĕn djampi kapriksa sarenipoen, poendi ingkang andadosakĕn saras ḍatĕng sĕsakit.

toen zij erg ziek was.

Zie zoo, zeiden de lieden, nu weten we wat er van te denken.

Als ze zelve geen vertrouwen in hare tooverformulieren heeft, is het maar best dat wij er ook niet aan gelooven.

En nu de een van den ander hoort dat mijn medicijn pakt, komen ze zelfs van tien, twintig paal ver.

Kontroleur. 't Is ook geen wonder dat de doekoens niet deugen; wat weten ze van het menschelijke lichaam, wat van de kracht der kruiden.

Theeplanter. Ja, heel anders als de Europeesche doctors, die moeten tien, vijftien jaar leeren en alles wordt nagegaan en opgeteekend, elke obat onderzocht, om te weten welk bestanddeel op de ziekte werkt.

Jen ḍoekoen-ḍoekoen poenika satjanḍaq-tjanḍaqipoen ladjĕng kemawon kadjampeqakĕn, malah karĕmanipoen, anggening andjampeqakĕn kasarĕngakĕn pintĕn-pintĕn roepi, ingkang soq botĕn (sanes) pisan-pisan djoḍonipoen.

De doekoens pakken maar alles beet wat zij krijgen kunnen, slaan er maar een slag in en dan liefst een heele massa medicijnen tegelijk, die elkaar bestrijdt.

Pamanahipoen kadosdening gĕrma: tambah okeh gotrine bĕdilkoe, tamtoe oega tambah okeh kakĕnane, (oleh-olehane).

Ze denken even als een jager: hoe meer hagel op mijn geweer, hoe meer kans om te raken.

Wĕdana. Botĕn (-angemoengakĕn) ḍoekoen kemawon ingkang makatĕn kaemoetanipoen; tiang sanes oegi kaṭah ingkang mĕkatĕn.

Wĕdana. Niet alleen de doekoens denken zoo, maar ook een massa lieden.

Oepami mirĕng wartos, wontĕn tiang sakit, sarĕng anoeweni, botĕn taken sĕsakitipoen, nanging ladjĕng njoekani djampi sapanggih-panggihipoen, kalintoe oetawi kalĕrĕsan botĕn kaengĕtakĕn, manawi sadajaning djampi poenika dipoen oejoeb dening ingkang sakit waoe, sampoen tamtoe kenging kabasaqakĕn sami kalian ngoental ratjoen kemawon.

Als ze hooren dat iemand ziek is en ze den zieke bezoek gaan brengen, vragen ze niet welke ziekte hij heeft, maar een ieder pakt de obat die hij maar grijpen kan, mis of raak, en wanneer de zieke alles innam, kon hij bijna even goed vergift innemen.

Mĕnawi koela pjambaq oetawi koelawarga koela sakit, salamenipoen koela kengkenan njoewoen djampi ḍatĕng toean; ing panggenan (gria) koela botĕn nate wontĕn ḍoekoen ingkang ḍatĕng, (botĕn nate ngoendang ḍoekoen).

Als ik ziek ben of mijne famillie, stuur ik altijd iemand naar boven naar mijnheer, bij mij komt geen doekoen in huis.

Kontrolir. Tansaja pĕrloe malih

Kontroleur. Reden te meer, Wĕ-

Wĕdana, anjĕgah titiang alit, soepados sampoen gampil pĕrtjados nĕmĕn ḍatĕng ḍoekoen-ḍoekoen.

Jen papriksa ḍatĕng paḍoesoenan sĕdĕngan sangĕt bab poenika karĕmbag; sarta kangge anjataqakĕn tamtoe botĕn soesah ngoepados tĕbih-tĕbih.

Mangke! njĕlani tjarios roemiīn. Poenapa taksih wontĕn djampi kolera kalih toja karbol?

Wĕdana. Noen-inggih taksih wontĕn, sadajaning para loerah sami koela ĕdoemi, makatĕn malih modin-modin (sadaja).

Pangoeloe agĕng. Ḍatĕng para modin-modin waoe oegi sampoen koela engĕtakĕn, soepados sami ambiantoe kalian tĕmĕn-tĕmĕn manah, botĕn angĕmingakĕn soepados kangdjĕng Goepĕrmen dados sĕnĕng ing panggalihipoen, sabab titiang alit dipoen toeloengi, nanging oegi sabab pjambaqipoen baḍe nglampahakĕn pĕndamĕlan ngamal.

Wĕdana. Nanging koela sampoen sawoelan botĕn gaḍah (njimpĕn) pil malih, mangka titiang alit langkoeng gampil anggenipoen ngoental pil poenika, tinimbang kalih ngombe kĕnina boeboeqan oetawi tojanipoen, dene ingkang kasrĕpĕn sapoenika taksih kaṭah sangĕt.

Ing ḍoesoen Tandjoeng ing salĕbĕt-

dana, om den kleinen man ook van zijn lichtgeloovigheid terug te brengen.

Er is gelegenheid genoeg daarvoor, als gij de kampongs bezoekt, en naar bewijzen zult gij telkens niet ver behoeven te zoeken.

Doch nu van wat anders, is er nog choleramedicijn en carbolzuur?

Wĕdana. Ja wel mijnheer, ik heb alle loerahs er van gegeven en ook de lĕbes (dorpsgeestelijken).

Hoofdpanghoeloe. En ik heb de lĕbes op het hart gedrukt, dat ze flink moeten helpen; niet alleen omdat het Gouvernement er prijs op stelt, dat de bevolking geholpen wordt, maar ook omdat ze daarmeê een Gode gevallig werk doen.

Wĕdana. Maar sedert een maand heb ik geen pillen meer, die de bevolking goed inneemt, veel beter dan kinine in poeder of opgelost, en er zijn nog een massa koortslijders.

In de desa Tandjoeng stierven in de

ipoen woelan kapĕngkĕr wontĕn tiang tigangdasa, ingkang pĕdjah, poenika langkoeng tikĕl kaping sadasa saking adat (soewaoewaoenipoen).

Toean pĕrsilan teh. Lĕrĕs pangandikanipoen Wĕdana, taksih wontĕn atoesan tiang, ingkang pĕdjah, djalaran botĕn angsal djampi saha botĕn katoeloengan kalih ḍoktĕr.

Pintĕn-pintĕn tiang ingkang sampoen ḍatĕng nĕḍa djampi ing koela, djalaran djampi saking nagari botĕn mandos (mitoeloengi); sarĕng koela priksa kanjatanipoen pantji sakĕḍiqĕn anggenipoen njoekani.

Sampoen tamtoe jen botĕn mitoeloengi, manawi satoenggil tiang ingkang kasrĕpĕn sampoen dangoe oetawi sangĕt, aming dipoen soekani pil gangsal idji!

Koela, bilih njoekani ngantos sadasa, gangsalwĕlas, kalihdasa, oetawi tigangdasa glintir (glinḍing), animbang sangĕtipoen oetawi lamenipoen kasrĕpĕn, bilih kadamĕl makatĕn, sakĕlangkoeng mandosipoen.

Kontrolir. Lĕrĕs sapangandikaning toean, koela oegi sampoen manggih jen makatĕn; prajogi bab poenika katĕrangakĕn ḍatĕng loerah-loerah toewin modin-modin.

Wĕdana. Langkoeng oetami sa-

laatste maand dertig menschen, dat is wel tienmaal meer dan in gewone tijden.

Theeplanter. Wat de Wĕdana zegt is waar, er sterven nog honderden menschen door gebrek aan medicijnen en geneeskundige behandeling.

Een massa lieden komen bij mij obat vragen, omdat de obat van de nĕgri niet helpt en bij onderzoek bleek mij, dat men te weinig geeft.

Vijf pillen voor een koortslijder, die reeds lang de koorts heeft of heel erg is, is zoo goed als niets.

Ik geef tien, vijftien, twintig, dertig pillen, al naar gelang der heftigheid of hardnekkigheid van de koorts en dan helpt dit wel degelijk.

Kontroleur. Wat mijnheer zegt, is waar, ook mij bleek dit; het is goed dit den loerahs en den lĕbes duidelijk te maken.

Wĕdana. Het zou best zijn als

ngĕt, oepami wontĕn saroepining sĕrat pangadjaranipoen kasĕrat ing tĕmboengipoen priboemi, kaĕdoemakĕn ḍatĕng kapala-kapala poenika.

Kontrolir. Lĕrĕs engĕtan sampean poenika Wĕdana, mangke koela oendjoeqakĕn ḍatĕng kangdjĕng toean Assisten-Residen.

Wĕdana. Katah tiang ingkang asring kimat malih, saha oepami sampoen itjal kasrĕpanipoen, soq ladjĕng goedigĕn oetawi korengĕn, (mĕdal goeḍig oetawi korengipoen).

Kontrolir. Mangke koela soewoenakĕn, soepados ing sĕrat pangadjaran poenika, katrangakĕn oegi bab poenika, kalian poenapa kĕdah dipoen lampahi oetawi kasiriq, soepados sampoen kimat malih.

Sampoen ngantos mĕdamĕl langkoeng saking mĕsṭi, sampoen kadjawahan, tjĕkap ing tatĕḍan, ingkang prajogi saha sanes-sanesipoen malih.

Tiang alit adatipoen, pantji kirang pandjagenipoen saha botĕn gaḍah pangatos-atos, (pantji sĕmbrana, kirang ngatos-atos).

Wĕdana. Noen-inggih sajaktosipoen makatĕn.

Kontrolir. Mila poenika saja pĕrloe, kapala-kapala sampoen kendĕl-kendĕl kemawon.

Pintĕn-pintĕn njawa, ingkang ke-

er een soort handleiding in de landstaal werd gemaakt en aan de hoofden uitgedeeld.

Kontroleur. Dat is een goed idee, Wĕdana, ik zal er den Heer Assistent-Resident over spreken.

Wĕdana. Vele lieden storten telkens weer in en nadat de koorts geweken is, krijgen ze uitslag en booze zweren.

Kontroleur. Ik zal voorstellen in de handleiding ook iets daarvan te zetten en ook iets van hetgeen men moet doen of laten om niet weer in te storten.

Zich niet overwerken, oppassen voor een nat pak, goede voeding etc.

De lieden zijn zoo erg onverschillig en zorgeloos.

Wĕdana. Dat is wel waar, mijnheer.

Kontroleur. Een reden te meer dat de hoofden niet stil zitten.

Ze kunnen zoo menig leven redden.

nging kaĕntas (katoeloengi) dening pjambaqipoen.

Kenging poenapa (sabab poenapa) ing pĕrsilipoen toean poenika koq sakĕḍiq makatĕn ingkang pĕdjah?

Waarom sterven er op de onderneming van mijnheer zoo weinig menschen?

Toean pĕrsilan teh. Lĕrĕs, goenggoengipoen ingkang pĕdjah kados adat kemawon, dene sadjawining pĕrsil koela radi tĕbih sakĕḍiq langkoeng saking limrah kaṭahipoen tiang pĕdjah.

Theeplanter. Dat is waar, het sterftecijfer is het normale, terwijl iets verder af de sterfte buitengewoon is.

Saking tiang-tiang ḍoesoen ingkang mĕdamĕl ing pĕrsil koela, salĕbĕtipoen sataoen poenika sampoen langkoeng saking kalihatoes ingkang pĕdjah. Mangke poenika sampoen koela etang kalian manḍor-manḍor koela, sarĕng pjambaqipoen sami lapoer, jen kakirangan tiang njamboet damĕl (mĕdamĕl).

Van de kamponglieden, die hier komen werken, stierven er in een jaar meer dan twee honderd; ik ging dit onlangs met mijn mandoers na, toen zij over gebrek aan werkvolk klaagden.

Pĕdjahipoen titiang waoe kados srĕmĕt (tikoes) plaq-plĕq kemawon.

Ze stierven als rotten.

Kontrolir. Tjobi ('mboq) ing kiṭa wontĕn ḍoktĕripoen!

Kontroleur. Hadden wij maar een dokter op de hoofdplaats!

Toean pĕrsilan teh. Inggih poenapa malih ḍatĕng ingkang sami gaḍah sĕsakit estri, poenika baḍe dados oentoeng agĕng.

Theeplanter. Ja, en voor degenen. die aan venerische ziekten lijden, zou dit tevens een zegen zijn.

Tiang sakit mĕkatĕn poenika tansaja tambah-tambah ngaṭahi kemawon, kalian koela asring amĕṭoeqi ingkang andamĕl gila roepinipoen.

Die nemen hand over hand toe en krijg ik dikwijls afzichtelijke lijders te zien.

Watawis sadasa taoen kapĕngkĕr

Een jaar of tien geleden was dit

awis sangĕt ingkang kados makatĕn.

Tiang djawi botĕn priksa (gadah) djampenipoen sĕsakit waoe, tambah-matambah botĕn mangĕrtos katoelaranipoen sĕsakit.

Pjambaqipoen botĕn soemĕrĕp, jen asring katoelaran sĕsakit poenika, sabab sampoen angombe anoenggil tjangkir, linggih (wontĕn) ing gĕlaran tilas linggihanipoen ingkang gadah sĕsakit makatĕn oetawi sabab sampoen ngangge panganggenipoen.

Wĕwah malih wontĕn goegon toehon, ingkang anoelarakĕn poenika setan.

Ananging kadospoendi soemĕrĕpipoen (anggenipoen soemĕrĕp) jen wontĕn setanipoen?

Adatipoen, mĕnawi sampoen trang, jen dede makatĕn, oegi sampoen kasep, prĕq karaos katoelaran.

Inggih lĕrĕs, wontĕn ingkang gampil kenging sĕsakit poenika, wontĕn ingkang botĕn, naunging sadaja oegi sami pasahipoen kenging sĕsakit poenika, manawi bibitipoen, ingkang sakĕlangkoeng dening lĕmbatipoen sarta botĕn katingal, jen tiningalan ing mripat loegas, dawah wontĕn ing panggenan ingkang kalĕrĕsan, kadosta: panggenan ingkang tatoe oetawi ing panggenan ingkang tipis koelitipoen.

Botĕn tjĕkap sadajaning lonte-lon-

een zeldzaamheid.

De Inlanders hebben daartegen geen medicijn en daar komt nog bij dat zij geen besef hebben van besmetting.

Ze begrijpen niet, dat men de ziekte kan overerven door uit hetzelfde kopje te drinken, op een matje te zitten, waarop zoo'n zieke gezeten heeft, of zijn kleêren te leenen.

En daar komt nog bij het bijgeloof, dat men van een joeni (geest) moet zijn om besmet te worden.

Maar hoe weet men ten eerste of men van een joeni (geest) is?

Vindt men uit dat dit niet zoo is, dan is het te laat?

Het is waar, de eene heeft meer vatbaarheid dan de andere, doch allen zijn vatbaar als de smetstof, die heel klein en voor het bloote oog onzichtbaar is, op eene goede plaats komt, dat wil zeggen: op een wondje of waar de huid dun is.

Het is niet genoeg slechts de pu-

ṭe kapriksa dening ḍoktĕr kemawon, nanging manawi wontĕn ingkang kenging sĕsakit poenika mĕsṭi kenging kapĕksa nĕḍa djampi.

blieke vrouwen te inspecteeren; als er aangetaste personen zijn, moeten die ook gedwongen worden medicijn te vragen.

Manawi makatĕn, sawĕg kenging katjĕgah, soepados sĕsakit ingkang samantĕn awonipoen poenika botĕn angĕrda sangĕt.

Eerst dan kan de verbreiding van die vreeselijke ziekte gestuit worden.

Manawi lĕstantoen makatĕn kemawon, mangke kados ing Tĕgal oetawi salĕbĕtipoen siti kadjawen, kaṭah tiang ingkang botĕn wontĕn iroengipoen, ingkang pitjĕq (petje, pitjaq) oetawi aboeh soekonipoen, kĕbaq boroqĕn, ngantos anggĕgilani, toewin sampoen botĕn sagĕd ngoepados pangoepadjiwa sanes, kadjawi saking angĕmis satoeroeting radinan-radinan, andamĕl soesah (anjoesahi) ḍatĕng titiang isi nagari.

Als het zoo voortgaat, zal men even als bijv. te Tegal of in de Vorstenlanden, een menigte lieden zien zonder neus, die blind zijn of dikke beenen hebben met afzichtelijke zweren, die niets anders kunnen doen dan bedelen langs den weg en tot last van de gemeente zijn.

Kontrolir. Sapangandikanipoen toean poenika sadaja lĕrĕs sangĕt, bab poenika oegi baḍe koela oendjoeqakĕn (atoerakĕn) ḍatĕng (rĕmbag kalian) kangdjĕng toean Assisten.

Kontroleur. Wat mijnheer zegt is zeer waar, ook hierover zal ik den Heer Assistent-Resident spreken.

Pangoeloe agĕng. Babarpisan kemawon ngoendjoeqakĕn prakawis ḍoktĕr, pangraos koela tamtoe meh sadajanipoen kapala-kapala baḍe angĕmin.

Hoofdpanghoeloe. Spreek u dan meteen over een dokter, ik ben zeker dat bijna alle hoofden zich abonneeren.

Wĕdana. Koela ladjĕng 'nḍereq kemawon, sarta sawoelan koela poeroen ambajar gangsal roepiah peraq.

Wĕdana. Ik doe dadelijk meê en wil gaarne vijf gulden 's maands betalen.

Nanging kadjawi poenika taksih wontĕn malih, ingkang pĕrloe kaoendjoeqakĕn. Mĕntas poenika waoe pandjĕnĕngan (dalĕm) ngrĕmbag prakawis ḍoekoen-ḍoekoen, nanging poenapa ingkang karaosakĕn waoe anggĕpoq oegi ḍatĕng ḍoekoen-ḍoekoen baji (manaq) ing ngriki.	Maar er is nog iets mijnheer, U sprak over de doekoens, maar wat u daarvan zegt is ook van toepassing op de Inlandsche vroedvrouwen.
Soq kĕsangĕtĕn (ngantos anggĕgilani) anggenipoen misakit ḍatĕng tiang gaḍah anaq.	Het is afschuwelijk zooals die soms de kraamvrouwen mishandelen.
Tiang estri toewin koelawarga koela sampoen mandjila kemawon ḍatĕng ḍoekoen baji tiang ngriki, salamenipoen mĕṇḍĕt 'mboq Saripan, ḍoekoen baji ingkang sampoen sĕkolah ing Bĕtawi; poenika bentĕn sangĕt tjaq-tjĕqaniqoen, poenapa malih ḍatĕng ingkang mlarat sae sangĕt, anoeloengi tanpa pitoewas babarpisan, kapara soq tambah njoekani arta.	Mijn vrouw en haar familie wil daar niets meer van weten, maar roept 'mbok Saripan de vroedvrouw, die te Batavia les nam; die gaat heel anders te werk en voor de arme lieden is zij bijzonder lief, ze helpt ze voor niets en geeft ze soms nog wat geld op den koop toe.
Mila poenika pjambaqipoen asring botĕn sagĕd tĕtoeloeng ḍatĕng sadajanipoen, poenapa malih, manawi kaṭah priantoen, ingkang mĕsṭi (kĕdah) dipoen toeloengi.	Ze kan dan ook niet alles af, te meer als er veel aanzienlijken zijn die ze moet helpen.
Pangoeloe agĕng. Nanging dadosa kaoeningan pandjĕnĕngan (dalĕm), wiwitipoen botĕn wontĕn satoenggal tiang, ingkang poeroen nĕḍa toeloeng ḍatĕng pjambaqipoen.	*Hoofdpanghoeloe.* En wil u wel gelooven mijnheer, dat in den beginne geen mensch van haar wilde weten.
Sapintĕn lamenipoen koela soq anjoekani pantoen sabĕn woelan	Ik gaf haar een tijd lang uit medelijden maandelijks wat padi;

<table>
<tr><td>sabab mĕsaqakĕn sangĕt, manawi botĕn makatĕn, saestoe pjambaqipoen kapintĕn; oegi rajat toewin anaq-anaq koela, koela pĕksa, mĕsti ḍatĕng (mĕṇḍĕt) pjambaqipoen kemawon.</td><td>anders had ze geregeld gebrek geleden en dwong mijn vrouw en kinderen haar te nemen.</td></tr>
<tr><td>Sapoenika pjambaqipoen sampoen padjĕng sangĕt.</td><td>Nu heeft ze aanloop genoeg.</td></tr>
<tr><td>Kontrolir. La kadospoendi pangoeroesipoen prakawis poenika?</td><td>Kontroleur. Maar wat zou hier aan te doen zijn.</td></tr>
<tr><td>Wĕdana. Oepamenipoen, sadaja tiang estri, ingkang kapengin dados ḍoekoen baji, kapoerih adjar roemiïn sawĕtawis woelan ḍatĕng poen 'mboq Saripan, tamtoe sampoen kaṭah paedahipoen.</td><td>Wĕdana. Als bijv. alle vrouwen die vroedvrouw willen worden, eerst een tijd lang bij 'mbok Saripan gingen leeren, zou er reeds veel gewonnen zijn.</td></tr>
<tr><td>Kontrolir. Koela anetjegi sangĕt engĕtan (pamanggih) sampean poenika.</td><td>Kontroleur. Dat vind ik een flink idee.</td></tr>
<tr><td>Bab poenika oegi baḍe koela oendjoeqakĕn ing kangdjĕng toean Assisten-Resiḍen.</td><td>Ook daarover zal ik den Heer Assistent-Resident spreken.</td></tr>
<tr><td>Sangĕt panoewoen koela, koela sampean tjariosi.</td><td>Ik dank u zeer voor uwe mededeeling.</td></tr>
<tr><td>Lah! manawi sadaja kadadosan kadosdening ingkang sami koela moepakatakĕn poenika waoe, koela botĕn roegi tempo kalian witjantĕn waoe.</td><td>Zie zoo, als alles lukt wat we hier bepraten, hebben we onzen tijd niet verbeuzeld.</td></tr>
<tr><td>Andamĕl kasaenan, ḍatĕng para priantoen oetawi kapala gampil sangĕt.</td><td>Het is soms zoo gemakkelijk om goed te doen als men ambtenaar of hoofd is.</td></tr>
<tr><td>Manawi sadaja sami gaḍah pamanggih makatĕn, sarta golong (roekoen) manah, tamtoe kaṭah sangĕt iṇḍaqing kĕsaenan tinimbang kalian sapoenika.</td><td>Waren allen maar daarvan doordrongen en eensgezind, wat zou het al niet een heele boel beter zijn dan nu.</td></tr>
</table>

Pangoeloe agĕng. Sanadjan oegi botĕn dados sadaja (sanadjan botĕn kadadosan sadaja).

Hoofdpanghoeloe. Al lukt zelfs niet alles.

Kontrolir. Saha sanadjan oegi dangoe, kĕdah sabar toewin pĕrloe anggaḍahi pikadjĕngan ingkang tĕtĕp (tamtoe).

Kontroleur. En er is al heel wat tijd, geduld en vastheid van wil voor noodig.

Koela poenika kapengin sangĕt taoen-taoenan taksih manggen ing apḍeling poenika.

Hoe gaarne zou ik nog eenige jaren in deze afdeeling blijven.

Pangoeloe agĕng. Lĕrĕs 'ndara! pantji dados awon kemawon, manawi enggal-enggal kapinḍahakĕn, sabab, jen ingkang anggĕntosi teganan oetawi sanes engĕtanipoen, tamtoe sadaja sande kemawon, (bibrah malih).

Hoofdpanghoeloe. Ja mijnheer, die spoedige overplaatsingen doen heel wat kwaad. Uw opvolger is onverschillig of heeft heel andere denkbeelden en dan ligt alles weer tegen den grond.

Makatĕn malih toemrap kapala-kapala raosipoen botĕn saketja tĕmĕn, jen sabĕn-sabĕnipoen kĕdah adjar tĕtĕpangan malih kalian toean-toean ingkang enggal.

Ook voor ons, voor de hoofden, is het alles behalve prettig telkens met nieuwe heeren te moeten kennis maken.

Kontrolir. Sapoenikanipoen sampoen radi majar, tinimbang waoenipoen, taksih soq sakĕḍap sangĕt manggen ing satoenggal panggenan.

Kontroleur. Het is nu al niet zoo erg als vroeger, maar toch blijven wij veel te kort op dezelfde plaats.

GESPREK BETREFFENDE EEN LANDBOUW-ONDERNEMING.

Toean. Pada arĕp apa wong-wong iki? (kije?).

Mandor agĕng. Koelanoewoen, soemĕdja amborong amboebaq, 'ndara!

Toean. Oewong pira?

Mandor agĕng. Koelanoewoen, tiang gangsalwĕlas.

Toean. Arĕp krotjoqan (krojoqan) oetawa arĕp amborong misah-misah?

Mandor agĕng. Koelanoewoen, ingkang sadasa bade njoewoen amboebaq njabaoe, dene ingkang sanes sabaoe badenipoen dipoen gangsali.

Toean. Apa wis pada wĕroeh ing panggaweane?

Mandor agĕng. Koelanoewoen, inggih dereng.

Toean. Pandjaloeqkoe mangkene: wiwitane amboeangi kakajon, kang tjiliq-tjiliq lan krowodane disiq, bandjoer nĕgori kakajon, kang gĕde-gĕde; ing kana, jen wis garing, koedoe di obongi kabeh lan bandjoer kajoe-kajoene di singkirake.

Kakajon, kang gĕde-gĕde, koedoe

Heer. Wat moeten deze lieden hebben?

Hoofdmandoer. Zij willen bij aanneming grond ontginnen, mijnheer.

Heer. Hoeveel zijn er?

Hoofdmandoer. Vijftien man.

Heer. Willen ze gezamenlijk werken of verschillende stukken grond aannemen?

Hoofdmandoer. Deze tien man willen ieder een bouw ontginnen en de anderen een bouw met hun vijven.

Heer. Weten ze wat ze doen moeten?

Hoofdmandoer. Nog niet mijnheer.

Heer. Ik eisch het volgende: eerst moeten ze het kleinere geboomte en de ruigte opruimen en dan de groote boomen vellen, daarna als het goed droog is, branden, dan het hout opruimen.

De groote boomen in korte stuk-

di kĕṭoqi tjĕṇḍéq-tjĕṇḍĕq lan di tata panoempoeqe, adja nganti ngalang-alangi (nĕsĕgi). Bandjoer agawe ḳĕḍoqan (ambal-ambal), dadi akoe tampa kari nandoeri bae (gaḍangan, kang wis sĕḍia rĕntjang).

ken verdeelen en zóó leggen dat ze niet in den weg zijn. Dan terrassen maken, zoodat ik den grond plantklaar ontvang.

Kaprije, ikoe kowe kabeh wis mangĕrti?

Hebt gijlieden dat goed begrepen?

Tiang-tiang. Koelanoewoen, inggih mangĕrtos 'ndara.

Lieden. Ja wel mijnheer.

Tiang satoenggil kalih. Koelanoewoen, koela botĕn baḍe amborong sadajanipoen, aming baḍe ambabad kalian nĕgori kadjĕngipoen kemawon.

Eenigen. Wij willen liever niet het geheele werk aannemen, maar alleen het opruimen van de ruigte en het vellen der boomen.

Toean. Bĕtjiq, sakarĕpmoe (sakapenginmoe), kowe andjaloeq boeroehan (opahan) pira?

Heer. Goed, zoo als gij wilt, en wat moet gij daarvoor hebben?

Tiang-tiang. Koelanoewoen, njoewoen bajaripoen kalihdasa roepiah.

Lieden. Wij vragen daarvoor twintig gulden.

Toean. Wah! larang tĕmĕn (kalarangĕn!) kae wong-wong, kang wis toemapaq mĕgawe, moeng taq bajar sapoeloeh roepiah.

Heer. God, dat is veel te duur, ik betaal de lieden, die daar reeds bezig zijn, tien gulden.

Manawa kowe kabeh gĕlĕm samono, ija bĕtjiq.

Wilt gijlieden 't daarvoor doen, goed.

Tiang-tiang. Koelanoewoen, manawi karsa maringi gangsalwĕlas roepiah kemawon.

Lieden. Als mijnheer ons vijftien gulden gaf.

Toean. Masa ija. Ora, moenḍaq kang lija ikoe garoendĕlan (grĕnĕngan) bae, lan maneh bajaran sĕmono ikoe wis sĕḍĕngan bangĕt, sabab kang wis-oewis (oewis rampoeng) doendoemane

Heer. Hoe kan dat, dan zouden de anderen pruttelen, en bovendien het is goed betaald, want die hun deel af hadden, hebben weêr een nieuw stuk aangenomen, wel een bewijs dat zij er

(bageane), paḍa andjoepoeq (andjaloeq) maneh, tanḍa, jen ora roegi, sabab jen roegia masa gĕlĕma maneh.	geen schade bij hebben geleden, anders zouden zij er wel voor bedankt hebben.
Tiang-tiang. Koelanoewoen, inggih lĕrĕs, 'ndara, nanging pamĕnḍĕtipoen poenika lalahan, ingkang gampil kemawon; ing ngrikoe botĕn kaṭah kakadjĕngan-(wiwitan-)ipoen ingkang agĕng-agĕng.	*Lieden.* Ja maar, mijnheer, zij hebben een gemakkelijk gedeelte aangenomen, daar zijn niet zooveel groote boomen.
Toean. Manawa tĕrang lalahane jen soesah (angel), ija bakal taq timbang sarta taq tambahi (imboehi, oenḍaqi) maneh, marang kang liane oega mangkono.	*Heer.* Als het stuk moeielijk blijkt te zijn, zal ik dat in overweging nemen en nog wat toegeven; dat deed ik bij de anderen ook.
Kaprije, kowe paḍa gĕlĕm apa ora?	Nu, wilt gij of niet!
Manawa kowe awang-awangĕn, djadjalĕn bae ḍisiq sabaoe kroeboetĕn (krojoqĕn) kowe kabeh, sawise mĕngko paḍa badami maneh.	Ziet gij er tegen op, probeert dan eerst een bouw met u allen en dan spreken wij nader.
Akoe ora arĕp (gĕlĕm) ngroegeqake wong, nanging oega ĕmoh ambajar larang-larang nĕmĕn (kalarangĕn).	Ik wil niemands schade, maar ik wil ook niet veel te duur betalen.
Tiang-tiang. Koelanoewoen, inggih sandika 'ndara, nanging kadospoendi bab bajaranipoen?	*Lieden.* Goed mijnheer, en hoe is het met de betaling?
Toean. Barĕng anglĕkasi gawe, kowe daq wenehi njaringgit, salĕbare amboeangi toeṭoekoelane tjiliq-tjiliq njaringgit maneh, lan manawa kakajone, kang gĕḍegĕḍe, wis di tĕgori kabeh, sapira karine (sasisane) maneh.	*Heer.* Als gij begint, krijgt gij een rijksdaalder per persoon, als de ruigte is opgeruimd weêr een rijksdaalder en als de boomen geveld zijn de rest.
Tiang-tiang. Koelanoewoen, poe-	*Lieden.* Kunnen wij niet eerst

napa botĕn kenging njoewoen sapalihipoen roemiïn?

Toean. Ora ana tjarane, kang liane oega ora mangkono, lan maneh, mĕngko ḍoewite bakal 'mboq ĕnteqake bae, lan sabandjoere ĕnggonmoe magawe tamtoe oega dadi koerang mĕmpĕnge.

Tiang-tiang. Koelanoewoen, pandjĕnĕngan baḍe maringi pintĕn, kangge njingkirakĕn kadjĕng, ingkang agĕng-agĕng?

Toean. Limalas roepiah, lan manawa okeh nĕmĕn kajoene, kang gĕḍe-gĕḍe, rong poeloeh roepiah, moenggoeh panggawene keḍoqan (ambal-ambalan) limalas roepiah.

Ananging kĕḍoqane (ambal-ambalane) mĕsṭi (koedoe) bĕtjiq, mĕngko di toedoehi karo manḍorkoe patrape anggawe kĕḍoqan (ambal-ambalan), sarta kowe koedoe amitoeroet sapitoedoehe.

Kae ing kana dĕlĕngĕn patrape gawene lan kaprije mĕsṭine dadi.

Mara dĕlĕngĕn bae ḍisiq.

Mĕngko kowe bisa soemoeroep ḍewe, jen doedoe pagawean bangga (abot), sarta ing lĕmah kang ĕmpoeq (bloeboeqan) iki pagawean gampang bae.

Paq Saridin! (manḍor agĕng) tjoba toelisana sidji-sidjine, kang arĕp amborong lan apa kang di borong, doedoehĕna doendoemane lan wenehana lajang katra-

de helft krijgen?

Heer. Neen, dat gaat niet, de anderen waren er ook meê tevreden, en bovendien anders maakt gij het geld op, en als het op is, is 't ook met de lust tot werken gedaan.

Lieden. En hoeveel betaalt u voor het opruimen van het zware hout?

Heer. Vijftien gulden, en als er heel veel zwaar hout is, twintig gulden, en voor het terrasseeren vijftien gulden.

Maar de terrassen moeten goed zijn; mijn mandoer zal u wel wijzen hoe ze aan te leggen en moet gij zijn aanwijzingen volgen.

Daar ginds kunt gij zien hoe ze worden aangelegd en wezen moeten.

Ga maar eens zien.

Het zal u blijken, dat het geen heksenwerk is en in dezen mullen grond gemakkelijk werk.

Pak Saridin! (de hoofdmandoer) schrijf eens op, wie wil aannemen en wat, wijs hun hun gedeelte aan en geef ze de noodige bewijzen, opdat ze bij den

ngan (kitir), soepaja bisa tampa ḍoewit saka djoeroetoelis.	schrijver geld kunnen ontvangen.
Manḍor agĕng. Koelanoewoen, inggih sandika, 'ndara!	*Hoofdmandoer.* Goed mijnheer.
Toean. Djĕnĕnge sidji-sidjine tja-ṭĕtana ing gambare pĕrsil, sarta nomĕre sĕtat (pratelan borongan) koedoe tjotjog karo nomĕre lalahaning lĕmahe.	*Heer.* Vul de namen ook in de kaart in en laat het nummer van den aannemingstaat met het nummer van het stuk grond kloppen.
Kapan kowe (ĕnggonmoe) arĕp nglĕkasi (miwiti?).	Wanneer wilt gijlieden beginnen?
Tiang-tiang. Koelanoewoen, nĕm dintĕn malih, baḍe mantoeq roemiïn, mĕnḍĕt sangoe toewin bĕkakas (prabot).	*Lieden.* Over zes dagen, wij willen eerst naar huis om levensmiddelen en gereedschap te halen.
Toean. Bĕtjiq, ananging adja liwat saka nĕm dina.	*Heer.* Goed, maar blijft niet langer weg dan zes dagen.
Paq Saridin! Oewong-oewong ikoe apa paḍa tĕpoeng (karoehan) karo wong kene?	Pak Saridin! zijn de lieden hier bekend?
Tjoba, priksanĕn (titiqĕn) ḍisiq ing ngĕndi manggone lan apa kĕna di pĕrtjaja?	Ga dit eerst na en waar ze wonen en of ze te vertrouwen zijn.
Manḍor agĕng. Koelanoewoen, poenika wontĕn tiang nĕnĕm njoewoen kapriksa borongani-poen, sampoen rampoeng.	*Hoofdmandoer.* Hier zijn zes lieden, die vragen hunne taak op te nemen, ze zijn klaar.
Toean. Bĕtjiq, akoe ĕndang paḍa mrana.	*Heer.* Goed, wij zullen er dadelijk heengaan.
Iki kajoe doeroeng bĕtjiq olehe anjingkirake oetawa doeroeng bĕtjiq pangatoere (panoempoeqe).	Dit hout is nog niet behoorlijk opgeruimd of goed op zij gelegd.
Kĕḍoqane (ambal-ambalane) kije ala, koedoe di tanĕrake (owahi) ḍisiq.	Deze terrassen deugen niet, zij moeten eerst in orde gemaakt worden.
Ing kene koerang djĕro pamatjoele.	Hier is niet behoorlijk diep gepatjoeld.

(Iki) tjĕmplongane (kije) ala.	Deze kuilen deugen niet.
Koedoe loewih djĕro lan loewih gĕḍe saka samene, sarta lĕmahe koeroe saka ing djĕro koedoe di oeṇṭoeq-oeṇṭoeqake (toempoeqake) ing ngisor.	Zij moeten dieper en breeder zijn en de slechte aarde van beneden moet aan den benedenkant opgehoopt worden.
Tampinganing kĕḍoqan kije koedoe katata rata lan pinggir-pinggire kĕḍoqan adja di gawe mengkal-mengkol ngono.	Deze opstaande kanten moeten gelijk gemaakt worden en de kanten van het terras moeten niet zoo kronkelend zijn.
Ḍasare (papane) kĕḍoqan ikoe oega koerang papaq (rata, lĕmpar).	Het vlak van dit terras is nog niet waterpas genoeg.
Saikine ikoe kabeh gampang dandanane, jen wis di tandoeri tamtoe tambah (woewoeh) angel.	Nu is een en ander gemakkelijk in orde te brengen; als er geplant is, zal dit moeielijker gaan.
Na koedoe mangkene, wong ikoe apiq panjamboete gawe.	Kijk, zoo moeten ze zijn; die man heeft netjes gewerkt.
Kang liane konĕn anjonto mrono.	Laat de anderen daarnaar een voorbeeld nemen.
Toetoerana, mĕngko taq pĕrseni (wenehi) djarit (bĕbĕd), taṇḍa sĕnĕngkoe, andĕloq pagaweane bĕtjiq mĕngkono.	Zeg dat ik hem een kain zal present geven, omdat hij zoo netjes werkte.
Ḍeweqe apa gĕlĕm amborong maneh?	Wil hij nog meer aannemen?
Maṇḍor agĕng. Koelanoewoen, inggih, manawi sampoen rampoeng kakantoenan sakĕḍiq poenika, baḍe ḍatĕng ḍoesoenipoen, baḍe ambĕkta sanaq-sanaqipoen tiang sadasa, ladjĕng baḍe amborong gangsalwĕlas baoe pisan.	*Hoofdmandoer.* Ja wel mijnheer, hij wil als dat beetje af is, naar zijn kampong gaan en nog een tiental familieleden meêbrengen en dan in eens vijftien bouws aannemen.
Toean. Ikoe akoe sĕnĕng. Ikoe akoe tjotjog.	*Heer.* Dat mag ik zien.
Maṇḍor agĕng. Koelanoewoen, poenika wontĕn ingkang am-	*Hoofdmandoer.* Hier zijn lieden met bamboe, zij vragen vijftien

bĕqta dĕling, panjoewoenipoen gangsalwĕlas sen salondjor.

cent per stuk.

Toean. Koq larang tĕmĕn. (Ikoe kalarangĕn), neq (jen) kang tjiliq nglimang sen, kang rada gĕḍe njapoeloeh sen, ija taq toekoe (peq).

Heer. Dat is te veel; voor vijf cent de kleine en tien cent de grootere, wil ik ze hebben.

Raq salawase akoe jen toekoe, oega samono bae rĕgane ta?

Wij kochten immers altijd voor die prijzen.

Geneja, wong-wong ikoe koq kaliwatan tĕmĕn gone anawaqake.

Hoe komen die lieden zoo te overvragen.

Neq ora di wehake samono, dĕlinge ija wis konĕn bandjoer (liwat, loenga) bae.

Willen zij de bamboe er niet voor geven, laat ze dan maar heen gaan.

Manḍor agĕng. Koelanoewoen, poenika wontĕn ingkang baḍe amborong (andamĕl) gria koeli.

Hoofdmandoer. Hier is iemand die boedjangs-huizen wil aannemen.

Toean. Bĕtjiq, konĕn andĕlĕng ĕmale (tjontone) bae, lan toetoerana ḍeweqe kĕna bandjoer anglĕkasi (miwiti), manawa gĕlĕm amborong sarĕga, kang wis katamtoqake.

Heer. Goed, laat hem dan maar het model zien en zeg hem dat hij maar begint, als hij het voor den gestelden prijs wil aannemen.

Lĕmahe konĕn ngrata ḍisiq.

Laat de grond vooreerst gelijk maken.

Djaganĕn, soepaja kalakon kadidene kang wis taq tamtoqake.

Zorg dat alles geschiedt zoo als ik bepaalde.

Pagawene padesan koedoe nganggo atoeran kang tata, sabĕn omah mĕsṭi (koedoe) ana kĕbonane (pĕkarangane, erĕpe) limalas roe pĕsagi kanggo tatandoerane.

De kampoeng moet regelmatig en netjes aangelegd zijn, ieder huis vijftien vierkante roe voorerf om er wat op te planten.

Jen mĕngkono atoerane, (Dadi) oewonge paḍa djĕndjĕm-djĕndjĕm (ajĕm, roemangsa kapenaq) ana ing kene, lan akoe ora isin manawa ana ḍajoh mrene.

Dan voelen de lui zich te huis en behoeven wij ons niet te schamen als er bezoekers hier komen.

Padesanakoe koewe koedoe dadi toeladane (tjontone) marang kang akeh. (Kĕna di gawe tjonto marang lia-liane).	Onze kampoeng moet een model kampoeng zijn.
Apa kowe wis agawe (nata) pantjoeran lan bloembangan, kanggo nampani lĕmah (walĕd), manawa bandjir?	Hebt gij al voor de badplaats gezorgd en voor een vijver om de aarde op te vangen, als het bandjirt?
Wis ana omah pira (sapira omahe), kang wis ngadĕg?	Hoeveel huizen staan er al?
Kongkona toekoe winih gĕḍang, sidji oewong wenehana sapoeloeh soepaja di tandoer, mangkono maneh bibit ĕpring lan tjikal aren.	Laat uitspruitsels van pisangboomen koopen en geef er ieder tien om te planten, ook bamboe-bibit en kleine arenboompjes.
Koedoe enggal kapĕrloqake, soepaja padesane kĕbaq dening tatandoeran.	Wij moeten dadelijk zorgen dat de kampoeng goed beplant is.
Ikoe oega bĕtjiq kanggo andjaga angin lan kobongan.	Dat is ook goed voor den wind en voor brand.
Mĕngko akoe menehi bibit wowohan kang liane.	Ik zal ze bibit van andere vruchtboomen geven.
Manḍor! saiki wis mangsane agawe ḍĕḍĕran.	Mandoer, 't wordt tijd voor de ipoekan (kweekbed) te zorgen.
Wohe kopi, kanggo bibit, apa tjoekoep?	Is er koffiezaad genoeg?
Apa oewis di kloṭoqi (ontjeqi) koelite kang abang, lan di awoni (di oelĕtake ing awoe?).	Is het van de roode schil ontdaan en daarna in de asch gewenteld?
Panjimpĕne bibit apa wis garing tĕmĕnan?	Is het zaad goed droog opbewaard?
Ikoe oewoh kang tjiliq-tjiliq kang ora pati bagoes, apa wis di sedjeqake?	De kleine minder mooie vruchten zijn die uitgeschoten?
Barĕng di onḍoeh oewohe apa wis matĕng tĕmĕn (nĕmĕn, bangĕt?).	Waren de vruchten goed rijp toen ze geplukt werden?
Kowe soemoeroepa (kowe ikoe ija	Gij weet, van te jong zaad krijgt

wĕroeh), jen bibite kĕnomĕn, oewite soq ala (ora bagoes).	men slechte boomen.
Sawaktoe arĕp di ḍĕḍĕr, oewohe (bibite, widjine) koedoe di rĕṇḍĕm ḍisiq sadina sawĕngi.	Vóór het uitzaaien moeten de vruchten een etmaal geweekt worden.
Pamatjoele lĕmah ḍĕḍĕran apa (sĕḍĕng) djĕro(ne) (bangĕt?).	Is de grond van de ipoekan flink diep omgewerkt?
Panḍĕḍĕre (si) widji ikoe koedoe patang dim pasagi arange.	De pitten moeten op vier duim vierkant gezaaid worden.
Pajon koedoe sing (kang) bĕtjiq.	Zorg voor een goed afdak.
Panjirame koedoe mĕsṭi (tĕtĕp) ing wajahe.	Ze moeten op zijn tijd begoten worden.
Adja katĕlĕsĕno etawa kagaringĕn.	Niet te nat noch te droog.
Kaprije ḍĕḍĕrane?	Hoe is het met de ipoekan?
Manḍor agĕng. Koelanoewoen, (widjinipoen) sampoen sami amĕḍoq.	*Hoofdmandoer.* Het zaad begint op te komen.
Ṭoekoelipoen (Bibitipoen) sampoen (gaḍah) ĕron nĕnĕm.	De plantjes hebben reeds zes bladeren.
Inggilipoen sampoen sangang dim.	Ze zijn reeds negen duim hoog.
Toean. Jen ngono wis sĕḍĕnge oleh tĕrang saṭiṭiq (pajone di arangi saṭiṭiq).	*Heer.* Dan is het tijd ze wat meer licht te geven.
Saikine pajonane bĕtjiq di boekaq bae, soepaja bibite kapanasan, woloeng dina ĕngkas di lih (di tandoer) njang gaḍangane.	Nu kan het dak worden weggenomen, opdat ze aan de zon wennen; over acht dagen planten we over.
Tjĕmplong-tjĕmplongane apa wis di iseni maneh lan di tantjĕbi andjir (di andjiri?).	Zijn de kuilen gevuld en stokjes daarin gezet?
Pandjoepoeqe (Pangangkate) bibit saka ḍĕḍĕran koedoe di ngati-ati.	De plantjes moeten voorzichtig uit het kweekbed worden genomen.
Kang pĕrloe ḍewe, patjĕqe (ladjĕre) adja nganti roesaq (pĕḍot).	Vooral de penwortel niet beschadigen.
Koedoe bandjoer di delehake (lĕboqake) marang sroemboeng,	Ze moeten dadelijk in manden worden gezet en deze met ruigte

sarta sroemboenge mĕsṭi di toetoepi soekĕt. — dicht gedekt.

Lah ikoe kaprije? — Wat is dat voor een aardigheid?

Kae bibit koq paḍa di djoepoeqi (toqake) kadi sroemboeng bandjoer di gloentoeng-gloentoengake (di sĕḍiaqake) ana ing tjĕmplongane. — Daar hebben de kerels waarachtig de plantjes uit de manden genomen en bij elk gat klaar gezet.

Jen ngono ikoe sroemboenge (ikoe) di gawe apa? (apa gawene?). — Wat helpen dan de manden?

Mĕngko raq paḍa aloem (koening) sarta bandjoer gĕring (lara, ngarang) kabeh! — Zoo verleppen ze immers en worden ziek.

Koedoe di djoepoeqi (di oendjali) sidji-sidji noeroet panandoere. — Ze moeten een voor een er uitgenomen worden, al naarmate men voortgaat met planten.

Lĕmahe adja karosan gone maḍĕtake. — De aarde moet niet te hard worden aangedrukt.

Na ngono karo epeq-epeq bae, (di tangani bae). — Zóó met de vlakke hand.

Koedoe di delehi andjir madjoe tĕloe, nglojop, poetjoeqe koempoel. — Er moeten drie adjirs (stokjes) worden gezet, schuin tegen elkaâr.

Manḍor, kĕnangapa (geneja, sabab apa) (moelane) kĕbon ikoe koq roenggoet (roengkoed) tĕmĕn? — Mandoer, hoe komt het dat die tuin zoo vuil is?

Manḍor agĕng. Koelanoewoen, inggih, tiangipoen aming sakĕḍiq saha sakĕḍiq sangĕt ingkang ḍatĕng, amargi kaṭah ingkang sakit. — *Hoofdmandoer.* Er is weinig volk geweest, het kwam slecht op omdat er veel zieken waren.

Amargi kaṭah pandamĕlan ing radinan-radinan. — Omdat er veel aan de wegen moest worden gewerkt.

Amargi sawĕg sami ngoepakawis (anggarap) sabin kalian tĕgilan, (sami njamboet damĕl wontĕn sabin oetawi tĕgilan). — Omdat men bezig is met de sawahs en hoemas (natte en droge rijstvelden).

Tiangipoen kĕdah kesah (ngrampoengakĕn) sanes pandamĕlan, (kadosta) andamĕl ḍĕḍĕran.	Het volk moest ander werk doen, ipoekans (kweekbedden) maken.
Andandosi pagĕr-pagĕr.	Den pagger herstellen.
Mĕṇḍĕt winih (toeroes) ḍaḍap, kangge kĕbon angka (nomĕr) 6.	Dadapstekken halen voor tuin 6.
Toean. Saikine konĕn njangkil (mangkil, mawal, noesoeg) bae ḍisiq, ananging adja tjĕḍaq marang oewite kopi, kang tjiliq-tjiliq, manawa angroesaqake ojod-ojode; tjĕḍaq wite ikoe soekĕte koedoe di baboeti (bĕḍoli) bae.	*Heer.* Laat nu maar eerst schoffelen, maar niet dicht bij de koffieboompjes, anders beschadigt men de wortels; daar moet men het onkruid maar uittrekken.
Konĕn ambabad bae ḍisiq sĕsoekĕtane.	Laat het onkruid maar eerst neêrhakken.
Panggonan (Ing) kene koedoe (sing) djĕro pamatjoele.	Hier moet diep gapatjoeld worden.
Lĕmahe atos kaja watoe bae, banjoe lan hawa masa bisaha mlĕboe (mbrabas, tĕrapas, tĕroes) njang djĕro.	De grond is zoo hard als steen, water en lucht kunnen er niet indringen.
Panggonan kene ana tilase laroedan.	Hier zijn sporen van grondverspoeling.
Konĕn andandani maneh.	Laat dit weer in orde maken.
Kalenane loeber (amber, ambloedag, andloedag).	De goot is overgeloopen.
Ikoe ratane ala, koedoe rada di gawe gĕgĕr sapi.	De weg deugt niet, hij moet iets rond gemaakt worden.
Sasaq (wot) tjiliq iki koedoe di dandani.	Dit bruggetje moet worden in orde gemaakt.
Sasaq (krĕtĕg) ing Tjabean wis kawaq, (reaq-rejoq, bobroq, roesaq) konĕn andandani oega.	De brug bij Tjabean is bouwvallig. Laat die in orde maken.
Kajoene koedoe kang awet (an) (bĕtjiq).	Men moet duurzaam hout er voor gebruiken.
Wong iki sĕmbrana bangĕt ĕnggo-	Deze man heeft zeer slordig ge-

ne njamboet gawe, pamatjoele tjeṭeq bangĕt lan soekĕte ora di kirabake sarta ora di oeṇḍoeng-oeṇḍoengake, (di toempoeq, di kloempoeqake).

werkt, hij heeft heel ondiep gepatjoeld en het onkruid niet uitgeschud en op hoopen gelegd.

Toelisĕn malĕs bae (Tjaṭĕtana, jen malĕs (kĕsed)).

Schrijf hem als lui op.

Akoe aweh (ambajar) boeroehan tjoekoep bangĕt, moelane kapengin oega nampa pagawean (kang) bĕtjiq.

Ik geef goed loon en wil daarvoor goed werk.

Manawa paḍa ĕmoh (ora gĕlĕm) njamboet gawe kang bĕtjiq, sarta agawe boḍo bae marang akoe, loewih bĕtjiq ḍeweqe paḍa mĕtoe (loenga) bae.

Als ze dat niet willen doen en mij bedriegen, is het beter dat ze maar wegblijven.

Ĕnggone magawe ana ing kene manasoeka, ora kapĕksa (kalawan pĕksa).

Het is vrije arbeid en geen dwang dat ze hier zijn.

Kĕnangapa, dadi ikoe ora katiti (kapriksa) dening maṇḍor?

Hoe komt het dat de mandoer dit niet gezien heeft?

Kaṇḍanana, jen ḍeweqe ora tambah goemati, bakal taq ganti maṇḍor liane (sedje).

Zeg hem als hij in het vervolg niet beter oppast, ik een anderen mandoer neem.

Jen mangkono, apa gawene ana maṇḍor? jen sakabehe koedoe daq titi (priksa) ḍewe, akoe ora soesah (pĕrloe) ngingoe (doewe) maṇḍor.

Waarvoor zijn anders de mandoers? Als ik alles zelf moet zien, heb ik geen mandoer noodig.

Ḍeweqe konĕn mĕnjang kĕbon No. 2; konĕn andĕlẹng kaprije njamboet gawene maṇḍor ing kana, (maṇḍor ing kana ĕnggone nglakoqake pagaweane).

Stuur hem naar tuin 2; laat hem zien hoe de mandoer daar werkt.

Kae (ikoe) ora taoe njoesahake lan sabĕn sasi tampa pĕrsen kadidene pĕrdjandjian, sabab kĕbone bagoes (bĕtjiq).

Die heeft nooit reden tot klagen en kreeg elke maand de beloofde procenten, omdat zijn tuin in orde was.

Kaprije mandore, mangkono maneh koeli-koeline.	Zoo als de mandoer is, zijn de boedjangs.
Jen mandore bětjiq, koeli-koeline oega bětjiq.	Is die goed, dan zijn de boedjangs ook goed.
Sesoeq koedoe ngameq toeroes dadap.	Morgen moeten er dadapstekken worden gehaald.
Mandor agěng. Koelanoewoen, poenapa inggih ingkang 3 kaki kados ing kěbon No. 1, oetawi poenapa ingkang kalih těngah kaki kados ing kěbon No. 3?	*Hoofdmandoer.* Van drie voet zooals in tuin 1, of van anderhalf voet zooals in tuin 3?
Pangraos koela langkoeng prajogi ingkang kalih těngah kaki.	Ik geloof dat de laatste beter zijn.
Ingkang pananěmipoen ngaděg, saha kapěnděmipoen sakaki lěbětipoen, poenika dadosipoen langkoeng prajogi, tinimbang ingkang pandjang toewin kadojongakěn pananěmipoen.	Die rechtop geplant en één voet in den grond, kwamen veel beter op dan de lange schuin in den grond gestokene.
Toean. Peqěn kang karo těngah kaki bae, lan kang sěgěr oewite.	*Heer.* Neen maar van anderhalve voet en gezond hout.
Iki dadap koedoe di toetoehi (prapali), kareqna saoewit (dělěg) bae.	Deze dadap moet worden opgesnoeid en op één stam gehouden.
Oewite (pange), kang loeroes (bětjiq, sěgěr, bagoes) dewe, karěbene kari (kareqna).	Laat den besten stam staan.
Wit kopi kae koedoe di boeangi troeboesane (sogolane).	Die koffie moet van waterloten gezuiverd worden.
Iki koedoe di kěbiri (poenggěl).	Deze moet getopt worden.
Ing kene koedoe di boeangi kěmladihane.	Hier moeten de woekerplanten weggenomen worden.
Iki koedoe di rěsiqi loemoet-loemoete.	Deze moeten van mos worden gezuiverd.
Ing kene soelamana.	Hier moet worden ingeboet.
Adja di ěnde-ěnde manawa ora	Wacht er niet te lang meê, an-

rata dadine, (adja ngĕnteni soewe-soewe, mĕngko moeṇḍaq ora rata tandoerane).	ders krijgen wij een ongeregelde aanplant.
Apa isih ana poetĕrane?	Zijn er nog zaadplantjes?
Jen (wite) kopi(ne) pinoedjoe lagi kĕmbang, adja di patjoel, manawa (moeṇḍaq) angroesaq marang kĕmbange.	Als de boomen bloeien, moet er niet gepatjoeld worden, anders beschadigt men de bloesems.
Iki wis ana oewohe kang matĕng-matĕng, enggal konĕn ngoeṇḍoeh.	Er zijn reeds rijpe boonen, laat die plukken.
Adja pisan-pisan di oeroet, moeṇḍaq ngroesaqake (ngilangake) woh ing ngarĕp.	Men mag vooral niet stroopen, dat bederft het vruchtbeginsel.
Gagange (gantilane) wohe koedoe di kareqake (tinggal) ana ing ĕpange.	Het steeltje moet aan den tak blijven.
Saka kono mĕngko bakal mĕtoe kĕmbange maneh.	Daar komt later weêr bloesem uit.
Jen di oeroet bae mĕngkono, pange ora bisa mĕtoe wohe maneh.	Stroopt men, dan worden de takken onvruchtbaar.
Jen mĕṭiq (ngoeṇḍoeh) koedoe mloeloe woh kang matĕng bae.	Er moeten alleen rijpe vruchten worden geplukt
Jen nampa kopi apa di takĕr saqmĕsṭine?	Meet men behoorlijk bij de ontvangst?
Apa tjoekoep wonge wadon, kang paḍa mĕṭiq (ngoeṇḍoeh?).	Zijn er pluksters genoeg?
Wit-wit kije (iki) koedoe di toetoehi (prapali) pang-pange kang ngisor bae, karo di ngati-ati (soepaja) adja ana tjetjelane (taṇḍane).	Deze boomen moeten opgesnoeid worden, alleen de onderste takken en heel voorzichtig, opdat er geen lidteekens blijven.
Goloqe (Bĕṇḍone) koedoe (sing) laṇḍĕp bangĕt.	De kapmessen moeten zeer scherp zijn.
Oewit kina kije koedoe di babaqi (di seseti, di ontjeqi, di letjeqi) koelite, sadĕdĕg ḍoewoere sarta	Deze kinaboomen moeten geschild worden tot op manshoogte en dadelijk bedekt worden met

bandjoer di boengkoes ing alang-alang, jen ora, soq garing timpale (tatoene), dadi ora mĕtoe koelite anjar maneh.

Taline ḍoeq adja kĕntjĕng-kĕntjĕng olehe naleqake.

Koelit kae apa wis garing tĕmĕnan?

Jen ngono (Na), konĕn nimbang bae.

Ana pira?

Manḍor agĕng. Koelanoewoen. Ingkang Officinalis wontĕn kalih ewoe pon, Succirubra sewoe gangsal atoes pon, sadaja koelit ing witipoen, saha wontĕn malih koelit pangipoen Succirubra sewoe pon.

Toean. Sakaroenge koedoe satoes sekĕt oetawa satoes sawidaq pon. (Pangaroenge koedoe njatoes sekĕt oetawa njatoes sawidaq pon).

Panimbange konĕn gĕmĕt pisan, lan kang bangĕt sĕroe panĕtĕle (pamĕnĕte, pangringkĕse), lan tali boengkoese (boentĕle) sing kĕntjĕng nĕmĕn, gone naleqake, sadoeroenge karoenge di wĕtoqake saka ing tjĕpitane.

Karoenge koedoe kĕkĕr (akas) bangĕt, jen ora, soq ambroḍol (kĕnḍo, nglokro) ana ing kapal, lan gampang roesaqe gabage (klasane, dabage).

Manḍor agĕng. Koelanoewoen, poenika (wontĕn) toekang grobag.

Toean. Andjaloeq boeroehan sapira sakaroenge?

alang-alang, anders droogt de wond uit en komt er geen nieuwe bast.

Het indjoektouw moet niet te vast aangehaald worden.

Is die bast goed droog?

Laat ze dan wegen.

Hoeveel is er?

Hoofdmandoer. Officinalis twee duizend pond, succiruba vijftien honderd pond stambast en van succirubra nog duizend pond takbast.

Heer. Op elke baal moeten honderd vijftig à honderd zestig pond.

Laat secuur wegen en laat ze flink persen en het touw om de baal goed aanhalen, voordat de baal uit de pers komt.

De balen moeten goed hard zijn, anders gaat de baal aan boord los en gaan de matten ook gemakkelijk stuk.

Hoofdmandoer. Hier zijn karrevoerders.

Heer. Wat vragen ze per baal?

Mandor agĕng. Koelanoewoen, gangsal roepiah botĕn kirang malih.	*Hoofdmandoer.* Vijf gulden. Ze willen niet minder.
Toean. Limang roepiah, ikoe kalarangĕn.	*Heer.* Vijf gulden, dat is te veel.
Ḍeq wingenane akoe ambajar patang roepiah satĕngah (kalima tĕngah roepiah).	Ik betaalde eergisteren nog vier gulden vijftig.
Jen ora gĕlĕm, wis konĕn loenga bae.	Willen ze 't niet doen, dan moeten ze maar heengaan.
Sĕḍĕngan bangĕt patang roepiah sĕtĕngah ikoe, loewih kadi samomotan kopi.	Ze kunnen het best voor vier gulden vijftig doen, dan krijgen ze veel meer dan voor een lading koffie.
Kopine apa wis di ĕmot kabeh karo toekang grobag?	Heeft de karrevoerder al de koffie geladen?
Mandor agĕng. Koelanoewoen, sampoen 'ndara, sapoenika njoewoen arta saha pasipoen.	*Hoofdmandoer.* Ja wel mijnheer, hij vraagt nu geld en den pas.
Toean. Pirang pikoel kang wis di ĕmotake?	*Heer.* Hoeveel pikols zijn er geladen?
Apa tjotjog karo pase?	Komt dit uit met den pas?
Kaṇḍanana, kang bĕtjiq-bĕtjiq marang (ĕnggone njĕkĕl) pas ikoe, karo adja (wani-wani) mĕtoe ing dalan saliane saka kang di toedoehake (kasĕboet) ana ing pase, jen ora, ḍeweqe bakal nĕmoe kasoesahan gĕḍe.	Zeg hem dat hij goed op den pas moet passen en geen anderen weg nemen dan in den pas is aangeduid, anders krijgt hij erge moeielijkheden.
Ikoe oekoemane di boei (di koendjara).	Er staat gevangenisstraf op.
Ora (Doedoe) goegoejon (gloewehan).	Men speelt er niet meê.
Kopine oega ora kĕna koerang, ikoe oega dadi pĕrkara (bisa andadeqake prakara).	Ook mag er geen koffie te kort komen, dat geeft ook al een zaak.
Ịng ngĕndi gone ngatoerake (ing	De koffie moet bij aanbreng pre-

ĕnggon panampane) kehe kopine koedoe tjotjog karo pase.

Apa kabeh ko' timbang maneh ana ngarĕpe toekang grobag kae?

Pase konĕn maḍahi ana ing boemboeng, sarta konĕn ngati-ati, ĕnggone njimpĕn.

Ilang kopikoe, jen pase ilang, karo maneh akoe bakal kĕna ḍenḍa okeh (gĕḍe).

Manawa ing dalan ana ngena-ngene kopine oetawa pase, konĕn rikat matoer (ngrĕpot) marang kapala kang tjĕḍaq ḍewe ing kana.

Karo maneh ikoe kopi amoeng limalas dina lawase kĕnane ana dalan, koewe konĕn ngelingake (adja lali).

Djoeroetoelis. Koelanoewoen, poenika lapoeran woelanan, 'ndara.

Toean. Geneja, okeh tĕmĕn kang lara. Asal ora ('mBoqmĕnawa) akeh kang gawe-gawe (api-api lara) bae.

Manḍor agĕng. Koelanoewoen. Koela pjambaq kĕrĕp ningali saha manḍor-manḍor sadaja oegi koela prentahi nitipriksa.

Wontĕn abdi satoenggil, ingkang sampoen kaping kalih, anggenipoen api-api sakit saha botĕn pinanggih ing grianipoen, ladjĕng koela wĕdalakĕn kemawon.

Toean. Bĕtjiq, mĕngko dadi toeladan (ikoe mĕngko mĕdeqake marang lia-liane).

cies met den pas kloppen.

Hebt gij alles in presentie van den karrevoerder nagewogen?

Laat hij den pas in een bamboe kokertje bewaren en er bijzonder goed oppassen.

Ik ben mijn koffie kwijt als hij hem verliest en krijg nog zware boete ook.

Als er iets onderweg met de koffie of den pas gebeurt, moet hij er dadelijk aan het naastbijzijnde hoofd kennis van geven.

En de koffie mag maar veertien dagen onder weg zijn, laat hij daaraan denken.

Schrijver. Hier is het maandrapport, mijnheer.

Heer. Wat zijn er een massa menschen ziek geweest. Als er maar niet veel voorgewende zieken bij zijn.

Hoofdmandoer. Ik ging dikwerf zelf kijken en liet ook de mandoers gaan zien.

Een boedjang, die tweemaal ziekte voorwende en dien ik niet te huis vond, heb ik ontslagen.

Heer. Goed, dat zal een voorbeeld zijn.

kapasrahan toekoe raboeq konĕn anggawa grobag anggoleq maneh (pranti anggoleq maneh).

dan met de karren op uitgaan.

Apa isih ana kang adol awoe?

Brengt men nog asch te koop?

Manḍor. Koelanoewoen, inggih sampoen wontĕn malih saoenḍoengan (satoempoeqan) agĕng kangge sĕḍian katjampoerakĕn kalian lĕmen (raboeq) sanesipoen.

Mandoer. Ja wel mijnheer, er is weêr een heele hoop, om met de andere mest gemengd te worden.

Toean. Djaganĕn kang bĕtjiq (soepaja), sidji-sidjining oewit adja kakehan oetawa kakoerangan (saṭiṭikĕn) pangraboeqe.

Heer. Let er op dat men bij elken boom noch te veel noch te weinig mest doet.

Wonge pantji paḍa pintĕr bangĕt, jen ngarah enggale rampoenge panggaweane.

Ze hebben er een handje van om maar gauw klaar te zijn.

Tjĕmplong-tjĕmplongane adja kĕsoesoe di iseni, jen doeroeng kapriksa (ing) manḍore, apa tjoekoep raboeqe apa ora.

De gaten mogen niet worden dicht gemaakt voordat de mandoer heeft nagezien of er genoeg mest in is.

Kaprije, saka pandĕlĕngmoe raboeq ing kĕbon No. 3 kae apa ana toeloengane (paedahe?) (apa mitoeloengi?).

Kunt gij merken dat de mest in tuin 3 geholpen heeft.

Manḍor agĕng. Koelanoewoen, O! inggih, wit-witipoen botĕn kintĕn-kintĕn soeboeripoen sapoenika

Hoofdmandoer. O, ja mijnheer, de boomen zijn enorm bijgekomen.

Ingkang sae pjambaq ingkang raboeqipoen kaworan gamping sakĕḍiq.

Vooral die, waar wat kalk bij de mest was gedaan.

Toean. Bĕtjiq mĕling (mitoengkas) maneh gampinge.

Heer. Wij zullen weêr kalk bestellen.

Nanging jen ngĕmori (njaroeqi, ngadoni) gamping adja kakehan, moenḍaq dadi ala.

Er mag echter niet te veel kalk bij, dat zou kwaad doen.

Oejah di pangan karo sĕga andadeqake sĕgĕring awaq, nanging jen kakehan oejahe, marang oewong tamtoe oega andadeqake lara.

Zout bij de rijst is gezond, maar te veel zout zou een mensch ziek maken.

Saqwit sabaṭoq wis tjoekoep, sarta panjampoere karo raboeq liane koedoe sing ngoelĕt bangĕt.

Bij elken boom een batok (klapperdop) en goed vermengd met de andere mest.

Manḍor agĕng. Koelanoewoen, 'ndara, poenika wontĕn tiang gangsal ingkang kapengin mlĕbĕt manggen (njamboet damĕl) ing ngriki, (ingkang njoewoen pandamĕlan ing ngriki).

Hoofdmandoer. Mijnheer, hier zijn vijf man, die dienst willen nemen.

Toean. Saka ngĕndi asale? Kadi ngĕndi asale?

Heer. Waar zijn ze van daan?

Manḍor agĕng. Koelanoewoen. Sangkanipoen tĕbih sangĕt, saking Pepean.

Hoofdmandoer. Ze komen van heel ver, van Pepean.

Ingkang kalih ambĕkta rajat toewin anaq-anaqipoen.

Twee hebben vrouw en kinderen meêgebracht.

Toean. Kabĕnĕran, isih ana omah tĕloe kang koṭong.

Heer. Dat komt juist goed, er zijn nog drie huizen leeg.

Ikoe kang anggawa banḍojote (anaq bodjone) wenehane omah ḍeweḍewe, dene kang tĕloe, bĕtjiq dadi saomah bae.

Geef hen, die hun familie meêbrachten, ieder een huis, en één huis kunnen de drie anderen betrekken.

Manḍor agĕng. Koelanoewoen, inggih prajogi 'ndara, nanging pjambaqipoen sami njoewoen poersĕkot (ĕmpingan arta).

Hoofdmandoer. Goed mijnheer, maar ze vragen voorschot.

Toean. Apa ora ko' kanḍani, jen akoe ora taoe aweh poersĕkot (motangake).

Heer. Hebt gij hen niet gezegd, dat ik geen voorschot geef.

Ḍeweqe raq paḍa oleh ḍoewit toekon pari (bĕras) lan omah, kari nglĕboni bae.

Ze kregen immers padigeld en kunnen zoo in huis stappen.

Mandor agĕng. Koelanoewoen, inggih lĕrĕs oegi sampoen (sami) koela sandjangi, nanging pjambaqipoen pĕrloe toembas sadengah, ingkang langkoeng pĕrloe kangge.

Hoofdmandoer. Ja wel mijnheer, maar ze moeten zich nog het een en ander aanschaffen.

Pjambaqipoen meh botĕn wontĕn babarpisan babĕktanipoen.

Ze hebben zoo goed als niets meêgebracht.

Toean. Sarehne kadi adoh tĕkane (parane), sapisan iki akoe gĕlĕm aweh toeloengan (bakal taq toeloengi).

Heer. Omdat ze van verre komen, zal ik ze dezen keer helpen.

Kabeh bakal taq poersĕkoti njaroepiah, lan manawa kang wadon oega pada meloe magawe, sabĕn dina deweqe, pada oleh doewit, dadi wis mĕsti tjoekoepe.

Ze kunnen een gulden voorschot krijgen, en als de vrouwen ook werk nemen, dan krijgen ze dagelijks wat geld en kunnen dan wel rond komen.

Wenehana barang bĕkakas (pranti) kang pĕrloe; patjoel, arit lan bĕndo.

Geef hun 't noodige gereedschap: patjoel, parang, bĕdog.

Mandor agĕng. Koelanoewoen, poenika poen paq Djajoes katilar kalih (kapĕdjahan) ingkang estri saha njoewoen njamboet arta.

Hoofdmandoer. Pak Djajoes hier, heeft zijn vrouw verloren en vraagt wat geld te leen.

Toean. Bĕtjiq, iki oewehna, kadidene adate ing kene.

Heer. Goed, geef hem dit, zooals hier de gewoonte is.

Mandor agĕng. Koelanoewoen, saha malih wontĕn abdi tiang tiga ingkang bade rabi (emahemah).

Hoofdmandoer. Ook willen er drie boedjangs gaan trouwen.

Toean. Bĕtjiq, sidji-sidjine wenehana njaroepiah bae, kanggo nipkahe.

Heer. Goed, geef ze dan ieder een gulden voor trouwgeld.

Mandor agĕng. Koelanoewoen, bendjing poenapa pandjĕnĕngan (sampean) ngĕrsaqakĕn (karsa) ambajar tiang-tiang 'ndara?

Hoofdmandoer. Wanneer wil u het volk betalen, mijnheer?

Toean. Besoeq ĕmben, kongkonan kang noekarake ḍoewit kae doeroeng tĕka (bali).

Geneja, soesah tĕmĕn anggoleq ḍoewit tjiliq, (wang pĕtjah, retjeh).

Oranana liane kadjaba saka (moeng ḍoewit) ringgit bae.

Manḍor agĕng. Koelanoewoen, inggih 'ndara, ing ḍoesoen oegi sakĕlangkoeng angel, angsal arta retjeh (alit), (jatra pĕtjah, kĕpjar).

Toean. Kanḍanana kabeh oewonge koedoe paḍa mrene, sabĕn oewong mĕsṭi nampani ḍewe gadjihe (bajarane, blandjane), jen ora, mĕngko moenḍaq tjĕrewet bae.

Oewong (kantja) koeli pabriq ḍisiq, bandjoer (nĕmbe) oewong (kantja, koeli) kĕbon.

Manḍor agĕng. Koelanoewoen, arta (jatra) kangge bĕrahanipoen (bajaripoen) ingkang mĕṭiq sampoen tĕlas.

Toean. Bĕtjiq, mĕngko taq wenehi maneh.

Kang awas, soepaja adja ana kang ora bares, (agawe-gawe, ngapoesi).

Ĕnggone nakĕr (Panakĕre) apa saqmĕsṭine? (bĕtjiq?).

Oleh-olehane garing apa tjotjog karo etoengane tĕlĕs?

Manḍor agĕng. Koelanoewoen, inggih 'ndara, tĕlĕsipoen gangsal, garingipoen dados satoenggal.

Malah paq Aboe dadosipoen lang-

Heer. Overmorgen; de bode, die geld is gaan wisselen, is nog niet terug.

Wat is 't een soesah om klein geld te krijgen.

Niets dan twee en halve gulden stukken.

Hoofdmandoer. Ja mijnheer, ook in de kampoeng heeft men er erge soesah meê.

Heer. Zeg dat al het volk opkomt; een ieder moet zelf zijn traktement beuren, anders geeft dit maar haken en oogen.

Eerst het fabrieksvolk, dan de tuinjongens.

Hoofdmandoer. Het geld voor plukloon is op.

Heer. Goed, ik zal u geld geven.

Let goed op dat er niet geknoeid wordt.

Wordt er behoorlijk nagemeten?

Komt het droge product goed uit?

Hoofdmandoer. Ja wel mijnheer, vijf nat, een droog.

Pak Aboe heeft zelfs overwicht,

koeng, nanging paq Oemar dadosipoen kirang.

maar pak Oemar komt te kort.

Toean. Jen mĕngkono, tamtoe ḍeweqe ora bares (wis agawe-gawe, ngapoesi).

Heer. Dan heeft hij stellig geknoeid.

Titenana sing bĕtjiq lakoene sarta toeloerana, manawa sapisan ĕngkas kadadean mangkono, ḍeweqe bakal di toqake saka kene.

Ga hem goed na en zeg hem dat als dit nog eens gebeurt, hij heen kan gaan.

Lah kae! Kadi kadohan wis katara, jen oewong-oewong ikoe pamatjoele ala.

Ik kan uit de verte zien, dat de kerels daar slecht patjoelen.

Jen mĕngkono ikoe raq noegĕlake sakehing ojode.

Zoo snijden ze immers al de wortels stuk.

Pagawean njangkil (mangkil, noesoeq) ikoe moeng agawe tjilaka (onar) bae!

Dat ongelukkige schoffelen!

Masa woeroenga, pamasange patjoele ikoe megos (ngentjos, mentjos) bangĕt.

Ik ben zeker, dat de patjoels een te scherpen hoek hebben.

La, raq bĕnĕr (ta) omongkoe (ta).

Zie je wel, juist zooals ik je zei?

Konĕn amboekaqi lan masang maneh rada ngadĕg satitiq.

Laat ze losslaan en onder een stomper hoek zetten.

Na! mangkono ikoe bagoes (bĕtjiq).

Zoo! zoo is 't goed.

Jen ngono, masa bisaha njanṭol (ngĕriq) marang ojod, karo loewih gampang oega pamatjoele, sarta ojod-ojode masa roesaqa.

Zoo kunnen ze niet schrapen en patjoelt het ook veel gemakkelijker en de wortels lijden geen gevaar.

Wong ikoe apa wis rampoeng gaḍangane? (bageane, pagaweane?).

Heeft die vent zijn taak af?

Paḍa mĕnjang ngĕndi kang liane?

Waar zijn de anderen?

Mandor agĕng. Koelanoewoen, sampoen mantoeq sadaja.

Hoofdmandoer. Die zijn al naar huis.

Toean. Jen ngono, tamtoe ĕnggone njamboet gawe groesa-groesoe lan ala.

Heer. Dan hebben ze stellig roefroef gewerkt en slecht.

Mandor agĕng. Koelanoewoen,

Hoofdmandoer. Neen mijnheer, ze

botĕn 'ndara, pjambaqipoen anggenipoen miwiti madamĕl pantji taksih endjing sangĕt.	zijn heel vroeg begonnen.
Taksih oemoen-oemoen, (oepoet-oepoet).	Bij dag en dauw.
Pangarahipoen sami rampoenga taksih endjing, soepados sagĕḍ njamboet damĕl malih ḍatĕng kĕbonipoen pjambaq.	Zij wilden vroeg klaar zijn, om aan hun eigen veld nog wat te kunnen werken.
Toean. Ikoe bĕtjiq bangĕt.	*Heer.* Dat vind ik heel goed.
Ananging manḍor-manḍor konĕn aniti bĕnĕr-bĕnĕr, adja ana wong kĕsoesoe baliq, jen pagawejane doeroeng rampoeng sarta bagoes (bĕtjiq).	Laat de mandoers echter goed toezien, dat de lui niet weggaan voordat het werk goed afgewerkt is.
Jen ora, moenḍaq ora karoewan, sarta akoe kang karoegian.	Als ze dat niet doen, wordt het een relletje en ben *ik* de lijdende partij.
Pirang roe sagaḍangane (sabageane) wong sidji?	Hoe veel roe is de taak?
Manḍor agĕng. Koelanoewoen, kalihdasa roe pĕsagi.	*Hoofdmandoer.* Twintig vierkante roe.
Toean. Sĕḍĕngan panggonan kene, kang bangĕt (nĕmĕn) roenggoete (roengkoede).	*Heer.* Dat gaat hier, waar het erg vuil is.
Nanging ngĕndi panggonane, kang rada rĕsiq (koerang soekĕte), koedoe 'mboq kon ngrampoengake tĕloengpoeloeh roe.	Waar echter weinig onkruid is, moeten ze dertig roe afmaken.
Jen ambĕḍoli soekĕt, pirang roe olehe?	En hoeveel roe krijgen ze af, als ze onkruid uittrekken?
Manḍor agĕng. Koelanoewoen, satoenggal tiang sakawandasa roe, saha djam kalih sampoen sami rampoeng.	*Hoofdmandoer.* Veertig roe per man, en dan zijn ze om twee uur klaar.
Toean. Dene jen ambabad soekĕte?	*Heer.* En als ze het onkruid kort maken?

Koedoe sing moengggĕs pambabade lan alang-alange koedoe kabĕḍolan karo (dĕlasan) ojod-ojode sisan.	Ze moeten het vlak bij den grond afsnijden en de alang-alang met wortel en al uittrekken.
Maṇḍor! Geneja, ĕnggone nampingi kĕḍoqane kije koq okeh tĕmĕn!	Mandoer, wat hebben ze hier van de steile kant der terrassen afgeslagen.
(Mara) Dĕlĕngĕn, oewit-oewite iki wis ana ing pinggir kĕḍoqane pisan.	Kijk, deze boomen staan geheel aan den kant van 't terras.
Kabangĕtĕn tĕmĕn! Edan tĕmĕn!	Dat is beestachtig.
Akoe ora aweh nampingi.	Ik wil niet hebben dat er afgeslagen wordt.
Dadi angroesaqake bĕbon bae, lan soesah bangĕt dandanane maneh, samono oega, jen isih kĕna di dandani.	Men bederft den heelen aanplant en 't is een heele soesah het weer in orde te maken; als 't mogelijk is.
Apa gawene ana maṇḍor, apa paḍa ora doewe mata? (apa paḍa pitjaq?).	Waar zijn de mandoers voor, hebben ze geen oogen?
Jen amatjoeli, konĕn angereqake (ngengehi) kira-kira ĕnĕm ḍim saka pinggir kĕḍoqan, dadi lĕmahe ana kang ngaṇḍĕg-aṇḍĕgi, jen oedan.	Als ze patjoelen, moeten ze steeds een duim of zes van den rand sparen, zoo wordt de grond tegen gehouden, als 't regent.
Ikoe raq ana djĕnĕnge (arane?).	Ze hebben er immers een naam voor?
Maṇḍor agĕng. Koelanoewoen, inggih, dipoen wastani: alis-alis.	*Hoofdmandoer.* Ja wel mijnheer, goegoesi (tandvleesch).
Toean. Dorane patjoel iki koq bĕngkoeq, (ngĕloeq, nĕkoeq) tĕmĕn.	*Heer.* De steel van deze patjoel is veel te krom.
Akoe ĕmoh andĕlĕng maneh doran patjoel, kang saroepa mangkono (kaja mĕngkono) ikoe.	Ik wil zulke steelen niet meer zien.
Patjoel kang mangkono oega angel kanggone matjoel djĕro.	't Is zóó moeielijk diep te patjoelen.

Jen patjoele bĕngkoeng, gĕgĕre wonge woengkoeq.	Een kromme patjoel, een kromme rug.
Ikoe apa paḍa ora mangĕrti?	Begrijpen ze dat niet?
Kĕnangapa oewit ikoe? Oewit ikoe kĕnangapa?	Wat mankeert dien boom?
Manḍor agĕng. Koelanoewoen, kados wontĕn eter-eteripoen (oelĕripoen).	*Hoofdmandoer.* Daar zit een larve in.
Toean. Konĕn andjoepoeq oelĕre (etĕr-etëre) lan lenge (bolongane) djĕdjĕlana (karo) lĕmah lĕmpoeng.	*Heer.* Laat die er uit halen en het gat met klei dichtstoppen.
Kĕnangapa ḍĕḍĕran kina kije?	Wat mankeert dit kinazaadbed?
Manḍor agĕng. Koelanoewoen, kenging sĕsakit bĕrĕq (bosoq).	*Hoofdmandoer.* Er zit de rot in.
Toean. Aḍoeh! ngoewatiri bangĕt! bakal nĕnoelar mĕnjang ḍĕḍĕran kabeh, jen ora kadjaga.	*Heer.* Jongens, dat is leelijk, dat steekt het heele zaadbed aan, als wij niet oppassen.
Tamtoe kabotjoran (karĕmbĕsan, katrotjohan).	Er is stellig een lek geweest.
Konĕn mriksa kang titi, ĕndi trotjohane, lan kang kĕna ing lĕlara ikoe dĕlasan lĕmahe sisan konĕn amboewangi (andjoepoeqi) kabeh; sawise, bandjoer woerwoerana awoe, tipisan bae.	Laat het lek goed nazien en de aangetaste plek met de aarde wegnemen. Strooi er dan heel dun wat asch over.
Iki ḍĕḍĕrane ijoeb tĕmĕn (kapĕtĕngĕn, kajomĕn) pĕṭetane paḍa gĕring (ngarang) sarta kaplĕpĕqĕn (kanḍih, kĕmlĕkĕrĕn, boeki) dening loemoet.	Dit kweekbed is te donker; de plantjes kwijnen en worden verstikt door het mos.
Lĕmahe konĕn ngoenggar (ngaroeg-aroeg, njongkeli), sawise, di woerwoeri awoe tipisan bae, ikoe mateni loemoete lan ngiras dadi raboeq kang bĕtjiq.	Laat den grond los maken nadat er wat asch dunnetjes op gestrooid is; dat doodt het mos en is meteen goede mest.
(Marang) Lĕmah kang kaja mang-	Deze grond kan het velen, er zit

kene iki ora dadi apa-apa, sabab okeh raboeqe (gadjihe).	wat veel humus in.
Lĕmah iki, lapise (koelite), kang ana ing ḍoewoer, koerang bĕtjiq ĕnggone ngĕmor (ngaḍoeq) karo lapise kang koeroe, kang ana ngisor (ing djĕro).	Men heeft den bovengrond niet genoeg met den ondergrond vermengd.
Lĕmah kang kakehan raboeqe soq kĕtjoet (asĕmĕn).	Grond met veel humus is dikwijls zuur.
Panggonan ing kene kapanasan, (kasorotan bangĕt ing srĕngenge, koerang ajome).	Hier komt de zon te veel in.
Ikoe (gawe) ala marang pĕṭetane.	Dat schaadt de plantjes.
Akona gawe pagĕr alang-alang oetawa glagah saoebĕnge, ḍoewoere karo tĕngah kaki.	Laat er een schutsel van anderhalve voet hoog van alang-alang of saär omheen maken.
Pĕṭetan kije adja di tandoer (lih) ḍisiq, sabab lagi poetjoeq ĕnom.	Deze plantjes mogen niet uitgeplant worden, want ze hebben pas weer nieuwe topbladeren gekregen.
Ngĕnteni, poetjoeqe karĕbene toewa ḍisiq.	Die moeten eerst goed hard zijn.
Oepama di tandoer (lih) saiki, poetjoeqe mĕngko garing lan wite boengkiq (poerĕt), malah soq mĕtoe tjawange, jen tandoeran kina, ikoe ora bĕtjiq bangĕt.	Plant men nu over, dan lijdt de top en dat vertraagt den groei; als er geen vorken aankomen, dat vooral voor kina ongewenscht is.

ESPREK TUSSCHEN TWEE DESALIEDEN.

Joeda. Lo! Arĕp mĕnjang ngĕndi (kowe ĕm?).

Naja. Ora arĕp njang ngĕndi-ĕndi, moeng (mrana) njang pasar bae!

Joeda. 'mBoq mampir ḍisiq, ngombe wedang!

Naja. Bĕtjiq, nanging saḍela bae, manawa kawanan.

Akoe ḍeq Sĕnen, wingi, kĕna giliran njang ngratan, ing kono kapĕṭoeq 'ndara mantri oeloe-oeloe lagi moering-moering, njrĕngĕni kang paḍa njamboet gawe amarga kĕnḍo.

Joeda. Pantjen loepoete ḍewe, wong pagawean ora di atoer (di tata) bĕtjiq.

Akeh priaji, kang ngandikaqake (ngarani), akoe paḍa kĕsed; nanging lajaq bae (ora ngeramake), jen pagawejane ora katata, dadi kĕrĕp magawe kang ora pĕrloe; woewoeh maneh, akoe kabeh ora bisa namtoqake, apa bisa nganggoer soewe apa ora, jen pagaweane wis bĕtjiq.

Joeda. Zeg, waar ga je heen?

Naja. Nergens; maar (eventjes) naar de passer.

Joeda. Kom je niet even aan; misschien heb je lust een kopje koffie of thee (warm water) te drinken?

Naja. Goed, doch slechts een oogenblikje, anders wordt het te laat.

Gisteren Maandag kreeg ik mijn beurt om aan den weg te werken, ik vond daar den (heer) mantri oeloe-oeloe, die bezig was het werkvolk uit te schelden, omdat het werk zoo langzaam vorderde.

Joeda. 't Is zijn eigen schuld, het werk is niet goed geregeld.

Vele hoofden (aanzienlijken) noemen ons lui; maar is dat wonder, als het werk slecht geregeld is en wij dikwerf noodeloos werk moeten doen en bovendien niet weten of wij bij goed werk er af zullen zijn voor langen tijd.

Patoet bae ĕnggonkoe njamboet gawe kabeh ora (kanṭi) tabĕri (sĕnĕng); andjaba saka ikoe ing ngĕndi-ĕndi oega ana kang srĕgĕp ana kang kĕsed, karo, jen ala pangatoere pagaweane, kang srĕgĕp ikoe kang katĕmpoehan pagaweane (bageane) kang kĕsed, sarta andadeqake pĕrloe di toengkoeli (toenggoni), dening kapala-kapala (priaji-priaji) lan di sĕnḍalake (srĕgĕpake) kalawan di srĕngĕni.

Is het wonder, dat wij zonder ambitie werken, daargelaten, dat er onder ons, evenals overal elders vlijtigen en luien zijn en bij slechte regeling de luien het op de vlijtigen laten aankomen en dit gedurig toezicht door de hoofden en aansporen en schelden noodzakelijk maakt?

Naja. Oewong djawa di sĕboet (di arani) boḍo, djalaran ĕmoh (ora sĕnĕng) marang meliq lĕmah poesaka (lĕmah, tanah jasan), nanging sapa kang ḍĕmĕn, jen darbeqing lĕmah ikoe anggawa kasoesahan akeh; angoeran (majar) tĕtĕp dadi koeli bae, tinimbang tambah kabotan, amarga djalaran tambah lĕmah.

Naja. Men vindt de Javanen dom, omdat zij niet naar individueel grondbezit verlangen, maar wie zal daarmeê erg op hebben, als de lasten, die op den grond drukken, zoo zwaar zijn en men daarom liever maar knecht blijft, dan zich door meer grond, meer lasten op den hals te halen.

Joeda. Bĕnĕr omongmoe ikoe Akoe kabeh ora boḍo-boḍo nĕmĕn. Djadjale (Tjoba), jen pagaweane nagara lan desa di atoer bĕtjiq, lan kabotane wong tjiliq di enṭengake, tamtoe oewong-oewong djawa mĕngko paḍa kapengin marang meliq lĕmah, kang loewih santosa

Joeda. Wat je daar zegt is waar. Wij zijn zoo dom niet. Laat men eens door betere regeling van heeren- en desadienst de lasten verlichten dan zullen de Javanen wel naar een beter grondbezit verlangen.

Lan ing ngĕndi-ĕndi kang wis ana meliq lĕmah jasan, tamtoe tambah (moenḍaq) pangadjine lĕmahe, lan oega tamtoe tambah (woewoeh) bĕtjiq panggarape.

En waar reeds het individueel bezit bestaat, zal de grond meer waarde krijgen en veel beter worden bewerkt.

Naja. Ija, akoe eram, kang akeh paḍa ngira, jen akoe kabeh ing sadjroning desa angatoer pagawean-pagawean kalawan tata, sarta roedjoeq baḍami paḍa kakantjan, sarta akoe kije paḍa di galih oentoeng bangĕt, amarga bab ikoe ora di oewiq-oewiq karo kang agoeng.

Dene, sabĕnĕre mitoeroet kaprije karĕpe loerah bae, sabab ikoe kang moerba.

Joeda. Wis tamtoe bae mangkono. Malah, jen akeh kabĕtjiqane lan sanaq-sanaqe, amoeng akoe kabeh bae kang sajah.

Kang mĕngkono ikoe isih ora dadi apa-apa, anggĕr kapala-kapalane bae adja kakĕrĕngĕn, lan adja loepoet ĕnggone meloe-meloe nata lan aweh prentah tjolongan, kang njoesahake ĕnggonkoe angatoer (ambage) pagawean karo kakantjan (kantja-kantja).

Naja. Mangkono maneh (oega) akeh loerah, kang ora mangĕrti, kaprije koedoene nĕrapake pagawean kang bĕtjiq-bĕtjiq, (ora bisa nata pagawean soepaja dadi gampang).

Mangka ikoe, ngeramake bangĕt, jen ana kang isih ngarani, manawa ĕnggonkoe nglakoni gawe, kabeh salawase kalawan roedjoek baḍami lan kakantjan.

Naja. Ja, het verwondert mij, dat de menschen denken, dat wij in de desa heel huishoudelijk en in gemeen overleg de diensten regelen en acht men het een groot voordeel, dat de ambtenaren ons stil laten begaan.

De waarheid echter is, dat wij slechts den wil van den loerah volgen, want die heeft heel wat te zeggen.

Joeda. Zeer zeker is het zoo. Vooral als de loerah veel vrienden en bloedverwanten heeft, dan zijn wij de lijdende partij.

Het zou er nog door kunnen, als de hoofden er zich niet te veel en verkeerd inmengden en stilletjes bevelen gaven, die onze vrijheid nog meer aan banden leggen om onder elkaar de zaak te regelen.

Naja. Ook hebben vele desahoofden niet het besef hoe zij de zaken het meest practisch kunnen inpikken.

Hoe kan men dan zeggen, dat wij het werk altijd in gemeen overleg en met eenstemmigheid verrichten.

Karĕpkoe, para panggĕḍe-panggĕḍe ikoe 'mboq adja anggalih, akoe bakal ora boengah (sĕnĕng), jen nagara karsa tjampoer, ngatoer (nata) pagawean ing sadjroning desa.

Ik wou wel, dat de grooten niet dachten, dat wij er afkeerig van zijn, dat het bestuur zich met de regeling der diensten in de desa bemoeit.

Joeda. Ija, asal dadi ngenṭengake kabotanakoe kabeh, ngilangake pilih-kasih lan lĕlakoe sawĕnang-wĕnang, kang ora karoean.

Joeda. Ja wel, mits die bemoeienis ten gevolge heeft verlichting van lasten, wegneming van begunstiging en misbruiken.

Manawa ngono, tamtoe agawe sĕnĕng ing pirang-pirang, kadjaba kang kinasihan loerah bae, kang koerang kapenaq.

In dat geval moet zulks bijdragen tot aller tevredenheid, de gunstelingen van den loerah uitgesloten.

Ananging ikoe alonlonan oega bakal paḍa nrima bae, lan mĕngko 'mboqmanawa oega paḍa mangĕrti, jen loewih prajoga mangkono lakoene.

Maar ook die zullen langzamerhand berusten en wellicht inzien, dat het zoo beter is.

Wedange aḍĕm, ajo paḍa di ombe.

Kom, de koffie (het water) wordt koud, laat ons drinken.

Kopine tambar (bĕning) tĕmĕn! Djale, Satinĕm, 'mboqmanawa isih ana boeboeqe maneh; sagĕgĕman bae.

Wat is die koffie flauw! Is er niet nog wat koffie (poeder), Satinĕm, misschien hebt gij nog een handvol.

Naja. Oewis samene bae, iki oega wis kĕnṭĕl.

Naja. Genoeg, nu is ze sterk (genoeg).

Akoe ambaleni kang di rĕmboeg maoe. Apa paedahe marang akoe kabeh, ĕnggone para panggĕḍe ngantĕp bae marang akoe kabeh bab pangatoere pagawean ing sadjroning desa, mangka pagawean oetawa kabotane desa tambah-tambah bae, ing kene gawe dalan (ratan) anjar, ing kana ngadĕgake sasaq (krĕtĕg),

Ik kom terug op (ik denk aan) ons gesprek van zooeven. Wat geeft ons die niet-bemoeienis van het bestuur met de regeling der diensten in de desa, als er telkens nieuw werk of nieuwe lasten worden opgelegd, hier een nieuwe weg, daar een brug en het bestuur niet te weten komt wat daarvan voor den

sarta panggĕḍe ikoe ora sagĕd mriksani, kaprije grobjage marang wong desa.

Akoe kabeh raq majar (loewoeng), njamboet gawe irĕṇḍinĕs, sabab, jen irĕṇḍinĕs ana kanjatane oega apa kang kasamboet gawe, djalaran di tjaṭĕti, sanadjan oega tjaṭĕtane ora bĕnĕr kabeh.

Barĕng pagawean desa, ora pisan ana watĕs wangĕnane, kaprije karĕpe loerah bae.

Ikoe apa ora paḍa bae kalawan irĕṇḍinĕs, kang ora di djagani?

Moela ikoe akoe kapengin bangĕt, panggĕḍe karsa njlĕsihake (tjampoer nata) marang pagawean irĕṇḍinĕs kalawan pagawean desa kabeh.

Jen ora mangkono, mokal bisaha dadi tambah bĕtjiq, sabab, kaprije kapriksane patrape akoe kabeh di gaweqake ing desa, jen ora kĕrsa mriksa.

Joeda. Bakoene, akoe kabeh koedoe wĕroeh apa koewadjibanakoe, sabab saikine oranana katamtoeane, kang kĕna di oegĕmi.

Akeh priaji bangsa Eropah kalawan kapala-kapala priboemi, kang koemawasa ḍewe, agawe atoeran oetawa angobah kang wis ana, nganti ngrombaq adat, kajata kang anoempang (noenoet,

desaman het gevolg is.

Werken wij niet liever in heerendienst, juist omdat bij heerendienst althans eenigszins blijkt wat door ons gedaan wordt, wijl men er aanteekening van houdt, al zijn de opgaven van verrichte diensten alles behalve juist.

Desadienst heeft geen grenzen en wordt geheel aan den wil van den loerah overgelaten.

Is ze nu iets anders dan ongecontroleerde heerendienst?

Daarom zoude ik gaarne willen hebben, dat het bestuur zich meer met den heeren- en desadienst in de desa bemoeide.

Anders kan het niet beter worden, want hoe kan men er achter komen, op welke wijze wij worden te werk gesteld, als men de zaak niet wil nagaan.

Joeda. Allereerst moeten wij weten, wat onze verplichtingen zijn, omdat er in dit opzicht geen zekerheid bestaat, waaraan wij kunnen vasthouden.

Vele Europeesche ambtenaren en Inlandsche hoofden maakten eigenmachtig regelingen of veranderingen in het bestaande en gooiden soms de adat omver, door b.v. de manoempangs hee-

moṇḍoq) di kĕnaqake pagawean irĕṇḍinĕs, tjarane (kadidene) ing desakoe.

Naja. E! E! Koq kaja ngono! Gene, ing desakoe kang mĕngiṇḍoeng (ngliṇḍoeng, anoempang) koq ora doewe bagean ing ratan gĕḍe.

Joeda. Ija ikoe moelane, akoe oega ora mĕngĕrti. Mangka akoe kabeh isih noenggal sapareseḍenan, nanging atoerane paḍa beda.

Bĕnĕr atoerane ing ĕnggonmoe koewe, kang mĕngiṇḍoeng di lĕpas kadi pagawean irĕṇḍinĕs, sabab koena-makoena oega (wis) mangkono adate.

Adja kinira, kang anoempang ikoe, ing desa oranana gawene.

Ḍeweqe paḍa anoeloengi marang kang doewe palĕmahan, njamboet gawe tĕtanen oetawa sadjroning desa, ija ikoe oega kang ambantoni, njamboet gawe irĕṇḍinĕs, lan kĕrĕp bangĕt magawe pagawean desa, saora-orane ija ambantoni.

Kadjaba ikoe, ing ngĕndi ana karoesaqan gĕḍe pagawean irĕṇḍinĕs, kang noempang oega sring di kĕrigake.

Naja. Ing desakoe, kang mĕngiṇḍoeng ikoe di lĕpas kadi pagawean irĕṇḍinĕs, nanging akoe ora mangĕrti bangĕt, dene koe-

rendienstplichtig te verklaren, evenals het in mijn desa het geval is.

Naja. Zoo! waarom krijgen de manoempangs in mijn kampoeng dan geen aandeel in den grooten weg.

Joeda. Daarom begrijp ik het ook niet. Wij zijn van dezelfde residentie en hebben toch andere regelingen.

Die regeling bij jou om de manoempangs van den heerendienst vrij te stellen is goed, want zoo is immers van ouds de adat.

Men denke niet, dat de manoempangs voor niets in de desa zijn.

Zij helpen ons, grondbezitters, bij ons werk op het veld of in de kampoeng, helpen ons ook bij de heerendiensten en heel dikwijls doen ze desadiensten en helpen daarbij op zijn minst.

Ook bij buitengewone beschadiging van heerendienstwerk komen de manoempangs uit (worden de manoempangs daartoe opgeroepen).

Naja. In mijn desa zijn de manoempangs vrij van heerendienst, maar wat mij niet duidelijk is, moeten zij desniette-

doe ambajar padjĕg sirah (kapala). Apa doedoe ikoe gantine pagawean irĕṇḍinĕs?

Joeda. Na ngono tandoeqe! Moelane mangkono ikoe, ija djalaran loerah, lan akoe kabeh paḍa ora wĕroeh ḍewe, apa kang di ĕnggo anggĕran irĕṇḍinĕs koewe.

Moelane ikoe, akoe doewe engĕtan, pĕrloe bangĕt para panggĕḍe karsa anjidiqake ing sabĕn (sidji-sidjining) panggonan, apa kang saikine di gawe anggĕran pagawean nagara oetawa pagawean desa.

Naja. Oega bĕtjiq, jen babarpisan di priksa (kapriksaha), apa saḍengah ana, kang di rombaq (obah) sawĕnang-wĕnange kang ana ing ḍoewoer.

Akoe kabeh koedoe njata bĕnĕr kabobotanakoe, dadi akoe kabeh bisa wĕroeh, apa kang dadi koewadjibanakoe, ikoe kang bisa dadi panjĕgah ing lĕlakoe kang ora bĕtjiq, lan oewong-oewong mĕngko oega tambah tĕmĕn-tĕmĕn marang koewadjibane.

Joeda. Tjotjog bangĕt karo pikirakoe (engĕtakoe), lan saoepama wis kapriksa ing nagara apa watone, pĕrloe ginaliha oega apa pĕrloe waton ikoe di obah, soepaja dadi tambah adil, sabab moenggoeh akoe kabeh wong tjiliq ngene-ngene oega (adat

genstaande hoofdgeld betalen. Is het hoofdgeld dan niet een equivalent voor de heerendiensten.

Joeda. Daar heb je het! Dat komt, omdat èn de desahoofden èn wij zelf niet weten, welke grondslagen voor de heerendienstplichtigheid moet worden gevolgd.

Daarom acht ik het wenschelijk, dat door het bestuur overal wordt geconstateerd, welke op het oogenblik de grondslagen zijn, waarop de heeren- of desadiensten rusten.

Naja. 't Kan ook geen kwaad, als er tevens wordt onderzocht of niet hier en daar van boven willekeurig is ingegrepen.

Wij moeten zekerheid van lasten hebben, dan weet men welke onze verplichtingen zijn, en dat voorkomt misbruiken en houdt de lieden beter aan hun plicht.

Joeda. Ik ben het geheel met je eens, en als het bestuur nu die grondslagen weet, dan verdient het overweging of die geen verbetering behoeven, opdat de billijkheid beter worde betracht, want wij kleine lieden onderwerpen ons gaarne aan veel,

gĕlĕm) andereq bae, djandji (anggĕr) akoe kabeh ngrasa adile.

Naja. Bĕnĕr, ora di adili ikoe kang soq andadeqake ora kapenaq (sĕnĕng) marang akoe kabeh.

Ija bĕnĕr, akoe kabeh moeng grĕnĕngan ing ngomah oetawa marang mitra-mitra bae, nanging sĕmono oega karasa dewe.

Joeda. Moelane ikoe, wawatone koedoe di tĕtĕpake lan di oendangake marang wong okeh, sarta, kang soepaja adja gampang owahe maneh, koedoe di toelisi lan di gantoeng (templeqake) ana ing paseban desa.

Jen mangkono, dadi pikoekoeh marang loerah-loerah, ĕnggone ngĕnaqake marang pagawean, nanging kang kĕna pagawean ikoe oega dadi oleh kakoeatan, saoepama ana kang ora adil, sarta maneh prakara kĕlah-kĕlahan desa tamtoe dadi koerang saka saikine.

Manawa wis tĕrang watone, oega pĕrloe di njataqake (kalĕboqake golongan) angka sidji, loro nganti tĕkan tĕloe, lan woedjoed kaprije kang di lĕpas saka pagawean.

Lan maneh koedoe kanjataqake (kapĕsti, katamtoqake) roepane sidji-sidjining pagawean irĕndi-

mits wij maar weten, dat het billijk is.

Naja. Juist dat onbillijke geeft ons dikwerf stof tot ontevredenheid.

't Is waar, wij mopperen slechts in huiselijken kring of onder vrienden, doch daarom voelen wij het niet minder.

Joeda. Daarom moeten de grondslagen vastgesteld en ter kennisse van allen gebracht worden en opdat die onveranderlijk blijven, moeten ze in schrift in de bale desa worden opgehangen.

Zoo zullen de loerahs kracht daaraan ontleenen tegenover de dienstplichtigen, maar ook de dienstplichtigen een waarborg hebben, dat men niet onbillijk zal zijn en desaklachten zullen veel minder worden dan nu.

Wanneer de grondslagen bekend zijn, is het wenschelijk ook die van den graad van dienstplichtigheid en de wettige vrijstellingen te constateeren, d.w.z. wat voor lieden worden beschouwd in de eerste, tweede en derde klasse te vallen, en welke lieden van den dienst zijn vrijgesteld.

Verder moeten worden geconstateerd de soorten werk, die elke desa in heerendienst en in de-

nĕs lan pagawean desa, kang dadi bageane sawidji-widjining desa kalawan di tĕrangake sisan gĕḍene bageau maoe, kajata: ratan pirang roe, wangan pirang roe, sapanoenggalane.

Bab ikoe oega koedoe ana katrangane ing paseban desa.

Kadjaba ikoe, koedoe ana oega rĕgistĕre (ḍaptare, pratelane) kang pada kĕna pagawean nagara (irĕṇdinĕs), lan manawa pĕrloe oega kang pada kĕna pagawean desa.

Naja. Karĕpmoe ikoe ora ana gaṇtane dadi (ora bisa kalakon), sabab ora sakabehing loerah bisa noelis.

Joeda. Ija bangĕt tĕmĕn gĕtoenkoe. (Ija emaṇ bangĕt), nanging tamtoe bĕtjiq, jen kabeh loerah di pĕsṭeqake koedoe bisa noelis.

Wong adjar noelis ikoe ora sapira soesahe (angele), lan loerah, kang ora bisa matja oetawa noelis, kaĕreh (kagĕgĕm) bangĕt karo tjariqe.

Moelane bĕtjiq bangĕt, jen di tamtoqake, awit saka sawidjining waktoe ora kĕna maneh ana loerah, kang ora bisa noelis.

Ḳang paḍa kapengin (ngarah) marang pangkat loerah lan kang sring gĕlĕm amboewang (ambajar) ḍoewit akeh, jen katamtoqake ngono, mĕngko ija ora woe-

sadienst te doen heeft, met bekendstelling van de uitgestrektheid, b.v. hoeveel roeden weg, hoeveel roeden waterleiding enz.

Ook daarvan blijke in de bale desa.

Verder legge men een register aan van de heerendienstplichtigen en zoo noodig van de desadienstplichtigen ook.

Naja. Wat je wil is niet uitvoerbaar, want niet alle loerah's kunnen schrijven.

Joeda. Dit is wel jammer, maar het zou zeker goed zijn, als van alle loerah's gevergd werd, dat ze dat konden.

Het leeren schrijven is zoo moeielijk niet en loerah's, die niet kunnen lezen of schrijven zijn geheel van hunne schrijvers afhankelijk.

Daarom zou het zeer goed zijn, als er bepaald werd, dat van een zeker tijdperk af niemand tot loerah zal worden benoemd, dan hij, die schrijven kan.

Liefhebbers voor het loerahambt die er soms heel wat geld voor over hebben, zullen dan wel maken binnen betrekkelijk korten tijd de schrijfkunst beet te

roeng gĕlis paḍà adjar noelis kabeh.

Andjaba sĕka ikoe, para tjariq-tjariq raq paḍa bisa noelis, ta!

Naja. Wah, sanadjan mĕngkono oega, rĕgistĕre ikoe masa bĕtjiqa (bĕnĕra) lan masa kĕnaha di pĕrtjaja.

Joeda. Ija, bĕnĕr, ing wiwitane tamtoe ora kabĕnĕran (bĕnĕr) kabeh, sabab saking boḍone lan gĕmbloenge oetawa njĕngadja gawe akal ala bae, nanging apa patoet, ikoe di gawe sabab, amoeroengake, anggawe rĕgistĕr (anjĕkĕl tjaṭĕtan?).

Apa doedoe sakabehing prakara wiwitane soq soesah (angel), nanging apa patoet, jen, sabab samono ikoe, dadi ora di tindaqake, apa maneh, jen tĕrang, manawa alon-alonan bakal dadi bĕtjiq lakoene.

Apa panariqe padjĕg ikoe patoet (koedoe) di oembar mangkana bae.

Mangka pagawean irĕṇḍinĕs oega kalĕboe saroepa padjĕg.

Sanadjan karasane ing akoe kabeh ora paḍa abote kaja padjĕg, kang kabajar roepa ḍoewit, jen karasane tamtoe karasa.

Naja. Ananging, ngĕndi ana akeh desane, pagawene (panggarape) rĕgistĕre maoe oega angel bangĕt; lan maneh, kaprije ĕnggone nitipriksa kabeh?

hebben.

Maar bovendien, de schrijvers kunnen in allen gevalle schrijven.

Naja. Och, al is dit nu zoo, die registers zullen toch niet juist en te vertrouwen zijn.

Joeda. Toegegeven, dat ze in den beginne, hetzij uit onkunde en onbeholpenheid, hetzij uit kwade trouw, minder juist zullen zijn; maar is dat nu een reden om er van af te zien?

Is niet alle begin moeielijk, maar mag dit een reden zijn, om iets na te laten, als er wel degelijk kans is, dat het geleidelijk zal verbeteren.

Moet men de heffing van eene belasting zoo maar in het wilde laten geschieden.

En heerendienst is toch ook een belasting.

En al voelen wij niet zoo sterk den druk als bij belasting in geld, voelen doen wij toch.

Naja. Maar waar veel desas zijn, is het aanleggen van die registers ondoenlijk en hoe moet dan de contrôle geschieden.

Joeda. Ikoe gampang kaloewih-loewih, ing ngĕndi ana akeh desane tamtoe oega akeh loerahe lan tjariqe, moenggoeh pamriksane rĕgistĕr-rĕgistĕre maoe ora pĕrloe groesa-groesoe mono.

Rĕgistĕre ora soesah di osaq-asiq (di lalar) bangĕt-bangĕt pamriksane, rĕgistĕr padjĕg boemi lan prakara lia-liane raq oega ora (taoe) mangkono pamriksane.

Neq ngono, sakabehing (samoebarang) prakara kang ora bisa sampoerna dadine, bĕtjiq adja di garap oetawa di lerenake bae.

Naja. Ananging apa si goenane rĕgistĕr irĕndinĕs kae?

Joeda. Lah, kang sapisan dadi miwiti ana atoerane, lan maneh loerah-loerah koedoe nĕrangake kaprije ĕnggone anggaweqake marang akoe kabeh, ikoe gĕde bangĕt paedahe marang wong-wong desa.

Ing ngĕndi wis ana rĕgistĕre, wĕkasane bandjoer akeh lĕpasan saka pagawean kang mĕtoe saka sawĕnang-wĕnange loerahe dadi ilang.

Mangka jen ana rĕgistĕr-rĕgistĕre maoe para kapala-kapala lan priaji-priaji pada kĕna amriksani, sarta jen papriksan ikoe kadangkala katindaqake ing sidji loro panggonan, ora woeroeng, atoeran ikoe mĕngko dadi pandjaga gĕde; ikoe wis

Joeda. Dat is doodeenvoudig, waar veel desas zijn, zijn ook veel loerah's en schrijvers en wat de contrôle betreft die behoeft ook zoo'n woeste vaart niet te loopen.

Men behoeft die registers niet met argusoogen na te pluizen, hetgeen immers ook niet gebeurt met de landrente registers en met ankere zaken.

Zoo zou men wel alles, als niet geheel in de puntjes is uit te voeren kunnen laten of afschaffen.

Naja. Maar wat is dan het nut van die heerendienst-registers.

Joeda. Wel, in de eerste plaats, dat er een begin van eenige regeling komt en — hetgeen heel veel zegt voor ons desalui — dat de loerah's moeten doen blijken hoe ze ons aanslaan.

Waar men zulke registers aanlegde, heeft de ondervinding geleerd, dat er allereerst onwettige vrijstellingen verdwenen zijn.

De hoofden en ambtenaren konden eens inzage vragen en als ze dat werkelijk hier en daar en nu en dan doen, werkt de maatregel reeds preventief en dat is al heel veel gewonnen en beter dan klachten te moeten ontvangen en loerah's te

oentoeng bangĕt, sarta loewih prajoga, tinimbang karo nampa kĕlah lan angoekoem oetawa njopot loerah.

Naja. Ija bĕnĕr, nanging apa ora di (ko') etoeng soesahe, agawe rĕgistĕr ikoe.

Joeda. Ih! koewe ora sapira, sabab katrangan-katrangane kang akeh wis ana, sarta loerah-loerahe kĕna di paringi tempo sapira pĕrloene kanggo ngoempoelake katrangan maoe.

Naja. La, dloewange (kĕrtase) saka ngĕndi?

Joeda. La, kang kanggo prakara-prakara liane saka ngĕndi!

Oega rĕgane amoeng sen-senan bae, akoe kabeh ing desa oega gĕlĕm oeroenan, jen saka panggawene rĕgistĕr ikoe mĕtoe paedahe, bab irĕndinĕs katata bĕnĕr lan kaentengake, apa maneh jen dadi nglerenake sakehe lakoe kang ora adil.

Naja. Pangapoeramoe bae, akoe arĕp tĕroes (bandjoer), saiki wis awan.

Joeda. Mĕngko disiq ta, isih akeh kang bakal taq tjaritaqake.

Naja. Karoewan bae, akoe oega isih dĕmĕn omong-omongan, nanging masa anaha wĕkasane (ĕnteqe).

Besoeq ĕmben bae taq baliq maneh (mrene), jen oranana tjĕgah (palangan).

moeten straffen en ontslaan.

Naja. Daar heb je gelijk in, maar tel je dan niet de soesah om die registers samen te stellen.

Joeda. Och, die is zoo erg niet, want de meeste gegevens zijn reeds voorhanden en voor de samenstelling kan men den loerah's den noodigen tijd laten.

Naja. En het papier, waar komt dat van daan?

Joeda. Waar komt dat voor andere zaken van daan?

Buitendien, die weinige centen, die dat zal kosten, zouden wij desalieden gaarne bij elkaar brengen, als een behoorlijke registratie orde brengt op het stuk der heerendiensten en verlichting en het ophouden van vele onbillijkheden daarvan het gevolg zijn.

Naja. Vergeef mij (permitteer mij): ik moet doorgaan; het is al laat.

Joeda. Wacht nog even, ik heb nog een heele boel te vertellen.

Naja. Wel zeker en ik heb ook nog lust om te praten, maar daar komt geen einde aan.

Ik keer overmorgen even terug, wanneer er niets tusschen beide komt.

Joeda. Bĕtjiq, nanging mĕngko adja samben bae, koedoe mĕrloqna sandja mrene.	*Joeda.* Goed, maar kom dan niet zoo en passant en doet het opzettelijk.
Akoe kapengin njaritaqake bab kasoesahane pagawean irĕndinĕs.	Ik wil je nog het een en ander vertellen over de manieën van heerendienstwerk.

II.

Naja. Bagea! (Salam aleikoem)!	*Naja.* Permitteer mij (binnen te komen).
Joeda. Sapa ikoe, si Naja? (Apa kowe Naja?).	*Joeda.* Wie is daar, is het niet Wana?
Ajo (Dang) mlĕboea. Mara mlĕboe bae.	Kom maar binnen.
Sokoer kowe tĕka, akoe lagi (pantji) ngarĕp-arĕp bae, (sabab) kapengin ambatjoetake (ambandjoerake) omongan deq mĕngko iki kae.	Het doet mij genoegen, dat je komt; ik verwacht je, want ik wou (immers) het praatje van onlangs voortzetten.
Naja. Ija ikoe moelane akoe oega tĕka kije (mrene).	*Naja.* Daarom kom ik hier.
Joeda. Jen ngono akoe arĕp ngawiti tjarita bab sawĕnehing kapala ing kene kabangĕtĕn ĕnggone dĕmĕn ngrakal ratan-ratan.	*Joeda.* Nu dan zal ik maar beginnen met je iets te vertellen over de grintmanie van sommige hoofden hier.
Ratan-ratan ing kene ora lerenleren di dandani bae, amarga oranana kĕndate di krakal.	Hier zijn de wegen voortdurend in reparatie, omdat men ze onophoudelijk laat begrinten.
Oega, lagi bae krakale ngratan adjoer kalawan anggawe roesaq tratjaqe djaran lan tratjaqe kĕbo, wis koedoe klakon maneh di oeroeg krakal, (wis koedoe kakrakali maneh) sarta soq kĕkandĕlĕn tĕmĕn (nĕmĕn).	Nauwelijks is de weg ten koste der hoeven van paarden en karbouwen glad gereden, of er moet weer een nieuwe grintlaag op, liefst veel te dik.
Sakoerang-koerange, pangrakale sa-	Minstens eens in het jaar, noodig

taoen sapisan, pĕrloe oetawa ora, wong wis ngono adate koena makoena.

Naja. Jen panggonakoe amoeng rongtaoen sapisan pangrakale, sarta ora kandĕl-kandĕl nĕmĕn.

Wiwitane krakal kang kasar, bandjoer krikil (krakal kang lĕmboet), dadi koewat kabeh.

Joeda. Majar, jen woengkoel ratan, kang kĕrĕp kanggo ing wong akeh bae, nanging ora ngono; kang soepaja pada roepane, ratan kang ora kambah ing kreta sapanoenggalane, sabab (pantji) oranana oetawa djalaran katjioetĕn oetawa bangĕt moenggahmoedoene, malah ratan papriksan mĕnjang kĕbon kopi ija koedoe di krakal kabeh.

Karĕpkoe, 'mboq adat, kang mangkono ikoe, kaboeanga lan adja kĕrĕpĕn gone ngrakal, ngĕmoengna ing ngĕndi pantjen pĕrloe bae.

Naja. Ing kene bijen oega tjara ngono bae.

Saikine ratane di perang tĕloeng roepa, sapĕrkara ratan kang kĕrĕp kambah roda, kapindo ratan kang ora pati kĕrĕp kambah roda, kapingtĕloe ratan kang mloeloe kanggo kang daratan lan djaranan bae.

Ratan kang kapisan ikoe adate di krakal ing sadjroning rongtaoen sapisan, kadjaba jen pĕr-

of niet, dat is eenmaal de oude sleur.

Naja. Bij ons hebben wij maar eens in twee jaren begrint en niet eens heel dik.

Eerst grover grint en daar over fijner, zoodat alles goed pakte.

Joeda. Als men nu maar alleen de wegen met druk verkeer nam, maar neen, ter wille van uniformiteit moeten desawegen, die voor voertuigen niet gebruikt worden, omdat er geen zijn of wel omdat ze te smal of te steil zijn, ja zelfs tourneewegen naar de koffietuinen ook begrint worden.

Ik wilde wel, dat men van deze gewoonte wilde afwijken en niet te dikwijls liet begrinten, doch alleen wanneer het werkelijk noodig is.

Naja. Men moest het vroeger hier evenzoo doen.

Nu verdeelt men de wegen in drie soorten; ten eerste wegen met druk vervoer, ten tweede wegen, die niet dikwijls door voertuigen worden gebruikt, ten derde wegen, die alleen voor voetgangers of voor paarden bestemd zijn.

De eerste soort wegen worden meest eens in twee jaar begrint, tenzij het vroeger noodig is, de

loe di kĕrĕpi; kang kapindo moeng sapisan (kadangkala) bae, dene ratan kang katĕloe ora di krakal babarpisan.

Lan maneh, sabĕnĕre ora pĕrloe di krakal sakabehe ratan ikoe, moeng di pilihana bae, ĕndi kang isih apiq koedoe di liwati.

Joeda. Ĕnggone ngloempoeqake krakal ija pada bae, ora kanti timbangan. Ratane tjĕdaq marang kali (wangan), mĕngkono oega pirang-pirang sasi sadoeroenge kanggo wis mĕsti kakoempoelake krakale, di wadahi ing sroemboengan ĕpring oetawa di oendoeng-oendoeng ing pinggir ratan.

Naja. Jen bab ikoe ing panggonakoe ija oega mangkono (pada bae).

Joeda. Ija, ngĕndi kang oranana krakale, djalaran ratane adoh saka kali (wangan) pranti ameq krakal sabĕn dina, ikoe bĕtjiq jen kakoempoelake disiq sadoeroenge kanggo, nanging ngĕndi ana krakale, kang samono tjĕdaqe, kanggo (tibane) marang akoe kabeh loewih gampang, jen ngameq krakal, mĕnawa ana pĕrloene di ĕnggo bae.

Jen ngono, tamtoe ora akeh krakale kang ilang, keli dening banjoe oedan, oetawa sabab kalawasĕn di tando.

tweede soort maar een enkele keer en de derde soort in het geheel niet.

Men moest ook niet over den geheelen weg begrinten, maar slechts hier en daar, en gedeelten van den weg, die nog goed zijn, worden overgeslagen.

Joeda. Met het verzamelen van grint gaat het hier even onoordeelkundig toe. De weg is vlak bij de kali, maar het grint moet toch maanden te voren verzameld en in bamboezen mandwerk opgeborgen of op zij van den weg worden opgehoopt.

Naja. Wat dat betreft, gebeurt bij ons precies hetzelfde.

Joeda. Ja, waar men het grint niet bij de hand heeft, doordat de weg ver is van de kali, van waar men gewoonlijk grint laat halen, is het bij voorbaat verzamelen van het grint wel wenschelijk, maar waar men het grint zoo dichtbij kan krijgen, is het voor ons gemakkelijker, om het te halen, wanneer het gebruikt moet worden.

Dan behoeft er niet zooveel grint verloren te gaan door het wegregenen of te lang vooruit aanbrengen.

Naja. Běněre kabeh 'mboq adja di paḍaqake bae.
Joeda. Ija, mangkono kapenginkoe (karěpkoe).
Lan saiki akoe arěp njaritaqake bab prakara priaji-priaji ing kene bangět ěnggone ḍěměn agawe tanggoel.
Ing kene ing ngěndi-ěndi saoeroeting ratan kabeh koedoe ana tanggoele kang bagoes, karěbene pěrloe oetawa ora.
Malah ratan paronḍan ija koedoe di tanggoel.
Sawěnehing kapala karěpe sing ḍoewoer, sawěnehe maneh kang tjěnḍeq, dene akoe kabeh wongwong tjiliq koedoe anglěksanani bae karsane ikoe. Sawidjine ḍěměnane marang tanggoel (nganggo) watoe, liane maneh marang tanggoel (nganggo) tamblaqan (gěbalan).
Ewon-ewon dina gawe, kang binoewang marang bab ikoe bae.
Naja. Ing ěnggonkoe ija ana oega kaḍěměnan njang tamblaqan (gěbalan) maoe.
Jen andandani (amběněrake) ratan ing pinggire kiwa těngěn soq di toetoep karo gěbalan, ora koq di něngna bae, karěbene dadi ḍewe (mětoe ḍewe, ṭoekoel ḍewe).
Ora ngěmoengake akeh pagawean, kang kanggo mrono bae, nanging pangameqe gěbalan ikoe

Naja. Men moest hier alles niet zoo over één kam scheren.
Joeda. Juist, dat wou ik hebben.
Maar nu wil ik je nog wat vertellen over de dijkjes manie.
Men maakt hier overal langs alle wegen, noodig of niet heel mooie dijkjes.
Zelfs langs ronde wegen maakt men mooie dijkjes.
Sommige hoofden willen hooge, anderen weer lage dijkjes hebben en wij kleine lieden moeten dan aan die grillen uitvoering geven. De eene houdt van dijkjes met steenen, de andere weêr van dijkjes met graszoden.
Duizende dagdiensten worden daarmede in het water gegooid.
Naja. Bij ons heb je ook graszoden manie.
Wanneer men b.v. den weg aan beide kanten laat in orde maken daar belegt men die met graszoden in plaats van dit stilletjes aan de natuur over te laten. (Van zelf te laten opkomen).
Niet alleen, dat er zooveel werk aan besteed moet worden, maar men haalt die graszoden soms

soq kĕrĕp kadi kĕbon oetawa sawahe wong, dadi njolong koeliting lĕmahe, kang bagoes marang tatandoeran.

Joeda. Kadjaba saka ikoe ana maneh kaḍĕmĕnan mĕnjang sĕsapoe oetawa andjoepoeqi (njoeblĕsi, njotjohi) kleang, mĕnjang kakajon lan pamagĕre (panjroemboenge), mĕnjang pagĕr lan saketeng, garḍoe, tataning watoe ana ing dalan paronḍan, mĕnjang dina, kang katamtoqake, lan akeh maneh panoenggalane; satĕmĕne okeh bangĕt, jen di tliti, di sĕboeti kabeh.

Mangka ikoe pĕrloe bangĕt ana atoerane (di atoer).

Naja. Kowe apa wĕroeh, kaprije pangatoere bab ikoe ing apḍeling Nanggoelan?

Joeda. Ora. Akoe wis kroengoe kabar oega, jen ing kana atoerane loewih bĕtjiq, nanging ora tĕrang kaprije patrape kang sabĕnĕre.

Naja. Jen ngono, arĕp daq tjaritaqake.

van eens ander mans tuin of sawahs en rooft zoodoende den goeden bouwgrond weg.

Joeda. Je hebt buitendien nog de sapoe- of prikmanie, de boomen en hun omheiningmanie, de pagger- of poortenmanie, de gardoemanie, de plaveimanie, de rondemanie, de vaste dagen manie en zooveel andere maniën, eigenlijk te veel om ze alle op te noemen.

Daarom is regeling zeer noodig.

Naja. Weet je hoe in de afdeeling Nanggoelan, de zaak geregeld is?

Joeda. Neen. Ik heb wel gehoord, dat men daar een betere regeling heeft, maar weet niet recht hoe de vork eigenlijk in de steel zit.

Naja. Dan zal ik je hieronder er wat van vertellen.

III.

Naja. Sabĕn wong, kang kĕna pagawean irĕnḍinĕs, oleh pandoeman ratan kang tamtoe, dawane noeroet (katimbang karo) kakoewatane, sarta bageane di tjireni (tanḍani) watoe kali, ka-

Naja. Ieder heerendienstplichtige krijgt naar gelang van zijn graad van heerendienstplichtigheid een vast aandeel, dat door een riviersteen, geplaatst op den dijk of aan den kant van den

pasang ana ing saḍoewoere tanggoel oetawa ing pinggire ratan.

Ana ing watoe koewe di toelisi karo tir irĕng angkane (nomĕre) kang doewe bagean, tjotjog kalawan nomĕre rĕgistĕr tjĕkĕlane loerahe.

Dadi sidji-sidjine wong amoeng mikoel (nanggoeng) doendoemane bae. Jen bageane bĕtjiq, wonge ora mĕsṭi (soesah, pĕrloe) mĕtoe, sanadjan oega sapira lawase.

Ananging, manawa bageane ala, koedoe di samboet gawe nganti saqslĕsihe, karĕben oega pirang dina soewene.

Dadi wonge ora sabĕn-sabĕn koedoe (kapĕksa) mĕtoe marang pagawean ana ing dina kang katamtoqake, nanging moeng jen ana pagawean bae.

Ikoe ing kana sĕboete kaborongake.

Joeda. Apa sakabehe, kang kadoeman pagawean nagara, koedoe paḍa mĕtoe sebĕn dina ngopeni marang bageane ḍewe-ḍewe?

Naja. Ora. Ikoe kaprije (kapasrahake marang) wong-wonge bae, ĕnggone baḍami paḍa sakantjane bab toeloeng-tinoeloengan, soepaja ĕnggone mĕtoe marang pagawean kalawan giliran (idjolan) oewong sidji oetawa loewih kanggo andandani saṭiṭiq-saṭiṭiq ana ing bageane

weg of slokan, wordt aangeduid.

Op dien steen staat met koolteer het nummer van den heerendienstplichtige kloppende met het nummer in het register, dat de loerah er op na houdt.

Ieder is dus alleen verantwoordelijk voor zijn eigen aandeel. Als zijn aandeel in orde is, dan behoeft hij ook niet uit te komen, hoe lang ook.

Is daarentegen zijn aandeel slecht dan moet hij daaraan zoolang werken totdat het in orde is, onverschillig hoeveel dagen.

Men komt dus niet meer op vaste dagen uit, doch alleen wanneer er werk is.

Men noemt het daar kaborongake (in eigendom geven).

Joeda. Moeten dan alle heerendienstplichtigen elk voor zijn eigen aandeel ook bij gewoon onderhoud uitkomen.

Naja. Neen. Dit wordt aan de bevolking overgelaten en wel om onder elkander een overeenkomst te maken van wederzijdsch hulpbetoon, zoodat om beurten een of meerdere van hen uitkomen om kleine herstellingen te doen aan de aandeelen van hen allen, welke

kabeh, marga ikoe bagean-bageane ing saoleh-oleh di rentengake (di gawe gĕlar klasa).

Adate ĕnggone pradjandjian mĕngkono ikoe karo sanaq-sanaqe, tangga-tanggane oetawa mitra-mitrane ḍewe-ḍewe.

Mĕnawa paḍa ora gĕlĕm nglakoni, mangka kalawan rĕmboege wong sadesa kabeh, kang kĕna pagawean nĕgara ikoe, kapanṭa golong-golongan dening loerahe, lan katamtoqake gilirane mĕtoe ing pagawean ḍewe-ḍewe.

Bedane atoeran liliron lan golongan ikoe moeng mĕngkene: jen lilironan di atoer dening wong-wonge ḍewe paḍa kantja, ora di toeloengi dening loerahe, barĕng kang golongan kapalane desa tjampoer ngoeroes (meloe nata).

Saoepama wong-wonge ora kĕna di adjaq marang atoeran lilironan oetawa marang atoeran golongan koewe, ija pamiarane bageane sadina-dinane oega ka'angkat (kalakoqake) ḍewe-ḍewe.

Lan maneh ing kana atoerane, sidji-sidjining wong amoeng kabagean saroepa pagawean bae, kajata: kang kabagean pagawean ing ratan ikoe, ora kĕna andjaga garḍoe, oetawa ora meloe njamboet gawe ing wangan-wangan.

aandeelen daarom zooveel mogelijk aan elkander grenzende worden uitgezet.

Men sluit die overeenkomst in den regel met familieleden, buren of vrienden.

Is men daartoe niet genegen, dan worden door de desahoofden de heerendienstplichtigen in overeenstemming met hen zelve in golongans (groepen) verdeeld, waarvan een gedeelte beurtelings uitkomt.

Het onderscheid tusschen liliron en golongan bestaat dus alleen hierin, dat bij lilironan de lui zelf onder elkander de zaak regelen, zonder medewerking van de desahoofden, terwijl bij golongan eenige bemoeienis van de desahoofden plaats heeft.

Wanneer de lui noch tot lilironan noch tot golongan over te halen zijn, bewerken zij ook bij gewoon onderhoud hun eigen aandeel.

Verder is de zaak daar zóó geregeld, dat één heerendienstplichtige slechts bij één soort heerendienstwerk wordt ingedeeld. B.v. iemand, die een aandeel heeft in den weg, behoeft niet een wachthuis te bewaken of aan de leidingen te werken.

Dene kabĕtjiqane atoeran kang mangkono ikoe dadi tanggoenganing pagawean kapikoel ing wonge, kang kabagean, ḍewe-ḍewe. Djalaran sabĕn wong paḍa doewe bagean ḍewe, dadi ora iren-irenĕn.

Oega dadi loewih gampang katarane sapa kang bĕtjiq oetawa kang ala gawene, sapa kang srĕgĕp lan sapa kang kĕsed.

Kosoq baline oentoenge wong kang paḍa bĕtjiq gawene, ija ikoe lawas ora katariq-tariq maneh.

Joeda. Kaprije atoeran maoe apa bĕtjiq dadine (lakoene?).

Naja. Wis mĕsṭi bae, nanging ing (kaboepaten) Nanggoelan doeroeng bĕtjiq (salĕsih) babarpisan lakoene.

Ing sawĕnehe ḍistriq wĕdanane ora niteni satĕmĕne, kabeh di pasrahake marang loerah-loerah bae, dene loerah-loerah ikoe awit saka boḍone oetawa pantjen niate ala, bandjoer bae gawe atoeran sedje maneh.

Ikoe eman bangĕt, sabab ing distriq Parang wĕdanane wĕroeh ing kwadjibane lan angeman marang wonge tjiliq, koewe atoeran dadi bagoes (bĕtjiq), sarta wong-wonge paḍa boengah (sĕnĕng) bangĕt.

Joeda. Ananging apa panggĕḍe-panggĕḍe ora niteni?

Een der voordeelen van dese regeling is, dat de verantwoordelijkheid meer op de heerendienstplichtigen wordt overgebracht. Nu ieder toch een vast aandeel heeft, kan men het niet meer op anderen laten aankomen.

Ook kan zoo beter blijken wie goed of slecht werkt, wie ijverig of lui is.

Daarentegen hebben de lui, die goed werken, het voordeel, dat zij er voor langen tijd van af zijn.

Joeda. En werkt die regeling goed?

Naja. Wel zeker, maar in Nanggoelan kon het nog wel wat beter.

In sommige districten gingen de wedana's niet genoeg de zaak na en lieten alles aan de desahoofden over, die of uit domheid of uit minder goede bedoeling weer andere regelingen maakten.

Dat is zeer jammer, want in het district Parang, waar een flinke wĕdana is, die hart voor ons heeft, werkt de regeling goed en zijn de lui er erg meê tevreden.

Joeda. Maar ging het bestuur de zaak dan niet na?

Naja. Taksirakoe ora sapiraha (tjoekoep) ĕnggone mriksa.	*Naja.* Naar ik geloof niet genoeg.
Joeda. Ija, adate mĕngkono, sabab priaji-priaji bangsa Eropah ikoe pada ganti-ganti bae.	*Joeda.* Ja, zoo gaat het wel meer en dat komt voor een groot deel, omdat de Europeesche ambtenaren telkens verwisselen.
Saikine akoe pada doewe (kaparingan) maneh kangdjĕng toean Kontrolir, kang (rawoeh) saka sabrang, sarta ora mangĕrti marang omongkoe, lan kangdjĕng toean Assisten-Residen oega lagi bae satĕngah taoen ana ing kene.	Nu hebben we pas weer een nieuwen kontroleur, die van Java kwam en ons niet verstaat en de Assistent-Resident is ook pas een half jaar hier.
Naja. Ija agawe pĕgĕl (ing ati) bae!	*Naja.* Ja dat is beroerd (vervelend).
Akoe kabeh doewe bandara, nanging sabĕnĕre ora doewe.	Wij hebben een djoeragan (baas) en eigenlijk toch geen.
Mĕngkono oega ing distriq Woengoe wonge pada mangĕrti, manawa dadi kaoentoengane, jen mĕgawe bĕtjiq, mangka ikoe ĕnggone njamboet gawe di atoer dewe rada soewe, nanging kabagoesake pisan, lan mĕtoene ora nganggo di ojaq-ojaq maneh dening kapalane, sabab sasoewene bageane isih bagoes, deweqe ora mĕsti (pĕrloe, kapĕksa) mĕtoe marang pagawean.	In het district Woengoe daarentegen begrijpt men heel goed, dat het in zijn eigen belang is, om goed te werken en dit doet men van zelf wat langer en degelijker, zonder dat de hoofden daartoe behoeven aan te sporen, want zoolang een aandeel in orde is, behoeft men niet uit te komen.
Ing kana wis kanjatan oega, jen atoeran ikoe toemrape marang kapala-kapalane oega ana kaoentoengane.	Daar is verder gebleken, dat deze regeling ook voor de hoofden niet zonder voordeel is.
Saikine ora koedoe (pĕrloe) noenggoni pagawean, salawase kaja	Nu behoeven zij niet meer voortdurend bij het werk te zijn,

manḍor, kalawan ora koedoe njrĕngĕni wong-wonge amarga ora gĕlĕm njamboet gawe.

Oewonge saiki tĕntrĕm sarta ajĕm, awit ora bangĕt kaprentah tjara kapoengkoer, lan loerah oetawa kamitoewa ija ngono oega, lantaran ana atoeran kang prajoga kang anggampangake pagaweane.

Joeda. Tamtoe bae.

Naja. Mĕngko, akoe kalalen, jen doewe salinan (toeroenan) lajang atoeran maoe.

Arĕp taq djoepoeq saḍela lan taq watjaqake.

Atoeran pagawean nagara ing apḍeling Lanḍĕp.

Bab 1.

Ing saoleh-oleh kanggo angoerangi abote pagawean irĕṇḍinĕs, lan kang soepaja kang paḍa kĕna pagawean nagara ora mindĕng (kakĕrĕpĕn) nĕmĕn madjoene marang pagawean ikoe, oetawa maneh, soepaja adja nganti di gaweqake marang pagawean, kang ora pĕrloe, sarta oega kang soepaja adja di kĕrigake, jen oranana pĕrloene, ing apḍeling Lanḍĕp wis katindaqake (kagawe) atoeran anjar, ija ikoe sawise di baḍameqake kalawan wong-wonge tjiliq, anamtoqake: wong-wonge ora di gaweqake

om voor mandoer te spelen en de lui uit te schelden, omdat ze niet willen werken.

De lui zijn nu volgzaam en voelen zich lekker, omdat er niet zooveel geprentahd wordt als vroeger en de loerah's en kamitoewa evenzoo en dat komt van een goede regeling, die bijna het halve werk is.

Joeda. Dat zal wel zoo zijn.

Naja. Wacht, ik vergeet heelenal, dat ik een afschift van het stuk heb, waarbij die regeling is beschreven.

Ik zal dat ding even halen en je voorlezen:

Handleiding voor den heerendienst in de afdeeling Lanḍĕp.

Art. 1.

Met het doel om de heerendienst zooveel mogelijk te verminderen, de heerendienstplichtigen niet te dikwerf te doen uitkomen, als ook om aan onnoodig werk en onnoodig oproepen van heerendienstplichtigen een einde te maken, is in de afdeeling Lanḍĕp *na bespreking* met de bevolking, een regeling getroffen, om het volk niet meer op ***vastgestelde dagen*** en ***bij ploegen*** te laten uitkomen en werken en is aan ***ieder heerendienstplichtige naar gelang van zijn graad van heerendienstplichtig-***

ṅganggo dina kang tamtoe, lan ora di kĕrigake groebjoegan; sidji-sidjining wong, kang kĕna pagawean nagara, di wenehi bagean, kang tamtoe (di borongake), noeroet (kalawan nimbang) kakoewatane, kang koedoe kapiara dening ḍeweqe, sarta katamtoqake maneh, oepama bageane ikoe bagoes, ḍeweqe ora pĕrloe madjoe (mĕtoe).

Awit saka ikoe atoeran ngetoeng dina gawening wong, lan atoeran anggaweqake wong ing dina, kang tamtoe sabĕn-sabĕn minggoe, saikine di lerenake.

Bab 2.

Kang soepaja angilangake sakabehe, kang koerang adil, bab angĕnaqake pagawean nagara oetawa bab pamanṭaning golongan, para loerah di prentahi anggawe rĕgistĕr, mitoeroet tjonto A, anĕrangake wong, kang paḍa 'ndoeweni lĕmah, lan golongan, oetawa maneh saroepaning lĕpasan saka pagawean irĕnḍinĕs dĕlasan sababe.

Bab 3.

Pamanṭaning golongan mitoeroet adat desa, kalawan animbang djĕmbaring lĕmah, doeweqe wong sawidji-widjining golongan.

Bab 4.

Sawise di baḍameqake karo wong sadesa, katamtoqake maneh, sawidji-widjining koeli irĕnḍinĕs

heid een vast aandeel gegeven, dat hij in orde moet houden, *terwijl hij niet behoeft uit te komen*, *zoolang dit in orde is*.

Er is daarom gebroken met het tellen bij *dagen* en evenzoo met het te werk stellen op een *vasten dag* van de week.

Art. 2.

Om tevens aan alle onbillijkheden een einde te maken wat betreft de heerendienstplichtigheid en deindeeling in klassen, is bevolen het aanleggen door de loerah's van een register volgens model A. van de grondbezitters en tot welke klasse zij behooren, waarin tevens moet worden vermeld de *vrijstellingen* en om welke reden.

Art. 3.

Bij de klasse-verdeeling wordt gevolgd de in de desa bestaande adat en de voor elke klasse aangenomen uitgestrektheden grond.

Art. 4.

Tevens is in overeenstemming met de bevolking aangenomen, dat een heerendienstplichtige slechts

moeng kakĕnaqake pagawean saroepa bae.

Bab 5.

Sawise katamtoqake okehing wong, kang pĕrloe di gaweqake marang sawidji-widjining pagawean nagara, (kajata: marang ratan, marang kalen (wangan) oetawa marang gardoe), noeli kapĕsti bageane sidji-sidjining wong kang kĕna pagawean iki, sarta bagean ikoe di tĕngĕri (karo) watoe kali, nganggo nomĕr (angka), katoelis karo tir irĕng, tjotjog kalawan rĕgistĕr B, ing rĕgistĕr ngĕndi katjatĕtan ping pira sidji-sidjining koeli irĕndinĕs ĕnggone madjoe (mĕtoe) marang pagaweanane ing sasasi-sasine.

Bab 6.

15 | II | I | I | II | I | III | II | III

Kang soepaja bisa oleh katrangan, kang kĕna di pĕrtjaja, bab madjoene marang pagaweanane, sawidji-widjining koeli kaparingan (katjĕkĕlake) girig ĕpring, ing ĕndase nganggo nomĕre kang doewe, lan kabage 12 bagean katandanan tjariq (garis), kanggo njatĕti kalawan gĕrĕt ngadĕg ĕnggone mĕtoe ing pagaweane ing sasasi-sasine.

Sasasi sapisan, waktoe koempoelan ing desa girig (tjatĕtan) maoe kadoedoehake marang tjariq desa, soe-

bij één soort heerendienstwerk worde ingedeeld.

Art. 5.

Nadat is uitgemaakt, hoeveel volk voor elke soort heerendienstwerk noodig is (wegen, slokans, wachthuizen), wordt overgegaan tot de individueele indeeling en elks aandeel aangeduid door een riviersteen, waarop in koolteer het nummer, kloppende met register B, waarin wordt aanteekening gehouden van de keeren, die elk persoon is opgekomen in elke maand.

Art. 6.

15 | II | I | I | II | I | III | II | III

Ten einde verder juiste opgaven te krijgen van de keeren, die men uitkomt, heeft elke heerendienstplichtige een bamboesje, waarop bovenaan zijn nummer en verder 12, door dwarsstreepen aangeduide vakken voor de maanden, waarin hij, telkens als hij uitkomt, een rechtopstaande schrap zet.

Eens in de maand, op de desa koempoelan, worden die kerfstokken (girik of tjatĕtan) aan den desaschrijver ingeleverd, die dan de noodige aanteekeningen doet in register B.

paja di lĕboqake marang rĕgistĕre B.

Atoeran iki andadeqake ora pĕrloe, koeli-koeline, sabĕn mĕntas njam boet gawe, bandjoer mĕsṭi moebĕng, lapoer marang tjariq oetawa loerah oetawa kamitoewane, lan sabab tjaṭĕtan ikoe nganggo nomĕre ḍewe-ḍewe, wonge, kang doewe, ora koedoe anggawa girige ḍewe, jen ora kobĕr, kĕna di gawaqake (titipake, atoerake) marang kantjane sadesa.

Door deze regeling wordt voorkomen, dat niet elk heerendienstplichtige na afloop van zijn werk een omweg behoeft te maken, om naar den schrijver of desa- dan wel onderdesahoofd te gaan om te rapporteeren, (dat hij gewerkt heeft) terwijl verder, omdat de kerfstokken genummerd zijn, ook niet elk heerendienstplichtige zijn tjatĕtan zelf behoeft te brengen maar die, als hij ander dringend werk te doen heeft, aan een ander desagenoot kan medegeven.

Bab 7.

Sasasi sapisan loerah mĕsṭi lapoer marang Wĕdana oetawa Assisten-Wĕdana goenggoenge dina, kang kanggo marang sawidjiwidjine roepa pagawean nagara, lan Wĕdanane noeli ambatjoetake marang Boepati.

Art. 7.

Eens in de maand rapporteert de loerah aan den wĕdana of Assistent-Wĕdana het totaal keeren van opkomst aan elk soort heerendienstwerk en de wĕdana aan den regent.

Bab 8.

Oepama ana pagawean abot (kang ora loemrah) (kajata: ngrakal), sabĕn koeli irĕnḍinĕs koedoe madjoe marang bageane ḍeweḍewe, kadjaba, jen kongkonan batoere oetawa wakile (amboeroehake).

Art. 8.

Bij buitengewoon onderhoud (begrinten) komt elk heerendienstplichtige uit voor zijn aandeel of wel diens plaatsvervanger (boedjang, koeli).

Bab 9.

Kang soepaja dadi enṭenge kang kabagean pagawean nagara, lan

Art. 9.

Om bij gewoon onderhoud het den heerendienstplichtige gemakke-

soepaja adja kongsi mĕsṭi madjoe kabeh waktoe magawe rĕritjiqan (pamiara sadina-sadinane), sanadjan amoeng sadjam oetawa koerang saka samono soewene, di pasrahake (marang) ḍeweqe kabeh, agawe pradjandjian karo sanaq-sadoeloere, tangga oetawa mitrane, bab toeloeng tinoeloeng ing pagaweane, dadi bisa ĕnggone mĕtoe oetawa ĕnggone nglakoqake pagaweane gilir ganti (giliran), andandani rĕritjiqan ana ing bageane sakantjane kabeh, kang saoleh-oleh koedoe di djedjerake (ganḍengake).

Bab 10.

Oepama wonge paḍa ora sĕnĕng marang pagawean lilironan (giliran) maoe, oega kĕna kapanṭapanṭa golongan, kagilirake mitoeroet atoerane loerahe, sawise baḍami karo wong-wonge tjiliq.

Sabĕn giliran kĕna katamtoqake sasenan, oetawa jen wong tjiliq ora sĕnĕng marang giliran sasen, soewene giliran oega kĕna kapĕsṭi, kaprije karĕpe wong tjiliq bae.

Bab 11.

Sabĕn golongan, jen wis nglakoni girilane, koedoe masrahake pagaweane marang kang goeman-

lijk te maken en te voorkomen, dat alle heerendienstplichtigen uitkomen moeten, al is het slechts voor een uur of minder of tot herstel van een onbelangrijke schade, wordt aan de heerendienstplichtigen de vrijheid gelaten in de eerste plaats, om met familieleden, buren of vrienden een overeenkomst te maken van wederzijdsch hulpbetoon, zoodat om beurten een of meerdere van hen uitkomen, om kleine herstellingen te doen aan de aandeelen van hen allen, welke aandeelen aan elkaar grenzende worden uitgezet.

Art. 10.

Waar men niet tot het vormen van lilironan wil overgaan, kan het golongan-stelsel worden toegepast met beurtelingsche uitkomst (giliran), in overeenstemming met de heerendienstplichtigen door de hoofden te regelen.

Elke giliran kan voor eene maand gelden of zoo de heerendienstplichtigen dit niet verkiezen voor korteren tijd.

Art. 11.

De loopende giliran moet het werk in goeden staat aan de nieuwe giliran overgeven, bij geschil te

ti giliran kalawan slĕsih (tata), oepama ana pradondine, loerah kang moetoes.

beoordeelen door het desahoofd.

Bab 12.

Kang soepaja atoeran giliran ing golong-golongan kabeh adja nganti ngabot-aboti, sabab di paḍaqake bae, olehe anggaweqake wongwonge kabeh kalawan ora nimbang marang kakoewatane, mangka ikoe jen dadi karĕpe wong tjiliq ing sawidji-widjining paḍoekoehan (ampean) di tamtoqake nganggo golongan tĕloeng roepa, kajata:

a. golongan wong pangkat angka 1.

b. » » » » 2.

c. » » » » 3.

lan maneh bageane sidji-sidjining golongan maoe koedoe di djedjerake, soepaja mloeloe wong sapangkat kagaweqake ing sawidji-widjine bagean ikoe.

Oepama di konoqake, barĕng waktoe andandani rĕritjiqan, wonge tjiliq ĕnggone di gaweqake oega koedoe mitoeroet kakoewatane ḍewe-ḍewe, lan maneh ĕnggone njaṭĕti ana ing rĕgistĕr B, oega dadi gampang.

Ing ngĕndi wonge tjiliq arĕp namtoqake golongan saroepa bae (ora amisah-misah), ikoe ora

Art. 12.

Ten einde te voorkomen, dat bij het golongan-gilir-stelsel alle heerendienstplichtigen evenveel werk doen, onverschillig tot welke klasse zij behooren, is het goed, daar waar de heerendienstplichtigen zulks verlangen, voor elke onderdesa (ampean) 3 golongans te maken, namelijk:

a. een voor de heerendienstplichtigen 1 kl.

b. een voor de heerendienstplichtigen 2 kl.

c. een voor de heerendienstplichtigen 3 kl.

en moeten dan de aandeelen van elk dier golongans een aaneengrenzend geheel uitmaken.

Aldus moet ieder soort heerendienstplichtige ook bij gewoon onderhoud werken naar gelang van zijn graad van heerendienstplichtigheid en wordt ook de boeking in register B. gemakkelijk.

Waar men slechts een soort golongan wil hebben, mag zulks niet worden belet en evenmin

kĕna di tjĕgah; mangkono maneh jen ana wong tjiliq, kang kalĕboqake golongan, kang koerang koewat, sĕmprang kapengin mlĕboe marang golongan, kang loewih koewat, ora kĕna di ewoeh-ewoeh.

als een minder soort heerendienstplichtige bij een golongan van een hoogere klasse in zijn eigen belang wenscht te worden opgenomen.

Bab 13.

Kabeh, kang ĕmoh (ora gĕlĕm) lilironan oetawa di golongake, koedoe pada anggarap lan ngopeni bageane ḍewe-ḍewe bae.

Art. 13.

Degenen, die noch tot lilironan noch tot golongan willen toetreden, bewerken hun eigen aandeel, ook bij gewoon onderhoud.

Bab 14.

Barĕng ngarĕpake masang watoe tĕngĕran bageane maoe, loerahe koedoe anggawe pratelan (sĕtat) ḍisiq, anĕrangake:

a. Sakabehing wong, kang pada arĕp (gĕlĕm) lilironan lan sapira babageane ḍewe-ḍewe.
b. Sakabehing wong, kang pada arĕp (gĕlĕm) gĕgolongan lan sapira babageane ḍewe-ḍewe, lan
c. Sakabehing wong, kang pada arĕp ngopeni ḍewe bageane ḍewe-ḍewe.

Sawise ikoe, lagi andoendoem perang-perangane (bageane) ratan oetawa wangan.

Art. 14.

Vóór de indeeling en plaatsing der merkteekenen maakt de loerah een staat op:

a. van de lieden, die lilironn willen en de uitgestrektheid van hun aandeelen,
b. van de lieden, di golongan willen als boven en
c. van hen, die hun eigen aandeelen willen in orde houden.

Daarna zet hij de aandeelen in weg of slokan uit.

Bab 15.

Ing saoleh-oleh wong madjoe marang pagawean adja katamtoqake dinane, pĕrloe oetawa ora,

Art. 15.

Zooveel mogelijk kome het volk niet op gezette tijden, noodig of niet noodig, uit, maar alleen

moeng, jen tĕmĕn ana pĕrloene bae, kakĕrigake, lan maneh kang madjoe adja loewih saka sapĕrloene, kanggo andandani karoesaqan.

Awit deniug atoeran ikoe, lan atoeran njamboet gawe lilironan oetawa gĕgolongan, mĕngko dadi bisa kalakon, wong tjiliq ora pĕrloe mĕtoe marang pagawean sadjroning sawoelan oetawa loewih, lan pada oleh tempo loewih saka kang wis-wis, kanggo anggarap sawahe, kĕbone oetawa tĕgale dewe, oetawa maneh kanggo nglakoni dĕdagangan oetawa ngoeli, anggoleq pangoeripane (pangoepadjiwane) dewe-dewe.

als dit werkelijk noodig is en niet meer lieden tegelijk dan vereischt worden om de schade te herstellen.

Hierdoor en door het lilironan en golongan-stelsel is het mogelijk, dat de heerendienstplichtigen een of meer maanden niet behoeven op te komen en zij dus meer tijd dan vroeger overhouden voor eigen werk, hetzij in sawah, tuin of tĕgal, hetzij om te gaan handelen, hetzij om in koeliedienst wat geld te verdienen.

Bab 16.

Loerahe, kamitoewane lan bĕbaoene desa, jen ana pĕrloene, koedoe andĕlĕng (amriksa) apa ratan oetawa wangane pada bĕtjiq.

Oepama ana, kang roesaq (pĕrloe di dandani), deweqe koedoe ngandani marang kang doewe bagean, sarta, jen pĕrloe, koedoe mriksa oega, pagaweane bĕtjiq apa ora.

Art. 16.

De loerah en oudsten der desa gaan als dit noodig is, na of wegen en slokans in orde zijn.

Vinden zij dat herstel noodig is, dan geven zij den betrokkenen daarvan kennis en overtuigen zich later, zoo noodig, of het werk goed is uitgevoerd.

Bab 17.

Para Wĕdana lan Assisten-wĕdana koedoe pada andjaga, kang soepaja atoeran-atoeran, kang kasĕ-

Art. 17.

De wĕdana's en assistent-wĕdana's zorgen, dat de hiervoren genoemde regelingen behoorlijk

boet ing ḍoewoer iki, bĕnĕr dadine (di tindaqake kalawan sabĕnĕre).

Ananging pandjagane ikoe ora kĕna pisan di lakoqake kalawan kĕsoesoe; saoleh-oleh ḍeweqe koedoe njingkiri samoebarang prentah, kang kalĕboe pĕksan. Mangka ikoe, pĕrloe bangĕt di baḍameqake karo wong-wonge tjiliq ḍisiq, katĕrangake kalawan sabar marang ḍeweqe kabeh, jen oranana maneh pĕngarahe nagara, amoeng soepaja pagawean irĕnḍinĕs bisaha dadi enṭeng, jen ka'atoer kang bĕtjiq, adja nganti ngabot-aboti bangĕt, dadi wonge tambah bisane ngopeni oetawa anggarap palĕmahaṇe oetawa maneh anggoleq rĕdjĕki liane.

Namoeng, jen wonge tjiliq ora bisa goejoeb, oetawa ana sidji loro wong ing desa, kang amalangi marang dadine atoeran ikoe, ing kana ḍeweqe meloe tjampoer lan koedoe angoedi kalawan sabar, soepaja wonge tjiliq paḍa kĕna kaboedjoeq baḍami; mĕnawa pamboedjoeqe tanpa gawe, ḍeweqe koedoe lapoer mĕnjang boepatine, njoewoen prentah maneh.

Bab 18.

Mangkono maneh ḍeweqe koedoe paḍa andjaga, adja nganti ana

tot uitvoering komen.

Zij gaan daarbij echter niet met overhaasting te werk, maar trachten zooveel mogelijk dwang te vermijden. Daarom is overleg met de tjiliq's een eerste vereischte en dienen zij op bedaarde wijze den tjiliq's duidelijk te maken, dat het streven van het bestuur geen ander is, dan om door practische regelingen of door zoodanige de lieden aan de hand te doen, de heerendiensten zoomin drukkend mogelijk te maken, opdat de lieden veel tijd overhouden om hun velden te bewerken of op andere wijze geld te verdienen.

Eerst wanneer de tjiliq's niet tot een goede regeling kunnen komen of enkelen in de desa die tegenwerken, komen zij tusschenbeide en trachten zij de zaak door overreding te schikken en zoo dit niet gelukt, berichten zij daarvan aan den regent en vragen nadere bevelen.

Art. 18.

Zij zorgen ook, dat sommige loerah's niet uit sleurgeest of dom-

loerah wani-wani angalangi marang dadine atoeran kang bĕtjiq, kang arĕp di tindaqake dening wonge tjiliq, sabab saka toemane gĕmampang oetawa saka bodone, lan oepamane loerah, kang mĕngkono ikoe, ora kĕna di toetoeri (adjar), koedoe kalapoerake mĕnjang boepatine.

Bab 19.

Oega kadangkala deweqe koedoe pada mriksa ka'anane ratan-ratan lan wangan-wangan lan aniti, kaprije lakoene pĕndjagan gardoe, karo oega koedoe pada andjaga maneh, wong-wong tjiliq adja nganti di tindaqake marang pagawean, kang ora pĕrloe; manawa isih ana, kang salah mĕngĕrti oetawa kaliroe tampa (kaledon), saoleh-oleh koedoe di bĕnaqake (katata, ka'atoer) kalawan badami, lan soepaja tĕrang pisan ka'anane ing desa, kala-kala, jen pinoedjoe papriksa, oepama katĕmoe (kapĕtoeq) karo wong tjiliq, koedoe di takoni, kaprije lakoene pagawean kabeh lan apa atoerane di sĕnĕngi oetawa ora.

Bab 20.

Ing saoleh-oleh, jen deweqe papriksa, lakoene koedoe di atoer, soepaja tĕkane ing desa kadangkala kabĕnĕran lagi waktoe koempoelane wong tjiliq; ing

heid een goede door de tjiliq's te treffen regeling tegenwerken en mocht terechtwijzing in deze niet helpen, dan berichten zij aan den regent.

Art. 19.

Zij overtuigen zich van tijd tot tijd of wegen en slokans in orde zijn en ook de wachtdiensten behoorlijk marcheeren en waken er tevens voor, dat vooral geen onnoodig werk van de heerendienstplichtigen wordt gevorderd; waar nog misverstand heerscht, trachten zij dit langs minnelijken weg uit den weg te ruimen en om goed op de hoogte van alles te komen, vragen zij nu en dan, op tournée zijnde aan de tjiliq's, waarmede zij in contact komen en zonder deze bepaald daarvoor op te roepen, hoe het werk gaat en of men met de bestaande regeling tevreden is.

Art. 20.

Zij trachten nu en dan hun tournée zoo in te richten, dat zij nu deze dan gene desa bezoeken tijdens de koempoelan aldaar, als wanneer zij een geschikte

kono, gampang bangĕt, bisane (ĕnggone) oleh katrangan bab lakoene pagawean ikoe, lan bab prakara wong tjiliq ĕnggone njaṭĕti dinane mĕtoe ing pagaweane, bĕnĕr apa ora, oetawa maneh apa tjariqe wis nglĕboqake ana ing rĕgistĕre B, apa doeroeng.

Bab 21.

Ḍeweqe koedoe paḍa njĕkĕl boekoe tjaṭĕtan, pranti njaṭĕti kalawan tjĕkaqan bae, samoebarang katrangan bab pagawean nagara, kang katĕmoe sadjroning papriksane, ora ngĕmoengake, sabab ana goenane kanggo di lapoerake ana ing koempoelan ing nagara, nanging oega sabab marang ḍeweqe oega ana gawene, amarga soewe-soewe ḍeweqe bisa tetela bangĕt, moenggoeh ka'anane (lakoene) pagawean irĕṇḍinĕs ing sabĕn desa ing sadjroning ḍistriqe ḍeweḍewe.

Bab 22.

Kang soepaja tĕrang pisan marang koeli-koeline, apa kang mĕsṭi di lakoni lan (kang) soepaja saoleh-oleh wonge tjiliq paḍa anindaqake saka karĕpe ḍewe, ora nganti sabĕn-sabĕne koedoe di sĕṇḍalake (di srĕgĕpake, di prentahi) dening kapala-kapalane, mangka ikoe ing ngisor iki di tĕrangake pagaweane.

gelegenheid hebben om zich te overtuigen, of alles goed gaat en tevens of de tjiliq's goede aanteekening houden van elke keer, dat ze uitkomen en daarvan door den desaschrijver behoorlijk aanteekening wordt gehouden in register B.

Art. 21.

Zij houden in een afzonderlijk aanteekeningboekje (notitie) kortelijk aanteekening van al hetgeen hun belangrijks op hun tournée in zake heerendienst is gebleken, niet alleen om daarvan op de koempoelan ter hoofdplaats verslag te doen, maar ook met het doel, dat zij zelve behoorlijk op de hoogte komen en blijven van den toestand zooals hij is in de verschillende desas van hun district.

Art. 22.

Opdat de tjiliqs weten wat van hen gevergd wordt en dit zooveel mogelijk uit eigen beweging doen en zij niet telkens door de hoofden daartoe behoeven te worden aangezet, zoo wordt zulks hieronder kortelijk aangeteekend.

I. Andandani rĕritjiqan.
Ratan.

a. Ngoeroegi lĕlĕgoqan oetawa lĕloewangan karo krakal, sapanoenggalane, kang patoet di ĕnggo.

b. Andandani (ngopeni) kalenan-kalenan lan oeroeng-oeroeng, kang ana ing ratane oetawa noeroet pinggire.

c. Mapasi soekĕt ing ngĕndi kang ana soekĕte, jen loewih saka satĕngah kaki ḍoewoere, ananging kapala-kapala ing bab iki ora kĕna pisan angloeloewihi, kadidene oega ing bab:

d. Miara tanggoel.

Wangan (kalen).

Miara sadina-dinane kadidene kang wis dadi adat (kabiasan).

II. Andandani karoesaqan gĕḍe (kang ora loemrah).

Mangĕrtine: ngrakal ḍasar; ikoe, jen ana pĕrloene, kĕna di prentahake dening nagara, nanging karo kadjaga, soepaja adja andadeqake kabotan ora karoeh-karoehan marang wong tjiliq, sabab pĕnggarape ratan-ratane di gawe loewih bagoes saka mĕsṭine.

Bab 23.

Manawa ratan-ratan oetawa wangan-wangan ana karoesaqane gĕḍe, kang ora loemrah pisan,

I. *Gewoon onderhoud.*
Wegen.

a. het dichten met behoorlijk materiaal van oneffenheden en gaten;

b. in orde houden der goten langs den weg;

c. het kort houden van het gras op daarmede begroeide gedeelten, zoodat dit niet veel hooger dan ½ voet opschiet, echter zonder dat hierin door de hoofden wordt overdreven, evenmin als bij

d. het in orde houden der dijken.

Slokans.

Het doen van de gewone kleine herstellingen.

II. *Buitengewoon onderhoud.*

Hieronder wordt verstaan het begrinten der wegen, waartoe, zoo dit noodig is, last wordt gegeven door het bestuur en waarbij evenzoo in het oog moet worden gehouden, dat geen zwaarder werk wordt gevorderd dan voor het bruikbaar zijn van den weg bepaald noodig is.

Art. 23.

Als heel buitengewoon werk aan wegen of slokans noodig is tengevolge van bandjir, doorbraak

sabab karampaq dening bandjir, ambrol (bĕḍah) oetawa djoegroeg, ing kana, sawise ngatoeri priksa marang nagara, lan sawise tampa prentah saka ing ḍoewoer, kĕna angĕrigake sakabehing wong irĕṇḍinĕs oetawa sapira kang pĕrloe (sapĕrloene), kanggo andandani karoesaqan maoe, malah, oepama ora tjoekoep dening koeli irĕṇḍinĕs bae, pangiṇḍoenge oega kĕna di tariq, sarta gone anggaweqake kĕna di paṇṭa-paṇṭa kalawan di toenggoni dening kapalane.

of aardstorting, kunnen met voorkennis en op last van het bestuur zooveel heerendienstplichtigen worden opgeroepen als noodig zijn, om de schade te herstellen, ook zelfs de manoempangs, als de heerendienstplichtige niet voldoende zijn en kunnen de lieden bij een of meer ploegen worden te werk gesteld onder toezicht der hoofden.

Lett. A.

Register van de grondbezitters, de lieden, die heerendienstplichtig zijn en wie vrijgesteld en waarom?

Tjonto A.

Rĕgistĕr wong-wong, kang doewe palĕmahan, kang kĕna pagawean irĕṇḍinĕs lan kang kalĕpas lan apa sababe?

Nummer. Nomĕr.	NAAM. DJĔNĔNGE WONG.	Kampoeng. Desa.	Grondbezit in bouws en vierkante roeden. Djĕmbare lĕmah itoeng baoe lan roe pĕsagi.												In welke klasse ingedeeld. Di lĕboq-ake marang pangkat pagawean angka pira.	Reden van vrijstelling. Sababe moelane kalĕpas saka pagawean nagara.
			Sawah.		Tĕgal.		Tuin. Kĕbonan.		Empang.		Erf. Pakarangan.		Totaal. Goenggoeng.			
			Baoe.	Roe. □	Baoe.	Roe. □	Baoe.	Roe. □	Baoe.	Roe. □	Baoe.	Roe. □	Baoe.	Roe. □		

ing taoen 189

	in; ... arang ... sasi.	Totaal. Goenggoeng.	Toelichting. Katrangan.

je daarvan?

ik dat ding meêne- in mijn desa aan de raden) te laten zien preken.

zeker (zeer goed) maar mij terug.

van mij, maar van ger, den kamitoewa van

rah's en kamitoewa's een.

dat is goed, zoo voor- misverstand.

erziens.

…ROLEUR, WĔDANA,
…ENIGE LOERAHS
…TUUR.

…r. Wĕdana, er is weer
…ulaire gekomen over de
…hur, waarin gevraagd
… waarom de bevolking
… korrels en ijl wil uit-

…vervelend die circulaires,
…og erger, dat wij altijd
… antwoorden, dat men
…eeds op de oude wijze

… Ja mijnheer, wat zal
…zeggen, u weet dat wij
…prentah gegeven hebben
… de boel leelijk mislukt
…het volk daarom niets
… nieuwe zaaiwijze wil

…*ah*. Ik vraag excuus als
…woordje durf meêpraten.

dalĕm wantoen (kamipoeroen) njambĕti oendjoeqan; 'ndara wĕdana soemĕrĕp sangĕt, jen titiang ḍoesoen poenika kĕkah ḍatĕng adat lami, sarta engĕtanipoen satĕngah ila-ila, angrombaq adat poenika.

De djoeragan (heer) Wĕdana weet wel, dat de desalui aan oude gewoonten gehecht zijn en het half zonde achten daarvan af te gaan.

Oedjaripoen tiang sĕpoeh sadaja poenika minḍaq andamĕl tjilaka.

De oude lieden zeggen, dat brengt ongeluk.

Oedjaring paripaos: nagari mawi tata, ḍoesoen mawi tjara, (nagara mawa tata, desa mawa tjara).

's Lands wijs, 's lands eer zegt het spreekwoord.

Kontrolir. Ija, paribasan koewe akoe oega wĕroeh, nanging akoe wĕroeh sidji maneh, sarta kowe kabeh oega paḍa soemoeroep, ija ikoe: ngalih omah, ngalih prabot.

Kontroleur. Ja dat spreekwoord ken ik ook, maar ik ken nog een ander en dit kennen jullie ook wel, en dit is: verloopt het getij dan verzet men de bakens.

Mara, ikoe lereqna (doenoengna, trapna, olehna) marang bab nandoer pari.

En pas dat nu eens toe op de padikultuur!

Loerah. (Kendĕl kemawon kalian toemoengkoel).

Loerah (zwijgt stil en kijkt voor zich).

Kontrolir. Ara, jen kowe ora nĕmoqake, mĕngko arĕp taq tĕrangake.

Kontroleur. Nu, als je het dan niet vinden kunt, dan zal ik je 't wel eens uitleggen.

Ḍeq djaman bijen (koena) wonge loewih saṭiṭiq, tinimbang karo saiki, lan di timbang karo wonge, loewih akeh sawahe.

In vroegeren tijd waren er minder menschen dan nu en in verhouding meer sawahs.

Mangka wonge ikoe tambah-tambah bae (bab ikoe wis ora pĕrloe di prentahi maneh, moeḍĕng ḍewe bae), nanging, jen sawah, ora gampang mangkono tambahe (oenḍaqe).

De menschen vermeerderen steeds (daar zorgen de lui wel zonder prentah voor) maar met de sawahs gaat het niet zoo gemakkelijk.

Dadi, saja lawas, tansaja tambah

Er komen dus hoe langer hoe

tjangkĕm, kang paḍa andjaloeq di pakani, nanging ora satimbang karo oeṇḍaqing sawah.

Marga dening ikoe, pari dadi tambah larang, wĕkasane parine ora njoekoepi, dadi koedoe di toekoe saka lija panggonan lan ikoe dadi saja moeṇḍaq larange.

Oedjarmoe tamtoe: ija amboebaq sawah maneh bae. Ikoe gampang omonge ngono, nanging ora ngono gampang kalakone.

Kang sapisan, saroepaning lĕmah, kang bĕtjiq ḍewe, wis kanggo (kagarap), lan saiki loewih bangĕt angele anggawe wangan tinimbang karo bijen lan loewih angel nĕmoe papan kang bagoes.

Ing ngĕndi kang makolehi, amĕsṭi bĕtjiq sawahe kadjĕmbarake; nanging ana maneh akal kang tjĕṭeq bangĕt, ija ikoe anambahi (ngoenḍaqake) oleh-olehane (wĕtoene, kasilane) sawah, kang wis ana, kalawan di bĕtjiqi pangolahe lan njalini adat koena

Dadi »ngalih omah" mangĕrtine, djaman wis salin (ganti), dene »ngalih prabot" mangĕrtine, adat oega bĕtjiq salin, (bĕtjiq oega adate kaganti).

Wong toewa-toewa ikoe apa ora bĕnĕr, waktoe agawe paribasan mangkono ikoe?

Assisten-wĕdana. Koelanoewoen, kasinggihan sangĕt ḍawoeh dalĕm poenika.

meer monden, die eten vragen, maar in evenredigheid niet meer sawahs.

Zoo wordt de padi duurder en eindelijk is er niet genoeg en moet men die van elders koopen en dat maakt ze nog duurder.

Dan maar sawahs aanleggen, zult ge zeggen. Makkelijk gezegd, maar niet zoo gemakkelijk gedaan.

Vooreerst is de beste gelegenheid al benut en is het nu heel wat moeielijker dan vroeger om een solokan aan te leggen en geschikt terrein te vinden.

Waar het kan, is het zeker goed de sawahs uit te breiden; doch er is nog een andere weg, die wel zoo voor de hand ligt en wel de productie van de bestaande vermeerderen door een betere kultuurwijze in plaats van de oude sleur.

Verloopt het getij beteekent dus, dat de tijden zijn veranderd; en *verzet men de bakens* dat men ook de gewoonte moet veranderen.

Hadden de oudjes niet gelijk toen ze dit spreekwoord maakten?

Assistent-Wĕdana. Zeker mijnheer.

Kontrolir. Lan kaprije engĕtanamoe (kiramoe), ikoe kabeh apa moeng anggitane wong toewatoewa maoe bae ngono, raq oega tjara akoe kabeh tĕmoene, jen sa'ananing prakara ora bisa tĕtĕp bae salawas-lawase?

Kontroleur. En geloof je dat ze dat nu maar zoo uit hun mouw hebben geschud of dat ook zij niet, even als wij, hebben ondervonden, dat niet altijd alles bij het oude kon blijven?

Manawa ora ngono, wis tamtoe kowe kabeh isih paḍa woedan bae ing sadjroning alas, sarta isih mangani roepa-roepa sato alas, oetawa kang nadjis (charam), ojod-ojodan, lan wowohan; mokal nganggoa klambi tjita, kang bagoes sarta moerah, lan damar (dian) lĕnga petrolioem (latoeng), lan piring, gĕlas, koboqan oetawa lia-liane maneh, kang dadi gantine gogoḍongan, sapanoenggalane?

Als dat niet zoo was, dan liepen jullie nog allen nakend in het bosch en aten allerlei wild en onrein gedierte, wortels en boomvruchten, instede van mooie goedkoope chitsen als baadjes te gebruiken en petroleum voor verlichting, borden, glazen, etc. in plaats van bladeren etc.

Apa ora (Raq) mangkono ta?

Is dat niet zoo?

Loerah. (kanṭi mesĕm). Koelanoewoen; inggih, kasinggihan ḍawoeh dalĕm.

Loerah (met een glimlach). Ja wel mijnheer.

Kontrolir. Saiki apa ora oega wis ana wong, kang agawe omah bagoes, mitoeroet tjonto omahe para toean-toean bangsa Eropah (omah gĕḍong), nganggo lampoe gantoeng, medja boendĕr kalawan taplaqe, lan koersi gojang?

Kontroleur. Zijn er niet ook die beter huizen maken naar het model van die der Europeanen, met hanglampen, ronde tafels en tafelkleeden, wipstoelen?

Loerah. Koelanoewoen, inggih lĕrĕs wontĕn 'ndara.

Loerah. Zeer zeker mijnheer.

Kontrolir. Jen karĕpe (artine) paribasan maoe di peq kajadene oenine bae, koewe kabeh raq ora bisa kadaden, sarta kowe

Kontroleur. Als het spreekwoord in dien zin waar ware, zou dat niet mogen gebeuren en jullie allemaal in dezelfde soort hui-

kabeh oega koedoe paḍa mĕnĕng (manggon) ing ngomah saroepa bae, doewe prabot omah lan bĕkakas, kang paḍa roepane, lan panganggo, kang mangkono oega.

zen moeten wonen, hetzelfde meubilair en gereedschap hebben, dezelfde kleeding.

Karo maneh, amarga ing sadjroning desa loewih akeh, kang mlarat, tinimbang karo kang soegih, tamtoe ikoe kang soegih ora kĕna beda kalawan kang mlarat maoe. Kang srĕgĕp lan kang tabĕri oega koedoe paḍa bae karo kang ambĕlĕr lan kang kĕsed.

En daar er meer arme lieden in de desa zijn dan rijke, zouden de rijken ook niet anders mogen zijn dan de armen. De ijverigen en ondernemende gelijk de domme en luien.

La, kaprije, ikoe apa kowe ḍĕmĕn, jen mangkono?

Zou je dat prettig vinden?

Loerah. Koelanoewoen, sampoen tamtoe botĕn rĕmĕn 'ndara.

Loerah. Neen zeker niet mijnheer.

Kontrolir. Tjoba pikirĕn, saoepama kowe wis ora oewas-oewas maneh, jen sabab dening loewih bĕtjiq pangolahe sawah maoe, oleh-olehane dadi bisa moenḍaq. 'mboqmanawa nganti tikĕl, toer ora tambah oetawa moeng saṭiṭiq bangĕt oenḍaqing wragade; ikoe mĕngko apa bakal ora ko' lakoni, amoeng sabab kantja-kantjamoe liane paḍa ora gĕlĕm, amarga ḍeweqe bangĕt boḍone lan katjoepĕtĕn pangĕrtine?

Kontroleur. Nu, stel nu eens, dat je tot de overtuiging waart gekomen, dat je door je sawah beter te bewerken, meer product kon krijgen, wellicht het dubbele, zonder dat dit iets meer of slechts heel weinig zou kosten; zou je dat dan alleen nalaten te doen, omdat anderen te dom of te lam zijn om dat te begrijpen?

Loerah. Koelanoewoen, inggih botĕn, manawi mĕkatĕn kĕsangĕtĕn.

Loerah. Neen mijnheer, dat zou een beetje erg zijn.

Kontrolir. Ija bĕnĕr, nanging, jen ngono, kaprije paribasanmoe:

Kontroleur. Juist, maar waar blijf je nu met je nagara mawa tata,

nagara mawa tata, desa mawa tjara maoe?

Loerah. (Kalian goemoedjĕng). Koelanoewoen, kasinggihan dawoeh dalĕm sadaja; kalawaoe, sawĕg moendjoeq makatĕn waoe, pantji kirang pandjang emoetanipoen abdi dalĕm.

Kontrolir. Ananging sanadjan mangkono, saka pamikirkoe ana bae lantarane, kanggo ngĕnaqake paribasan ikoe, ija ikoe kowe kabeh koedoe tambah bĕtjiq panjamboet-gawemoe.

Mangka ikoe, bĕtjiq ana kang noentoen (aweh tjonto), ija ikoe kang pada pintĕr, mĕngko lia-liane ija ora woeroeng pada noeroet, kadideue oenining paribasan maneh: iloe-iloe kĕbo.

Kaprije, kowe ikoe apa gĕlĕm aweh tjonto, kang bĕtjiq, marang kantja-kantjamoe?

Loerah. Koelanoewoen, inggih poeroen, mĕnawi saking panggalih dalĕm botĕn bade andadosakĕn kawratanipoen abdi dalĕm.

Kontrolir. Kabotan! malah kosoq baline, loerah!

Manawa anjĕbar gabah, kanggo pawinihane sawah sabaoe, soewene amoeng koerang loewih 6 djam, jen angoerit woelen koerang loewih 66 djam.

Dadi njoeda boeroehane agawe winihan.

desa mawa tjara?

Loerah. (Lachende) mijnheer heeft gelijk, toen ik dat in den beginne zei, dacht ik niet genoeg na.

Kontroleur. En toch zou ik wel een weg weten, dat het spreekwoord ware toe te passen, namelijk dat u allen beter gaat werken.

Maar daarom is het goed, dat enkelen voorgaan, de pintere, dan volgt de rest van zelf. Volgen als een buffel, zooals een ander spreekwoord zegt.

Zou jij nu niet het goede voorbeeld willen geven?

Loelah. Als mijnheer niet denkt dat het te bezwarend zal zijn.

Kontroleur. Bezwarend! Juist het tegendeel, man!

Als je met korrels uitzaait, zijn voor een kweekbed voor een bouw sawah maar ± 6 uur noodig, en als u aren uitlegt ± 66 uur.

Dus minder zaailoon.

Ananging ikoe ora sapiraha, sabab andjaba saka ikoe dadi koerang panganggone pari, kanggo bibit, toekoele winihe dadi loewih bagoes, enggal këna di tandoerake, loewih enggal soeboere, tambah akeh anaqe, loewih gĕlis kĕnane di ĕneni lan tambah okeh oleh-olehane.

Maar dat zegt nog niet veel. Gij hebt verder minder zaad noodig, krijgt mooier zaailingen, die spoediger overplantbaar zijn en doorgroeien, meer uitstoelen. spoediger oogstbaar zijn en meer product geven.

Sarta kaboeh koewe kalawan ora koedoe nambahi wragade.

En dat alles zonder meerdere kosten!

Loerah. Koelanoewoen, inggih kasinggihan makatĕnipoen 'ndara, ananging, mĕnawi njĕbar gabah poenika, gabahipoen asring kĕmambang noentĕn keli, saha winihipoen soq angel dipoen daoeti.

Loerah. Ja, maar mijnheer, als men korrels uitzaait, drijven ze weg en de zaailingen zijn moeielijk uit te trekken.

Kontrolir. Ora kaprah, (Ah, ikoe omongan kosong bae!) jen kadadean mangkono ikoe, moeng saka bodomoe dewe; sabab ĕnggonmoe njĕbar gabahe garing oetawa gabah sawise di ĕkoem di garingake maneh disiq; dene oedjare pangadjaran kang di tĕmbangake karo pangoeloe gĕde ing Garoet (*Lajang ngelmoe njawah lan lĕlakoene njĕbar*) oetawa maneh *Lajang mitraning among tani,* gabahe koedoe tĕlĕs, gone anjĕbarake, karo barĕng mĕntas di sĕbarake noeli di ĕlĕp sawatara pawinihane (di gawe njĕmeq-njĕmeq), amoeng jen bĕngi bae di ĕsat.

Kontroleur. Nonsens, dat was jullie eigen domme schuld; je heb de korrels droog uitgezaaid of de geweekte korrels weer gedroogd, terwijl de handleiding door den Hoofdpanghoeloe van Garoet op tĕmbang gebracht (*Lajang ngelmoe njawah lan lĕlakoene njĕbar*) en de *Lajang mitraning among tani* zeggen, dat je de korrels nat moet uitzaaien; en daarna water op het kweekbed moet laten en alleen 's nachts droog leggen.

Dene angel pandaoete lan toegĕl

En het moeielijk uittrekken en

ojode koewe, ikoe oega isih saka bodone dewe bae. Salah sawidjine: kĕlatĕn (kasep), olehmoe nandoerake oetawa pawinihane ko' ĕsati, dadi lĕmahe atos kaja watoe.

afbreken van de wortels, ook weer eigen dommigheid. Gij hebt of te laat overgeplant of het zaaibed drooggelegd, zoodat de grond zoo hard was als steen.

Genejata kowe kabeh koq mangkono?

Hoe kom jullie er in Gods naam aan?

Loerah. Koelanoewoen, noen-inggih, kasinggihan 'ndara, nanging oepami dalĕm njĕbar gabah 1 ¹/₂ oetawi 2 katos ing saq-roe pĕsagi, bibitipoen enggal dados 1 oetawi 1 ¹/₂ kaki inggilipoen, saha enggal sĕdĕngipoen katanĕmakĕn, langkoeng enggal tinimbang kalian oeritan (woelen), dados, sabin dereng rampoeng kaoepadamĕlipoen, bibit sampoen ngĕntosi.

Loerah. Ja maar mijnheer, als wij met korrels uitzaaien en 1 ¹/₂ à 2 kati per □ roe, dan is de bibit gauw 1 à 1 ¹/₂ voet hoog en overplantbaar, veel gauwer dan met korrels uitzaaiende, en dan is de sawah nog niet klaar en moet de bibit wachten.

Kontrolir. Na kaprije, jen panjĕbare koq oendoerake, satjoekoepe kanggo andjaga, soepaja adja nganti kagĕden, jen arĕp di tandoerake; oepamane: bijen mĕstine 60 dina, dene saiki amoeng 40 dina, dadi kowe ija ngoentaraqna panjĕbare rongpoeloeh dina loewih lat kadi bijen; kaprije jen mangkono?

Kontroleur. En als je nu eens zooveel dagen later uitzaait als de bibit vroeger overplantbaar is; vroeger waren 60 dagen noodig, nu maar 40, en je zaaide dus twintig dagen later uit dan vroeger, wat dan?

Loerah. Koelanoewoen, noen-inggih lĕrĕs dawoeh dalĕm; poenika botĕn kaemoetan, (kalih goemoedjĕng) saestoe poenika bodo sangĕt.

Loerah. U hebt gelijk mijnheer, daar hebben we niet aan gedacht, (lachende) ja dat was erg dom.

Kontrolir. Moelane ngono, sabab kowe kabeh ora dĕmĕn, nge-

Kontroleur. Dat komt, omdat jullie een tegenzin, een vooroor-

wani marang prakara koewe. Kowe apa wis matja ing lajang bab lĕlakoene wong njĕbar ikoe, dongenge sang poetri karo rodong?

Loerah. Koelanoewoen, noen-inggih dereng, 'ndara.

Kontrolir. Wĕdana! Poenapa ing ngriki boekoe-boekoe karanganipoen Raden kadji Mohamad Moesa botĕn wontĕn ingkang soemĕrĕp?

Wĕdana. Noen-inggih botĕn.

Kontrolir. Assisten! kowe ikoe apa ora doewe boekoe *Ngelmoe njawah lan lĕlakoene wong njĕbar* oetawa *Lajang mitraning among tani?*

Assisten. Koelanoewoen, botĕn gadah.

Kontrolir. Jen mĕkatĕn, mangke koela bade kintoen wĕtawis djilid datĕng Wĕdana kangge loerah-loerah, nanging pikadjĕngan koela soepados sami kawaosa oegi!

Ing ngrikoe katah sangĕt piwoelang, ingkang maedahi; bab milih winih ingkang sae, bab tjĕkapipoen awising panjĕbar, soepados widji (winih) sampoen ngantos plĕpĕkĕn, bab ngolah siti, ingkang langkoeng prajogi, bab tjĕkapanipoen awising nanĕm, bab angraboeqi (anglĕmeni) sapanoenggilanipoen.

Manawi sadajanipoen sae pananĕm-

deel tegen de zaak hadden. Heb je in de lĕlakoen njĕbar die dongeng gelezen van de prinses met de stopflesch?

Loerah. Neen mijnheer.

Kontroleur. Wĕdana, zijn die boekjes van Raden Hadji Mohamad Moesa hier niet bekend?

Wĕdana. Neen mijnheer.

Kontroleur. Assistent-wĕdana, hebt gij geen boek *Ngelmoe njawah lan lĕlakoenne wong njĕbar* dan wel *Lajang mitraning among tani?*

Assistent-wĕdana. Neen mijnheer.

Kontroleur. Nu dan zal ik er den wĕdana eenige van bezorgen voor de loerahs en dan hoop ik dat ze ze lezen zullen.

Er staan een massa nuttige wenken in; over de keuze van goed zaad, over uitzaaiing, ijl genoeg, dat de bibit niet verstikke, over betere grondbewerking, ijl genoeg uitplanten, bemesten etc.

Als allen de padikultuur goed

ipoen pantoen, angsal-angsalanipoen tamtoe sagĕd tikĕl malih. Wĕdana, pintĕn baoe sabin sampean sadistriq, saha pintĕn angsal-angsalanipoen gĕbag radin (etang radin?).

Wĕdana. Tigang ewoe kawan atoes baoe, angsalipoen ing dalĕm sabaoe kirang langkoeng 25 pikoel (rĕmbat).

Kontrolir. Kĕsangĕtĕn, mangka sitinipoen ĕloh mĕkatĕn!

Tjobi sampean galih, saoepami angsal-angsalanipoen aming mindaq 10 pikoel ing dalĕm sabaoenipoen, samantĕn poenika dereng sapintĕn katahipoen, sabab koela soemĕrĕp wontĕn ingkang angsal 70, 80, 90, pikoel (rĕmbat), sampoen indaqing angsal-angsaling distriq sampean tigang lĕksa sakawan (tigangdasa sakawan) ewoe pikoel, (rĕmbat) sataoenipoen, ingkang oegi, jen kaetang sarĕmbat *f* 2.—, dados ĕnĕm lĕksa woloeng (soewidaq woloe) ewoe roepiah. Dene paos boemi sapintĕn katahipoen?

Wĕdana. Kados kirang langkoeng saking salĕksa sakawan oetawi gangsal (kawan wĕlas oetawi gangsal wĕlas) ewoe ing dalĕm sataoen.

Kontrolir. La, saka ikoe bae tamtoe kowe kabeh mĕsti bisa bajar padjĕgmoe, sanadjan kati-

dreven, zou de productie wel kunnen verdubbelen. Wĕdana, hoeveel bouws sawahs heb je en hoeveel is de gemiddelde productie?

Wĕdana. Drie duizend vier honderd bouws en die brengen zoo wat 25 pikol per bouw op.

Kontroleur. 't Is wat moois, met zulke vette gronden!

Stel eens dat de productie met slechts 10 pikol steeg en dan is de produtie nog lang niet hoog, want ik weet van producties van 70, 80, 90 pikol, dan zou dit voor uw district zijn vier en dertig duizend pikol, de pikol à *f* 2, zou dit een geldswaarde zijn van acht en zestig duizend gulden. En wat bedraagt de landrente?

Wĕdana. Die zal zoo wat veertien à vijftien duizend gulden 's jaars zijn.

Kontroleur. Nu die zouden jullie er al vast dwars en dubbel meê kunnen betalen, als je niet

kĕla, anggĕr ora 'ndadra ('ndlaroeng) mono bae.

Kaprije, kowe apa isih pada gĕlĕm nglakoni, andjadjal sapisan ĕngkas ing oesoem njawah (rĕndĕngan) ngarĕp kije?

Loerah. Koelanoewoen, noen-inggih sandika, 'ndara, poeroen, nanging njoewoenakĕn kawoelang roemiïn kadospoendi mĕstinipoen.

Kontrolir. Bĕtjiq! Mĕngko akoe dewe kang bakal nĕrangake marang kowe kabeh lan kang aweh toelada (anjontoni) ing sawah. Kaprije, apabĕ tajiq ngono?

Wĕdana. Noen-inggih, sajaktosipoen, saoepami kapĕngkĕr wontĕn kontrolir, ingkang kados pandjĕnĕngan dalĕm, botĕn soengkan ngandikan kalian titiang alit sarta anĕrangakĕn sadajanipoen, sampoen tamtoe, jen prakawis poenika sampoen lami dadosipoen.

Kontrolir. Sampean poenika anjaketjani koela kemawon (naming anggoenggoeng kemawon).

Wĕdana. O! poenika botĕn, saestonipoen tĕmĕn makatĕn!

Tjobi pandjĕnĕngan dalĕm mirĕngakĕn kemawon tjatjriosanipoen titiang alit. Pendeqipoen, pandjĕnĕngan dalĕm poenika kĕrĕng, jen pĕrloe, naming oegi karsa njaketjakaqĕn datĕng ti-

te stijfhoofdig waart.

Willen jullie nu de volgende westmoesson het nog eens probeeren?

Loerah. Gaarne mijnheer, maar dan vragen wij eerst behoorlijk te worden onderricht.

Kontroleur. Goed! ik zal jullie alles uitleggen en het jullie op het veld voordoen. Vindt gij dat goed?

Wĕdana. Om u de waarheid te zeggen mijnheer, als er vroeger een kontroleur ware geweest, die zoo als u doet en er niet tegen opziet met ons te praten en alles duidelijk te maken, dan ware die zaak zeker al lang gelukt.

Kontrolenr. Dat zegt gij nu maar om me lekker te maken.

Wĕdana. Neen waarlijk niet mijnheer (vraag wel excuus mijnheer), ik meen het.

U moet maar eens hooren hoe de kleine man zich uitlaat. U is streng als het noodig is, zeggen ze, maar u heeft ook een goed woord voor de lui over en soms een aardigheid, en daar

tiang alit, sarta asring karsa gĕgoedjĕngan, poenika ingkang andadosakĕn kabingahan (kasĕnĕngan) ing titiang alit sadaja.

houden ze van.

Pandjĕnĕngan tandoeq bĕngis ḍoematĕng barang salĕrĕsipoen, naming sinambi gĕmoedjĕng, poenika langkoeng enggal mlĕbĕtipoen ḍatĕng manahing titiang, tinimbang browaq-brawoq, kalian malih titiang alit sampoen lami anggenipoen ngjaktosi, bilih tandoeq pandjĕnĕngan dalĕm botĕn aming lair kemawon, naming oegi sagĕd maringi tjonto kados ingkang tani saestoe, poenika botĕn ngĕmoengakĕn andamĕl tilasan kemawon, nanging oegi andamĕl pinoedjoe (sĕnĕng) ing manahipoen sadaja.

U zegt de lui de waarheid, maar lachende, en dat pakt veel beter dan wanneer het op knorrenden toon geschiedt, en wat nog meer zegt, de luidjes hebben al lang gemerkt, dat u het niet alleen bij woorden laat, maar een handtastelijk voorbeeld weet te geven, dat u een werkelijke orang tani zijt, en dat maakt niet alleen indruk maar wekt sympathie.

Kontrolir. Lah, Jen ṃakatĕn koela bingah sangĕt; sabab koela pantji soemĕdya nindaqakĕn pandamĕlan koela kalajan tĕmĕn-tĕmĕn, sarta sangĕt kapengin koela, dadosa migoenani, soepados ing tĕmbe tiang ngriki sampoen ngantos sami kasoepen ḍatĕng koela.

Kontroleur. Nu als dat zoo is, doet het mij werkelijk pleizier, want ik vat mijn betrekking ernstig op en zou zoo gaarne eenig nut stichten, opdat ik later niet geheel door u lieden vergeten worde.

Assisten. Kadosta kangdjĕng toean kontrolir N., sapoenika sampoen kalihdasa taoen djĕngkaripoen saking ngriki, nanging kalian tiang-tiang taksih kaemoet-emoet kemawon. Soemangga pandjĕnĕngan dalĕm titi-pariksa poenapa sababipoen, mi-

Assistent-wĕdana. Net als de kontroleur N., die is nu al twintig jaar weg, en toch spreken nog veel lieden van hem. Vraag u maar eens hoe het komt dat hier overal veel arenboomen zijn.

lanipoen ing ngriki ing poendi-poendi kaṭah wit kawoeng (aren).

Tiang-tiang poenika sadaja ka'a-djaq dening kangdjĕng toean N. nanĕm wit aren, inggih poenika sabĕn taoen nroentoen pananĕmipoen, dene sapoenika tiang-tiang sami bingah sangĕt, sampoen gaḍah sĕmantĕn kaṭah-ipoen.

Daartoe haalde de heer N. de lui over, dat wil zeggen om er elk jaar eenige te planten en nu zijn de lui wat lekker.

Wĕdana. Koela (abdi dalĕm) njaḍong ḍawoeh, kala waoe baḍe ladjĕng tindaq ḍatĕng kĕbon kopi Tjipĕtir.

Wĕdana. Maar mijnheer, we zouden nog naar den koffietuin te Tjipĕtir gaan.

Kontrolir. Inggih, nanging sapoenika sampoen kĕlatĕn (kasĕrapan, kasiangan) tĕmĕn, saha andjawi saking tanĕman kopi oegi taksih wontĕn malih prakawis ingkang pĕrloe.

Kontroleur. Ja wĕdana, het is nu te laat geworden, en behalve koffie zijn er nog wel andere zaken van belang.

Mĕnawi ḍatĕng koela ing ngriki wagĕd dados lantaran panjĕbaring pantoen ing taoen ngadjĕng, poenika dados langkoeng sae atoeranipoen, poenika botĕn andadosakĕn karoegian, anggen koela nilar papriksan pakopen sapinḍah poenika.

Als mijn bezoek nu maar aanleiding is, dat er het volgende jaar beter padi wordt uitgezaaid, kan het alles behalve kwaad, dat we eens een koffietournée hebben overgeslagen.

Dados mĕkatĕn kemawon, mangke sampean koela kintoeni boekoe-boekoe waoe; mangke, jen sampoen kawaos, dados sami tĕrang, kadospoendi pikadjĕnganipoen, toewin jen sampoen mĕkatĕn koela mangke kĕmpalan kalih loerah-loerah oetawi tiang sĕpoeh-sĕpoeh ingkang ahli tani,

Het blijft afgesproken, ik zend u die boekjes; dan brengen zich de lui door ze te lezen, eens op de hoogte, dan houden wij eene conferentie met de desahoofden en eenige oude landbouwers en bespreken de zaak grondig en dan zal ik u verder op het veld wijzen, hoe het

angrĕmbag bab poenika ingkang maṇḍĕs (matĕng); sasampoenipoen, sampean mangke koela dĕdahi, wontĕn ing sabin,, kadospoendi anggenipoen matrapakĕn.

Koela mangke mĕṇḍĕt wiwitipoen ingkang adjĕng nanĕm roemiin pjambaq, dados ingkang kantoen mangke wagĕd anjonto (anelad) mrikoe kemawon.

Saking pangadjĕngan koela, ing wingking sampoen ngantos ningali malih pawinihan, ingkang koening ing lĕbĕt, ing pinggiripoen idjĕm, naming wagĕda sadaja radin idjĕmipoen saha winihipoen wagĕda sadaja radin, sĕgĕr-sĕgĕr lan montoq-montoq roepinipoen.

Salamenipoen titiang sami njariosakĕn ama abrit, nanging poenika salĕrĕsipoen dede namenipoen ingkang lĕrĕs, pantji mĕstinipoen dipoen wastani ama aras-arasĕn, ama bĕlĕr oetawi ama kĕrĕp, lah poenika naminipoen ingkang lĕrĕs.

Loerah. Koelanoewoen, inggih salĕrĕsipoen kasinggihan ḍawoeh dalĕm; amargi djalaran kakĕrĕpĕn panjĕbaring pantoenipoen, mila gĕring (sakitĕn), ananging moegi botĕn dados dĕdoeka dalĕm, abdi dalĕm wantoen (kamipoeroen) ngatoerakĕn, kapĕngkĕr botĕn katĕrangakĕn

moet gaan.

Wij nemen dan eerst dengeen die het eerst wil gaan planten, en kunnen de later komende daaraan een voorbeeld nemen.

Ik hoop dat we daarna geen gele kweekbedden meer zien, met groene kanten, maar alles even groen, en al de zaailingen even frisch en flink ontwikkeld.

Men spreekt altijd van ama abrit, maar dat is de juiste naam niet; ama aras-arasĕn, ama bĕlĕr of ama kĕrĕp moest men zeggen, dat is de juiste naam.

Loerah. Ja eigenlijk heeft mijnheer gelijk; wij maakten door te dicht uitzaaien de padi ziek, maar ik hoop dat mijnheer het niet kwalijk neemt, dat ik het zeg, men maakte ons niet recht duidelijk dat ijler uitzaaiing het doel is, men sprak alleen van uitzaaien met korrels en dat

pisan pikadjĕnganipoen panjĕbar langkoeng awis poenika, ingkang kadawoehakĕn, aming kĕdah njĕbar gabah kemawon; inggih kalampahan mĕkatĕn, naming kĕrĕpipoen sami kemawon kalian ingkang sampoen-sampoen.

deden wij even dicht als vroeger.

Kontrolir. Manawa nganggone bibit pada kehe karo bijen lan pawinihane pada ambane, akoe pĕrtjaja bangĕt, jen mangkono, malah loewih kĕrĕpe, sabab, jen ngoerit woelen, isi kang katindihan saparo, plĕpĕkĕn bandjoer pada bosoq, jen di sĕbar roepa gabah kabeh pada dadi (toekoel).

Kontroleur. Als je dezelfde hoeveelheid zaad gebruikte als vroeger en een even groot kweekbed, wil ik 't wel gelooven, wat meer zegt, het was nog dichter want als je met aren uitzaait, verstikt een deel van de onderliggende korrels, en met korrels uitgezaaid, komt alles op.

Wĕdana. Noen-inggih lĕrĕs makatĕn, waoenipoen koela (abdi dalĕm) botĕn kemoetan.

Wĕdana. Dat is waar mijnheer, daar hebben wij niet aan gedacht.

Kontrolir. Sĕmantĕn oegi pangraos tjĕteq (tetela) sangĕt.

Kontroleur. Het lag toch voor de hand genoeg.

Wĕdana. Noen-inggih lĕrĕs, naming pandjĕnĕngan dalĕm moegi sampoen soepe, jen titiang doesoen poenika, amargi kakatahĕn prentah, soq asring soepe (kalepjan), amanah pjambaq.

Wĕdana. Ja mijnheer, maar u moet niet vergeten, dat de desalui door te veel prentah wel wat vergeten hebben zelf na te denken.

Kontrolir. Poenika kadospoendi pamrentahipoen kemawon.

Kontroleur. Dat hangt er maar van af hoe die prentahs gegeven worden.

Prentah-prentah waoe kĕdah katĕrangakĕn ingkang gĕnah. Ananging langkoeng prajogi malih, mĕnawi dipoen badameqakĕn kalih tiang-tiang doesoen, sarta

Men make ze maar goed duidelijk. Maar beter nog is overleg met de desalui en dan hoore men hun bezwaren geduldig aan en trachte ze met geduld en min-

kapirĕngakĕn kalian sabar, poenapa ingkang botĕn katrimahakĕn dening pjambaqipoen; poenapa malih, kĕdah kaoedi malih kalajan sabar sarta manis, soepados sami mangĕrtos sadaja, jen katindaqakĕn mĕkatĕn, kenging katamtoqakĕn panjakotipoen ḍatĕng titiang alit waoe.	zaamheid te overtuigen, dan gaat het van harte en goed.
Poenapa dede oedjaring paribasan »Oelat madĕp, ati moengkrĕt?"	Zegt niet het spreekwoord: het gelaat naar voren (gericht), het hart naar achteren, (er tegen in).
Oepami titiang alit botĕn mangĕrtos, prakawis poenika tamtoe baḍe mĕkatĕn kadadosanipoen.	En als de kleine man de zaak niet begrijpt, dan is dit het geval.
Apĕs-apĕsipoen klentoe, anggenipoen nĕrapakĕn.	Op zijn minst brengt hij het verkeerd in praktijk.

...LS ZOODANIG ...RDEN.

... Wee u, als ge het
...t is noodzakelijk! Pas
... het gebeurt!
... vee!
... aan!
... en! Voorzichtig! Lang-
...
... verbeelding! Wat een
...
... gekheid! Och! Kom!
...
... zij zoo!
... Wel, wel! Heb je me
...
... Wat zonderling! Ver-
...jk! Dat heb ik niet
...!
...uf!
... belieft u?
...danig? Wat voor? Hoe
...meent) ge het?
...og! Voorts, buitendien
... en zeker! Wel ter-
...getwijfeld! Wat nog?
... nog?

Apaha (Ngapaha?)	Waarom? Hoe komt het? *Di kapaqake?* Wat er aan te doen? Hoe er meê te handelen?
Apĕs (tĕmĕn!).	Wat ongelukkig, onfortuinlijk! Wat een wanbof! Wat een pech!
Apiq mĕn!	Dat is wat moois!
Ara of Hara!	Toe maar! Wel komaan! Dat gaat een gang! Vooruit maar! Daar hebt ge 't al! Ziedaar!
Ati-ati! (Di ngati-ati!)	Voorzichtig! Voorzichtig wat! Kalm! bedaard wat!
Atos-atos!	Zie *ati-ati*!
Bablas!	Voort! Weg was het! Gevlogen!
Babo!	Wel hoe! Ach! Heerejee!
Bagea!	Goeden dag! Welkom!
Bagoes (mĕn!)	Mooi! Mooi zoo! 't Is wat moois!
Baja!	Wel! Och kom! 't Zou wat! 't mocht wat!
Baliq!	En dan nog! 't mooiste is nog!
Bapaq!	Och, vadertje lief!
Bara! (Pira-)	Gelukkig nog! 't mag gelukkig heeten! 't mag een geluk genoemd worden!
Basa!	Als maar! Als!
Batin!	Meenens! Het is werkelijk gemeend! Van harte! Waarlijk, Waarachtig!
Bĕgdja (Bĕdja!)	Gelukkig! Je mag van geluk spreken!
Beka!	Wat een gekheid! Welk een grap! Dat is ook wat!
Beker mĕn!	Wat vervelend! Wat snaterig! Vervelend geklets!
Bĕl!	Flang! (van plotseling hoog opvlammen van vuur, als bij een brand, enz.)
Bĕnĕr!	't Is zoo! 't Is waar!

Bĕrkah! (bĕrkat!) sàmpean (dalĕm).	Door uw zegen! Dank zij u!
Bĕset!	Zie Boeset!
Bĕsoes mĕn!	Wat een bluf! Hoe pronkerig!
Bĕtjiq!	't Is wel! 't Is goed!
Biang! (Bioeng!)	Och, moedertjelief!
Biangamoe!	Je moer!
Bilahi!	Dat is ongelukkig! Dat brengt ongeluk aan! Dat is lam, beroerd!
Bjaq!	Plof! Roef! Open!
Bjar!	Plotseling licht worden, schel lichten, enz.
Bjoeq!	Klanknabootsing van den min of meer doffen slag waarmede vallende lichamen ergens op neêrkomen.
Bjoer!	Plomp! Klets!
Blag!	Klanknabootsing van den dreun, waarmede bijv. een driftig opengestooten deur, enz. tegen den muur stoot.
Blas!	Wip! Flap! Weg! Voort!
Blĕḍag! (Blĕḍeg! Blĕḍer! Blĕḍog! Blĕḍos!).	Paf! Plof! Pang! (Klanknabootsing voor ontploffingen, knallen, enz.).
Blĕg!	Bom! Bof! (voor het geluid van vallende zware lichamen, die dreunend ergens op neêrkomen).
Blĕs!	Klanknabootsing voor het geluid dat in den grond enz. zinkende voorwerpen veroorzaken. Wip! Weg!
Blowoq!	Idem idem in modder.
Boḍowa (mangsa-):	Gij (hij enz.) moet het weten! Ik bemoei er mij niet meê!
Boeḍĕg!	Dooverd! Je lijkt wel doof! Ben je soms doof?

Boel!	Wip! (plotseling te voorschijn komen); Zie ook *Bĕl.*
Boenglon!	Cameleon! Wat ben je veranderlijk wispelturig!
Boeq!	Paf! (van vallende of stootende voorwerpen).
Boer!	Van tegelijk opvliegende, opfladderende voorwerpen of dieren: Rrrr!
Boeset! (Bĕset! Bĕdes! Boedes!)	Wel! wel, heb je ooit! He! Och! Och, kom! Heerejee! Kijk nu eens! Verbazend!
Bos!	O! wel foei! Schei uit! Verbazend!
Bosĕn!	't Is vervelend! Schei uit!
Brebet! (Brĕbĕt!)	Klanknabootsing voor het geluid van iets dat scheurt.
Brĕg! (Brĕq!).	Plof!
Broeg! (Broeq!)	Plof! Flang!
Brol!	Voor iets, dat plotseling ergens uitkomt, bijv. de inhoud van een zak, die gescheurd is, enz
Brondong!	Pif! paf! poef! Pang! (geknetter, geknal).
Brosot!	Zie *Brol.*
Dadaq!	Wat onverwachts! Loop heen!
Dadi!	Goed! Het zij zoo! all right!
Dah!	Foei!
Damĕl!	Zie *Gawe.*
Dang!	Zie *Ĕndang.*
Dĕmi Allah!	Bij God!
Dene!	Wel! Wel heden! kijk! Komaan! Och!
Dĕngaren! (Dingaren!)	Wel! He! Heerejee! Hoe vreemd! Is 't mogelijk!
Dening! Dentĕn!	Zie *Dene.*
Digdaja!	Dat treft ge! Dat levert ge!

Dilalah!	Wel, heereje! Bij God!
Dipara!	't Is niet mogelijk! 't Is onbestaanbaar!
Djadah!	Hoerekind! Vervloekeling!
Djadjal!	Eilieve! Beproef! Kom, probeer het!
Djamaq!	't Is niets! 't Is vergeeflijk! Enfin!
Djĕḍot!	Paf! Poef! Bom! Boem!
Djĕgoer!	Bom! Boem! (Zware knal).
Djĕleh!	't Is walgelijk!
Djĕploeq!	Plof! Paf!
Djĕṭot!	Knak! Knap! Klop! (Knappend breken).
Djidji!	Foei! 't Is vies!
Djlĕg!	Plof! Poef! (van een plotseling op zijn beenen neêrvallend levend dier, enz. na een sprong).
Djlog!	Zie *Djlĕg*.
Djoeliq mĕn!	Wat een slimmert! Wat uitgeslapen!
Djoeweh mĕn!	Wat een kletskaus!
Djog!	Zie *Djlĕg*.
Dobol!	Ik mag een uitzakking krijgen! Op mijn woord! Waarachtig!
Doebillah!	God beware!
Doedoe!	Neen, niet aldus! 't Is het niet! Mis! Verkeerd! niet zoo!
Doemeh! (Doepeh!)	Ware het zoo!
Doeraka!	't Is zonde! 't Is godslasterlijk!
Doeroeng!	Nog niet! Verre van dien! Mis!
Dongeng!	Onzin! Nonsense!
Drel!	Rrrreng! (van bijv. een pelotonsvuur, enz).
Ḍangan (mĕnawi-)	Als het u convenieert, gelegen komt!
Ḍapoer-moe! (*-e!*)	Je gezicht! (zijn, haar-).
Ḍlĕg!	Paf! Pof!

Ḍeh!	Ei! Eilieve! Wel! Toch!
Ḍĕl!	Roef! Rrrt!
Ḍĕm!	Mijn! (van iemand die iets vindt).
Ḍiq!	Foei! Jasses!
Ḍo!	Daar! Pas op! Attentie! Let op!
Ḍoe!	Ach! Foei! (van iemand die iets niet raakt, mist).
Ḍoeh!	Zie *Aḍoeh.*
Ḍog!	Bom! Bonk! Pof!
Edan!	't Is krankzinnigenwerk! Ben je gek? Wat een gekheid!
Eh!	He! Hei! Heila! A propos!
Eleq!	Dat is leelijk! Beroerd!
Eman!	Jammer! Wat jammer! 't Is zonde!
Ĕmboeh!	Dat weet ik niet!
Ĕmboq!	Eilieve! Och! Wees zoo goed! Kom!
Enaq mĕn!	Dat is wel gemakkelijk! Je bent wel op je gemak gesteld.
Ĕṇḍeh!	Ei! Ei zoo! Weet ge? Och, kom!
Ĕndi!	Waar? Wie? Welk?
Ĕndang!	Nu dan! Gauw! Gauw wat! Kom!
Ĕṇḍas-moe!	Je kop!
Ĕṇḍe!	Eilieve!
Enggal!	Gauw! Vlugwat! Voort!
Ĕngger!	Mijn beste man! Mijn waarde! (van een 'oudere tegenover een 'jongere).
Estoe!	Waarlijk! Waarachtig! 't Is zoo! Op mijn woord!
Ewoeh!	't Is lastig, moeilijk! Vervelend!
Gagah!	Wat een bluf! Wat pronkerig! Wat een moed!
Gage!	Zie *Enggal.*
Gajat!	Geen nood! Morgen brengen! Daar is kans op! Men kan er lang op wachten! Dat kunt ge denken!

Gampaug!	Tot nader! Later maar!
Gamplĕng!	Flang! Flap! van een klap, die gegeven wordt, enz.).
Gapjoeq!	Paf! Bons! Flap! Flang!
Gaploq!	Klets! Klap! Flap! Bons!
Gaproeq!	Roef! Klets! Flang!
Gawe 'bae! (Dadi-)	't Bezorgt maar last, moeite! 't Geeft maar werk voor niets!
Gĕbjoer!	Klets! Plas! Plomp!
Gĕblĕg!	Stommerik! Botterik! Wat dom! Wat lomp! Wat gek!
Gĕbloeg!	Bof! Plof!
Gĕdebag!	Stap, stap! Flang!
Geger! (Adja-)	Maak geen lawaai! Maak zoo'n lawaai niet!
Gĕlis!	Zie *Enggal*.
Gĕmbeng mĕn!	Wat een huilebalk!
Gĕndjleng!	Rrrang! (van het klinken van wapens op elkander, enz.).
Gene! (Jagene! Genea!)	Hoe zoo? Wat? Waarom? Wat is er? Hoe komt het? Waarom toch?
Geq!	Loop! Loop heen! Kom! Hoe kan dat! Hoe is het mogelijk!
Gĕr!	Rrrr! (van luid gelach van velen).
Geroh! (Goroh!)	Gelogen! Dat lieg je!
Gĕtjos!	Klanknabootsing van het geluid dat een scherp voorwerp in iets zachts (bijv. een sabel in een menschelijk lichaam) maakt wanneer het daarin geslagen wordt.
Gĕtjreq!	Idem van idem in een hard voorwerp, als hout, enz.
Gĕtoen!	He! Wonderlijk! Verbazend!
Gija!	Rechts! Voort rechts! (tegen karbouwen bij het ploegen, enz.).

Gila!	Vreeselijk! Afgrijselijk! Afschuwelijk! zie ook *Edan.*
Glibĕd!	Wip! Flap!
Goes! (Bagoes!)	He, man! Vriendje! Vriend!
Goesti!	Heer! Heere God! Heerejee!
Gondjaq mĕn!	Wat coquette! Hoe nuffig! Wat een praats!
Goroh!	Zie *Geroh.*
Grobjag!	Bons! Bom! Pof!
Groedjoeg!	Idem (getrappel enz. van een groote menigte).
Groedjoeg!	Van nedervallend water.
Groedoeg!	Gedreun van iets dat rolt, enz.
Hara!	Zie *Ara.*
Hjang!	God! Heer!
Iba!	Hoezeer! Hoe groot! Verbazend!
Idjab!	Zie *Iba.*
Ija!	Ja! Niet waar? Is 't niet? Is 't zoo? Zoo? Is 't waar? enz.
Imboeh! (maneh!)	Wat meer is! Daarbij komt!
Jĕkti!	Waarlijk! Waarachtig!
Joe!	(verkorting van *Ĕmboqajoe*): Vrijster! Zus! Vrouwtje!
Ka!	Zie *Koq.*
Kabangĕtĕn!	Dit is te erg! Dat loopt de spuigaten uit! Dat is te mal!
Kadia! (Ora-)	't Is te erg! Al te erg! Zeg dat niet! Verbazend! Heb je ooit!
Kaja-kaja!	't Is als of! 't Lijkt wel!
Kakimoe! (Kakeqamoe!)	Je grootvader!
Kapjoeq!	Klets! Klots!
Karĕben! (Karĕbene!)	Laat het zoo zijn! Laat maar! Laat begaan! Het zij zoo! 't Is goed! Enfin!
Karĕpe!	Zie *Karĕben.*
Karia! (Slamĕt!)	Vaarwel! 't Ga u goed! Goed verblijf! Adieu!

Karo maneh!	Daarbij nog! Voorts nog! Bovendien nog!
Karoehan!	Natuurlijk! Dat spreekt van zelf!
Kasep!	Te laat!
Kaṭiq!	Hoe zoo? Waarom? Hoe is het?
Kĕbat! (Di-)	Gauw, vlug wat!
Kejoq!	Van het geschreeuw van kippen, die aangevat enz. worden.
Kekeq! Kokoq!	Idem, idem.
Kĕmagoes! (Gĕmagoes!)	Wat pedant! Wat een bluf! Wat een verbeelding! (van mannelijke personen).
Kĕmajoe!	Zie *Kĕmagoes* (voor vrouwelijke personen).
Kĕmrintjing!	Getingel van glazen of dergelijke, schelle klanken voortbrengende voorwerpen.
Kĕnese!	Wat coquette! Wat een snapster!
Kĕntjring!	Zie *Kĕmrintjing.*
Kĕṇṭing! Kĕṇṭoeng! Kĕntong!	Klanknabootsingen van verschillende min of meer schelle geluiden, voornamelijk door metalen of houten voorwerpen teweeggebracht.
Kĕpjaq! Kĕpjoeq! Kĕpjoer!	Idem van vallende of spattende vochten, enz.
Kĕprije!	Hoe is het mogelijk! Hoe komt het? Hoe zoo?
Kere!	Onbeschaamde! Vuilik!
Kĕtĕkoer!	Gekir van duiven, enz.
Kĕloeroeq!	Kukeleku! Kukereku! (gekraai van een haan).
Kirane!	Men dacht. Denkelijk. 't Is mogelijk!
Kjai!	Vadertje! Oude heer!
Klebat!	Wip! Voort! Rrrt! Weg!
Klekar!	Flang! (van iets dat languit valt).

Koq!	He! Wel! Ei! Wel, hoe is het mogelijk! Zoo! Och!
Koedoe!	Het moet! Het kan niet anders! Het is noodzakelijk, noodig!
Koeloep!	Jongen! Jongetje! Vriendje! (van ouderen tegenover jongeren).
Koer!	Zie *Kĕtĕkoer*.
Krĕsĕq! Krĕtjĕq! Krĕtjiq! Krijĕq! Krisiq! Kroesoeq! Kroewoeq! Krasaq! Krotaq!	Van min of meer sterk geritsel, gekraak, gebons, enz. door de botsing van schel klinkende, ritselende of krakende voorwerpen veroorzaakt, enz.
Krotjoq!	Verrek! Val dood! (Dit woord wordt in verscheidene scheld-uitdrukkingen gebezigd, en beteekent eig: door velen tegelijk aangevallen, enz.)
La!	Daar heb je 't! Kijk!
Ladaq mĕn!	Wat een air! Wat een verbeelding!
Lagoene!	Wat een bluf! Wat een praats!
Lah!	Kijk! Zie! Wel! Welnu!
Lae!	Ach! Helaas!
Lajaq!	Natuurlijk! Dat is begrijpelijk! Dat komt er van! Dat spreekt! Dat geloof ik graag!
Lap!	Wip! Weg! Voort! Plotseling verdwenen!
Le!	Zie *Tole*.
Lĕg!	Wip! Weg! Ingeslikt!
Lĕga atikoe!	Een pak van mijn hart! Dat doet me genoegen! Ik ben er lekker over!
Lĕgĕndĕr!	Hap! Wip! Binnen! Ingeslikt!
Lĕp!	Wip! Roef!
Lĕr!	Rrrt! Los!
Lĕstari!	't Gaat door!

Lidoq apa!	Was het niet waar? Lag er iets onwaars in?
Lo!	He! Wel! Wel kijk! Zie!
Loep!	Plas! Plomp!
Loemajan!	Beter iets dan niets! Het gaat nog al!
Loepoet!	Mis! Verkeerd!
Los!	Wip! Weg! Verdwenen!
Lowoeng!	Het schikt nog al! Zie verder *Loemajan*.
Majar!	't Gaat vrij wel! 't Gaat beter! 't Gaat vooruit!
Majo!	Zie *Ajo*.
Mana!	Dat zou goed zijn! Dat zou ik wel willen! He! kijk eens!
Maneh!	Hoeveel te minder! Laat staan! Is het te denken? Wel ter dege! niet alleen, dat!
Mangga!	Zie *Soemangga*!
Mangka!	Och! Is het zoo? Zou het zoo zijn?
Mara!	Kom! Kom aan! Wel aan! Foei!
Mas!	Beste! Lieve! (Zoowel tegenover mannelijke als tegenover vrouwelijke personen).
Mĕkatĕn!	Zie *Mĕngkono*.
Mĕnawa!	Misschien! 't Kan zijn! 't Is mogelijk!
Mendah!	In welke mate? Hoezeer! Men kan denken dat.
Mĕngke! (Mangke!)	Zie *Mĕngko*.
Mĕngko!	Wacht even! Nog een oogenblik!
Mĕngkene!	Zoo moet het!
Mĕngkono!	Zoo? Ei! Wel zoo! Och, kom!
Mĕrgane!	Daarom! Van daar dat!
Modar!	Crepeer! Val dood! Stik! Verrek! Loop naar den duivel!

Moega!	Ik bid u! O, dat! moge!
Moegi!	Zie *Moega.*
Moela?	Och, kom! Zou het zoo zijn? Denk je dat?
Moela (ne!)	Ziet ge? Ga nu maaar na! Daar zit de knoop! Daarom! Van daar dat. Dat is de reden!
Mono!	Zoo is de zaak! Daar zit het in! 't Is eenmaal zoo! Ziet ge? Ik kan het niet helpen!
Moh!	Dank je lekker! Dank je hartelijk! Foei! Neen! Ik wil niet!
Nadjis!	Foei! Schaam je!
Nah!	Wel! Welnu! Zie je wel?
Namoeng!	Ja, maar!
Neh!	Toch! Hoor!
Neneqmoe!	Je grootmoeder!
Ngaq!	Hik! Plof! (van vallende lichamen).
Nja!	Daar! Ziedaar!
Njamlĕng!	Precies! Juist van pas! Net van pas! Net genoeg! Juist gelijk!
Njĕng!	Op! Hoep! Wip!
Njĕs!	Brrr! (van doordringende koude, enz.)
Njoh!	Zie *Nja.*
No!	He! Wat is dat?
Noewoen! (koela-)	Met uw verlof! Permitteer!
O!	O!
Obrolan bae!	Wat een gezwets! Wat een zwetser, schetteraar!
Oḍaq! (Ora!)	Neen! Niet! Mis!
Oemjoeng!	Wat een gezanik! Wat een geklets!
Oemoeq mĕn!	Wat een grootspraak, bluf, gezwets!
Oerda!	Werda!

Oere! (Hoere!)	Hoezee! Hoera!
Pajo!	Zie *Ajo.*
Pan!	Ik ben er! Ik heb het gevonden? Eureka!
Pantĕs!	Zie *Patoet.*
Pantjene!	Wel zeker! Twijfelt ge er aan? 't Is zijn aard! enz.
Parat! (Kĕ-)	Deugniet! Goddelooze kerel!
Pasaha! (Mangsa-)	't Zal wat geven! Denk je, dat 't helpen zal? dat het wat zal uitwerken? 't Zal vergeefs zijn!
Pati! (Kĕ-)	't Is erg! Al te erg!
Patoet!	Dat geloof ik graag! Natuurlijk! 't Is begrijpelijk!
Patoete!	Denkelijk wel! 't Laat aanzien! 't Is te verwachten! Eigenlijk!
Pĕk!	Paf! Plof!
Pénoeh atikoe!	Mijn gemoed is vol!
Peran! (Pangeran!)	Heer! Heere, Heere! Och, lieve God!
Pĕrdoeli mĕn!	Wat raakt het mij! Wat kan het mij schelen! Laat het loopen!
Pĕsṭi!	Het moet! Het is noodzakelijk! Natuurlijk!
Pĕt!	Uit! (van een licht, dat plotseling uitgaat, enz.).
Pĕtĕmbaja!	Eilieve! Ach, mijn lieve!
Pĕtjetje mĕn!	Wat een bluf! Wat een geschetter!
Pije!	Zie *Képrije.*
Piraha! (Ora-)	't Zou wat! 't Heeft niet veel om 't lijf, niet veel te beteekenen!
Pira-pira! (Sa-)	O, zooveel! 't Is al veel, al mooi, dat.......!
Pjaq!	Klets!
Pjĕq!	Piep!
Pjoeq!	Klets! Klots!

Pjoer!	Klets! Klots! (van fijn verdeelde neervallende vochten, enz.).
Pjoh!	Brrr! (bij rillingen, enz.).
Plas!	Flap! Wip! Roef!
Plĕng!	Flang! Flap! Bons!
Plĕpĕq-plĕpĕq!	Van stuiptrekkende dieren, enz.
Plĕtiq!	Het geluid bij het springen van sprankjes vuur, enz.
Plĕṭoq!	Idem van hout, bamboe, enz.
Poeq!	Paf! Bof!
Poenapa!	Zie *Apa*.
Poerĕt!	Voort! Marsch! Pak je weg!
Poma!	Pas op! Zorg er voor! Wee u, als ge het niet doet!
Pĕrtjaja!	Natuurlijk! Dat geloof ik! Dat is klaar!
Pring!	Vriend! (antwoord op *Oerda!* werda!)
Proeng!	Roef! Weg! Plomp! Tjomp! Wip!
Raha!	Welaan! 't Zij zoo!
Raq!	Is 't niet? Niet waar? Immers?
Rĕg!	Rits! Roef! Krak! Pof! Bom! Bons!
Rĕng!	Flang! Flap! Klets!
Rĕp!	St! Stil! (plotseling ophouden van geluiden, enz.)
Rĕq!	Rits!
Roeq!	Paf! Bof! Bom!
Sandika!	Uw dienaar! Zooals u beveelt!
Saqake! (Mĕ-)	Ach! Hoe naar! Hoe ongelukkig! Werkelijk te beklagen!
Sĕbraq!	Rits! Roef! (gescheurd.)
Sĕḍĕngan!	Juist van pas! Juist goed! Juist te gebruiken!
Sĕḍet!	Rits! Roef!
Sĕqsĕq!	Gauw! Vlug!

Sĕlamĕt!	Heil u! Geluk er meê!
Sĕlaq ora!	Niet mogelijk! Wel neen! Dat kan niet! Bij geen mogelijkheid!
Sĕlet!	Klets!
Semoene!	Het schijnt, dat. Het heeft er van, alsof.
Sĕmproeng!	Suisend geluid van iets dat snel door de lucht vliegt.
Sĕr!	Idem idem.
Sĕr, sĕg!	Idem idem.
Sia-sia!	Wat een onbillijke, willekeurige behandeling! enz.
Sial!	Mis! Ongelukkig!
Sijĕng!	Gauw! Fluks! Spoedig! Snel!
Sijoet!	Sissend geluid als *Sĕr*, maar nog scherper.
Sikaq!	Voort! Weg! Marsch! (tegen honden).
Sileh!	Ziedaar! Nu dan! Kijk! Komaan! Niet waar? Immers?
Soengkan!	Dank je hartelijk! Zie *Moh*!
Soer!	Flap! (van gestorte vochten, enz.).
Soeṭiq!	Zie *Moh*.
Sokoer!	Gelukkig! God dank! Goed zoò!
Soq!	Zet neer! Flap! Flang! Vul in!
Srandoe mĕn!	Wat haatdragend! Hoe vijandig!
Srepet!	Rrrt! Roef! Rits!
Srog!	Flang! Bom! Bons!
Ta!	Immers? Toe! Zeg! He! Dan toch!
Tabe! (Tabiq!)	Goeden dag! Bonjour! Bonsoir! Adieu! Gegroet!
Tai!	Strond! Onzin!
Taksirakoe!	Naar mijne schatting, gissing, meening. Ik geloof, dat. Ik denk, dat.
Tambĕng mĕn!	Hoe, wat ongehoorig! Hoe ongezeggelijk! Hoe onverbeterlijk!

Tapoeq!	Klets! Flang! (van een slag in 't gezicht).
Tĕka!	Wel! Hoe! He! Kijk! 't Is vreemd! Hoe is het mogelijk!
Tĕkleq!	Krak! Knap!
Temag!	Roef! Pak! (krachtig grijpen).
Ten!	(Verkorting van Nganten) Vriend! Baas!
Tĕroes!	Door! Recht door! vooruit maar!
Tes!	Tik! Drop! (van een druppels vallende vochten).
Tjag! (Tjĕg!)	Roef! Beet! (voor het grijpen).
Tjaploeq!	Hap!
Tjĕb! (Tjĕp!)	Geluid van het binnendringen van iets puntigs in een week voorwerp, bijv. van een heipaal in modderigen grond, enz.
Tjĕbloeng!	Plomp.
Tjĕgoeg!	Plof! Plomp! Slok! Klok!
Tjĕgoer!	Plomp! Bom!
Tjĕkleq!	Knak! Knap!
Tjĕmlo!	Wip!
Tjĕmploeng!	Plom!
Tjĕpleq!	Flap! Flang!
Tjĕples!	Klap! Tik! Knap!
Tjĕprot!	Geluid veroorzaakt door het met geweld naar buiten dringen uit een besloten ruimte van iets vloeibaars.
Tjes!	Van water dat, op een warme plaats vallende, sist.
Tjĕs!	Van een plötseling opkomend koud gevoel.
Tjĕṭer!	Klets! (van een zweepslag, bijv.).
Tjĕṭet!	Idem.
Tjilaka!	Ongelukkig genoeg! Dat brengt ongeluk aan!

Tjiqben!	Laat maar! Laat loopen! Laat begaan!
Tjleret!	Voorbij vliegen van een schitterenden straal, een bliksemstraal, enz.
Tjlingkriq!	Wip! Hop! Hoepla!
Tjoer! (Tjŏr!)	Van met een straal uitgegoten wordende vochten.
Tjoes! (Tjos!)	Gesis van iets dat met vuur in aanraking komt.
Tjoewit!	Gefluit van vogels, een locomotief, enz.
Tjotjotmoe!	Je bek! Je smoel!
Tjrĕt! (Tjrit!)	Geluid van uitspritsend, spattend vocht.
Tlĕṭiq! (Tlĕṭoq!)	Tik! Bons!
Tobat!	't Is zonde! Goddeloos! Wel foei!
Tobil!	Verbazend! Hoe vervelend! Hoe naar! Ach!
Ṭangṭĕng!	Tingeltangel!
Ṭaq!	Klop! Klak! Tik!
Ṭejot!	Gekwaak!
Ṭeq! (Ṭiq!)	Tik! Klik!
Ṭoeq! (Ṭoq!)	Pof! Bons!
Wa!	Kijk! Ho!
Wani-wani! (Adja-)	Waag het niet! Pas op, dat ge het niet doet! Wee u, als . . . .!
Wĕrna-wĕrna!	Men ziet toch allerlei dingen (gebeuren, doen, enz.)! Je ondervindt toch van alles! Altijd is er wat!
Wĕrtane!	Naar het algemeen zeggen. Naar men zegt.
Wĕtaraṇe!	Naar het schijnt! 't Is mogelijk! Misschien!

Wis!	Uit! Afgedaan! Schei uit! enz. Genoeg!
Woer!	Van iets dat gestrooid wordt.
Woeroeng!	Mis! 't Gaat niet door! Afgesprongen!
Woewoeh maneh!	Daarbij komt nog! Bovendien nog!
Wong!	Immers! Trouwens! (als uitroep vóór zinnen) bijv. *Wong, akoe kang gawe* = Immers ik heb het gedaan, gemaakt, enz.

